

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ-ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ:

ΘΕΟΔΩΡΑΚΑΚΟΥ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΒΛΑΣΣΗ ΜΑΡΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΠΟΥΡΜΠΑΧΑΚΗ ΑΣΠΑΣΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	1
Η Πρωτοβυζαντινή Μανκιφασιά	3
Η Βυζαντινή Μανκιφασιά	71
Η Οθωμανοκρατούμενη Μανκιφασιά 1268-1517	19
Η Μανκιφασιά από Βιζάντιο 1261-1419	27
Η Μανκιφασιά επί της Αυτοκρατορίας των Ανδρονίκου Παλαιολόγου 1282-1343	30
Η Πρώτη Ενετοκρατία της Μανκιφασίας 1419-1431	43
Η Μανκιφασιά για τελευταία φορά στο Βυζάντιο 1431-1452	45
Η Μανκιφασιά στην πρωτοκρατία του Πάπα Πίου Β' 1452-1499	55
Η Δεύτερη Ενετοκρατία της Μανκιφασίας 1499-1517	58
Η Πρώτη Τουρκοκρατία της Μανκιφασίας 1517-1699	67
Η Τρίτη Ενετοκρατία της Μανκιφασίας 1699-1797	74
Η Δεύτερη Τουρκοκρατία της Μανκιφασίας 1797-1832	79
Η Μανκιφασιά στην ανεξαρτησία του 1832	81
Ενετοκρατία στην Πελοπόννησο γενικά και Μανκιφασιά	75
Ιστορικά στοιχεία της Μανκιφασίας	93
Πόλη της Πύρας	101
Κοιμητήριο Οικουμενικών Πατέρων	105
Χαλκός του Υακού	107
Παράδεισος	112
Χαλκός του	114
Χαλκός του	114
Η Μανκιφασιά	119
Η Μανκιφασιά & Οθωμανισμός	120
Η Μανκιφασιά και το ιστορικό κέντρο	123

Την μελέτη αυτή την αφιερώνουμε στους
γονείς μας που τόσα πολλά πρόσφεραν σε μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ
Πρόλογος	4
Η Προϊστορική Μονεμβασιά	5
Η Βυζαντινή Μονεμβασιά	12
Η Φραγκοκρατούμενη Μονεμβασιά 1248-1262	18
Η Μονεμβασιά στο Βυζάντιο 1262-1419	27
Η Μονεμβασιά επι της Αυτοκρατορίας των Ανδρόνικων Παλαιολόγων 1282-1341	30
Η Πρώτη Ενετοκρατία της Μονεμβασιάς 1419-1431	43
Η Μονεμβασιά για τελευταία φορά στο Βυζάντιο 1431-1460	46
Η Μονεμβασιά στην προστασία του Πάπα Πίου Β' 1460-1464	53
Η Δεύτερη Ενετοκρατία της Μονεμβασιάς 1464-1540	55
Η Πρώτη Τουρκοκρατία της Μονεμβασιάς το 1540-1690	62
Η Τρίτη και τελευταία Ενετοκρατία της Μονεμβασιάς 1690-1715	74
Η Δεύτερη Τουρκοκρατία της Μονεμβασιάς 1715-1821	79
Η Μονεμβασιά στην επανάσταση του 1821	81
Πειρατεία στην θαλάσσια περιοχή της Μονεμβασιάς	95
Ιστορικά απομεινάρια της Μονεμβασιάς	98
Γιάννης Ρίτσος	101
Κατοικίες-Οικοδομικοί Ρυθμοί	105
Οικοδομικά Υλικά	109
Ύδρευση	112
Αποχέτευση	114
Αρχιτεκτονικά και οικοδομικά στοιχεία	114
Η “μόνη έμβασις”	119
Η Κάτω Πόλη ή Προάστιο	120
Η πύλη της πόλεως και το δυτικό τείχος	123

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

	σελ
Ο κεντρικός δρόμος	127
Η κεντρική πλατεία (πλατεία Τζαμί)	127
Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των κτισμάτων	132
Πολεοδομικός ιστός-δρομικές	133
Ανατολικά τείχη της πόλης	134
Δυτικά τείχη - Θαλλάσια τείχη	135
Η τοποθεσία Λειψωνά – Ο φάρος του βράχου	135
Οι εκκλησίες της Μονεμβασιάς	137
Άλλες μικρότερες εκκλησίες	154
Το σπίτι του Στελλάκη	158
Η Πάνω Πόλη ή Γουλάς	161
Ανατολικά τείχη – Βόρεια τείχη	164
Αγία Σοφία	165
Άλλες εκκλησίες στην Πάνω Πόλη	173
Mura Rossa	173
Νότια τείχη	174
Οι δημόσιες δεξαμενές “Κερατσίνι-Κάτεργο-Καράβι”	174
Δυτικά τείχη	175
Πυριτιδαποθήκη	175
Πολεοδομικός ιστός	177
Αρχιτεκτονική των κτισμάτων	177
Διαδικασία έκδοσης οικοδομικής άδειας	179
Η αναβίωση των σπιτιών	180
Τα προβλήματα της ανάπτυξης	183
Αντιμετώπιση των προβλημάτων	186
Η Μονεμβασιά σήμερα	188

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Ανάμεσα στις μεσαιωνικές πολιτείες, η Μονεμβασιά κατέχει μία ξεχωριστή θέση. Ονομάστηκε το Γιβραλτάρ της Ελλάδος και συγκίνησε καλλιτέχνες, ποιητές, απλούς ταξιδιώτες και ειδικούς επιστήμονες.

Η Μονεμβασιά ανήκει σε εκείνους τους λίγους τόπους που κατέχουν τη συνδυασμένη γοητεία της φυσικής ομορφιάς με την ιστορική συνύπαρξη. Ο επιβλητικός βράχος που υψώνεται μέσα από τη θάλασσα, δεν είναι μόνον ένα από τα γραφικότερα αξιοθέατα της Πελοποννήσου αλλά έχει και μια υπέροχη επίδοση στην ηρωική ανεξαρτησία, που την κατατάσσει σε υψηλή βαθμίδα στον κατάλογο των φρουρίων του κόσμου.

Την Μονεμβάσια δεν την απειλούν πια οι πολιορκίες και οι μηχανές του πολέμου. Ο μεγαλύτερος της εχθρός είναι ο χρόνος καθώς και η ανθρώπινη άγνοια και αδιαφορία.

Δεν πρέπει όμως να αφήσουμε την λήθη να την σκεπάσει, αντίθετα θα πρέπει να την περιβάλουμε με την ιστορική μνημοσύνη και να διατηρήσουμε τα αρχιτεκτονικά απομεινάρια που άφησαν Βενετσιάνοι, Ρωμιοί, Τούρκοι στο πέρασμα των αιώνων.

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η πρώτη κατοίκηση της ευρύτερης περιοχής της Μονεμβασιάς έγινε κατά τη νεολιθική περίοδο, κατά την οποία παρατηρείται η εγκατάσταση των πρώτων κατοίκων στην Ελλάδα. Η Μονεμβασία είναι η πρώτη περιοχή στις ανατολικές ακτές της Επαρχίας Επιδαύρου Λιμηράς που κατοικήθηκε πριν από 8.000 χρόνια (6.000-3.500 π.χ.), ενώ αντίστοιχη νεολιθική εγκατάσταση στις δυτικές ακτές της Επιδαύρου Λιμηράς παρατηρήθηκε στην Ελαφώνησο.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3.000-1.100π.Χ.)

Πρωτοελλαδικός πολιτισμός (3.000-1.900π.Χ.)

Ο πρώτος πρωτοελλαδικός οικισμός στις ανατολικές ακτές της επαρχίας Επιδ. Λιμηράς, στη Μονεμβάσια.

Περίπου 83 θέσεις κατοίκησης παρατηρήθηκαν την περίοδο αυτή σ' ολόκληρη την Πελοπόννησο και ιδιαίτερα στις Β.Α. πλευρές της επαρχίας (Κορινθία-Αργολίδα) και στις Νότιες και Ν.Α. πλευρές της (Λακωνία). Στις ανατολικές ακτές της επαρχίας Επιδαύρου Λιμηράς, ο μοναδικός πρωτοελλαδικός οικισμός που παρατηρείται είναι της Μονεμβάσιας, ενώ αντίστοιχοι πρωτοελλαδικοί οικισμοί στις δυτικές ακτές της Επιδαύρου Λιμηράς, παρατηρούνται στην Ελαφώνησο και στην Πλύτρα.

Ο Πρωτοελλαδικός πολιτισμός είναι παράλληλος χρονικά με τον πρώτο Κυκλαδικό και τον Πρωτομινωϊκό πολιτισμό. Στη διάδοση του “νέου πολιτισμού”, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, πρωταρχικός πρέπει να ήταν ο ρόλος των Κυκλάδων και της Κρήτης. Η περιοχή του “κλασσικού” Πρωτοελλαδικού πολιτισμού, είναι η νοτιοελλαδική ζώνη από την Εύβοια

Β.Α. μέχρι τη Λευκάδα Β.Δ. και την Ελαφώνησο προς νότο. Το ερώτημα είναι από που διείσδυσε ο Πολιτισμός αυτός σ' αυτή τη Νοτιοελλαδική ζώνη που προηγήθηκε σε ανάπτυξη από τις υπόλοιπες χερσαίες περιοχές της Ελλάδας. Ο κ. Συριόπουλος στην "Προϊστορία της Πελ/σου" αναφέρει τα εξής: "...ώστε ο νέος πολιτισμός ταχέως διεισέδυσεν... είτε εκ των βορείων αστών της Αργολίδος... είτε εκ των νοτίων ακτών ως η Μονεμβασία, η Ελαφώνησος, η Πλύτρα κ.λπ.". Η Μονεμβασία πέρα από την επικοινωνία που είχε με τις Κυκλάδες και την Κρήτη, φαίνεται να χρησιμοποιήθηκε και σαν ενδιάμεσος σταθμός στα υπερπόντια ταξίδια των στόλων τους, κατά την πρώιμη χαλκοκρατία.

Στο τέλος αυτής της περιόδου ναυτικός και εμπορικός σταθμός των Κρητών φαίνεται ότι ήταν η "Μινώα άκρα".

ΜΕΣΗ ΧΑΛΚΟΚΡΑΤΙΑ (1900-1600 π.Χ.)

Μεσοελλαδικός Πολιτισμός

Την περίοδο αυτή στην ευρύτερη περιφέρεια της Μονεμβάσιας, εμφανίζεται ο οικισμός της Δαιμονιάς, ενώ εξακολουθεί να υπάρχει ο οικισμός της Πλύτρας.

Την ίδια περίοδο, η περιοχή της Μονεμβάσιας φαίνεται να συνδέεται με το λαμπρό Μινωϊκό πολιτισμό, ιδιαίτερα κατά το 1700-1600 π.Χ., όταν η Κρήτη ήταν θαλασσοκράτειρα στο Αιγαίο και είχε αναπτυγμένη οικονομική και πολιτιστική σχέση με τη "Μινώα Άκρα".

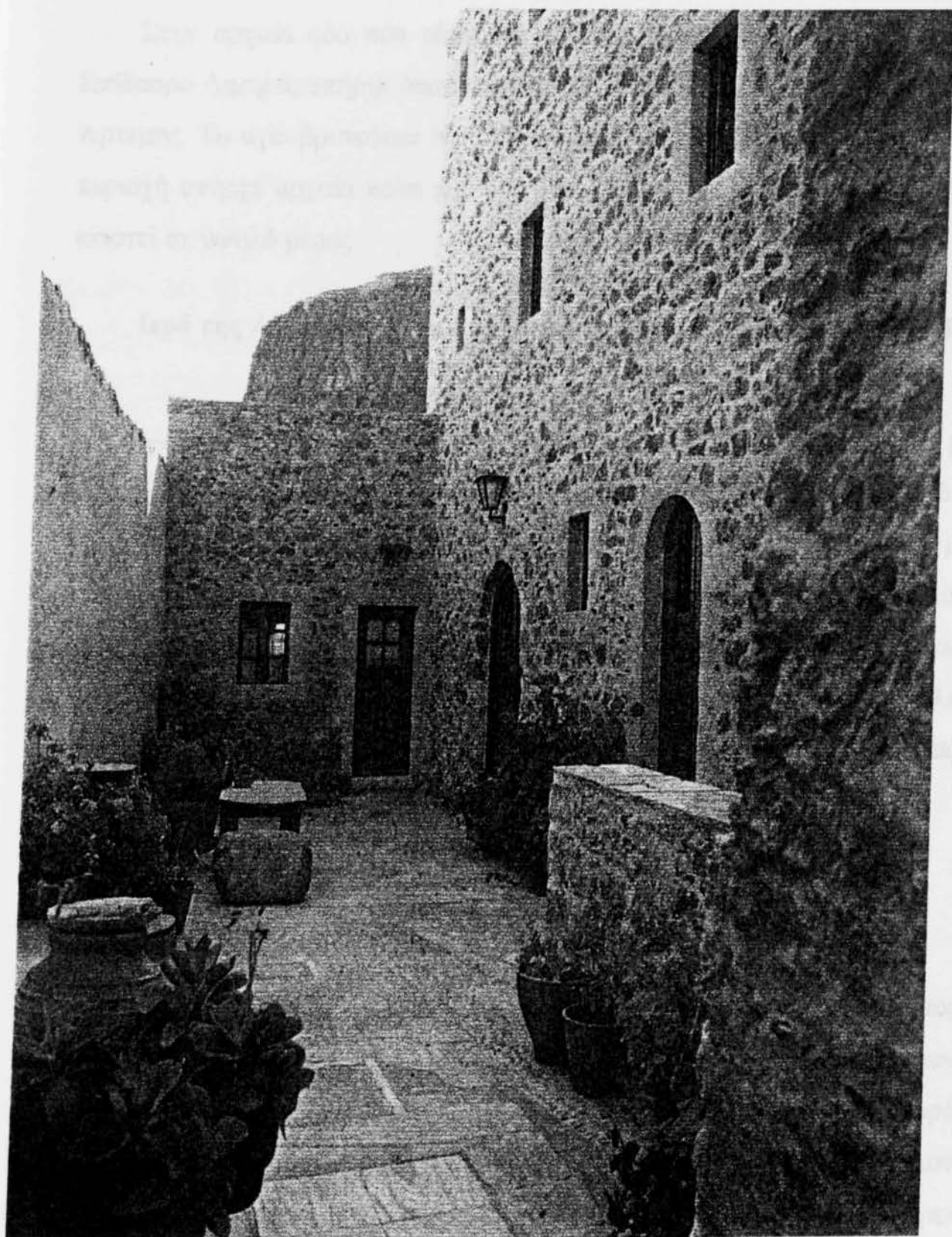
ΜΙΝΩΑ ΑΚΡΑ

Ο μεγάλος περιηγητής και γεωγράφος της αρχαιότητας Πausανίας επισκέφθηκε την περιοχή της Μονεμβάσιας το 155-160 μ.Χ. και αναφέρεται στην περιοχή των Επιδαυρίων και στη Μινώα Άκρα.

Σελή της Διονυσίας Αργείας

Εάν σπρώξει κάποιος τον
Επίσκοπο Λαμπροπούλου
Αργείας. Το κτίριο βρισκόταν
παράλληλα στην οδό και
κατά το νότιο μέρος.

Σελή της

Αυλή ξενώνα σε αναστηλωμένο παραδοσιακό κτίριο

Ιερό της Λιμνάτιδας Άρτεμης

Στην αρχαία οδό που οδηγούσε από τις Βοιές (Σημ. Νεάπολη) στην Επίδαυρο Λιμηρά, υπήρχε όπως αναφέρει ο Πausanias, ιερό της Λιμνάτιδας Άρτεμης. Το ιερό βρισκόταν Ν.Α. του σημερινού χωριού των Νομίων. Στην περιοχή υπήρχε αρχαία πόλη που δεν ήταν μακριά από τη θάλασσα και είχε κτιστεί σε υψηλό μέρος.

Ιερό της Αφροδίτης, του Ασκληπιού και της Αθηνάς στην Επίδαυρο Λιμηρά.

Στην πόλη υπήρχε ιερό της Αφροδίτης και του Ασκληπιού, με μαρμάρινο άγαλμα και ναός της Αθηνάς στην ακρόπολη, μπροστά στο λιμάνι του Δία του επονομαζόμενου Σωτήρα. Η παραλία ήταν στρωμένη με πολύχρωμα και ωραιόσχημα βότσαλα και στην πόλη υπήρχε ακρωτήριο που έβαινε στο πέλαγος και ονομαζόταν Μινώα. Φανερό είναι ότι η “Μινώα Άκρα” ταυτίζεται με το σημερινό βράχο της Μονεμβάσιας, που αποτελεί εξάλλου τη μοναδική χερσόνησο της περιοχής που περιγράφει ο Πausanias, πλησίον του ιερού της Λιμνάτιδας Άρτεμης.

Η Πόλη του Μίνωα

Πολλές ερμηνείες υπάρχουν για τη λέξη Μινώα. Ο Κούρτιος υποστηρίζει ότι συγγενεύει προς το μόνος, άλλοι προς το λατινικό mons, που σημαίνει όρος και μερικοί λένουν ότι το Μινώα ή Μινούα σημαίνει οχυρό τοπίο (φρούριο). Πολλοί αποδίδουν τη λέξη “Μινώα” στη σχέση με τον κραταιό βασιλιά της Κρήτης, Μίνωα, ενώ ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει ότι οι Κρήτες κατείχαν λιμάνια που καλούνταν “Μινώαι”.

Η τελευταία εκδοχή φαίνεται να είναι επικρατέστερη για την περιοχή της Μονεμβάσιας.

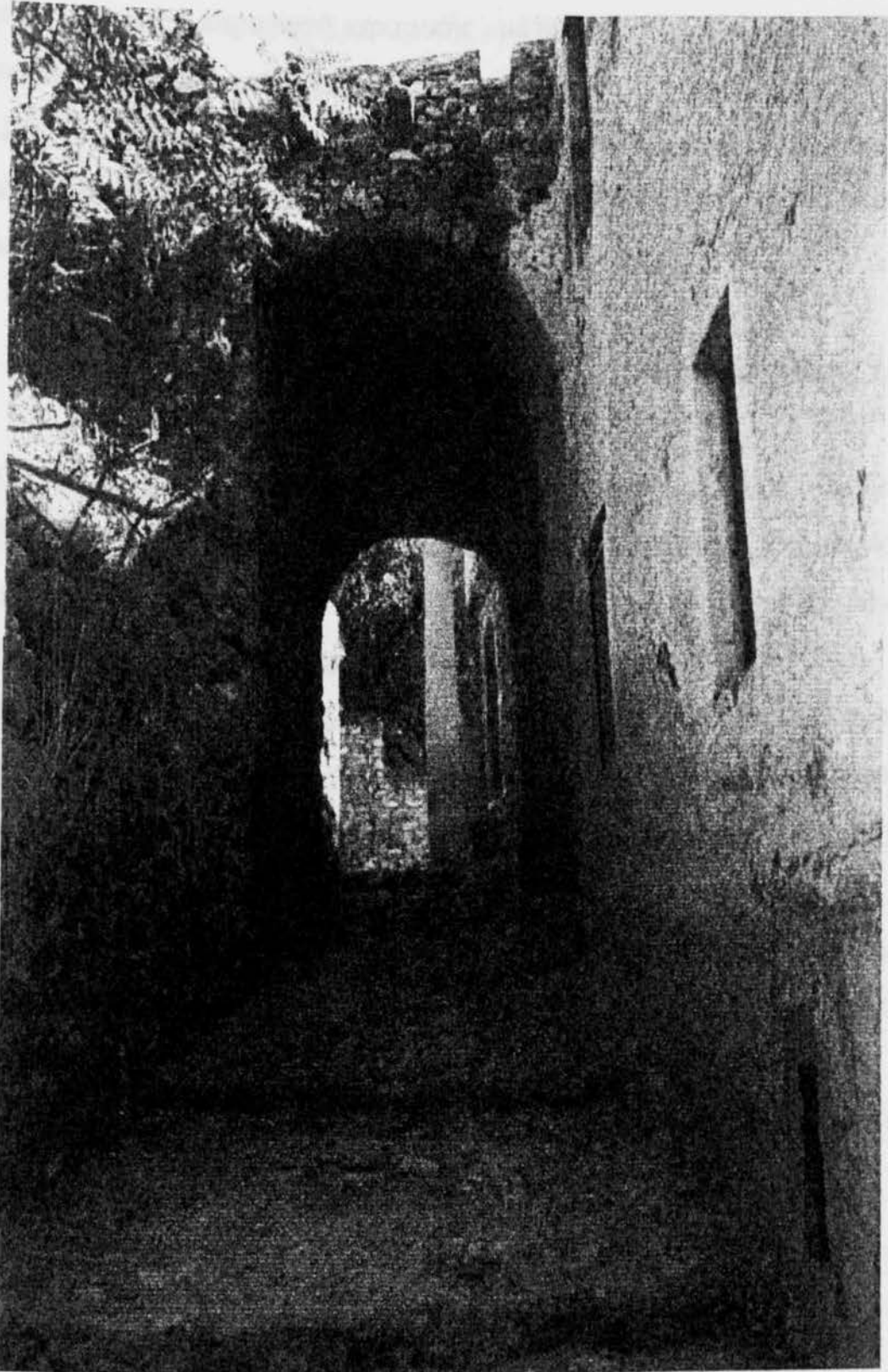
Εξάλλου, έντονη υπήρξε η παρουσία των Μινωιτών στη Ν.Α. Πελοπόννησο και τα νησιά της όπως αποδεικνύει ο λαμπρός πολιτισμός της Ελαφονήσου (τότε χερσόνησος) στο Παυλοπέτρι και το μοναδικό εκτός Κρήτης ασύλητο Μινωικό Ιερό κορυφής στον Άγιο Γεώργιο Κυθήρων (στο Βουνό), που απεκάλυψε με τις σημαντικές ανασκαφές του το 1994 ο αρχαιολόγος κος Γ.Σακελλαράκης.

Η πιθανή θέση της πόλης του Μίνωα, ήταν στην Β.Α. πλευρά, κοντά στο σημερινό φάρο του βράχου της Μονεμβασιάς. Ο Στ. Σ. Λυκούδης αναφέρει τα εξής : “επί της θέσεως Λειψωνάς, βορείως της πόλεως, είναι η αρχαία Μινώα”. Στο σημείο αυτό, οι Άγγλοι αρχαιολόγοι, Σίμπσον, Ουωτερχάους και Ουείς εντόπισαν υπολειμματικές λίθινες κατασκευές οι οποίες όμως αργότερα χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή των κτιρίων της πόλης.

Η Μινώα Άκρα, που φαίνεται να ήκμασε το 1700-1600 π.Χ., διήνυσε την παρακμή της πριν το 1450 π.Χ., όταν η Κρήτη, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Μίλτο Παρασκευαΐδη, απεσύρθη από τον νοτιότερο και αρχαιότερο σταθμό της στην Ελλάδα. Δεν αποκλείεται η εξαφάνισή της να συνδέεται με τα αίτια που προκάλεσαν τη βύθιση και καταστροφή του σημαντικού προϊστορικού οικισμού της Ελαφονήσου, στο Παυλοπέτρι, το 1500 π.Χ. περίπου.

ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ Ή ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (1600-1100 π.Χ.)

Αποτελεί μια από τις λαμπρότερες εποχές του Πελοποννησιακού αλλά και Ελληνικού Πολιτισμού. Δημιουργείται οργανωμένη κοινωνική πολιτική, οικονομική και θρησκευτική ζωή, αναπτύσσεται η οικιστική αρχιτεκτονική, ανθεί το εμπόριο και αναπτύσσονται οι τάξεις των βιοτεχνών, καθιερώνονται ψυχαγωγικά παιχνίδια, αθλοπαιδιές, χορευτικές επιδείξεις και εξελίσσεται η τεχνική της μεταλλοτεχνίας.

Δρόμος με στοιά – “Δρομική”

Η περίοδος αυτή αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές εποχές για την ιστορική περιοχή της Μονεμβάσιας, με την ύπαρξη σπουδαίου μυκηναϊκού

κέντρου, με τοπική παραγωγή κεραμικής, με εμπορική σύνδεση της περιοχής με τον υπόλοιπο μυκηναϊκό κόσμο κ.ά.

Στη Ν.Α. Λακωνία, μυκηναϊκοί οικισμοί εμφανίζονται και στη Δαιμονιά, στην Πλύτρα, στον Άγιο Γεώργιο Βατίκων, στο Παλαιόκαστρο Βατίκων (Νεάπολη) και στην Ελαφόνησο στην Παναγιά.

ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΜΥΚΗΝΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Οι ανασκαφές του 1956 από τον καθηγητή κο Χρ. Χρήστου, προσδιόρισαν την ύπαρξη ακμαίου μυκηναϊκού κέντρου, του οποίου η χρονική διάρκεια δύναται να τοποθετηθεί από την πρώιμη μέχρι σχεδόν την ύστατη Μυκηναϊκή περίοδο, χωρίς διακοπή. Η επίκαιρη θέση του μυκηναϊκού κέντρου στο σταυροδρόμι του πιο πολυσύχναστου εμπορικού υπερπόντιου δρόμου Ανατολής-Δύσης στη Μεσόγειο, και του θαλάσσιου άξονα Ελλάδας-Κρήτης, βοήθησε στην εξέλιξη της περιοχής σε πελαγίσιο μονοπάτι μεταξύ Μινωικού και Μυκηναϊκού Πολιτισμού.

Η περιοχή της Μονεμβάσιας είχε επικοινωνία με την Ασίνη, τη Σαλαμίνα, την Περαιτή, την Αργολίδα, την Εύβοια, την Κρήτη τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα, την Κύπρο κ.ά.

Η αρχαιολόγος Βάνια Χατζημιχάλη πιστεύει ότι το σπουδαίο αυτό μυκηναϊκό κέντρο σχετίζεται με την αρχαία Μινώα.

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ-ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ ΛΙΜΗΡΑ

Σημαντικά ίχνη του αναφερθέντος Μυκηναϊκού Κέντρου βρέθηκαν βόρεια από τη Μονεμβάσια, κοντά στην παραλία της Επιδαύρου Λιμήρας, στην περιοχή του χωριού Άγιος Ιωάννης Μονεμβάσιας. Β.Α. του χωριού και Δυτικά από την αρχαία Επίδαυρο Λιμηρά στα σημεία Αγ.Τριάδα, Βαμβακιά

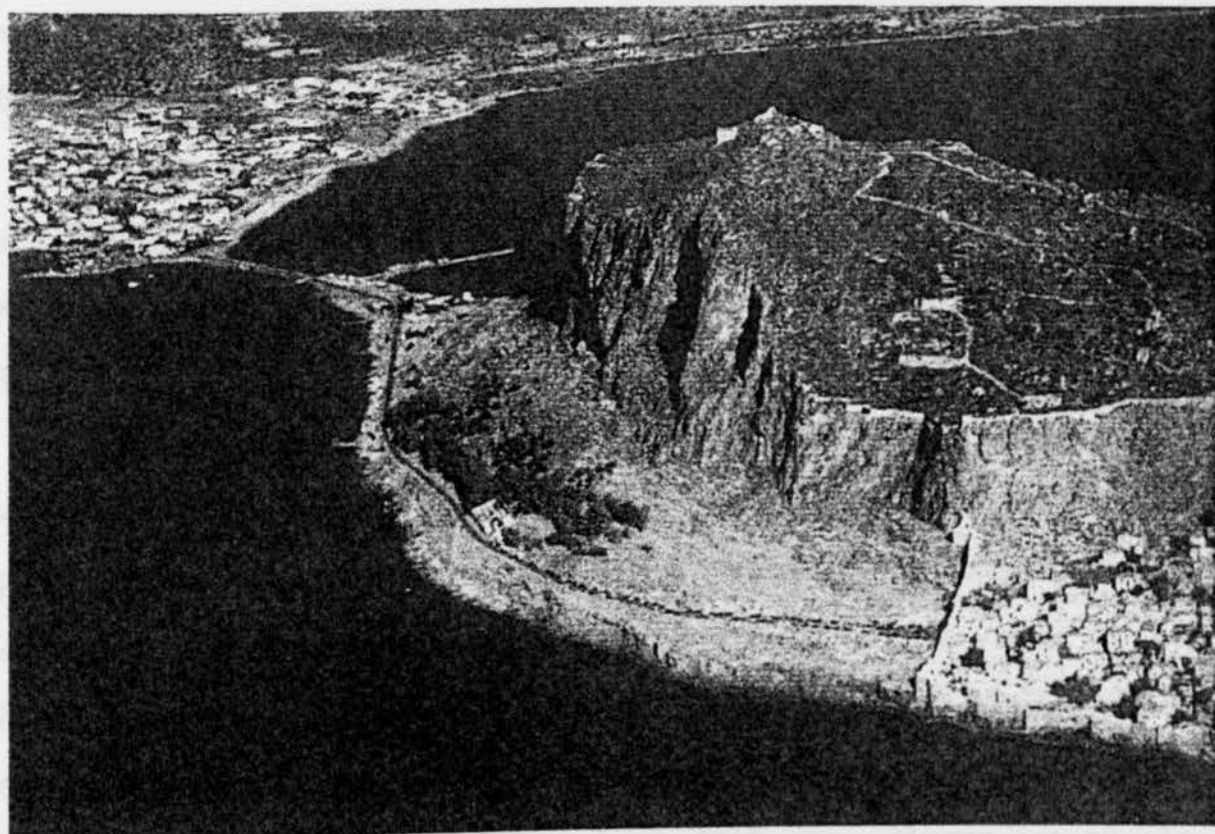
και Παλαιόκαστρο ανακαλύφθηκαν το 1956 αξιόλογα μυκηναϊκά αγγεία σε θαλαμοειδείς τάφους.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

ΚΑΙ ΕΓΕΝΕΤΟ Ο ΒΑΘΥΑΛΟΣ ΤΟ 375 μ.Χ.

Ένας τρομακτικός σεισμός, που έλαβε χώρα το Νοέμβριο του 375 μ.Χ., ταρακούνησε συθέμελα τα παράλια της Λακωνικής και ιδιαίτερα την περιοχή της Επιδαύρου Λιμηράς, καταπόντισε νησίδες και πόλεις, καθίζησε εδαφικές εκτάσεις, δημιούργησε τεράστια παλιρροϊκά κύματα και άλλαξε ριζικά τον εδαφολογικό χάρτη της Χερσονήσου του Μαλέα. Ο Ζώσιμος, που χαρακτηρίζει αυτό το σεισμό οικουμενικό και αναφέρει ότι έπληξε την Πελοπόννησο και τις χώρες γύρω από τη Μεσόγειο με τα τεράστια παλιρροϊκά κύματά του, φαίνεται να προσδιορίζει καλύτερα απ' όλους χρονολογικά το συμβάν, τοποθετώντας το μετά το θάνατο του Ουαλεντινιανού, δηλ. το Νοέμβριο του 375 μ.Χ. Αυτοκράτορας της Ανατολής ήταν τότε ο Ουάλης οπαδός των Αρειανών.

Ο φοβερός αυτός σεισμός, προξένησε βιβλικές καταστροφές και μετέτρεψε τη Μινώα Άκρα σε νησί (Μονεμβάσια). Την ίδια τύχη είχε και η αρχαία χερσόνησος "Όνου Γνάθος" που μετατράπηκε σε νησί (Ελαφώνησος), ενώ βιβλική καταστροφή γνώρισαν οι πόλεις της Επιδαύρου Λιμηράς και της Πλύτρας, μεγάλα τμήματα των οποίων βυθίστηκαν.

Ο Βράχος

Η ΚΤΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΩ ΠΟΛΗΣ (ΓΟΥΛΑ) ΤΟΝ 6^Ο ΑΙΩΝΑ μ.Χ.

Τα χρονικά για την κτίση της Μονεμβασιάς

Τρία χρονικά, που αποτελούν σημαντικές πηγές για την Βυζαντινή Ιστορία, αναφέρονται στην κτίση της Μονεμβασιάς. Είναι τα χρονικά του Ταυρίνου (πόλης της Ιταλίας) της Μονής Κουτλουμουσίου του Αγίου Όρους και της Μονής των Ιβήρων του Αγίου Όρους.

Σύμφωνα με τα χρονικά, όταν οι Άβαροι κατήλθαν στην Πελοπόννησο, οι Λάκωνες για να αποφύγουν τη σφαγή και την ατίμωση, άλλοι κατέφυγαν στη Σικελία και άλλοι εγκαταστάθηκαν σε δύσβατο παραθαλάσσιο τόπο, όπου έκτισαν οχυρά πόλη, την οποία ονόμασαν Μονεμβασίαν.

Αναφέρουν σαν χρονολογία κτίσης της Μονεμβασιάς το έκτο έτος της βασιλείας του Αυτοκράτορα του Βυζαντίου Μαυρικού (582-602), δηλαδή το έτος 588 μ.Χ. Την ίδια περίοδο αρκετοί Λάκωνες κατέφυγαν στην περιοχή

της Τσακωνιάς από την περιοχή του Έλους μεταφέροντας και τη θαυματουργό εικόνα της Παναγίας που ονομάστηκε Έλωνα.

Στο χρονικό του Φραντζή ιστορείται ότι Έλληνες χριστιανοί από τη Λακεδαίμονα, το Έλος και τις Κροκεές, διωκόμενοι από τους Αβάρους, κατέφυγαν έντρομοι στην οχυρά θέση του βράχου, όπου έκτισαν τις κατοικίες τους το έτος 589 μ.Χ., επί της Βασιλείας του αυτοκράτορα Μαυρικούου.

Δεν αποκλείεται όμως, όπως ισχυρίζεται και ο κ. Καλογεράς, η κατοίκηση της Μονεμβασίας σε μικρή κλίμακα να ξεκίνησε νωρίτερα, το 395 μ.Χ., με την εισβολή των Βησιγόθων και την κυρίευση της Σπάρτης από τον Αλάριχο. Τότε οι κάτοικοι της Λακωνικής κατέφυγαν στα νησιά και στη δυσπρόσιτη Μονεμβασία, που αργότερα εξελίχθηκαν σε τόσο αξιόλογη πόλη, ώστε ο Μαυρίκιος να της απονείμει εξαιρετικά προνόμια.

Η αρχική οχύρωση της Γης, ήταν απλή και κάλυπτε τις εύκολες προσβάσεις του εχθρού. Αργότερα, τον 7^ο και 8^ο αιώνα, η οχύρωση της πόλης έγινε τελειότερη και κατασκευάσθηκε η γέφυρα που ένωνε το νησί με τη στεριά.

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Οι οικιστές της πόλης, δεν της έδωσαν νέα ονομασία, αλλά διατήρησαν την ονομασία του βράχου “Μονοβασία” που προέρχεται από τη φράση “μόνη έμβαση” ή “μόνη εμβασία”, διότι διέθετε μία είσοδο. Παρεμφερείς του ονόματος “Μονοβασία” είναι Μονοβάσια, Μονεμβασιά, Μονεμβασία, Μονεμβάσια, Μονομπασιά, Μονεμπασία, Μπουλουμπασιά. Αργότερα οι Φράγκοι την αποκαλούσαν Μαλβουαζί και οι Βενετοί, Μαλβάζια.

Ο όσιος Βιλιβάρδος στη Μονεμβάσια

Η ύπαρξη της πόλης βεβαιώνεται και από μαρτυρίες επισκεπτών, όπως του Οσίου Βιλιβάρδου που το 728 μ.Χ. μετέβαινε για προσκύνημα στους Αγίους Τόπους και επισκέφθηκε τη Μονεμβάσια.

Λοιμός στη Μονεμβάσια το 746 μ.Χ.

Το 746 μ.Χ. ενέσκυψε στη Μονεμβάσια φοβερός λοιμός, που μεταδόθηκε από τους επιβάτες δύο πλοίων της Σικελίας, όπως μας πληροφορεί ο Βυζαντινός ιστορικός Θεοφάνης. Ο λοιμός μεταδόθηκε αργότερα σ' ολόκληρη την Ελλάδα και την Κωνσταντινούπολη.

Η Μονεμβάσια στην Οικουμενική Σύνοδο το 787 μ.Χ.

Ο πρώτος επίσκοπος της Μονεμβάσιας Πέτρος, μετείχε στην Οικουμενική σύνοδο που συνήλθε στη Νίκαια το 787 μ.Χ.

Μονεμβάσια, η σημαντικότερη πόλη της Πελοποννήσου

Η ολοκλήρωση και τελειοποίηση των οχυρωματικών έργων κατέστησε το φρούριο της Μονεμβασιάς δυσπρόρητο. Έτσι, από τα πρώτα χρόνια της Βυζαντινής κυριαρχίας, η πόλη αποτέλεσε έδρα του διοικητή των αυτοκρατορικών κτίσεων στην Πελοπόννησο, ενώ ο Διον. Ζακυθινός την χαρακτηρίζει σαν μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Πελοποννήσου. Το 878, ο ναύαρχος των Βυζαντινών Αδριανός, χρησιμοποιεί τη Μονεμβάσια σαν ναυτική βάση, εναντίον των Αράβων.

Άποψη της Κάτω Πόλης

Η ΚΤΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΠΟΛΗΣ ΤΟΝ 10ο ΑΙΩΝΑ μ.Χ.

Οι έντονες ναυτικές και εμπορικές δραστηριότητες των Μονεμβασιωτών τους επέβαλαν μια εγγύτερη προσέγγιση προς τη θάλασσα. Έτσι οι κάτοικοι της Πάνω πόλης δημιούργησαν στη Ν.Α. ακροθαλασσιά του νησιού μια σπουδαία ναυτική βάση, ένα σύγχρονο εμπορικό κέντρο και έναν αξιόλογο στρατηγικό κόμβο στη Μεσόγειο, την Κάτω Πόλη της Μονεμβασιάς. Η Κάτω πόλη άρχισε να αναπτύσσεται μετά το 900 και το 961 οχυρώθηκε για να αντιμετωπίσει τους Άραβες.

Μονεμβάσια και Άγιος Θεόδωρος Κυθήρων

Στενές υπήρξαν οι επαφές της Μονεμβάσιας με τα Κύθηρα και οι πρώτες ειδήσεις που το πιστοποιούν ανάγονται στον 10ο αιώνα και

συνδέονται με το βίο του Αγίου Θεοδώρου, προστάτη των Κυθήρων. Ο Άγιος γεννήθηκε στην Κορώνη, αργότερα μετέβη στη Ρώμη και επιστρέφοντας κλείστηκε σ' ένα κελί της εκκλησίας της Θεοτόκου της Διακονίας στη Μονεμβάσια. Από τη Μονεμβάσια πέρασε στα Κύθηρα, τα οποία ήταν έρημα και ακατοίκητα, λόγω της επιδρομής των Σαρακηνών. Τρία χρόνια μετά το θάνατό του, Μονεμβασιώτες κυνηγοί βρήκαν άθικτο το λείψανο του Αγίου και το έθαψαν στην παλιά εκκλησία των Αγίων Σεργίου και Βάκχου, όπου αργότερα κτίστηκε από Μονεμβασιώτες ο ναός του Αγίου Θεοδώρου.

Ο Γάλλος ιστορικός Σαλαντέν, αναφέρει ότι ο Αντιοχέας, ναύαρχος του Νορμανδού Βασιλιά της Σικελίας, Ρογήρου Β', ελληνικής καταγωγής, πολιορκήσε τη Μονεμβάσια αλλά δεν κατόρθωσε να την εκπορθήσει. Αυτή είναι η πρώτη πολιορκία που δέχθηκε η οχυρωμένη Κάτω Πόλη.

Ο Άραβας περιηγητής Εδρικής αναφέρει τη Μονεμβάσια σαν μια από τις 13 μεγαλύτερες πόλεις της Πελοποννήσου στη γεωγραφική πραγματεία του "Νουσάτ αλ Μουσάτ" με το όνομα Μαλλιάσα.

ΤΑ ΚΥΘΗΡΑ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 12^Ο ΑΙΩΝΑ.

Τα Κύθηρα κατά το 395-1100 μ.Χ. ήταν θέμα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Το 1100 άρχισαν διοικητικά να εξαρτώνται από το δεσπότη της Σπάρτης. Το 1100 ο δεσπότης της Σπάρτης έστειλε για Διοικητή των Κυθήρων τον Γεώργιο Παχή από τη Μονεμβάσια. Στο τέλος του 12^{ου} αιώνα (1180-1190) τα Κύθηρα μεταβιβάζονται στον οίκο Ευδαιμονογιάννη της Μονεμβάσιας και η διοίκηση του νησιού περνά από τη Λακεδαιμονία στη Μονεμβάσια, η οποία και θα επηρεάσει την τύχη των Κυθήρων για τους επόμενους δύο περίπου αιώνες. Το 1207 τα Κύθηρα, με την κατάληψη του νησιού από τους Βενετούς, παραχωρούνται στο Μάρκο Βενιέρη, ο οποίος το

1238 παντρεύτηκε την κόρη του Νικολάου Ευδαιμονογιάννη και έτσι ο οίκος της Μονεμβάσιας διατηρεί τα δικαιώματά του στο νησί. Το 1275 ο Horf αναφέρει ότι τα Κύθηρα είχαν παραχωρηθεί στον Παύλο Ευδαιμονογιάννη Σεβαστό.

Οι πληροφορίες αυτές είναι αρκετά σημαντικές, διότι αποδεικνύουν ότι τα μέσα του 13^{ου} αιώνα, όταν σχεδόν όλες οι ελληνικές περιοχές είχαν μοιραστεί ανάμεσα στους σταυροφόρους και τους Βενετούς, τα Κύθηρα παρέμεναν Βυζαντινά υπό τον έλεγχο της Μονεμβάσιας.

Το 1309 τα Κύθηρα θα δοθούν, μετά από νέα επιγαμία στους Βενιέρηδες και το 1363 θα περάσουν ουσιαστικά στους Βενετούς οι οποίοι όρισαν το νησί να διοικείται από τον καστελλάνο. Τα ερείπια του Πύργου του πρώτου Ευδαιμονογιάννη σώζονταν μέχρι το 16^ο αιώνα κοντά στον Ποταμό, όπως μας πληροφορεί Βενετός χρονογράφος και η επιρροή της μονεμβασιώτικης οικογένειας ήταν τόσο έντονη στο νησί της Αφροδίτης, ώστε η βυζαντινή πρωτεύουσα του Αγίου Δημητρίου να μετονομαστεί σιωπηλά σε Πόλη των Ευδαιμονογιάννηδων.

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ 1248-1262

Η Φραγκοκρατία στην Πελοπόννησο

Το 1204 οι σταυροφόροι κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη, κατέλυσαν το βυζαντινό κράτος και διένειμαν τα εδάφη του. Μεγαλύτερη αντίσταση προέβαλε η Πελοπόννησος, στην οποία επέδραμαν ο Βονιφάτιος Μομφερρατικός, ένας από τους αρχηγούς της Σταυροφορίας, και με την

έγκρισή του ο Γουλιέλμος Σαμπλίτης και ο Γοδοφρείδος Βιλλεαρδουίνος, που αργότερα έμεινε μόνος κυρίαρχος της Πελοποννήσου.

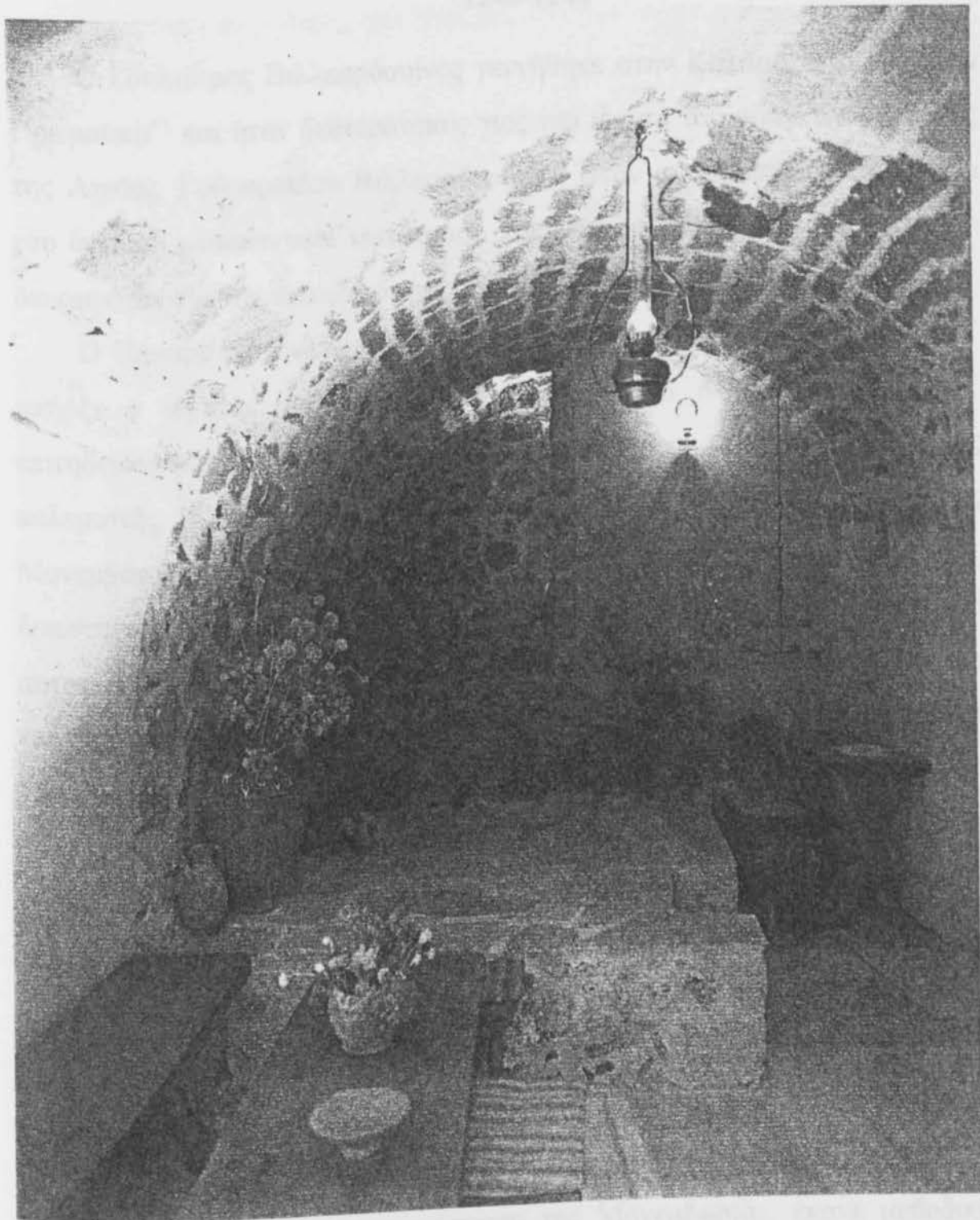
Μόνο η Κόρινθος, το Άργος, το Ναύπλιο και η Μονεμβάσια παρέμεναν ελεύθερες και εφοδιάζονταν με πλοία του βασιλιά των Ρωμαίων. Μέχρι το 1212 όμως οι Φράγκοι είχαν καταλάβει το Άργος, την Κόρινθο και το Ναύπλιο και παρέμενε ελεύθερη μόνο η Μονεμβάσια.

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ Η ΑΠΟΡΘΗΤΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Η Μονεμβάσια, η πελαγίσια βυζαντινή έπαλξη της Λακωνικής, παρέμενε το ελεύθερο προπύργιο της Πελοποννήσου, το “Ακοίμητο θεριό του Βυζαντίου”, στην εσχατιά των συνόρων του για πάνω από 40 χρόνια. Ο Γοδοφρείδος Βιλλεαρδουίνος έφερε βαρέως το ότι η Μονεμβάσια αποτελούσε την “Αχίλλειο πτέρνα” της Φραγκοκρατούμενης Πελοποννήσου και απειποιήθη τον τίτλο του Ηγεμόνα της Πελοποννήσου που του πρότεινε η Ιολάνδη, γυναίκα του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης Κουρτεναί, διότι όπως είπε: “...δεν αξίζω μιας τέτοιας τιμής, αν δεν πάρω πρώτα το κάστρο της Μονεμβασιάς”.

Ο γιος του Γοδοφρείδος Β' Βιλλεαρδουίνος που τον διαδέχθηκε και έφερε τον τίτλο πρίγκιπα της Αχαΐας και του Αυθέντη του Μοριά δεν κατόρθωσε στα 27 χρόνια της ηγεμονίας του να επεκτείνει τη σιδηρόφρακτη εξουσία των ιπποτών του στη Μονεμβάσια. Πέθανε το 1246 και τον διαδέχθηκε ο αδελφός του Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος που σαν πρώτο του στόχο έθεσε την κατάληψη της Μονεμβασιάς.

Η ΠΕΛΑΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΓΟΥΑΛΑΝΟ 1246-1247

Καθιστικό με καμάρα σε ξενώνα

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟ 1246-1248

Ο Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος γεννήθηκε στην Καλαμάτα, μιλούσε τα “ρωμαίικα” και ήταν δευτερότοκος γιος του ιδρυτή του φραγκικού κράτους της Αχαΐας, Γοδοφρείδου Βιλλεαρδουίνου. Ήταν αντιπροσωπευτικό δείγμα του δυτικού μεσαιωνικού ιπποτισμού που μεταφυτεύθηκε στο Βυζάντιο και διακρινόταν για την επιτηδειότητα του στην πολεμική τέχνη.

Ο Παπαρρηγόπουλος γράφει ότι αν ο πατέρας του Γοδοφρείδος ο Α' υπήρξε ο ιδρυτής του κράτους, ο αδελφός του ο Γοδοφρείδος ο Β' επιτηδειότατος αυτού κυβερνήτης, ο Γουλιέλμος διεκρίθη κυρίως ως πολεμιστής. Η πρώτη κίνηση του Γουλιέλμου ήταν να στραφεί εναντίον της Μονεμβάσιας, της μόνης ελεύθερης πόλης της Πελοποννήσου, που με τις δραστηριότητες της απειλούσε την φραγκική εξουσία στο Μοριά. Η αυτοκρατορία της Νίκαιας αποτελούσε τη μοναδική απειλή για την εξουσία του στη Μικρά Ασία, κατέλαβε τμήμα της Προποντίδας, έφθασε ως τη Θεσσαλονίκη και διατηρούσε στενές σχέσεις χωρίς διακοπή με τη Μονεμβάσια. Εξάλλου η ύπαρξη του ισχυρού κάστρου της Μονεμβάσιας βοηθούσε στο να παραμένουν ανυπότακτοι και οι κάτοικοι των γύρω περιοχών, όπως Τσακωνιάς, Βατίκων αλλά και περιοχών του Ταυγέτου.

Ενισχύσεις από Αθήνα, Εύβοια, Νάξο, Κεφαλληνία, Πελοπόννησο και Βενετία.

Ο Γουλιέλμος, γνωρίζοντας τις δυσκολίες που παρουσίαζε η καθυπόταξη του πανίσχυρου κάστρου της Μονεμβασιάς, έκανε μεθοδική προετοιμασία για την εκπόρθησή του και ζήτησε στρατιωτική βοήθεια από τον Γουίδωνα, κόμητα των Αθηνών, από τους τρεις Βαρώνους της Εύβοιας, από τον Άγγελο Σανούδο, Δούκα της Νάξου, από το Ματθαίο Ορσένη, κόμητα της Κεφαλληνίας και ναυτική βοήθεια από την Βενετία. Συγχρόνως

απευθύνθηκε σ' όλους τους "κεφαλάδες", του Μοριά και όρισε σαν τόπο συγκέντρωσης την πεδιάδα του Νικλίου.

Η στρατοπέδευση του Γουλιέλμου στο "Γιβραλτάρ της Ανατολής" το Μάρτιο του 1246

Ο Γουλιέλμος συγκέντρωσε 8.000 ιππείς και 3.000 πεζούς και στρατοπέδευσε απέναντι από το νησί της Μονεμβάσιας, σε χώρο που ορίζουν τα Τσικαλαριά που βρίσκονται δυτικά της πόλης (πλησίον της σημερινής Νέας Μονεμβάσιας) και έχουν ύψος 60μ., τα Προταζιά (Γουβουσεΐκα), που έχουν ύψος 90μ.(πλησίον του σημερινού Αγ. Ιωάννη) και η Γέφυρα σε υψόμετρο 20μ. Τμήμα αυτού του χώρου καταλαμβάνει σήμερα η Νέα Μονεμβάσια. Παράλληλα, τέσσερα βενετικά πλοία απέκλεισαν τη Μονεμβάσια από τη θάλασσα.

Με τη στρατιωτική και ναυτική θωράκιση της περιοχής, πίστευε ο Γουλιέλμος ότι θα έκαμπε το ηθικό των πολιορκημένων. Έτσι απέστειλε πρεσβεία για την παράδοση της πόλης. Οι ακλόνητοι υπερασπιστές, με περίσσια παλικάριά, απάντησαν στην πρεσβεία ότι η Μονεμβάσια είναι γέννημα του θεού και ότι δεν έχουν καμία εξουσία σ' αυτή. "Τα παρά του Θεού κτισθέντα, ορίζειν και χαρίζειν".

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΘΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ

Μετά την απάντηση, ο Γουλιέλμος αποφάσισε με οργανωμένη επίθεση να καταλάβει το ισχυρό κάστρο της Μονεμβασιάς. Στα επιτελικά του σχέδια ήταν αρχικά η κατάληψη του φρουρίου της Κάτω-Πόλης και στη συνέχεια, μέσω της μοναδικής διόδου που ευρίσκετο στην Κάτω-Πόλη, η εκπόρθηση

του πανίσχυρου Γουλά (Πάνω-Πόλη). Πολυάριθμες δυνάμεις του Γουλιέλμου διέβησαν την γέφυρα και άρχισαν να βάλουν εναντίον της Κάτω- πόλης.

Μέρα-νύκτα πολιορκία με τα τριπουτσέτα

Ο Γουλιέλμος εξαπέλυσε σφοδρή επίθεση στο κάτω φρούριο και διέταξε τα τριπουτσέτα (λιθοβόλα πολιορκητικά μηχανήματα) να κτυπούν την πόλη αδιάκοπα μέρα και νύκτα. Έντεκα χιλιάδες σιδηρόφραχτοι πολεμιστές του Γουλιέλμου, έχοντας στη διάθεσή τους τα πιο σύγχρονα μηχανήματα της εποχής τους, ορμούσαν να κυριεύσουν τους ολιγάριθμους ηρωικούς υπερασπιστές της Μονεμβάσιας. Μεγάλη όμως έκπληξη περίμενε το Γουλιέλμο και τους στρατιώτες του. Ο Κ. Καλογεράς αναφέρει τα εξής: “Οι θωρακοφόροι ιπότες των Βιλλεαρδουίνων με τα ατσαλένια των κράνη και τας χρυσοποικίλους στολάς των, κατρακυλούσαν κορμιά άψυχα εις τα βάραθρα της νησίδος”. Οι Μονεμβασιώτες με τα επικά τους κατορθώματα κοσμούσαν τις πιο όμορφες σελίδες της ιστορίας της “ θρυλικής Μονεμβασιάς” και σαν φύλακες-άγγελοι του “ιερού βράχου” εξυμνήθηκαν από το “Χρονικό του Μορέως”.

Λιποταξίες στα στρατεύματα του Γουλιέλμου.

Το πανίσχυρο φρούριο, η ηρωική αντίσταση των πολιορκημένων και οι μεγάλες απώλειες των πολιορκητών, κλόνισαν το ηθικό των ιπποτών οι οποίοι άρχισαν να λιποτακτούν. Από τον αξιωματικό Ραούλ Πίζο λιποτάκτησαν ομαδικά 300 στρατιώτες, που συνελήφθησαν αργότερα και τιμωρήθηκαν να “καθίσουν γυμνοί στ’ αγκάθια” εξ’ ου και η παροιμία “κάθομαι στα αγκάθια”. Ο Γουλιέλμος, φοβούμενος γενικό ξεσηκωμό του στρατεύματος, τιμώρησε τον Πίζο με τον ίδιο τρόπο.

Άγιος Νικόλαος – Δρομική – Διακρίνονται τα ερείπια της Πάνω Πόλης

Απελπισμένος όμως, διαπίστωνε ότι είναι αδύνατη η κατάληψη του κάστρου δια των όπλων και αποφάσισε να κάμψει την αντίσταση των πολιορκημένων δια της πείνας, μέσω μακροχρόνιας πολιορκίας. Το χρονικό του Μορέως αναφέρει ότι ορκίστηκε στο σπαθί του σκασμένος από χολή και θυμό να μη φύγει ποτέ αν δεν καταλάβει το κάστρο της Μονεμβασιάς.

Με την επιτυχημένη αυτή παρομοίωση ,περιγράφει το “Χρονικό του Μορέως” τον πλήρη αποκλεισμό της Μονεμβάσιας από στεριά και από θάλασσα για τρία ολόκληρα χρόνια. Πολλά σπίτια είχαν καταστραφεί, η πείνα θέριζε τους πολεμιστές και τα γυναικόπαιδα και όπως αναφέρει το χρονικό: “ουκ είχαν τι να φάγουν, εφάγασιν τους ποντικούς ομοίως και τα κατσία”.

Παρά ταύτα οι φύλακες του “Ιερού βράχου” ούτε καν σκέφθηκαν να παραδώσουν την πόλη. Ο Γουλιέλμος, απογοητευμένος από τη μακροχρόνια πολιορκία και τη φθορά των στρατευμάτων του, κάλεσε τους Μονεμβασίτες να συνεννοηθούν για την παράδοση της πόλης. Οι σκελετωμένοι φύλακες του κάστρου είχαν το σθένος να προβάλλουν όρους και να πεθάνουν μέχρι ενός, εάν οι όροι τους δεν γίνονταν αποδεκτοί.

Ανάμεσα στους όρους ήταν να μένουν ελεύθεροι, να μην πληρώσουν φόρους και να μην υπηρετούν στον στρατό ξηράς, παρά μόνον στα πλοία και με το μεγαλύτερο μισθό.

Ο Γουλιέλμος αποδέχτηκε τους όρους και την άλλη μέρα παρέλαβε τα κλειδιά της πόλης και εισήλθε στη Μονεμβάσια, προς τα τέλη του 1248. Μετέτρεψε το ναό του Αγίου Πέτρου σε καθολικό και χάραξε το οικόσημό του.

Ο Γουλιέλμος χάρισε στους άρχοντες που του παρέδωσαν την Μονεμβάσια πολεμικά άλογα, χρυσοποίκιλτες πορφύρες και τους έκανε φεουδάρχες στα Βάτικα. Ακόμη και σήμερα συναντάται στα Βάτικα το επίθετο Μηνογιάννης που αποτελεί εξέλιξη του Δαιμονογιάννη ή

Μονογιάννη. Οι Φράγκοι, παρά τις επιδρομές τους, δεν είχαν κατορθώσει να καταλάβουν τα Βάτικα, πριν την πτώση της Μονεμβασίας.

Οι πηγές της Μ.Ασίας και το κάστρο του Μυστρά.

Πολλοί Μονεμβασιώτες, μετά την κατάληψη της πόλης, κατέφυγαν στις Πηγές της Μικράς Ασίας και συνέχισαν να ασχολούνται με τη ναυτιλία, ενώ ο Γουλιέλμος αναχώρησε για τη Λακεδαιμονία, όπου έχτισε το κάστρο του Μυστρά.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΕΛΑΓΟΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΤΟ 1262

Ο Μιχαήλ Β' της Ηπείρου συμάχησε με τον ηγεμόνα της Σικελίας Μανφρέδο και με τον Γουλιέλμο Βιλλεαρδουίνο και το καλοκαίρι του 1259 τα ενωμένα στρατεύματά τους συναντήθηκαν με τα στρατεύματα του Ιωάννη Παλαιολόγου στην πεδιάδα της Πελαγονίας, στο Βορίλλα Λόγγο, περιοχή του σημερινού Μοναστηρίου. Εκεί υπέστησαν φοβερή καταστροφή και ο Γουλιέλμος προσπάθησε να διαφύγει πεζός, αλλά συνελήφθηκε κοντά στην Καστοριά, κρυμμένος πίσω από ένα δεμάτι άχυρα και στάλθηκε αιχμάλωτος στη Νίκαια, όπου παρέμεινε για τρία χρόνια.

Ο Αυτοκράτωρ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος, αναστηλωτής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, αντάλλαξε τον αιχμάλωτο Γουλιέλμο Βιλλεαρδουίνο με τα κάστρα του Μυστρά της Μάνης και της Μονεμβάσιας το 1262.

Έτσι το Βυζάντιο δημιούργησε ένα σημαντικό προγεφύρωμα στο Μοριά και ανέκτησε τη στρατιωτική και εμπορική βάση της Μονεμβάσιας, του "Γιβραλτάρ της Ανατολής", όπως το αποκαλούσαν οι Φράγκοι, που έμελλε να εξελιχθεί σε "Βενετία της Ανατολής".

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ 1262-1419

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΝΑΥΣΤΟΛΙΑ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΤΟ 1262-1263

Στα τέλη του 1262 και στις αρχές του 1263 βυζαντινά στρατεύματα μεταφέρθηκαν στη Μονεμβάσια με γενουατικά πλοία με στόχο την εκδίωξη των Φράγκων από την Πελοπόννησο.

Ο Σεβαστοκράτωρ Κων/νος Παλαιολόγος και ο Μιχ. Καντακουζηνός στη Μονεμβάσια.

Επικεφαλής των στρατευμάτων ήταν ο αδελφός του αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος που είχε ήδη λάβει το αξίωμα του σεβαστοκράτορα. Ο Κωνσταντίνος πλαισιωνόταν από στρατηγούς και μεγιστάνες μεταξύ των οποίων και ο Μιχαήλ Καντακουζηνός, όπως αναφέρει ο Παχυμέρης. Ταυτόχρονα έφθασαν στη Μονεμβάσια ο πρωτοστάτορας Αλέξιος Φιλανθρωπινός με ισχυρό στόλο και ο Δομέστικος Φιλήν με αξιόμαχο στρατό.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΝΑΥΣΤΑΘΜΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος στα πλαίσια της διοικητικής και στρατιωτικής οργάνωσης της Πελοποννήσου όρισε τη Μονεμβάσια έδρα Στρατηγού, στρατιωτικό κέντρα και ναυτική βάση. Τον Απρίλιο του 1263 είχε συγκεντρωθεί στη Μονεμβάσια η στρατιά του Αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' και από εκεί ξεκινούσε το όνειρο της αναστήλωσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ένας νέος αγώνας εναντίον των Φράγκων αρχίζει στην Πελοπόννησο, που θα διαρκέσει 167 χρόνια.

Ο Μιχ. Καντακουζηνός-Πρώτος Διοικητής της Μονεμβάσιας.

Ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος όρισε ως πρώτο διοικητή της Μονεμβάσιας τον στρατηγό του Βυζαντίου Μιχαήλ Καντακουζηνό. Αυτός, με σώμα Μονεμβασιωτών και Τσακώνων, αποτέλεσε την εμπροσθοφυλακή της στρατιάς που συγκρούστηκε με τα στρατεύματα του Γουλιέλμου Βίλλεαρδουίνου για την κατάληψη της Ανδραβίδας.

Ο θάνατος του Μιχ. Καντακουζηνού το Μάρτιο του 1264

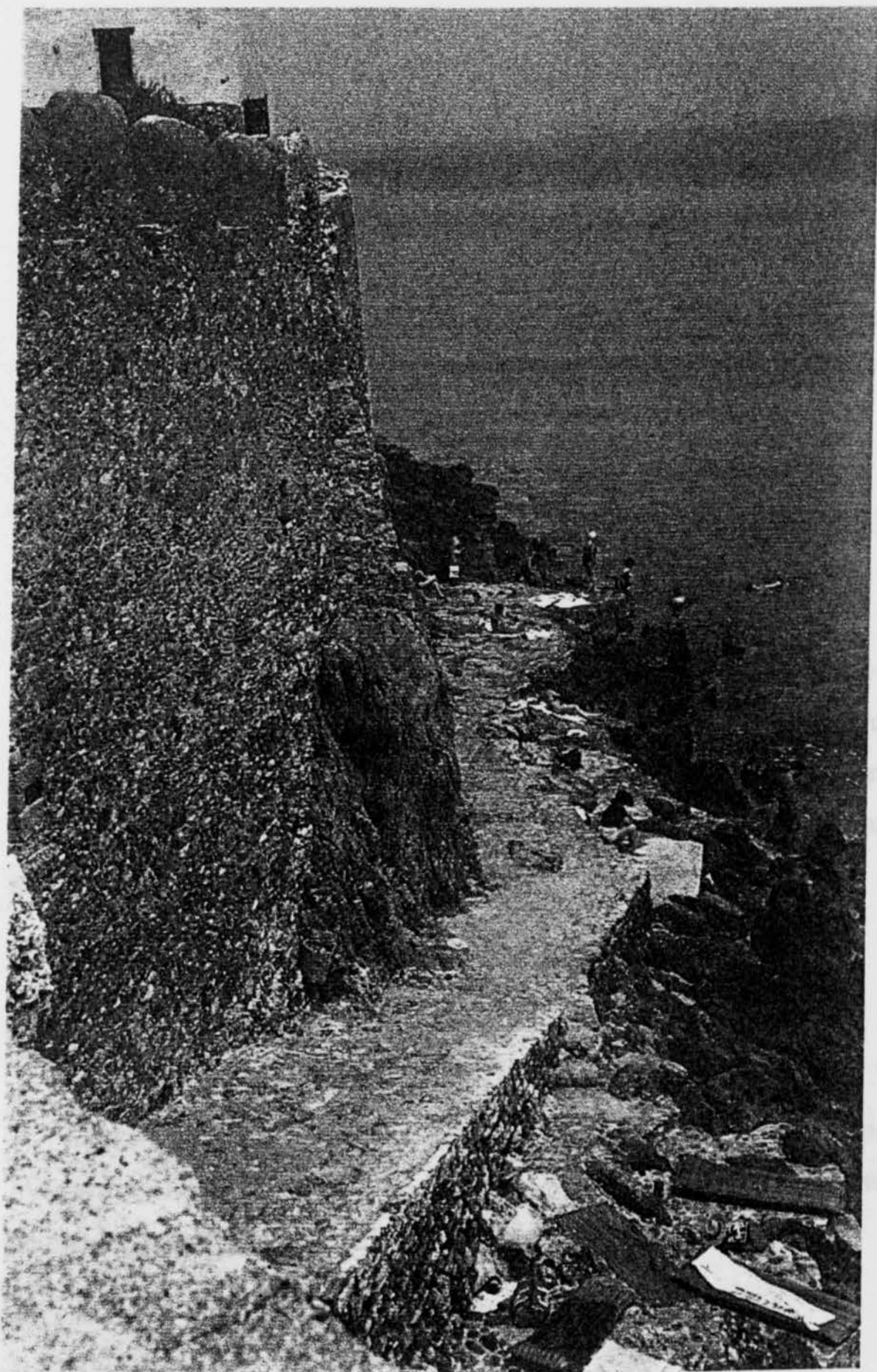
Στη σύγκρουση αυτή, ο διοικητής της Μονεμβάσιας, βρήκε ηρωικό θάνατο και ετάφη με βασιλικές τιμές. Ήταν ο πρώτος στρατηγός που θυσιάστηκε για την ανόρθωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Η ΠΕΙΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΡΟΓΗΡΟΥ ΛΟΥΡΙΑ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΤΟ 1292

Το 1292, ο Ρογήρος Λούρια, περιβόητος ναύαρχος του βασιλέως της Αραγωνίας Ιακώβου, αφού επαναστάτησε κατά του βασιλέως του και του βύθισε τον στόλο του στη Σικελία, εμφανίσθηκε με 30 πλοία στο Αιγαίο και άρχισε να λεηλατεί τα νησιά του. Στη συνέχεια στράφηκε εναντίον της ονομαστής για τα πλούτη της, Μονεμβάσιας.

Ο Ρογήρος Λούρια με δόλο εισβάλλει στην Κάτω-Πόλη από το Πορτέλλο

Ο Ρογήρος, αφού έκρυψε τα πλοία του στους πλησίον της Μονεμβάσιας όρμους του Γέρακος και του Κρεμμυδιού, εμφανίσθηκε με το πλοίο του, ως Βενετός έμπορος στο Πορτέλλο της πόλης, την Άνοιξη του 1292. Κάλεσε Μονεμβασιώτες στο πλοίο του και αυτοί ανταποδίδοντας την φιλοξενία, τον προσκάλεσαν μαζί με τους ναύτες του στην Κάτω Πόλη. Τα μεσάνυχτα

Το Πορτέλλο

προσέγγισαν και τα υπόλοιπα πλοία του και άρχισε άγρια σφαγή και λεηλασία στους κατοίκους της Κάτω-πόλης. Τότε οι κάτοικοι οχυρώθηκαν στο φρούριο της Πάνω-πόλης και ο Ρογήρος, φοβούμενος την αντεπίθεσή τους, αφού απήγαγε πολυάριθμους αιχμαλώτους και πλούσια λεία, απέπλευσε από τη Μονεμβάσια. Μεταξύ των αιχμαλώτων ήταν και ο μητροπολίτης της Μονεμβάσιας Νικόλαος, που μαζί με τους άλλους αιχμαλώτους μεταφέρθηκε στη Μεσσήνη της Σικελίας, απ' όπου και εξαγοράστηκε αργότερα από τους Μονεμβασιώτες. Μονεμβασιτίτισσες αιχμάλωτες δίδαξαν στην Ιταλία την τέχνη της υφαντικής και της μεταξουργίας.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ 1282-1341

Επί της αυτοκρατορίας των Ανδρονίκων Κομνηνών Παλαιολόγων η Μονεμβάσια γνώρισε πρωτοφανή οικονομική, κοινωνική και πνευματική ακμή και αποτέλεσε σπουδαίο πολιτικό και στρατιωτικό κέντρο του Βυζαντίου. Μετετράπη σ' ένα μεγάλο αστικό κέντρο με εκπληκτική ευδαιμονία και διεθνή ακτινοβολία.

ΟΙ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Β' ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Εξαιρετικά προνόμια για τη Μονεμβάσια παραχώρησε ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β' (1282-1328), με τους δύο Χρυσόβουλους Λόγους του (αυτοκρατορικά διατάγματα με χρυσή σφραγίδα=βούλα).

Αυτοκρατορικά προνόμια από τους Χρυσόβουλους λόγους του 1293 και 1301

Στο μητροπολίτη Μονεμβάσιας Νικόλαο και στους διαδόχους του μεταβιβάστηκαν όλα τ' αξιώματα που ανήκαν στο μητροπολίτη Σίδης της Παμφυλίας της Μ. Ασίας, απενεμήθη ο τίτλος του εξάρχου ολόκληρης της Πελοποννήσου και το δικαίωμα της χειροτονίας επισκόπων της περιφέρειάς του, η προσηγορία του Παναγιωτάτου και το προνόμιο να υπογράφει και να εμφανίζει Ινδικτιώνα, δικαίωμα που κατείχαν, μέχρι τότε, μόνο οι Αυτοκράτορες, οι Πατριάρχες και οι Ηγεμόνες.

Επίσης προσεκυρούντο οι επισκοπές Κυθουρίας, Έλους, Μάνης, Ρέοντος και Ζεμενού στη Μητρόπολη της Μομεμβάσιας.

Οι Χρυσόβουλοι Λόγοι βρίσκονται σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στην οποία μεταφέρθηκαν από το αρχείο της Μονεμβάσιας όπου φυλάσσονταν μέχρι το 1828 και στο Βυζαντινό Μουσείο, μέσω της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών, στην οποία δωρίθηκαν το 1903 από τον επίσκοπο Κυθήρων Ευθύμιο Καββαθά. Στα Κύθηρα είχαν παραδοθεί από το μητροπολίτη της Μονεμβάσιας Άνθιμο, μετά την επανάσταση του 1769.

Η ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Β' ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Όταν ο αυτοκράτωρ Ανδρόνικος ο Β' εκθρονίστηκε από την Κωνσταντινούπολη, μετά από επανάσταση που έγινε εναντίον του, διέμεινε για πολλά χρόνια στην ένδοξη Μονεμβασιά. Το γεγονός αυτό, παρ' ότι δεν είναι ιστορικά εξακριβωμένο, βεβαιώνεται από επιστολή του ίδιου του αυτοκράτορα που μερικοί ιστορικοί αμφισβητούν την γνησιότητα της, αλλά κυρίως από την τοπική παράδοση της περιοχής.

Τα ανάκτορα του Ανδρόνικου, ο Ελκόμενος Χριστός και η Αγία Σοφία

Στο διάστημα της παραμονής του έκτισε τα ανάκτορα σε τοποθεσία, όπισθεν της εκκλησίας του Ελκόμενου Χριστού και σε ανάμνηση των παθών του το ναό του Ελκόμενου Χριστού, όπου ακόμη και σήμερα βρίσκονται εκεί οι θρόνοι του Ανδρόνικου και της βασίλισσας. Το ίδιο διάστημα η βασίλισσα έκτισε το ναό της Αγίας Σοφίας στην Πάνω πόλη σε ανάμνηση της περίφημης εκκλησίας της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη.

Ο ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Γ΄

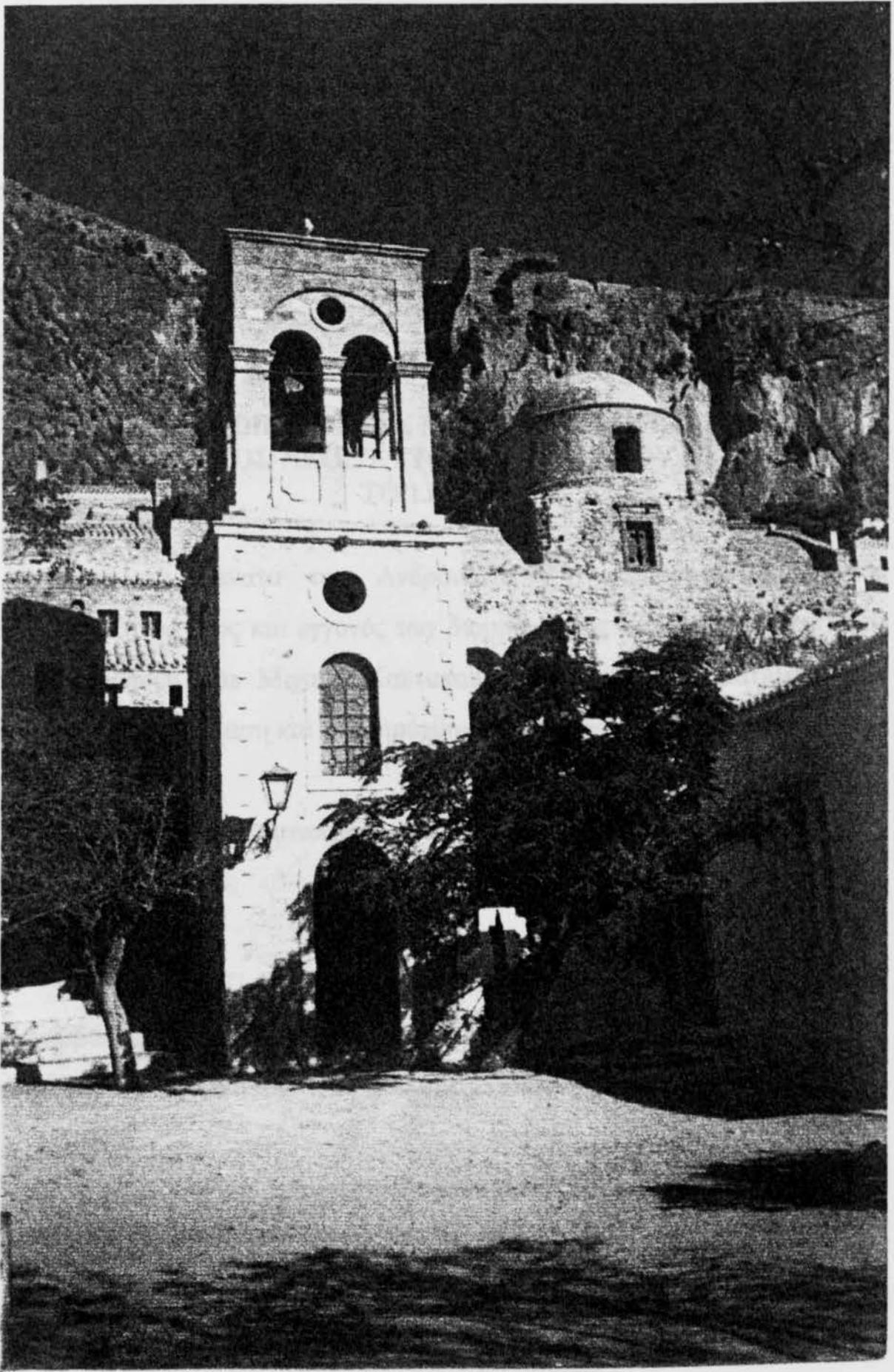
Ο Αυτοκράτωρ Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος (1328-1341) εγγονός του Ανδρόνικου Β΄, ακολουθώντας την ίδια πολιτική με τον παπού του για τη Μονεμβάσια, εξέδωσε τον τρίτο Χρυσόβουλο Λόγο για την πόλη, τον οποίο δημοσίευσε ο Γεώργιος Φραντζής στο Χρονικό του. Ο Χρυσόβουλος Λόγος επεκύρωνε τα εκκλησιαστικά προνόμια της μητρόπολης της Μονεμβασίας και χορηγούσε στην πόλη νέα οικονομικά και διοικητικά προνόμια όπως:

- Ελεύθερη κίνηση των μονεμβασιτίκων πλοίων χωρίς καμιά τελωνειακή, διοικητική και οικονομική υποχρέωση από Δύση σε Ανατολή και από Ανατολή σε Δύση.

- Τελωνειακή ατέλεια σ' όλα τα μονεμβασιτίκα εμπορεύματα.

- Φορολογικά προνόμια σ' όλους τους Μονεμβασιίτες που κατοικούσαν στην Κωνσταντινούπολη, στην Καλλίπολη, στις Πηγές, στη Σηλυβρία, στην Ηράκλεια, στη Ραιδεστό και σ' άλλες πόλεις της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Ο Χρυσόβουλος αυτός Λόγος, φυλασσόταν στο Βασιλικό Αρχείο της Κωνσταντινούπολης και μετά την Άλωση της πόλης έτυχε να βρεθεί στο αρχείο του Γ. Φραντζή, τελευταίου ιστοριογράφου του Βυζαντίου και να δημοσιευτεί απ' αυτόν.

Το καμπαναριό του Ελκόμενου Χριστού

Ο πρίγκιπας Καντακουζηνός διοικητής της Μονεμβάσιας

Επί αυτοκρατορίας Ανδρόνικου Γ' διοικητής της Μονεμβάσιας ανέλαβε ο πρίγκιπας Καντακουζηνός, γιος του Μιχαήλ Καντακουζηνού, που σκοτώθηκε το 1264, στη μάχη της Ανδραβίδας. Την ίδια τύχη όμως με τον πατέρα του, είχε και ο νέος διοικητής της Μονεμβασιάς, πρίγκιπας Καντακουζηνός που σκοτώθηκε στην Πελοπόννησο πολεμώντας τους Φράγκους.

Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤ' ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ ΝΕΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΤΟ 1341

Μετά το θάνατο του Ανδρόνικου Γ', ο στρατηγός Ιωάννης Καντακουζηνός, γιος και εγγονός των διοικητών της Μονεμβάσιας πρίγκιπα Καντακουζηνού και Μιχαήλ Καντακουζηνού αντίστοιχα, κατέλαβε την εξουσία με επανάσταση και ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας του Βυζαντίου.

Η στέψη του Αυτοκράτορα από το Μητροπολίτη Μονεμβασίας

Ισίδωρο

Τον Ιωάννη ΣΤ' Καντακουζηνό, έστεψε αυτοκράτορα ο μητροπολίτης Μονεμβασίας Ισίδωρος που πατριάρχευε τότε την Κωνσταντινούπολη. Στις 17 Μαΐου του 1347, ο Ισίδωρος ανέλαβε το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Έδρα του Δεσποτάτου του Μορέως ο Μυστράς το 1348

Ο αυτοκράτωρ Ιωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός δημιούργησε μια ανεξάρτητη ηγεμονία στην Πελοπόννησο, το Δεσποτάτο του Μορέως και στην προσφιλή γι' αυτόν περιοχή της Λακωνίας όρισε σαν πρωτεύουσα του

Δεσποτάτου το Μυστρά. Πρώτος ηγεμόνας του Δεσποτάτου του Μορέως ορίστηκε ο γιος του αυτοκράτορα, Μανουήλ Καντακουζηνός Παλαιολόγος.

Η παραίτηση του αυτοκράτορα, η εκθρόνιση του Δεσπότη του Μορέως και η συνδρομή της Μονεμβάσιας το 1355

Το 1355 ο αυτοκράτωρ Ιωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός παραιτήθηκε και οι τοπάρχες επαναστάτησαν εναντίον του γιου του Εμμανουήλ Καντακουζηνού, Δεσπότη του Μυστρά. Ο Εμμανουήλ κατέφυγε στη Μονεμβάσια, όπου ανασυγκρότησε τη δεσποτεία του Μυστρά, η οποία αναγνωρίστηκε και από το νέο αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ιωάννη Ε' Παλαιολόγο.

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ (13^{ος} -14^{ος} αιώνας)

Το 13^ο έως το 14^ο αιώνα και ιδιαίτερα την περίοδο της αυτοκρατορίας των Ανδρόνικων Παλαιολόγων Β' και Γ' (1282-1341), η Μονεμβάσια έφθασε στον κολοφώνα της δόξας της και παρουσίασε εκπληκτική κοινωνική, πνευματική και οικονομική ανάπτυξη.

ΤΟ ΠΕΡΙΩΝΥΜΟ ΑΣΤΥ

Την περίοδο αυτή, η Μονεμβάσια γνώρισε τέτοια ανιστόρητα μεγαλεία, ώστε στους χρυσόβουλους αυτοκρατορικούς λόγους να αποκαλείται “περιώνυμο άστυ”. Είναι χαρακτηριστικό να αναφέρουμε ότι την περίοδο αυτή στο στενό χώρο της Μονεμβάσιας, υπήρχαν 8.000 κατοικίες και 40 εκκλησίες που για να χωρέσουν υιοθετήθηκαν οι θολωτές καμάρες και οι δρομικές, (αριθμός που φαίνεται υπερβολικός) ούτως ώστε και οι χώροι των δρόμων να αξιοποιούνται οικοδομικά.

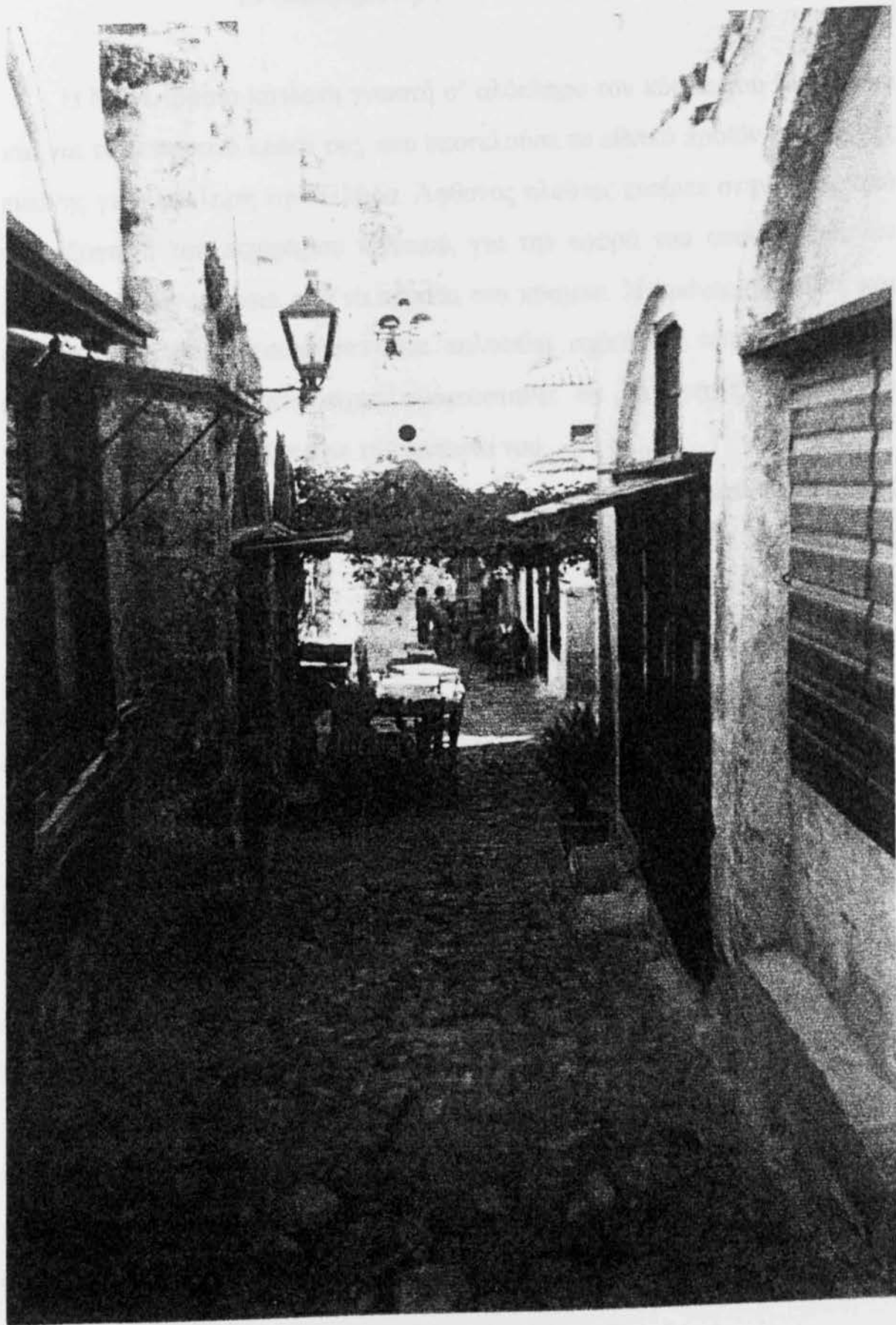
Την περίοδο αυτή, η Μονεμβάσια θεωρήθηκε η πρώτη πόλη της Πελοποννήσου σε ευημερία και πολιτισμό που η φήμη της, όπως αναφέρει ο Επαμ. Στασινόπουλος, είχε ξεπεράσει τα σύνορα του Βυζαντίου, αποτελούσε το όνειρο κάθε Βυζαντινού αλλά και κάθε επισκέπτη του Βυζαντίου. Οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες, είχαν δώσει, σαν τύπο εμβλήματος, στην Κάτω πόλη την ονομασία “Θεόσωστος” και της είχαν απονεμίσει τέτοια προνόμια και τέτοιες ελευθερίες που μόνο στις πόλεις της Ιταλίας, την εποχή της Αναγέννησης, δύναται κανείς να συναντήσει.

Η ΕΡΑΣΤΕΥΟΥΣΑ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΟΤΟΜΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ

Τα αυτοκρατορικά προνόμια είχαν καταστήσει τη Μονεμβάσια ένα εμπορικό αστικό κέντρο με εκπληκτική ευδαιμονία. Η Ελένη Βουραζέλη αναφέρει ότι η Μονεμβάσια “απέβη οικονομικό έρεισμα του Βυζαντίου”. Οι εμποροναυτικές οικογένειες των παλιών караβοκυραίων απέκτησαν μεγάλη οικονομική επιφάνεια και είχαν εμπορικές διασυνδέσεις με τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της εποχής τους.

**“Έρρεεν ο χρυσός και ο άργυρος εις το πολύβοο παζάρι της
Μονεμβασίας...”**

Έτσι περιγράφει ο Μιχ. Μητσάκης το περίφημο παζάρι της Μονεμβασίας που συγκέντρωνε το ενδιαφέρον των πιο γνωστών εμπόρων της εποχής εκείνης, καθώς τα πολύτρεχα και πολύβουα πελαγίσια κύματα τους οδηγούσαν προς τη “Βενετία της Ανατολής”.

Η Αγορά με τις καμάρες των μαγαζιών και τα εστιατόρια

Το περίφημο κρασί “ΜΑΛΒΑΖΙΑ”

Η Μονεμβάσια κατέστη γνωστή σ’ ολόκληρο τον κόσμο του Μεσαίωνα και για το ξακουστό κρασί της, που αποτελούσε το εθνικό προϊόν της εποχής εκείνης για ολόκληρη την Ελλάδα. Άφθονος πλούτος εισέρεε στην πόλη, από την εξαγωγή του περίφημου κρασιού, για την αγορά του οποίου έφθαναν πλοία στη Μονεμβάσια από τα πέρατα του κόσμου. Ηγεμόνες, βασιλείς και άρχοντες το χρησιμοποιούσαν στα πολυτελή συμπόσια τους και πολλοί έμποροι Μονεμβασιώτες είχαν εγκατασταθεί σε ξακουστές πόλεις του Μεσαίωνα και ασχολούντο με την εμπορία του.

Η καλλιέργεια του προήρχετο από την ποικιλία θράψα και πιθανές τοποθεσίες αμπελιών ήταν τα Νόμια, Άγιος Ιωάννης, Επιδ. Λιμηρά και Ασωπός.

Από παλιούς Μονεμβασιώτες που ασχολούνταν με την παρασκευή του κρασιού λέγεται ότι χρησιμοποιούσαν νερό της βροχής για να γίνεται η ζύμωση του μούστου, τα δε βαρέλια ήταν τοποθετημένα στις μεγάλες δροσερές υπόγειες καμάρες.

Η παρασκευή του γινόταν από οινοποιούς της Μονεμβάσιας από το λιμάνι της οποίας εξαγόταν στο εξωτερικό και στις περιοχές του Βυζαντίου.

Ήταν ασπροκόκκινο, γλυκό και μυρωδάτο(μοσχάτο σαν το μέλι), και στο “ποτήρι φάνταζε σαν ζαφείρι”. Είχε υπέροχη γεύση και ο Ν. Παπαδόπουλος αναφέρει ότι ήταν “ο ανθοσμίας των αρχαίων”.

Ονομασία: Αρχικά ονομάσθηκε μονοβασιά και μονοβασά και αργότερα από τους Ενετούς, οι οποίοι και το διέδωσαν ευρύτατα, ονομάσθηκε μαλβάζια . Η λαϊκή μούσα πολλές φορές τραγούδησε το μονεμβασιτικό κρασί όπως στο τραγούδι “Ηλιογέννητη” που λέει:

“Φέρτε κρασί της Μαλβασιάς
 κρασί της Μονοβάσιας
 όπου πίνουνε άρρωστοι
 και βλέπουν την υγείά τους”

Στην Ευρώπη ήταν ευρύτατα γνωστό. Ο Σαίξπηρ το αναφέρει με το όνομα malmsey (“Ριχάρδος Γ’”, πρώτη πράξη, τέταρτη σκηνή).

Όταν ο Εδουάρδος Δ’, ρώτησε το δούκα Κλάρενς, τον οποίον είχε καταδικάσει σε θάνατο πως προτιμούσε να πεθάνει, του απάντησε: “Να με πνίξετε σ’ ένα βαρέλι κρασί της Μονεμβασιάς”.

Η παραγωγή του κρασιού Μαλβάζια διήρκησε για πάνω από 300 χρόνια και σταμάτησε το 1545 με απαγόρευση των Τούρκων.

Άνθηση της πόλης

Η στρατηγική της θέση, η ναυτική ικανότητα των κατοίκων της και τα αυτοκρατορικά προνόμια κατέστησαν τη Μονεμβάσια την πιο αναπτυγμένη πόλη του Βυζαντίου στο Αιγαίο. Τα πληρώματα του αυτοκράτορα Μιχαήλ Η’ αποτελούνταν από Μονεμβασιώτες και οι εμπορικές παροικίες της Μονεμβασιάς είχαν απλωθεί σ’ ολόκληρη την αυτοκρατορία. Ο μονεμβασίτικος εμπορικός στόλος σύχναζε σ’ όλα τα λιμάνια του Εύξεινου Πόντου, της Κριμαίας, της Μακεδονίας, της Θράκης, της Κρήτης κ.α.

Ο Χρυσόβουλος Λόγος του Ανδρόνικου Β’ επαινεί την ασφάλεια της πόλης, τα πλούτη της, την άνθηση των τεχνών και τη ναυτική ικανότητα των κατοίκων της. Η εμποροναυτική τάξη κατοικούσε στην Κάτω-Πόλη που διέθετε αρκετά αρχοντικά, άριστη αρχιτεκτονική κτιρίων, μεγάλες αποθήκες για το εμπόριο και κλειστές γαλαρίες με ημικυλινδρικές καμάρες, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των “κλειστών πόλεων” που παρέχουν υψηλή ασφάλεια στους κατοίκους τους.

Μονεμβασίτικο Αρχοντικό

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Η Μονεμβάσια υπήρξε περισπούδαστο πνευματικό κέντρο και έδρα των γραμμάτων με αξιόλογη βιβλιοθήκη και με σοφούς διδασκάλους και λογίους μεταξύ των οποίων ο μοναχός Ισίδωρος και ο τελευταίος ιστοριογράφος του Βυζαντίου Γεώργιος Φραντζής, ακόλουθος του τελευταίου αυτοκράτορα Κων/νου Παλαιολόγου. Ήταν τέτοιο το πνευματικό της μεγαλείο, ώστε, όταν αργότερα, παρεχωρήθη προσωρινά στον Πάπα Πίο τον Β', θαυμάζοντας αυτός την πνευματική της αίγλη, θέλησε να ιδρύσει στη Μονεμβάσια Ακαδημία για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας.

Στη Μονεμβάσια λειτούργησαν Ανώτερης Παιδείας Ιδρύματα, στα οποία φοιτούσαν σπουδαστές από πολλά μέρη της Ελλάδας.

Επιφανείς Λόγιοι και Επιστήμονες

Την εποχή αυτή, αλλά και μετέπειτα, η Μονεμβάσια, ανάδειξε περισπούδαστους επιφανείς λόγιους και επιστήμονες όπως ο Ιερόθεος, διδάσκαλος του πατριάρχη Ιερεμίου Β', ο Νικόλαος Σοφιανός, συγγραφέας της "Γραμματικής της Κοινής των Ελλήνων Γλώσσης", ο Όσιος Λεόντιος, του οποίου ο πατέρας ήταν διοικητής της Πελοποννήσου επί αυτοκρατορίας των Ανδρόνικων, ο Ι. Μαμωνάς, ο Γ. Κορίνθιος, ο Μιχαήλ Σεβήρος, διαπρεπής λόγιος και συγγραφέας θεολογικών κειμένων, ο Ιάκωβος Κέμιζος, που περιέγραψε την μονή των Ιβήρων στο Άγιο όρος, ο Γεώργιος Φραντζής, γόνος μονεμβασίτικης οικογένειας, που κατά πολλούς γεννήθηκε στην πόλη της Μονεμβάσιας το 1401 κ.α.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΣΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ ΤΟ 1394

Το 1394 η Μονεμβάσια υπήχθη στο Δεσποτάτο του Μορέως, που είχε το Μυστρά, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Διον. Ζακύνθου.

Ο αυτοκράτωρ Εμμανουήλ Παλαιολόγος στη Μονεμβάσια.

Ιδιαίτερες σχέσεις με τη Μονεμβάσια ανέπτυξε ο αυτοκράτορας Εμμανουήλ Παλαιολόγος και ο αδελφός του Θεόδωρος Α' Παλαιολόγος, ηγεμόνας του δεσποτάτου του Μυστρά. Ο Θεόδωρος Α' Παλαιολόγος, διέμεινε αρκετό διάστημα με την οικογένεια του στη Μονεμβάσια, ενώ ο αδελφός του, αυτοκράτορας Εμμανουήλ Παλαιολόγος έφθασε στη Μονεμβάσια και άφησε στον αδελφό του τη σύζυγο του και τα παιδιά του, τα οποία πέθαναν, αργότερα στο χωριό Παντάνασσα.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΑΤΟΧΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ το 1395

Η άλλοτε κραταιά Βυζαντινή αυτοκρατορία άρχισε να ζει κάτω από τη σκιά των εσωτερικών διαμαχών και του τουρκικού κινδύνου.

Άρχοντες του Δεσποτάτου του Μυστρά δεν δίσταζαν να παραδίδονται στους Τούρκους ή να παραχωρούν τις πόλεις τους στους Βενετούς, για να αναγνωρισθούν ανεξάρτητοι ηγεμονίσκοι.

Ύποπτες συναλλαγές του Παύλου Μαμωνά με το Σουλτάνο Βαγιαζήτ

Ο άρχοντας της Μονεμβάσιας Παύλος Μαμωνάς, ωθούμενος από την υπερφίαλη φιλοδοξία του να γίνει ανεξάρτητος ηγεμόνας της Μονεμβάσιας, δε δίστασε να ζητήσει τη βοήθεια του Σουλτάνου Βαγιαζήτ, για να επιτύχει. Ο Βαγιαζήτ, βρίσκοντας μια θαυμάσια αφορμή, για να επέμβει στις εσωτερικές υποθέσεις των Ελλήνων, ανταποκρίθηκε.

Η εισβολή του Ομάρ-Μπέη στη Μονεμβασία

Τον Ιανουάριο του 1395 ο Βαγιαζήτ, απέστειλε το στρατηγό του Ομάρ Μπέη στη Μονεμβασία. Ο Ομάρ, αφού εισέβαλε στην πόλη, φαίνεται να όρισε διοικητή της τον Παύλο Μαμωνά. Αυτός όμως δεν μπόρεσε να συντηρήσει τον τουρκικό στρατό με τα έσοδα της Μονεμβάσιας και προσέφερε την πόλη στο Βενετό επίτροπο Χαλκίδας, ο οποίος όμως δεν την απεδέχθη, φοβούμενος ίσως το Βαγιαζήτ. Εν τω μεταξύ όμως ένας επικίνδυνος εχθρός εμφανίσθηκε για τους Τούρκους, ο αρχηγός των Τατάρων Ταμερλάνος και ο Βαγιαζήτ αναγκάσθηκε να αποσύρει τα στρατεύματα του από τη Μονεμβασία το Μάρτιο του 1395, μετά από τριών προσωρινή κατοχή της πόλης.

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΤΟ 1406

Ο Δεσπότης του Μυστρά Θεόδωρος Α' παραχώρησε τις επισκοπές Μαΐνης (Μάνης) και Ζεμενού στη μητρόπολη της Κορίνθου, ενώ βάσει προνομίων ανήκαν στη μητρόπολη της Κορίνθου, ενώ βάσει προνομίων ανήκαν στη μητρόπολη της Μονεμβάσιας. Ο μητροπολίτης της Μονεμβάσιας Ακάκιος αντέδρασε και με την επέμβαση του πατριάρχη Αντωνίου συγκάλεσε Σύνοδο, η οποία αναγνώρισε τα δίκαια αιτήματα της Μονεμβάσιας. Επί πλέον ο αυτοκράτορας Εμμανουήλ Παλαιολόγος, το 1406 εξέδωσε Χρυσόβουλο λόγο για τα Προνόμια της Μητρόπολης Μονεμβασίας.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ 1419-1431

Οι αλληλοφθόρες έριδες των Ελλήνων και οι επιδρομές των Τούρκων είχαν οδηγήσει το Βυζάντιο σε απελπιστική κατάσταση. Στο Μυστρά, τον Θεόδωρο Α' Παλαιολόγο τον διαδέχθηκε ο Θεόδωρος Β' Παλαιολόγος, γιος του αυτοκράτορα Εμμανουήλ Παλαιολόγου.

ΟΙ ΠΕΙΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ ΤΩΝ ΓΕΝΟΒΕΖΩΝ - ΚΑΤΑΛΑΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΓΕΡΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΝΕΤΩΝ

Η ακμάζουσα Μονεμβάσια με τα περίφημα πλούτη της αποτέλεσε πόλη έλξης των πειρατών της Μεσογείου. Καταλανοί, Γενοβέζοι και Αλγερινοί πειρατές, εκμεταλλευόμενοι και την παρακμή του Βυζαντίου, προξένησαν πολλά δεινά στη “λαμπρόφωτη πόλη του Βυζαντινού Νότου”. Έτσι αναγκάστηκαν οι κάτοικοι της Μονεμβάσιας να ζητήσουν την προστασία της

“Τα κελλιά”

Σπίτι δίπλα στη θάλασσα

“Γαληνοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας”, όπως μας πληροφορούν οι Ουίλ Μίλλερ και Χόφ. Η κατοχή όμως των Ενετών ήταν προσωρινή και διήρκεσε 12 μόνο χρόνια.

Ο ΚΩΝ/ΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ Ν. ΠΕΛΛΟΠΟΝΝΗΣΟ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΤΟ 1431

Ο νέος αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος (1425-1448) έφθασε το 1427 στο Μυστρά μαζί με τον αδελφό του Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, μετέπειτα θρυλικό αυτοκράτορα του Βυζαντίου, για να ισχυροποιήσει τη θέση της Πελοποννήσου και να τη χρησιμοποιήσει σαν προμετωπίδα για την ευρύτερη ανόρθωση του Βυζαντίου.

Ο νεαρός Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, άρχισε αγώνα εναντίον των Φράγκων και το 1429 κυριεύσε την Πάτρα. Στην ακολουθία του Κωνσταντίνου ευρίσκετο ο Μονεμβασιώτης Γ. Φραντζής, τελευταίος ιστοριογράφος του Βυζαντίου. Οι επιτυχίες του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, αναπτέρωσαν το ηθικό των Ελλήνων. Έτσι οι Μανιάτες με επικεφαλής τον επίσκοπό τους εισήλθαν στις ενετοκρατούμενες πόλεις της Μεσσηνίας και καθαίρεσαν τους Λατίνους ιερείς. Η Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας διαμαρτυρήθηκε έντονα για το συμβάν στο δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρο τον Β΄ και πέτυχε τον διακανονισμό των συνόρων της στη Μεσσηνία, υποχρεώθηκε όμως να αποδώσει τη Μονεμβάσια στο Βυζάντιο το 1431.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΟΡΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ 1431-1460

ΟΙ ΑΡΓΥΡΟΒΟΥΛΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ Β' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΑ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Οι επιτυχίες του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στην Πελοπόννησο σκόρπισαν ενθουσιασμό στους κατοίκους της και ιδιαίτερα στους αγωνιστές του ένδοξου κάστρου της Μονεμβασιάς, οι οποίοι απαίτησαν την επικύρωση δια νόμου παλαιού εθίμου για τη συντήρηση των ισχυρών τειχών της πόλης. Σύμφωνα με αυτό το έθιμο τα περιουσιακά στοιχεία των άκληρων αποθανόντων, περιέρχονται στην πόλη για τη συντήρηση του κάστρου.

“Αβιωτίκιον” για τα τείχη της πόλης το 1443

Ο Θεόδωρος Β' Παλαιολόγος, δεσπότης του Μυστρά, εξέδωσε το Δεκέμβριο του 1443 αργυρόβουλο λόγο με τον οποίο επικύρωνε φορολογικό σύστημα περί συντήρησης των τειχών, γνωστό ως αβιωτίκιον. Τον αργυρόβουλο αυτό λόγο, δημοσίευσε για πρώτη φορά ο Σπύρος Λάμπρου στο Ζ' του “Παρνασσού”.

“Η Θεόσωστος Πόλις, Άσυλον των Διωκομένων”

Με νέο Αργυρόβουλο λόγο ο Θεόδωρος Β', χορήγησε στη Μονεμβασιά νέα οικονομικά και διοικητικά προνόμια και την ανακήρυξε Θεόσωστος πόλη και Άσυλο των Διωκομένων. Με τους αργυρόβουλους αυτούς λόγους η Μονεμβασιά καθίσταται ένα πανίσχυρο προπύργιο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Τα νεώρια της Μονεμβασιάς

Τα τελευταία χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας τα νεώρια του Κεράτιου κόλπου είναι εκτεθειμένα στις επιθέσεις των Γενοβέζων. Έτσι διοικητές της Μονεμβασιάς χρησιμοποιούν τα τοπικά ναυπηγεία για την κατασκευή των πλοίων.

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ ΣΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΑΥΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Το τέλος του 1443 μετά την υπογραφή του τελευταίου αργυρόβουλου λόγου για τη Μονεμβασία, ο Θεόδωρος Β' παρέδωσε το δεσποτάτο του Μυστρά στον αδελφό του Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Αυτός, στην προσπάθειά του να οργανώσει διοικητικά και στρατιωτικά το δεσποτάτο, συνεργάστηκε στενά με τη Μονεμβασία και όρισε συνεργάτες και συμβούλους ικανούς Μονεμβασιώτες, όπως τον Ι. Δαιμονογιάννη σαν πρωθυπουργό, τον Γ. Φραντζή και τον Ιωάννη Σοφιανό σαν υπουργούς, τον Γεώργιο Δαιμονογιάννη σαν στρατοπεδάρχη του δεσποτάτου.

Ο ΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, όρισε επίσης, διοικητή της Μονεμβασιάς, το Μανουήλ Παλαιολόγο, ο οποίος και παρέμεινε σ' αυτή τη θέση μέχρι το 1460.

Μπαλκόνι δίπλα στη θάλασσα

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στέφεται αυτοκράτορ του Βυζαντίου, στο Μυστρά, το 1449

Τον Οκτώβριο του 1448, ο Ιωάννης Η' Παλαιολόγος πέθανε άτεκνος και ο λαός και ο πατριάρχης εξέλεξαν ομόφωνα τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, δεσπότη του Μυστρά, νέο αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Η στέψη του έγινε στις 6 Ιανουαρίου του 1449 στον Άγιο Δημήτριο, μητρόπολη του Μυστρά. Το δεσποτάτο του Μυστρά ανέλαβε ο αδελφός του Δημήτριος Παλαιολόγος, ο οποίος όχι μόνον δεν βοήθησε τον αυτοκράτορα στην ανόρθωση του Βυζαντίου, αλλά ήλθε σε ρήξη με τον έτερο αδελφό του Θωμά και δεν δίστασε να καλέσει σαν συμμάχους τους Τούρκους στον αδελφικό αυτό πόλεμο.

Η Πόλις “εάλω”. Ο θάνατος του Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου στις 29 Μαΐου του 1453

Ο Μωάμεθ Β', με τις τουρκικές ορδές του, πολιορκεί ασφυκτικά την πόλη και το Βυζάντιο ζει τις τελευταίες ηρωικές στιγμές του.

Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος, τη νύκτα της 28^{ης} Μαΐου, επιθεωρεί μαζί με τον πιστό του ακόλουθο Μονεμβασιώτη Γ. Φραντζή, για τελευταία φορά, τα στρατεύματά του στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Το πρωί της 29^{ης} Μαΐου του 1453 ο τελευταίος και θρυλικός αυτοκράτορας του Βυζαντίου, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, ξέπλυνε με το αίμα του τη διαφορά, την μισαλλοδοξία την ανικανότητα, την απιστία και απληστία πολλών ηγεμόνων και ηγεμονίσκων της άλλοτε κραταιάς Βυζαντινής αυτοκρατορίας και πέρασε στο χώρο του θρυλικού και της αιωνιότητας. “Η πόλις εάλω”. Ημέρα αποφράς, όσο θα στέκει Ελλάδα ελεύθερη μέσα στα στήθη του Λαού της.

Η εισβολή του Μωάμεθ Β' στην Πελοπόννησο και η διάσωση του Δημητρίου Παλαιολόγου στη Μονεμβασιά το 1458

Ο Μωάμεθ Β' ο επονομαζόμενος Πορθητής, αφού κυρίευσε την Κωνσταντινούπολη, οργάνωσε πολυάριθμες δυνάμεις για να επεκταθεί σ' ολόκληρο το Βυζάντιο. Το 1458 εισέβαλε στην Πελοπόννησο και οι αδελφοί του τελευταίου αυτοκράτορα Θωμάς Παλαιολόγος και Δημήτριος Παλαιολόγος κατέφυγαν ο πρώτος στη Μεσσηνιακή Μάνη και ο δεύτερος στη Μονεμβασιά για να σωθούν.

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ Ο ΘΑΛΑΣΣΟΠΛΑΝΗΤΟΣ ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Ο Μωάμεθ Β' φθάνοντας στη Λακωνία, είχε σκοπό να τιμωρήσει το Δημήτριο Παλαιολόγο, διότι καθυστερούσε για 3 χρόνια στην καταβολή του φόρου. Συγκάλεσε πολεμικό συμβούλιο και κάλεσε το Δημήτριο, που είχε καταφύγει στη Μονεμβασιά, να παρουσιάστηκε μπροστά του, οπότε διέγνωσε τις πραγματικές του προθέσεις.

Ο ΠΟΡΘΗΤΗΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΑΠΟΡΘΗΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Ο Σουλτάνος Μωάμεθ Β' δέχτηκε με τιμές τον Δημήτριο Παλαιολόγο, αλλά τον κατέστησε δεσμώτη του και τον αντικατέστησε στο Μυστρά, όπου διόρισε τον αποστάτη Χαμουζά Ζενεβίζη και παράλληλα του πρόβαλε τις παράδοξες αξιώσεις του για τις οποίες και ήθελε να τον χρησιμοποιήσει.

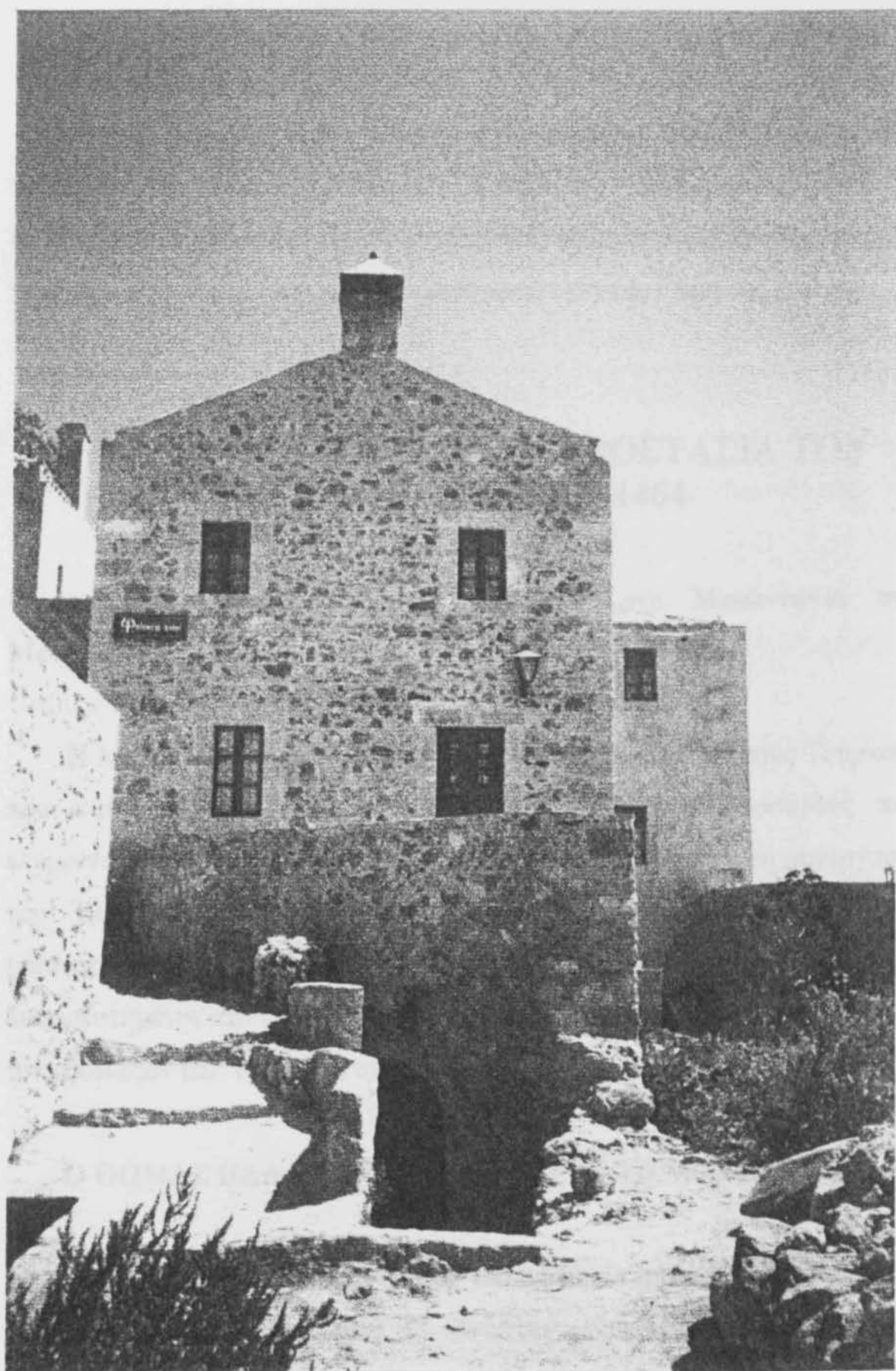
**Ο Μωάμεθ Β' αξιώνει την ανηψιά του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου
για γυναίκα του και το Κάστρο της Μονεμβασιάς**

Ο Μωάμεθ αφού επέβαλε τις απαιτήσεις του στο Δημήτριο απέστειλε τον Πασά των Σκοπίων Ισάν και τον κουνιάδο του Δημητρίου Ματθαίο Ασάνη για να παραλάβουν την κόρη του Δημητρίου και ανηψιά του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Ελένη μαζί με τη μητέρα της από το κάστρο της Μονεμβασιάς, όπου είχαν κλειστεί, καθώς και τα κλειδιά της πόλης. Οι απεσταλμένοι επέστρεψαν όπως-όπως από την Μονεμβασιά μεταφέροντας την άρνηση των γενναίων υπερασπιστών της πόλης “προς τας βουλμίας” του Μεγάλου Σουλτάνου. Ο Μωάμεθ εξοργισμένος τους ξαναέστειλε μαζί με το Δημήτριο Παλαιολόγο. Τότε οι Μονεμβασιώτες, παρέδωσαν την κόρη του Ελένη και τη σύζυγό του στο Δημήτριο Παλαιολόγο, αλλά και πάλι έδιωξαν τους απεσταλμένους, παραγγέλλοντας στο Μωάμεθ τα εξής:

“Το κάστρο ανήκει στο Θεό. Ούτε το ορίζουμε, ούτε το χαρίζουμε”.

Μ' αυτή τη φράση οι γενναίοι υπερασπιστές της πόλης μαζί με τον Διοικητή τους Μανουήλ Παλαιολόγο, υμνούσαν τη φυσική μεγαλοπρέπεια του κάστρου και διατρένωναν την αδάμαστη θέλησή τους για την υπεράσπισή του.

Παίρνοντας την απάντηση των Μονεμβασιωτών και λαμβάνοντας υπ' όψιν τις απόψεις των συμβούλων του, ο Σουλτάνος Μωάμεθ Β' ο Πορθητής της Κωνσταντινούπολης, της πόλης των πόλεων, δεν απετόλμησε να διακινδυνεύσει τον τίτλο του στο Απόρθητο Κάστρο της Μονεμβασιάς. Και αποχώρησε, έκπληκτος από το θάρρος και τη θέληση των Μονεμβασιωτών. Ταπεινωμένος όμως από την απάντηση τους και διψώντας για εκδίκηση, μπήκε στις πόλεις και τα χωριά και κατάσφαξε πάνω από 4 χιλιάδες κατοίκους.

Αναστυλωμένο σπίτι

Ο Θωμάς Παλαιολόγος κυρίαρχος του Κάστρου της Μονεμβασιάς

Ο αδελφός του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Θωμάς Παλαιολόγος, περιέλαβε στην κυριαρχία του το κάστρο της Μονεμβασιάς, μετά την αποχώρηση του Μωάμεθ Β' του Πορθητή. Η άσκηση της εξουσίας του όμως ήταν πολύ σύντομη, διότι γρήγορα αναχώρησε για την Ρώμη της Ιταλίας.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΠΙΟΥ Β' 1460-1464

Ο φοβερός Καταλανός κουρσάρος Λόπε ντε Μπαλντάγια στη Μονεμβάσια το 1460

Η Μονεμβασιά άρχισε να δέχεται τρομερές πιέσεις από τους Τούρκους που κατείχαν την απέναντι περιοχή και από τους κουρσάρους που ελυμαίνοντο το Αιγαίο και το Μυρτώο πέλαγος. Τότε δέχθηκε τη συνεργασία του Καταλανού κουρσάρου Λόπε ντε Μπαλντάγια, ο οποίος και εγκαταστάθηκε στην πόλη. Οι Μονεμβασιώτες όμως έμειναν δυσαρεστημένοι από τη χειρίστη συμπεριφορά του Λόπε ντε Μπαλντάγια και τον εξεδίωξαν από την πόλη, στην οποία είχε παραμείνει μόνο λίγες ημέρες.

Ο ΘΩΜΑΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΔΙΔΕΙ ΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Ο Θωμάς Παλαιολόγος, αδελφός του θρυλικού αυτοκράτορα, που μετά την αποχώρηση του Μωάμεθ Β' είχε την εξουσία του κάστρου, είχε καταφύγει στη Ρώμη της Ιταλίας και εκεί παραχώρησε την πόλη της Μονεμβασιάς στον Πάπα Πίο το Β', το 1460.

Ο τελευταίος Παλαιολόγος, Μανουήλ, εγκαταλείπει τη Μονεμβάσια

Μετά την παράδοση της πόλης στον Πάπα Πίο το Β΄, ο διοικητής της Μανουήλ Παλαιολόγος, εγκατέλειψε την πόλη και αναχώρησε για τη δύση. Έτσι έσβησε η εξουσία των Παλαιολόγων στη “Θεόσωστο” της Μονεμβασιάς.

Ο Στρατηγός Λορεδάνος στη Μονεμβάσια

Ο Πάπας, παρέλαβε την πόλη και έστειλε στρατό υπό την αρχηγία του Λορεδάνου καθώς επίσης πολιτικούς και θρησκευτικούς άρχοντες. Κυρίαρχος στόχος του ήταν να επεκτείνει τη θρησκευτική και την κοσμική του εξουσία στη Μονεμβασιά με την ελπίδα ν’ αποτελέσει αυτή ορμητήριο σταυροφορίας για την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης.

Οι Μονεμβασιώτες ζητούν την επέμβαση της Βενετίας το 1462

Ο εκλατινισμός της πόλης, εξαγρίωσε τους κατοίκους της, οι οποίοι και εξήτησαν την επέμβαση της Γαληνοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας, πιστεύοντας ότι αυτή θα εσέβετο τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους και την εθνικότητά τους.

Ο θάνατος του Πάπα-Η Μονεμβάσια στους Ενετούς το 1464

Το 1464 πέθανε ο Πάπας Πίος ο Β΄ και οι Ενετοί έθεσαν για δεύτερη φορά την Μονεμβασιά υπό την εξουσία τους.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ 1464-1540

Η ΒΕΝΕΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Το 1464, όταν Δόγης της Βενετίας ήταν ο Χριστόφορος Μωρός, οι Βενετοί έφθασαν στη Μονεμβασιά και την κατέστησαν σπουδαίο ορμητήριο για τις κατακτήσεις τους στην Πελοπόννησο.

Η Μονεμβασιά, σπουδαίος σταθμός του υπερπόντιου εμπορικού δρόμου μεταξύ Ανατολής και δύσης

Η στρατηγική θέση της Μονεμβασιάς στην Ανατολική Μεσόγειο, μπροστά στον πιο πολυσύχναστο υπερπόντιο δρόμο μεταξύ Ανατολής και Δύσης και η θαλασσοκρατορία των Ενετών στη Μεσόγειο προσδίδουν στην πόλη νέα αίγλη και ακμή.

Τη Μονεμβασιά κατακλύζουν τιτλούχοι Βενετσιάνοι, άρχοντες και ιππότες, μεγαλέμποροι και μεταπράτες. Οι δρόμοι της ασφυκτιούν από το ξενικό πλήθος που πηγαινοέρχεται, τα μαγαζιά της ξεχειλίζουν από ελκυστικέςπραμάτειες και οι πλατείες της γίνονται τόποι συναντήσεων και συγκεντρώσεων.

Οι Βενετοί, θαυμάζοντας την επιβλητική θέση της Μονεμβασιάς στην Ανατολική Μεσόγειο, θέλησαν να την καταστήσουν Βενετία της Ανατολής γι' αυτό και επιτέλεσαν σπουδαία έργα ιδιαίτερα στην Πάνω πόλη, στο Γουλά. Η Κάτω πόλη είχε λάβει τη μεγάλη της ανάπτυξη στην εποχή της αυτοκρατορίας των Ανδρόνικων, γι' αυτό και μόνο μερικές εκκλησίες πρόσθεσαν σ' αυτήν.

Είσοδος μαγαζιού με θέα τη θάλασσα

Πάνω Πόλη: Επιβλητικά κτίρια- Μέγαρο του Προβλεπτού Ρενιέρη

Οι Βενετοί κόσμησαν την πάνω πόλη στο Γουλά με μεγάλα και όμορφα κτίρια κυρίως για τις στρατιωτικές και διοικητικές υπηρεσίες, όπως το διοικητήριο δίπλα στην Αγία Σοφία, με επιβλητικά μέγαρα για τους Βενετούς Άρχοντες, όπως το Μέγαρο του προβλεπτή Σεβαστιανού Ρενιέρη και έκαναν την πάνω πόλη, να φαντάζει από μακριά, στο ψηλότερο σημείο του βράχου.

ΤΑ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΑ ΤΕΙΧΗ ΚΑΙ Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΒΡΑΧΟΥ

Οι Βενετοί επικύρωσαν όλα τα προνόμια που παραχώρησαν στη Μονεμβασιά οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες και οι Δεσπότες του Μυστρά.

Επίσης επανέφεραν και το αβιωτίκιον για την επισκευή και συντήρηση των τειχών.

Για την ενίσχυση του κάστρου, διαρρύθμισαν τα τείχη της κάτω πόλης, σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες της στρατιωτικής τέχνης και κατασκεύασαν πυροβολεία στο φρούριο. Επίσης κατασκεύασαν τη Γέφυρα που ένωσε το νησί της Μονεμβασιάς με την ξηρά. Στο διάστημα αυτό η Μονεμβασιά είχε μετατραπεί σε πολυάνθρωπο αστικό κέντρο.

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΥΠΟΚΙΝΕΙ ΤΗ ΝΕΟΘΗΛΗ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΕ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟ 1494

Το 1494 έφθασε στη Μονεμβασιά ο Ανδρέας Παλαιολόγος, γιος του Δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρου Β' Παλαιολόγου και ζήτησε τη βοήθεια των Μονεμβασιωτών για την επανάκτηση του θρόνου των Β' Παλαιολόγων λέγοντας ότι στο πλευρό του παρίσταται ο βασιλιάς της Γαλλίας Κάρολος Η'

Οι Μονεμβασιώτες, ενθουμούμενοι τα βυζαντινά τους μεγαλεία, επαναστάτησαν εναντίον των Βενετών και κατέλυσαν όλες τις αρχές τους. Οι ελπίδες όμως για τη βοήθεια του Καρόλου Η' απέβησαν μάταιες και ο Ανδρέας Παλαιολόγος κατέφυγε στη Δύση, ενώ η Μονεμβασιά πλήρωσε ακριβά τον εθνικό της πόθο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κ.Καλογεράς. Οι Βενετοί περιόρισαν τις ελευθερίες των Μονεμβασιωτών και κατέβαλλαν προσπάθειες για τον αφελληνισμό της Μονεμβασιάς, ενώ ο Πάπας Λέων ο Γ' θέλησε να ιδρύσει Ανωτάτη Ακαδημία, για να εμψύσει το δυτικό πνεύμα στους κατοίκους της πόλης.

Παράλληλα η Βενετία, που λόγω της ανακάλυψης νέου δρόμου για τις Ινδίες μέσω του ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδος είχε χάσει τα πρωτεία της θαλασσοκρατίας της και της μονοκρατορίας της στις εμπορικές συναλλαγές, επέβαλλε οικονομικά μέτρα στη Μονεμβασιά. Τα μέτρα αυτά, καθώς και η καταστροφή από τους Τούρκους των πλούσιων αμπελώνων του περίφημου κρασιού Malvasia στην απέναντι στεριά, δημιούργησαν στη νεόθηλη πόλη των Βυζαντινών σημεία παρακμής.

Ο Αρσένιος Αποστόλης, επίσκοπος της Μονεμβασιάς το 1506

Λόγω της βενετικής κατοχής της, η Μονεμβασιά εξαρτιόταν εκκλησιαστικά από τον Πάπα της Ρώμης, ο οποίος και απέστειλε τον Αρσένιο Αποστόλη, που διέθετε ευρύτατη ελληνική παιδεία, στην επισκοπή της πόλης. Ο Αρσένιος μετέτρεψε την ορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Πέτρου σε καθολική. Το 1511 τον διαδέχθηκε ο επίσκοπος Εμμανουήλ Καβάκης Ράλλης και μετά το θάνατο αυτού το 1517, επίσκοπος ανέλαβε ο επιφανέστατος φιλόλογος και ουμανιστής Μάρκος Μουσούρος. Ο πρόωρος θάνατος του Μάρκου Μουσούρου το φθινόπωρο του 1517 άνοιξε το δρόμο για την επάνοδο του Αρσενίου Αποστόλη, ο οποίος είχε απομακρυνθεί το 1511, λόγω

εξεγέρσεως των Μονεμβασιωτών, όταν αυτός κατήγγησε τον ορθόδοξο επίσκοπο Μονεμβασιάς.

Το 1529 εμφανίστηκε πλέον στην πόλη, ο ορθόδοξος μητροπολίτης Ιωασάφ και το 1537 τον διαδέχθηκε ο επιφανής μητροπολίτης Μητροφάνης.

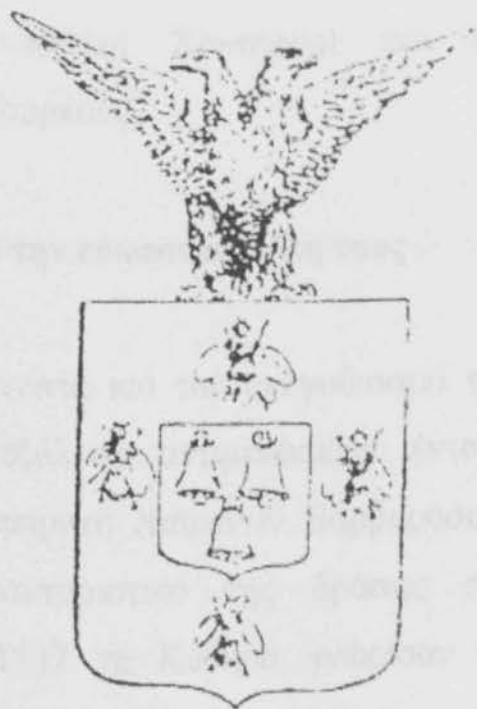
Οι Βενετοί, για να αποφύγουν τις τριβές με τους Μονεμβασιώτες, διατήρησαν την παρουσία Καθολικού και Ορθόδοξου επίσκοπου στην πόλη, ταυτόχρονα.

Παράλληλα, πολλοί πρόσφυγες Μονεμβασιώτες που βρίσκονταν στην Κρήτη συμπεριλήφθηκαν στους “Κρητικούς ευγενείς”.

Οικόσημο οικογένειας

Μαμωνά

Οικόσημο οικογένειας

Μελισσηνών

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΣΙΜ 1537-1539

Ο κύριος στόχος των Τούρκων κατά τον τρίτο Βενετοτουρκικό πόλεμο ήταν οι Βενετικές κτήσεις στην Πελοπόννησο η Μονεμβασία και το Ναύπλιο. Όταν οι δυνάμεις του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Β' αποχώρησαν άκαρπες από την Κέρκυρα, άρχισαν να οργανώνονται οι τουρκικές επιθέσεις εναντίον του Ναυπλίου και της Μονεμβασίας. Την πολιορκία της Μονεμβασίας, ανέλαβε ο σαντζάκμπεη της Πελοποννήσου Κασίμ Πασάς με πολλαπλάσιες δυνάμεις σε σύγκριση με την ολιγάριθμη φρουρά της πόλης. Ο μητροπολίτης της Μονεμβασίας Ιερόθεος στο γνωστό χρονικό του με το ψευδώνυμο Δωρόθεος αναφέρει ότι σκοτώθηκαν πολλοί Χριστιανοί και ότι αντιστοιχούσε ένας Χριστιανός σε χίλιους Τούρκους.

Οι Μονεμβασιώτες υπερασπίζονται την εύκαστη πόλη τους

Ο Κασίμ Πασάς απέκοψε την επικοινωνία και τον ανεφοδιασμό της πόλης από τους Βενετούς, οι οποίοι εξάλλου αντιμετώπιζαν έντονα προβλήματα στα Επτάνησα από τον αρχιπειρατή Χαϊρεντίν Βαρβαρόσσα, ναύαρχο του τουρκικού στόλου. Χαρακτηριστικό της δράσης του Βαρβαρόσσα είναι το γεγονός ότι το 1537 τα Κύθηρα γνώρισαν τη μεγαλύτερη καταστροφή στην Ιστορία τους. Έτσι την άμυνα της Μονεμβασίας ανέλαβαν οι ντόπιοι κάτοικοί της οι οποίοι επέδειξαν απaráμιλλη γενναιότητα και ενθουσιασμό.

Η ΒΕΝΕΤΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ 1540 ΑΠΟΔΙΔΕΙ ΤΗ MALVASIA (ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ) ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Μετά τη ναυμαχία της Πρεβέζης η Βενετία με τη γαλλική μεσολάβηση υπέγραψε συμφωνία στις 2 Οκτωβρίου του 1540. Ο Δόγης των Βενετών Πέτρος Λάνδος, αποδέχτηκε την παράδοση της Μονεμβασιάς και του Ναυπλίου, καθώς και των νησιών του Αιγαίου που κατάστησε ο Βαρβαρόσσα στο Σουλτάνο Σουλεϊμάν Β' και την πληρωμή 300.000 βενετικών δουκάτων σ' αυτόν.

ΤΟ ΡΙΣΜΑΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ Ο ΕΚΠΑΤΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΩΤΩΝ

Με τη συνθήκη αυτή η Μονεμβασιά, το Ρισμαρί της Ανατολής, περιήρχετο στους Τούρκους, οι οποίοι ήδη από το 1458 με το Μωάμεθ Β' την είχαν επιβουλευτεί.

Φήμες για εξαγορά της Μονεμβάσιας από τους Τούρκους

Ιστορική φήμη αναφέρει ότι οι Βενετοί πούλησαν τη Μονεμβασιά στους Τούρκους και πήραν 30χιλ. ή κατ' άλλους 300χιλ. χρυσά φλουριά.

Βίαιος εκπατρισμός των Μονεμβασιωτών στα Κύθηρα

Οι Μονεμβασιώτες προβλεπόταν να εκπατριστούν σχεδόν υποχρεωτικά στα Κύθηρα, τα οποία κατείχαν οι Βενετοί, ούτως ώστε να χρησιμοποιούνται για τις πολεμικές τους ανάγκες. Στις 3 Νοεμβρίου του 1540 άρχισε η εκκένωση της Μονεμβασιάς και η μεταφορά των κατοίκων της κυρίως στα Κύθηρα.

Στο σχέδιο των Βενετών αντιτάχθηκε σθεναρά ο μητροπολίτης Μονεμβασιάς Μητροφάνης, ο οποίος εξόρκισε τους Μονεμβασίτες να μην μετοικήσουν στα Κύθηρα και να παραμείνουν στη γη των προγόνων τους αγωνιζόμενοι κατά των Βενετών και των Τούρκων. Μερικοί πείστηκαν, άλλοι απέφυγαν τα Κύθηρα και διέφυγαν στη Ζάκυνθο, στην Κεφαλληνία, στην Ιθάκη, στη νήσο Λίτζινα, στη Δαλματία, στην Κύπρο, στην Κρήτη κ.α.

Πριν εγκαταλείψουν την πόλη, αποκαθήλωσαν την εικόνα του Ελκόμενου Χριστού και άλλες εικόνες των εκκλησιών τους και για τελευταία φορά τις περιέφεραν στις επάλξεις του ένδοξου κάστρου της. Τότε μετακομίσθηκε στη Ζάκυνθο η εικόνα της Παναγίας της Μονεμβασιτίτισσας.

Στις 4 Νοεμβρίου του 1540 ο βενετικός στόλος μετέφερε το στρατό της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας και ο Βενετός φρούραρχος παρέδωσε στο Βεζίρη της Πελοποννήσου Κασίμ τα κλειδιά της Ιερής Πόλης.

Οικόσημο οικογένειας Καλογερά

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ 1540-1690

ΜΕΝΕΞΕ ΚΑΛΕΣΙ

Την κτήση της Μονεμβασιάς τη θεώρησαν οι Τούρκοι μεγάλο ιστορικό γεγονός, αφού για πρώτη φορά ουσιαστικά την κατακτούσαν, δεδομένου ότι το 1395 την κατείχαν προσωρινά μόνο για 3 μήνες και γιόρτασαν το γεγονός με μεγαλοπρέπεια.

Ο θαυμασμός και ο σεβασμός των Τούρκων προς τη Μονεμβασιά φαίνεται και από το προσωνύμιο που της απέδωσαν ως Μενεξέ-Καλεσί, που σημαίνει Κάστρο των Λουλουδιών.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΔΙΑΤΗΡΕΙ ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

Η Μονεμβασιά διατήρησε και υπό την κυριαρχία των Τούρκων τα βυζαντινά της προνόμια, που την κατέστησαν ξακουστή στο χώρο του εμπορίου και της ναυτιλίας. Οι Τούρκοι ακόμη, παραχώρησαν στους κατοίκους της πόλης το εξαιρετικό προνόμιο να συγκατοικήσουν στο φρούριο, κάτι που απαγόρευε αυστηρά η τουρκική νομοθεσία.

Το εμπόριο και η ναυτιλία σε άνθηση

“Η φήμη της Μονεμβασιάς ως πλουτοφόρου κυψέλης εξακολουθεί να υπάρχει”, όπως αναφέρει ο Αντ. Κατσώρης. Ο εμπορικός στόλος της Μονεμβασιάς διέσχιζε πάλι τις θάλασσες, μεταφέροντας εμπορεύματα σ’ όλες τις χώρες, ενώ τα καταστήματα της Μονεμβασιάς παρουσίαζαν ζωηρότατη κίνηση.

Η πνευματική ανάταση της καστροπολιτείας

Την περίοδο αυτή η Μονεμβασιά εξελίσσεται σ' ένα σπουδαίο φυτώριο των βυζαντινών γραμμάτων και των τεχνών. Η πόλη αναδεικνύει περισπούδαστους λόγιους και επιφανείς επιστήμονες, σπουδαιότεροι των οποίων ήταν οι εξής:

Ο μητροπολίτης Μητροφάνης, ο Μακάριος Μελισσηνός, ο Ιερόθεος, συγγραφέας του Χρονικού, ο Παύλος που συνέγραψε για την εικόνα της Χρυσ αφίτισσας, ο Χρύσανθος Λάσκαρις, ο Μητροφάνης Β' , ο Γαβριήλ Σεβήρος, συγγραφέας της θεολογίας και ο λογιότερος Έλληνας της εποχής του, (γεννήθηκε το 1539 στη Μονεμβασιά), ο Γεώργιος Τρύφων, κωδικογράφος, χειρόγραφα του οποίου φυλάσσονται στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας, ο Πέτρος Καρναβάκας, γνωστός με το ψευδώνυμο Καρνεάδης, που συνέγραψε τους χρονολογικούς κώδικες το 1542-1550 και έργα του υπάρχουν στις βιβλιοθήκες του Βατικανού, Μαδρίτης, Βενετίας, Βαρκελώνης, Μονάχου κ.α. , ο Ανδρέας Δαρμάριος ή Δαρμάρας, συγγραφέας του έργου Σιών σε 22 τόμους. Εκτός από τους παραπάνω Μονεμβασίτες ή καταγόμενους από τη Μονεμβασιά επιφανείς λόγους και επιστήμονες, ο Αντώνιος Μηλιαράκης αναφέρει ότι στη Μονεμβασιά μορφώθηκαν και επιφανείς Έλληνες λόγιοι, όπως ο Φραγκίσκος Πόρτος, συγγραφέας αρχαίων κειμένων, ο Θεοδόσιος Ζυγομαλάς με δάσκαλο τον μητροπολίτη Αρσένιο Αποστόλη, ο Ιωάννης Γεμιστός και ακόμη και αυτός ο Πλήθων ο Γεμιστός.

Ήταν τέτοια η γοητεία της ελληνικής παιδείας και της ελληνικής γλώσσας που και οι Τούρκοι ακόμη μάθαιναν σαν μητρική τους γλώσσα την ελληνική.

Ο ΜΑΛΤΕΖΟΣ ΛΑ ΒΑΛΕΤ ΕΠΙΤΙΘΕΤΑΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΤΟ 1564

Ο δεσπότης της Μάλτας Λα Βαλέτ επιτέθηκε κατά της Μονεμβασιάς το 1564, αλλά απεκρούσθη και αναγκάστηκε να απέλθει.

ΟΙ ΕΝΕΤΟΙ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΦΩΣΚΟΛΟ ΤΟ 1654

Το 1645 η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο στην Βενετία και ο τουρκικός στόλος άρχισε να κατακτά την Κρήτη, που κατείχαν οι Ενετοί. Το Σεπτέμβριος του 1654 οι Ενετοί, με το ναύαρχο Φώσκολο, επιτέθηκαν στη Μονεμβασιά, που αποτελούσε θαυμάσιο ορμητήριο των Τούρκων εναντίον των βενετικών κτήσεις στην Κρήτη. Παρ' ότι οι Ενετοί είχαν μεγάλες επιτυχίες σ' άλλες περιοχές, όπως Εύβοια, Χίο, Μήλο κ.α. , δεν κατόρθωσαν να καταλάβουν το ισχυρό κάστρο της Μονεμβασιάς και αφού λεηλάτησαν την γύρω λακωνική περιοχή, απήλθαν. Δόγης της Βενετίας τότε ήταν ο Φραγκίσκος Ρίτσος.

Το 1645 η Τουρκία κατέλαβε τα Χανιά και άρχισε να εδραιώνεται έκτοτε σ' ολόκληρη τη δυτική Κρήτη. Το 1649 άρχισε η καταφυγή πολλών Κρητικών στη Μονεμβασιά, όπου δημιούργησαν δική τους συνοικία κοντά στην Παναγία τη Μυρτιδιώτισσα, η οποία και ονομάστηκε αργότερα Παναγία η Κρητικιά. Στην Μονεμβασιά αλλά και σε περιοχές των Βατικών και του Ασωπού, όπου αργότερα σκορπίστηκαν, διατηρούνται, ακόμη και σήμερα τα επώνυμά τους όπως Στελλάκης, Ανδρεσάκης, Ζουμπουλάκης, Αγγελάκης, Παπαδάκης, Μαραβέλιας, Μακρής, Δεσποινάκης, Γιαχνής, Καπιτσίνης, Κισσαμιτάκης, Βουνελάκης, Ελευθερουλάκης κ.α.

Σημαντικός υπήρξε και ο επαναπατρισμός των Μονεμβασιωτών που εκπατρίστηκαν το 1540 με την κατάληψη της από τους Τούρκους.

Σπίτια στη Κάτω Πόλη

ΟΙ ΕΝΕΤΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝ ΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΜΟΡΟΖΙΝΗ 1663-1690

Το καλοκαίρι του 1663 ο αρχιναύαρχος των Ενετών Φραγκίσκος Μοροζίνης βρισκόταν με το στόλο του στη Δήλο και πληροφορήθηκε ότι ο τουρκικός στρατός της Μονεμβασιάς είχε μετακινηθεί στο εσωτερικό της Πελοποννήσου. Τότε ο θρυλικός αρχιναύαρχος των Ενετών αποφάσισε να κτυπήσει τη Μονεμβασία.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΟΥ ΜΟΡΟΖΙΝΗ ΤΟ 1663

Ο Μοροζίνης, ατενίζοντας το πανίσχυρο κάστρο της Λακωνικής, επέλεξε την κλασσική συνταγή πολιορκίας του, τον ασφυκτικό αποκλεισμό του κάστρου και την αποκοπή της νησίδας από την απέναντι λακωνική

στεριά. Πρώτη κίνησή του ήταν η καταστροφή της γέφυρας με βομβαρδισμό και η αποστολή πρεσβείας με στόχο την παράδοση της πόλης.

Κλασσική όμως υπήρξε και η απάντηση των γενναίων πολιορκημένων Μονεμβασιωτών προς το διαβόητο Βενετό Δόγη Μοροζίνη, όπως την περιγράφει ο Μαρίνος Ζάνες Μπουνιαλής, Κρητικός από το Ρέθυμνο, στη δημώδη γλώσσα.

“...Απόκριση του δώκανε φρόνιμη μετά γνώση
το πώς δεν του τη δίνουνε, αν ήλθαν άλλοι τόσοι...”

Μετά την προσβλητική αυτή απάντηση, ο Μοροζίνης διέταξε γενική επίθεση από ξηρά και από θάλασσα μ’ όλες του τις δυνάμεις. Ο αρχιναύαρχος των Βενετών, παρά τις εναλλασσόμενες στρατηγικές θέσεις που χρησιμοποίησε, δεν κατόρθωσε για 40 συνεχείς μέρες να αλώσει το απόρθητο κάστρο της Μονεμβασιάς. Απογοητευμένος και με μεγάλες απώλειες, απέπλευσε για το Ηράκλειο της Κρήτης, όπου σοβαρές ανάγκες τον καλούσαν εκεί.

Οι Μονεμβασιώτες, που δεν ξεχνούσαν το ξεπούλημα της πόλης τους από τους Ενετούς το 1540 και την καταπιεστική συμπεριφορά τους, τους τιμώρησαν δεόντως. Τέτοια ήταν η αντίδρασή τους προς τους Ενετούς, ώστε ήταν σχεδόν οι μοναδικοί Έλληνες που επιθυμούσαν την ήττα τους από τους Τούρκους στον επικείμενο μεταξύ τους πόλεμο.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΟΥ ΜΟΡΟΖΙΝΗ ΤΟ 1687

Τα τέλη Ιανουαρίου του 1683, μετά τη συντριπτική ήττα των Τούρκων στη Βιέννη το 1683, ένας νέος βενετοτουρκικός πόλεμος άρχισε. Οι Ενετοί με αναπτρωμένο το ηθικό τους, όρισαν αρχιστράτηγο του εκστρατευτικού σώματος τον ένδοξο παλαίμαχο του Χάνδακος Φραγκίσκο Μοροζίνη, ο οποίος έφθασε στην Πελοπόννησο και κατέλαβε τα ισχυρά κάστρα της Κορώνης, μεγάλες του επιτυχίες στην Πελοπόννησο, τίμησε η Γερουσία της

Βενετίας με την τοποθέτηση της προτομής του στο Συμβούλιο των Δέκα, ενώ ακόμη ζούσε.

Η Τουρκία, αφού με την κατάκτηση της Κρήτης το 1669 είχε ολοκληρώσει την κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο, άρχισε τώρα να έχει σημαντικές απώλειες.

Το 1687 ο Μοροζίνης έλεγχε ολόκληρη την Πελοπόννησο, εκτός από τη Μονεμβασιά και το Μυστρά.

Η στρατιωτική του γνώση και η πικρή του εμπειρία του υπαγόρευσαν να ασχοληθεί τελευταία με την κατάσταση του κάστρου της Μονεμβασιάς.

Μόνο το κάστρο της Μονεμβασιάς παραμένει απόρθητο στην Πελοπόννησο το 1687

Μετά την πτώση και του Μυστρά το 1687, ο Μοροζίνης στράφηκε πλέον εναντίον του θρυλικού κάστρου της Μονεμβασιάς και απέστειλε πρεσβεία για την παράδοσή του. Η πρεσβεία του όμως καταδιώχθηκε με πυροβολισμούς και ο Μοροζίνης οργισμένος διέταξε τον υποναύαρχο Λορέντζο Βενιέρη να καταπλεύσει στη Μονεμβασιά και να την πολιορκήσει.

Η πολιορκία του Βενιέρη και η καταστροφή του Παρθενώνα

Ο Βενιέρης με 12 μεγάλες γαλέρες άρχισε να βομβαρδίζει ασταμάτητα το κάστρο της πόλης και να προξενεί μεγάλες καταστροφές. Στο μεταξύ ο Μοροζίνης αναχώρησε για την Αττική, όπου πολιορκήσε στην Ακρόπολη τους Τούρκους. Τότε, στις 26 Σεπτεμβρίου του 1687, βενετική βόμβα που έπεσε στον Παρθενώνα, ο οποίος είχε μετατραπεί από τους Τούρκους σε πυριτιδαποθήκη, προξένησε ανεπανόρθωτη ζημιά στο ιερό μνημείο που αφήφησε το χρόνο για 2000 χρόνια. Ο ναός σχίστηκε στα δύο καθώς οι τοίχοι

του σηκού και του απαράμιλλου γλυπτού διακόσμου, σωριάζονταν στο δάπεδο.

Λάκωνες και Κυθήριοι ενισχύουν την πολιορκία

Αρκετοί Λάκωνες και ο Κυθήριος αξιωματικός των Ενετών Νικόλαος Καλούτσης μαζί με 100 Κυθήριους πολεμιστές έφθασαν στη Μονεμβασιά προς ενίσχυση της πολιορκίας. Η πείνα και οι ασθένειες άρχισαν να θερίζουν τους πολιορκημένους οι οποίοι όμως προέβαλλαν σθεναρή αντίσταση.

Ολοκαύτωμα Βενετικής Γαλέρας- Λύση πολιορκίας

Τη μεγαλύτερη γαλέρα του βενετικού στόλου ανατίναξε ένας αρνησίθρησκος Βενετός μπροστά στα μάτια του Βενιέρη. Ο καπετάνιος της, Μαρκαντώνης Καρατίνος και το πλήρωμά της έγιναν ολοκαύτωμα .

Κατόπιν αυτού ο Βενιέρης, που είχε υποστεί κι άλλες καταστροφές από τα πυροβόλα της Μονεμβασιάς, έλυσε την πολιορκία και απέπλευσε για το Σαρωνικό, σε αναζήτηση του Μοροζίνη.

Η ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΟΥ ΜΟΡΟΖΙΝΗ ΤΟ 1689-1690

“Βασίλειον του Μορέως”- Η Μονεμβασιά πρωτεύουσα της Λακωνίας

Την Πελοπόννησο η Βενετία την ονόμασε “Βασίλειον του Μορέως” και τη διαίρεσε σε 4 επαρχίες μία εκ των οποίων ήταν η Λακωνία με πρωτεύουσα τη Μονεμβασιά. Το 1688 όρισε γενικό προβλεπτή της Πελοποννήσου τον Ιάκωβο Κορνάρο. Η Μονεμβασιά όμως δεν είχε καταληφθεί από τους Βενετούς, γι’ αυτό και επιστράτευσαν όλες τους τις δυνάμεις για την εκπόρθησή της.

Ο Μοροζίνης ανακηρύσσεται Δόγης και επιτίθεται στη Μονεμβασιά

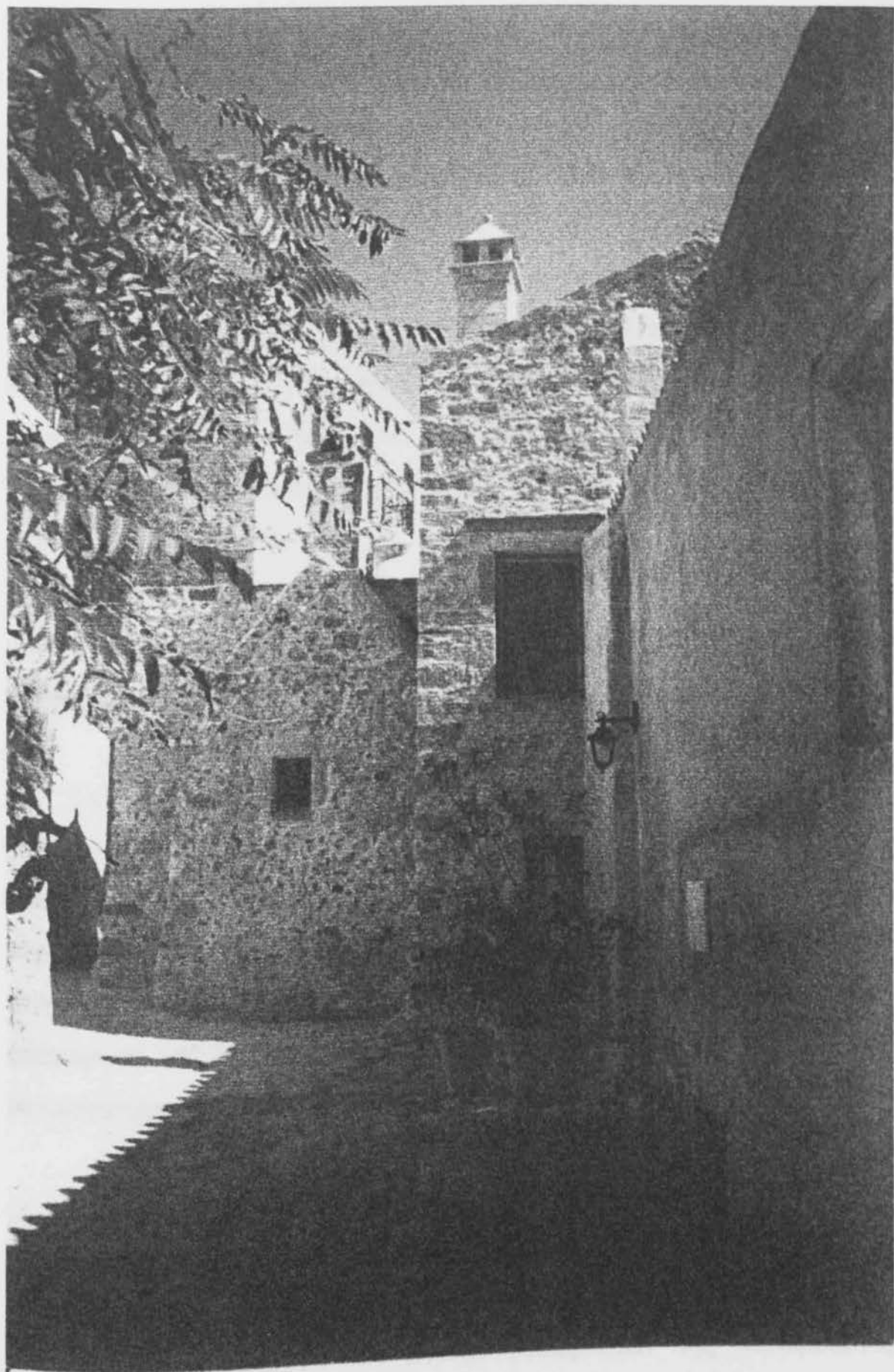
Το 1688 ο Μοροζίνης εκλέχτηκε στο ανώτατο αξίωμα της Γαλινοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας και το 1689, επικεφαλής ισχυρού στόλου και πολυάριθμου στρατού, επιτέθηκε στη Μονεμβασιά.

Σχέδιο επίθεσης – Πύργοι στήριξης στην Προταζιά και στο Σαμαράκι

Ο Μοροζίνης γνωρίζοντας τις τεράστιες δυσκολίες που δημιουργούσε η κατάληψη του κάστρου, διοργάνωσε με κάθε λεπτομέρεια την επιθετική των δυνάμεών του και κατασκεύασε Πύργους στήριξης στην Προταζιά (γουβουσέικα), με διοικητή το συνταγματάρχη Μοντονάρη και στο Σαμαράκι, με διοικητή το συνταγματάρχη Λανόγια. Γενικό αρχηγό της επίθεσης διόρισε τον Αντώνιο Μολίνο, προβλεπτή της Πελοποννήσου, ο οποίος κατέλαβε τη Μονή του Αγίου Ιωάννη και τη μετέτρεψε σε διοικητήριό του.

Οι ενισχύσεις από τον Ι.Κορνάριο και το πρόσταγμα της Γενικής επίθεσης

Σχέδιο του Μοροζίνη ήταν να καταλάβει απευθείας την Πάνω Πόλη την οποία υπεράσπιζαν 500 περίπου Τούρκοι μαχητές. Παρά ταύτα ο Μοροζίνης ζήτησε ενισχύσεις από τον Ιερώνυμο Κορνάρο και εξαπέλυσε γενική επίθεση κατά του πολυθρύλητου κάστρου. Οι Βενετοί κατέλαβαν τον προμαχώνα του, Λαζαρέτο, που βρισκόταν μετά τη γέφυρα και επιχείρησαν λυσσαλέα επιδρομή κατά του φρουρίου. Ακολούθησε άγριο αιματοκύλισμα και τα

Άποψη σπιτιών

κορμιά των Βενετών κατακυλούσαν άψυχα στους απότομους βράχους του κάστρου.

Ο θάνατος του υποναύαρχου των Βενετών Βενιέρη

Ο υποναύαρχος Βενιέρης έλαβε εντολή από το Μοροζίνη να πυρπολήσει 4 τουρκικές γαλέρες που ήταν αγκυροβολημένες στο Πορτέλο. Δεινός όμως αρνησίθρησκος Βενετός, που βρισκόταν στο φρούριο της Μονεμβασιάς, τον αποκεφάλισε με βλήμα τηλεβόλου. Τον αντικατέστησε ο Δομένικος Διέγος, ο οποίος μετά βίας διέσωσε τα βενετικά πυρπολικά από τους μύδρους των τηλεβόλων του κάστρου.

Απογοήτευση και αποχώρηση του Μοροζίνη – Ο Ι.Κορνάρος Γενικός αρχηγός των νέων επιθέσεων

Απογοητευμένος ο Μοροζίνης, διαπίστωσε ότι ούτε τα τέλεια επιθετικά του συστήματα ούτε η ανδρεία και η αυτοθυσία των ανδρών του, έφερναν αποτέλεσμα. Φοβούμενος νέες απώλειες, απέρριψε τις εισηγήσεις του στρατηγού του Γουαδάνη για αλλαγή επιθετικού σχεδίου με κυρίαρχο αρχικό στόχο την κατάληψη της Κάτω Πόλης. Έτσι, στις 15 Σεπτεμβρίου του 1689, αποχώρησε από τη Μονεμβασιά και αργότερα μετέβη στη Βενετία. Τον αντικατέστησε ο Ιερώνυμος Κορνάρος.

Ο θάνατος του Βενετού Ναυάρχου Βαλιέρου στο Μαλέα

Στις 25 Μαρτίου του 1690, ο ναύαρχος Αλέξανδρος Βαλιέρος ήλθε με δύο νήες, προς ενίσχυση των Ενετών πολιορκητών της Μονεμβασιάς. Περικυκλώθηκε όμως στον Κάβο Μαλιά από 10 Τουρκικά πλοία και 2

Αλγερικά και μετά από τετράωρη λυσσώδη μάχη, πυρπολήθηκαν τα πλοία του και μόνο ελάχιστοι ναύτες του διασώθηκαν .

Ο ηρωικός θάνατος του Βενετού συνταγματάρχη Βανομέτη και 200 ανδρών του

Οι Ενετοί ενίσχυσαν με δυνάμεις τους την πολιορκία και ο κλοιός του κάστρου έγινε πιο ασφυκτικός. Ο στρατηγός Γουαδάνης, διέταξε το συνταγματάρχη Βανομέτη να εκπορθήσει το θαλάσσιο τείχος της Κάτω Πόλης από τον πρώτο δυτικό πυργίσκο του. Ο Βανομέτης με τους άνδρες του αγκιστρώθηκε τη νύχτα στα τείχη του πυργίσκου, αλλά το πρωί οι όλμοι των πυροβόλων θέρισαν του Ενετούς.

Ανατίναξη του δυτικού τείχους από το Βενετό Πομπέη

Ο ριψοκίνδυνος συνταγματάρχης Πομπέη αναρριχήθηκε με τις δυνάμεις του στον ίδιο δυτικό πυργίσκο και παρέμεινε εκεί 2 ολόκληρους μήνες, καλυπτόμενος από τα τηλεβόλα του ενετικού στόλου, όπου κατόρθωσε μετά από πολύνεκρο εργασία να ανατινάξει την εξωτερική πλευρά του πύργου. Αυτό κλόνισε το ηθικό των Τούρκων και άρχισε η συνθηκολόγηση.

ΤΟ ΜΕΝΕΞΕ ΚΑΛΕΣΙ ΜΕ ΣΥΝΘΗΚΗ ΣΤΟΥΣ ΕΝΕΤΟΥΣ

Η πολυετής πολιορκία είχε φέρει τους Έλληνες και Τούρκους εγκλωβισμένους σε δεινή θέση, ώστε να αναγκάζονται να τρώνε ποντικούς, σκύλους, γάτες κ.α.

Οι Ενετοί κατόπιν διαπραγματεύσεων έπεισαν τους Τούρκους να παραδώσουν την πόλη με τον όρο να φύγουν στην Κρήτη με τις κινητές περιουσίες τους.

Στις 10 Αυγούστου του 1690 το Μενεξέ-Καλεσί παρεδόθη στους Ενετούς και 1200 Τούρκοι αναχώρησαν για την Κρήτη. Οι Ενετοί γιόρτασαν το γεγονός και απηγχόνισαν τους αρνησίθρησκους Ενετούς, τον δε εκτελεστή του Βενιέρη, τον διαμέλισαν, δένοντας τα τέσσερα άκρα του σε γαλέρες τις οποίες και έθεσαν σε κίνηση.

Η ΤΡΙΤΗ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ 1690-1715

Η επάνοδος του Μοροζίνη στη Μονεμβασιά το 1693

Ο Δομένικος Μοντζενίγος διαδέχθηκε στην αρχιστρατηγία τον πολιορκητή της Μονεμβασιάς Ιερώνυμο Κορνάρο, αλλά απέτυχε στις εκστρατείες κατά της Κρήτης και οι Βενετοί απέστειλαν τον Δόγη Φραγκίσκο Μοροζίνη στη “Βενετία της Ανατολής”, για να αναλάβει για τέταρτη φορά την αρχιστρατηγία των Βενετικών δυνάμεων.

Ο θάνατος του Μοροζίνη το 1694

Ο Μοροζίνης, γέροντας πλέον, έφθασε στη Μονεμβασιά το καλοκαίρι του 1693 και εγκατέστησε το στρατηγείο του στο σημερινό σπίτι της Νίνας Ελευθ. Ρίτσου.

Ασθένησε όμως βαριά και στο τέλος του χρόνου μετέβη στο Ναύπλιο, όπου και πέθανε στις 6 Ιανουαρίου του 1694. Μετά το θάνατο του Μοροζίνη η ισχύς της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας στην Πελοπόννησο άρχισε να καταρρέει.

Εσωτερική αυλή

ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΑ ΟΧΥΡΩΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Οι Βενετοί προέβησαν στην τελειότερη οχύρωση του κάστρου, σύμφωνα με τις ανάγκες της σύγχρονης στρατιωτικής τέχνης.

Αμυντικό σύστημα MUREX

Για την αντιμετώπιση της μεγάλης εμβέλειας των σύγχρονων πυροβόλων, οι Βενετοί ακολούθησαν ένα αμυντικό σύστημα που έμοιαζε με σκληρό τύπο οστράκου που έφερε ελικοειδή σχήματα και ονομάστηκε MUREX (πορφύρα). Η Πάνω Πόλη απέβη στρατιωτική με πύργους, πυροβολεία, πυριτιδαποθήκες και η Κάτω Πόλη ενισχύθηκε με τείχη, καταφύγια, πύργους και υπόγειους δρόμους.

Δημόσια κτίρια και δεξαμενές

Νέα λαμπρά οικοδομήματα, κτίστηκαν στην Πάνω Πόλη για τους Ενετούς προβλεπτές και λοιπούς αξιωματούχους, ενώ παράλληλα κατασκευάστηκαν τρεις δεξαμενές που θα ήταν χρήσιμες στις μακροχρόνιες πολιορκίες. Επίσης κατασκεύασαν λιμάνι στη θέση που υπάρχει και σήμερα. Στην τελευταία αυτή Ενετοκρατία της Μονεμβασιάς έλαβε χώρα και η τελευταία φάση διαμόρφωσης του κάστρου, διότι οι Τούρκοι αργότερα δεν πρόσθεσαν σχεδόν τίποτα.

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ 13 ΕΠΙΣΚΟΠΕΣ ΤΟ 1710

Το διάστημα αυτό, η Μονεμβασιά αποτελεί σπουδαίο θρησκευτικό κέντρο με εκτεταμένες αρμοδιότητες. Στη Μητρόπολη Μονεμβασιάς υπάγονται οι επισκοπές Κυθήρων, Έλους, Κορώνης, Μεθώνης, Μάινης (Μάνης), Ζεννών (Καλαμάτας), Μηλέας, Ανδρούσης, Πλάτσης, Ασίνης (Λάγειας), Ρέοντος Πραστού και Ζεμενού (Κορινθίας).

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΒΕΝΕΤΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1714-1718) ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΠΛΗΝ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Οι Τούρκοι, όταν μετά τη συνθήκη του Κάρλοβιτς αισθάνθηκαν ότι μειωνόταν η μεγάλη δύναμη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κήρυξαν τον πόλεμο στους Ενετούς, βρίσκοντας ασημαντες αφορμές, με κύριο στόχο την ανάκτηση της Πελοποννήσου. Κυρίευσαν την πρωτεύουσα της Βενετοκρατούμενης Πελοποννήσου, το Ναύπλιο, που εθεωρείτο απόρθητο, τα κάστρα της Αδούλωτης Μάνης και σε λίγο κατέλαβαν όλα τα ισχυρά κάστρα του Μοριά πλην της Μονεμβασιάς.

Η πολιορκία της Μονεμβάσιας από τους Τούρκους

Οι Τούρκοι άρχισαν να πολιορκούν το ισχυρό κάστρο της Μονεμβασιάς για να ολοκληρώσουν την ανάκτηση ολόκληρης της Πελοποννήσου.

Διχογνωμίες παρουσιάστηκαν μεταξύ των Ελλήνων της Μονεμβασιάς αν θα έπρεπε να ταχθούν με τους Βενετούς που τους φερόντουσαν σκληρά ή με τους Τούρκους που δεν συμπαθούσαν. Στις 23 Ιουλίου 1715, 500 οικογένειες Μονεμβασιωτών εγκατέλειψαν τον οχυρωμένο βράχο και ζήτησαν από το Βεζίρη να αφεθούν ανενόχλητοι στην απέναντι λακωνική

στεριά. Το πανίσχυρο κάστρο παρέμενε απτόητο στις απειλές των Τούρκων. Ο Τζανούμ Κότζα εν τω μεταξύ, κύκλωσε τα Κύθηρα και ζήτησε την παράδοση του φρουρίου της χώρας.

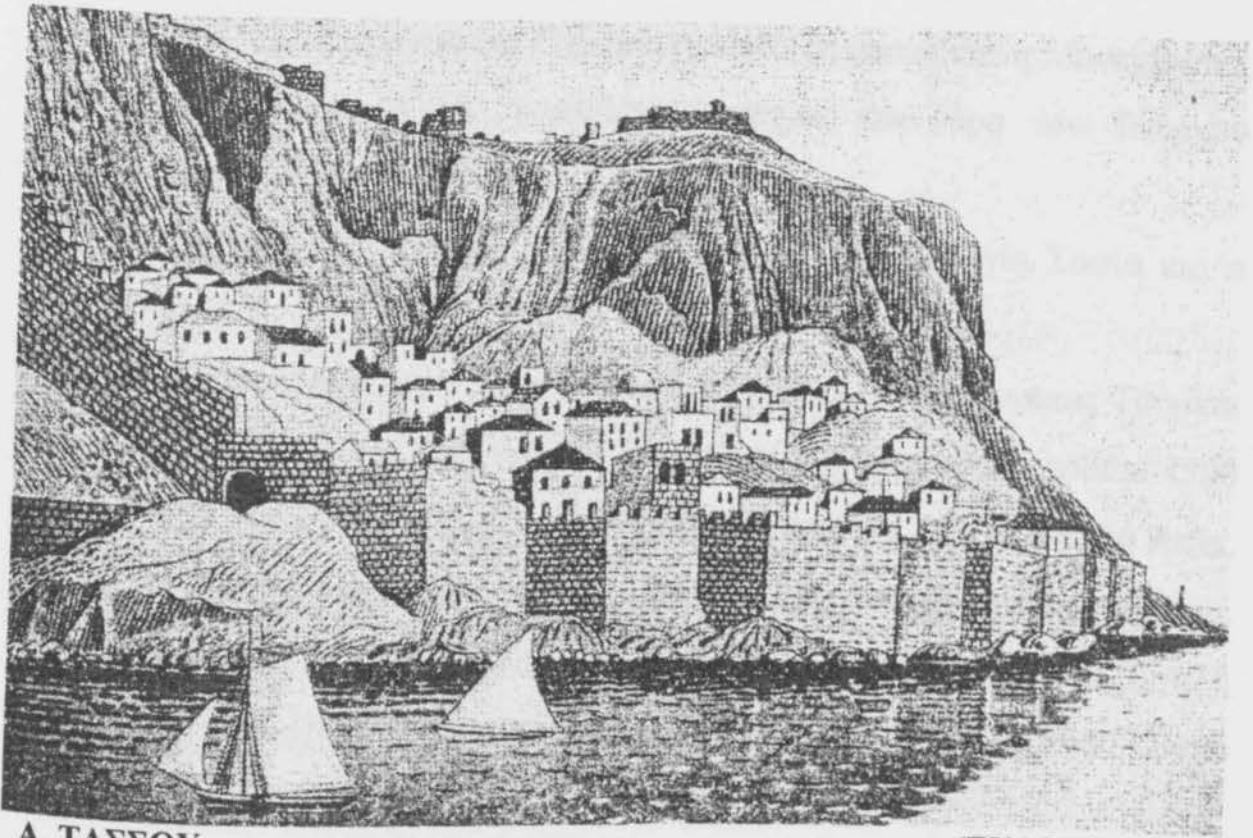
ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ ΠΩΛΟΥΝ ΤΟ ΡΙΣΜΑΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Παρά την εξαιρετική οχυρή της θέση και τα άφθονά της εφόδια, η Μονεμβασιά παραδόθηκε αμαχητί από το Βενετό προβλεπτή Ferigo Badoer στις 7 Σεπτεμβρίου του 1715 έναντι συμφωνηθείσης αμοιβής, όπως αναφέρει ο Κάρολος Ντηλ, αλλά και έμμετρο διήγημα του Ιωάννη Μάνθου που εξιστορεί τα εξής: “Το κάστρο δεν το δίνουνσι με τόση ευκολία ότι φαίνεται πως το πωλούν και παίρνουνε σολδία...”.

Η αιχμαλωσία και εξόντωση των Μονεμβασιωτών- Ο θάνατος του Ανδρέα Λικίνιου

Οι Ενετοί με τη στάση τους πρόδωσαν τους Έλληνες της Μονεμβασιάς και στις 16 Σεπτεμβρίου του 1715, όταν εισήλθαν οι Τούρκοι στην Πόλη συνέλαβαν κυρίως τους προκρίτους των Ελλήνων, διότι, όπως έμαθαν από τους Βενετούς, ζητούσαν πολεμοφόδια, για να τους πολεμήσουν και άλλους σκότωσαν και άλλους τους οδήγησαν σιδηροδέσμιους στην Κωνσταντινούπολη. Μαζί τους ήταν και ο σπουδαίος ιατροφιλόσοφος Ανδρέας Λικίνιος, από την ξακουστή μονεμβασιτική οικογένεια των Λικινίων, που είχε κτίσει τον περίφημο ναό του Αγίου Νικολάου και είχε αναστηλώσει την εικόνα του Ελκόμενου Χριστού. Το 1691 ο Α. Λικίνιος είχε σώσει τη ζωή του Σουλτάνου Αχμέτ Γ' από βαρύτατη ασθένεια και είχε τιμητικά λάβει το “Χάτι-Σερίφι” που σήμαινε ότι κανείς δεν μπορούσε να τον βλάψει σ' ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το 1715 απαγχόνισαν οι

Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολη, έχοντας κρεμασμένο στο λαιμό του το “Χάτι-Σερίφι”.

Α. ΤΑΣΣΟΥ

(ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΑ)

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ 1715-1821

Στις 20 Ιουλίου του 1718, έγινε η Τρίτη βενετοτουρκική ναυμαχία της Ελαφονήσου, η οποία και αποτελούσε την τελευταία πράξη του Βενετοτουρκικού πολέμου, που κράτησε 255 ολόκληρα χρόνια. Στις 21 Ιουλίου του 1718, υπέγραψαν μεταξύ τους τη συνθήκη του Πασάροβιτς που έδινε τέλος στον πόλεμο. Με τη συνθήκη αυτή η Τουρκία οριστικοποιούσε την κατοχή της στην Πελοπόννησο.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΕΔΡΑ ΒΙΛΑΕΤΙΟΥ

Οι Τούρκοι διαίρεσαν την Πελοπόννησο σε βιλαέτια και η Μονεμβασιά, παρέμεινε πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και έδρα του Τούρκου Βοεβόδα (έπαρχου).

Αγάδες-Μπέηδες και Χοτζάδες στο Γουλά-Τζαμί η Αγία Σοφία και ο Άγιος Πέτρος.

Στην Πάνω Πόλη, στο Γουλά, εγκαταστάθηκαν οι σημαίνοντες Τούρκοι μπέηδες, αγάδες και χοτζάδες. Το 1750 η πόλη είχε πληθυσμό περίπου 4500 Έλληνες και Τούρκους, οι οποίοι μεταφέρθηκαν το 1715 από τη Μικρά Ασία. Για δεύτερη φορά ο Άγιος Πέτρος και η Αγία Σοφία μετατράπηκαν σε τζαμί. Στη δεύτερη τουρκοκρατία η Μονεμβασιά αρχίζει να χάνει πλέον τη μεγάλη φήμη και αίγλη της Παρά την ανασύσταση της Μεγάλης Σχολής το 1732 από τον Νικ. Χρυσογιάννη.

Η συμμετοχή των Μονεμβασιωτών στα Ορλωφικά το 1770

Ο Θεόδωρος Ορλώφ μαζί με τους Μανιάτες παρακίνησε σε επανάσταση εναντίον των Τούρκων ολόκληρη σχεδόν τη Λακωνία. Τη διαβεβαίωση συμμετοχής της Μονεμβασιάς, έδωσε ο ίδιος ο Μητροπολίτης της και την αποτυχία της επανάστασης πλήρωσαν ακριβά οι Μονεμβασιώτες με τη σφαγή και τον εκπατρισμό άνω των 200 οικογενειών. (Η επαρχία της Μονεμβασιάς διέθετε τους πιο “ισχυρούς και ατρόμητους” κλέφτες της Πελοποννήσου, όπως αναφέρει η Ιστορία της Αναγεννηθείσης Ελλάδας).

Μονεμβασιώτες στη Φιλική Εταιρία

Οι Μονεμβασιώτες από τους πρώτους εντάχθηκαν στους κόλπους της Φιλικής εταιρείας, όπως ο μητροπολίτης Χρύσανθος Παγώνης, ο Παναγιωτάκης Καλογεράς, ο Ιωάννης Δεσποτόπουλος ή Ευγενίδης, ο Αντώνιος Καλογεράς, ο Θωμάς Σπανιωλάκης κ.α.

Ο Ληκ που επισκέφτηκε τη Μονεμβασιά το 1805, αναφέρει ότι υπήρχαν 300 σπίτια στην Κάτω Πόλη και 50 στην Πάνω εκ των οποίων μόνο 6 ήταν ελληνικά. Προεπαναστατικά ο Τσακάλωφ φυγαδεύτηκε από το Γ. Πάνου στη Μονεμβασιά. Το 1806 ο Μητροπολίτης Μονεμβασιάς και Καλαμάτας Χρύσανθος Παγώνης έστειλε εγκύκλιο στους ιερείς σχετικά με τη στάση τους απέναντι στους Τούρκους. Όταν ο ναύαρχος Δούγκαρτ απειλούσε την Κωνσταντινούπολη, οι Μονεμβασιώτες ξεσηκώθηκαν και ο δραγουμάνος με τους προεστούς του Μοριά έστειλαν επιστολή, για να τους καθησυχάσουν.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Η Νότια Πελοπόννησος ήταν η πρώτη περιοχή της Ελλάδας που επαναστάτησε και απελευθερώθηκε, πριν ακόμη και από τον επίσημο εορτασμό της επανάστασης, την 25^η Μαρτίου. Οι Μανιάτες και το θρυλικό κάστρο της Μονεμβασιάς έπαιξαν κυρίαρχο ρόλο στην εδραίωση και επέκταση της επανάστασης σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

Έντρομοι οι Τούρκοι κλείνονται στο κάστρο της Μονεμβασιάς

Τις παραμονές της επανάστασης όλη η Λακωνία έχει ξεσηκωθεί με πρωτεργάτες τους γενναίους Μανιάτες. Οι Τουρκοβαρδουνιώτες, που έμεναν κοντά στον Άγιο Νικόλαο της Σπάρτης, πανικόβλητοι έτρεξαν να κλεισθούν στο κάστρο της Μονεμβασιάς, διαδίδοντας την ψευδή είδηση ότι “οι επαναστάτες ενισχύονταν από τους Φράγκους”. Ίσως να παραπλανήθηκαν και από Έλληνες. Μαζί τους παρέσυραν και τους Τούρκους που διέμεναν στα χωριά του Έλους, Ασωπού και της Μονεμβασιάς. Από τις 23 ή 24 Μαρτίου του 1821, σχεδόν ολόκληρη η Λακωνία παρέμενε ελεύθερη, διότι οι Τούρκοι είχαν καταφύγει στα ισχυρά κάστρα της και ιδιαίτερα στο κάστρο της Μονεμβασιάς και του Μυστρά.

Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ελευθερώνει την Καλαμάτα την 23^η Μαρτίου του 1821 και υψώνει το λάβαρο της επανάστασης

Στις 23 Μαρτίου του 1821 ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ελευθέρωσε την Καλαμάτα και ύψωσε για πρώτη φορά το λάβαρο της Ελληνικής επανάστασης (που ο θρύλος το τοποθέτησε στα Καλάβρυτα, ενώ ιστορικά δεν συνέβη κάτι τέτοιο) στο βυζαντινό ναό των Αγίων Αποστόλων, όπου και όρκισε τους αγωνιστές. Ιδρύθηκε επαναστατική επιτροπή που ονομάστηκε “Μεσσηνιακή Γερουσία”, ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης έλαβε τον τίτλο “αρχιστράτηγος” των Σπαρτιατικών δυνάμεων και εξεδόθη προειδοποίηση προς τις ευρωπαϊκές αυλές.

**Οι Γρηγοράκηδες ελευθερώνουν την Καλαμάτα την 23^η Μαρτίου.
Μανιάτες επαναστάτες κατευθύνονται προς τη Μονεμβασιά**

Την ίδια μέρα που απελευθερώθηκε η Καλαμάτα, οι Γρηγοράκηδες ύψωσαν την επαναστατική σημαία στο Γύθειο.

Μανιάτες, Μονεμβασιώτες, Κυνούριοι, Κυθήριοι και Κρητικοί πολιορκούν το “υπερνεφέλές κάστρο” του Μοριά

Απ’ όλα σχεδόν τα μέρη της Λακωνίας άρχισαν να καταφθάνουν δυνάμεις για την πολιορκία της Μονεμβασιάς. Πρώτοι έφθασαν 40 από τον Αρχάγγελο με τον Ιωαν. Κρανίδα, 80 από το Ζάρακα με τους Γ. Δρίβα και Γ. Ηλιόπουλο, 40 από τον Ασωπό με τους Σταθάκη και Ζουμπουλάκη, 15 από τα Νιάτα με τον Γρηγ. Μοίρα, 8 από τον Λεβέτσοβα με το Δ. Γορανίτη, 80 με το Βενετσανάκη Λιάκο, 400 από τη Λάγεια της Μάνης με τον Ι. Βασιλάκη Καλαμπόκη, 200 από την Κίττα της Μάνης με τον Πέτρο Λυμπερόγγονα, 250 από το Γύθειο με τον Κυριακούλη, 40 με το Δημ. Τσιγκουριό, 25 με τον Γ. Αντωνάκο, 40 με τον Παν. Κοσονάκο, 150 με τον Πιέρρο Γρηγοράκη, 25 με τον Ι. Κατσούλη και 75 με τον Τζανετάκη Γρηγοράκη.

Στις 28 Μαρτίου ενώθηκαν μαζί τους τα μονεμβασιίτικα σώματα υπό την αρχηγία του Καλογερά και του Δεσποτόπουλου και στις 29 Μαρτίου κατέφθασαν προς ενίσχυση 280 από το Λεωνίδιο με το Γεώργιο Μιχαλάκη ή Μανωλάκη, 10 από την Καστανιά Σπάρτης με το Μιχ. Γκιόρα και 15 από τον Αγ. Κοσμά με τον Π. Δρεπανιά. Αργότερα, προστέθηκαν 250 Κρητικοί με τον αρχηγό του Σελίνου Κουμή και 50 Κυθήριοι. Στην πολιορκία έλαβε μέρος και ο Κυριάκος Βενιζέλος, συγγενής του Ελευθερίου Βενιζέλου. Στο κάστρο είχαν καταφύγει 4500 περίπου Τούρκοι που διέθεταν τρόφιμα για 2 μήνες.

Ο ΠΙΕΡΡΟΣ ΜΑΓΓΙΟΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ

Οι συγκεντρωθέντες Έλληνες ανακήρυξαν γενικό Αρχηγό της Πολιορκίας του κάστρου της Μονεμβασιάς τον Πιέρρο Μαγγιόρο (ταγματάρχη) Γρηγοράκη από την ξακουστή μανιάτικη οικογένεια των Γρηγοράκηδων, που είχε χρηματίσει ταγματάρχης στο Ρωσικό στρατό.

Η έφοδος κατά της Μονεμβασιάς (Έργο Αλέξ. Ησαΐα)

Στρατηγικές θέσεις των Ελλήνων στο Σαμαράκι, Τσικαλαριά, Χρανάπα, Επ. Λιμηρά και Βοχάδα κοντά στη γέφυρα

Οι Έλληνες παρέταξαν τις δυνάμεις σε στρατηγικές θέσεις στην απέναντι ξηρά και πλησίον της γέφυρας ενώ σαν εφεδρικές θέσεις χρησιμοποίησαν την Αγία Τριάδα της Χρανάπας και την Επιδ. Λιμηρά.

Ο Επίσκοπος Έλους Ανθιμος ευλογεί τα όπλα

Στο τέλος Μαρτίου του 1821 ο επίσκοπος του Έλους Ανθιμος Σκαλιστήρης ευλόγησε τα όπλα των επαναστατών και υψώθηκε η σημαία της επανάστασης που σήμερα φυλάσσεται στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος.

Ο από θαλάσσης αποκλεισμός του κάστρου από το Γ. Πάνου, Αντ. Κριεζή, Μπουμπουλίνα κ.α

Στις 3 Απριλίου άρχισε ο από θαλάσσης αποκλεισμός της Μονεμβασιάς με τον κατάπλου των εξής 13 σπετσιώτικων πλοίων: Σόλων με κυβερνήτη το Γεώργιο Πάνου που ανέλαβε τη γενική αρχηγία των ναυτικών δυνάμεων, Αχιλλέας με κυβερνήτη τον Ηλία Θερμησιώτη, Παγκρατίων με τον Αναστ. Ανδρούτσο, Ηρακλής με τον Ι. Χρ. Κούτση, Ποσειδών με τον Γ. Μπαρδάκο, Περικλής με το Γ. Κλίσσα. Μαζί τους έφθασε μια τράτα του Γ. Τρατολάτη και μια τράτα πυρπολικό με ναύαρχο τον Αντ. Κριεζή. Στα πλοία αυτά, προστέθηκε και του Παναγ. Μαυρομμάτη-Βουζουναρά από το Γύθειο, ενώ το Μάιο έφθασε και η ηρωική Μπουμπουλίνα, για να ενισχύσει τις δυνάμεις αποκλεισμού του ζακουστού κάστρου.

Οι πρώτες μάχες κατά ξηρά και θάλασσα

Στις 28 Μαρτίου άρχισαν οι πρώτες αψιμαχίες έξω από το κάστρο στις περιοχές Φοινίκι, Λούτσα (έξω από τον Αγ. Νικόλαο) κ.α., όπου οι δυνάμεις του Τζανετάκη και του Κρανίδη συγκρούστηκαν με Τουρκαλβανούς. Σκοτώθηκαν 37 Τούρκοι και 7 Έλληνες μεταξύ των οποίων και ο Γεώργιος Καλογεράκος που έπεσε ηρωικότατα στο Φοινίκι, στις 29 Μαρτίου και συγκαταλέγεται στους πρώτους νεκρούς ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης. Οι υπόλοιποι Τούρκοι διέφυγαν στο κάστρο της Μονεμβασιάς και στην Πρέβεζα, μέσω της Επιδάουρου Λιμηράς. Στις 8 Απριλίου, ο Γ. Πάνου ανατίναξε τουρκικό πολεμικό στη Μήλο και συνέλαβε άλλο το οποίο οδήγησε στην Επίδαυρο Λιμηρά.

Στο μεταξύ η τουρκική Αρμάδα εξήλθε από τα στενά. Έτσι πολλά πλοία αποχώρησαν από τη Μονεμβασιά για άλλη επείγουσα αποστολή και παρέμειναν 5 υπό την αρχηγία του Γ. Πάνου.

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΣΤΙΣ 17 ΜΑΪΟΥ

Οι Τούρκοι που είχαν περιέλθει σε δεινή θέση, λόγω της ελλείψεως τροφίμων, αποφάσισαν την ηρωική έξοδο 140 μαχητών του κάστρου από το Πορτέλο, και την επιβίβαση αυτών σε γολέτα που θα τους μετέφερε στα Λιμενάρια, που βρίσκονται βόρεια της Μονεμβασιάς.

Στόχος τους ήταν να φθάσουν στα μετόπισθεν των Ελλήνων, ενώ οι υπόλοιπες τουρκικές δυνάμεις θα επιχειρούσαν έφοδο από το κάστρο, κυκλώνοντας έτσι τα ελληνικά στρατεύματα.

Ο Παναγιωτάκης Καλογεράς όμως πληροφορήθηκε την απόφαση των Τούρκων από τον Ιμπραήμ Βελούκμπαση, αρχηγό των Τούρκων στην Κάνω Πόλη και έτσι ο Γ. Πάνου συνέλαβε την τουρκική γολέτα, ενώ όσοι

διασώθηκαν στην ξηρά αντιμετώπισαν την καταδίωξη και εξόντωση του Αντώνη Πάνοζα στο Γέρακα τη νύχτα της 17^{ης} προς 18^η Μαΐου.

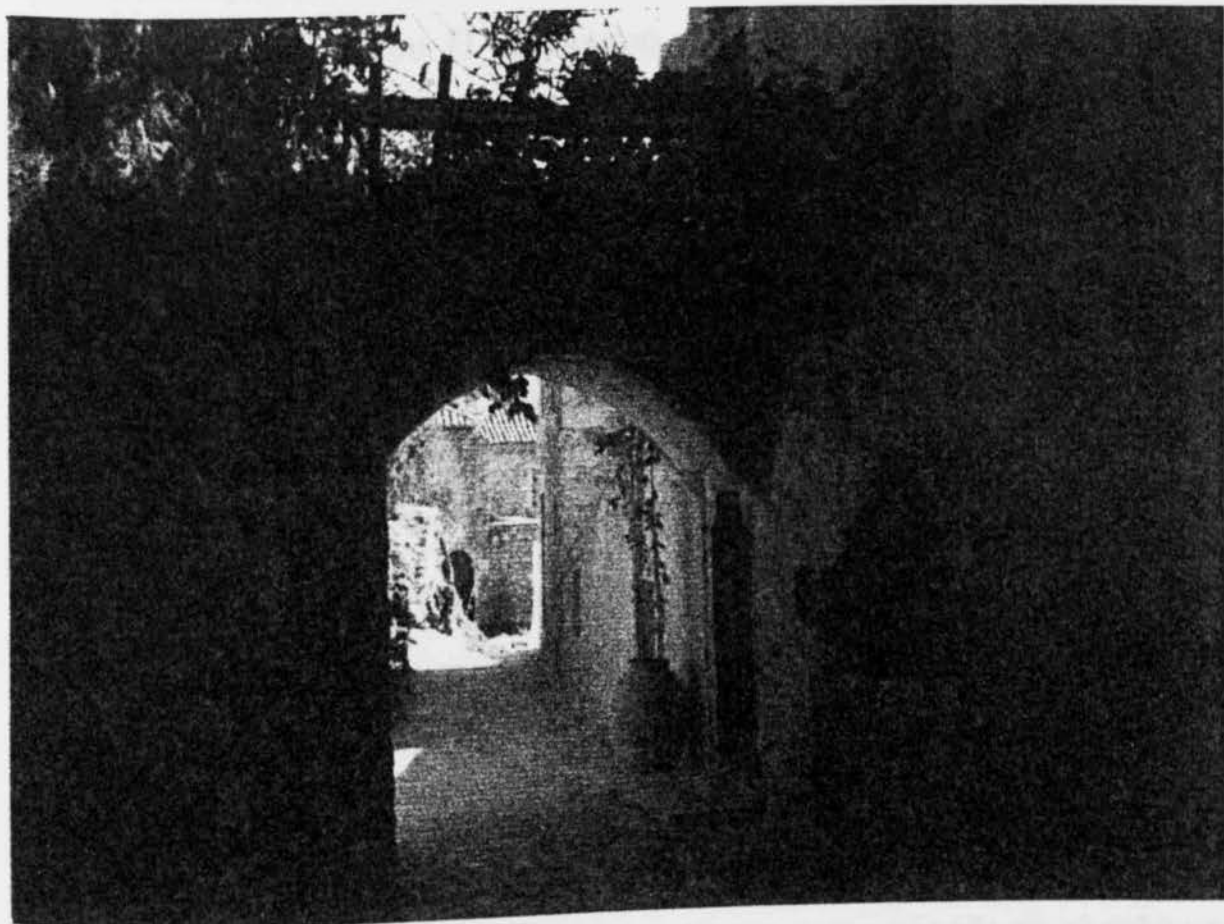
Η πείνα αφανίζει τους Τούρκους- Ανθρωποφαγίες

Την τραγική κατάσταση των πολιορκημένων, χειροτέρευσε η απόφαση 50 αγάδων της Κάτω Πόλης, όπως μεταφερθούν μαζί με τις οικογένειές τους και τα τρόφιμά τους στην Πάνω Πόλη, τα μέσα Ιουνίου. Οι κάτοικοι της Κάτω Πόλης περιήλθαν σε απελπιστική θέση και έτρωγαν γάτες, σκύλους, ποντικούς κ.α., ενώ αναφέρεται ότι αυτιά ζώου πωλήθηκαν 40 γρόσια. Οι τραγικές συνθήκες οδήγησαν πολλούς σε φρικαλέες ενέργειες, όπως ανθρωποφαγίες Ελληνόπουλων και Τουρκόπουλων.

Οι Έλληνες πολιορκητές, ανεφοδιάζονταν σε τρόφιμα από τα χωριά των Βατίκων, του Ζάρακος, του Έλους και του Ασωπού. Για να κάμψουν ψυχολογικά τους Τούρκους χρησιμοποιούσαν διάφορα τεχνάσματα, όπως το να φεύγουν τη νύκτα και να εμφανίζονται το πρωί σαν ενισχυτές των Ελλήνων πολιορκητών.

Οι διαπραγματεύσεις για παράδοση από τους Βελούκμπαση- Π. Καλογερά και η άρνηση των Αγάδων

Οι Τούρκοι της Κάτω Πόλης, οδηγούμενοι σε αδιέξοδο, αποφάσισαν να παραδοθούν και ανέθεσαν στον αρχηγό τους Ιμπραήμ Βελούκμπαση να συμφωνήσει γι' αυτό με τους προκρίτους της πόλης Παν. Καλογερά και Χρήστο Ιατρόπουλο. Ο Πετρόμπεης και οι αρχηγοί της πολιορκίας απαίτησαν ολόκληρο το κάστρο με όρους, αλλά οι αγάδες αρνήθηκαν να παραδώσουν “Κάστρο Βασιλικόν με σιδηράς πύλας και τείχη υπερύψηλα” . Ο Βαρδουνιώτης Μουλά Γιακουπάκης βροντοφώναξε από το κάστρο: “τι νομίζετε; θα σας παραδώμε το Μενεξε-Καλεσί; Με το χώμα θα γίνωμ' ένα”.

Αποψη δρόμου

Η ηρωική προσφορά της Βενέτας των τριών Μονεμβασιωτών

Η απόκριση των Τούρκων σκόρπισε απογοήτευση στους Έλληνες που χαλάρωσαν την πολιορκία και άρχισαν τις μεταξύ τους διαφωνίες, ενώ τα σπετσιώτικα πλοία ετοιμαζόταν να αποπλεύσουν. Μέσα στο κάστρο ο Π. Καλογεράς, που γνώριζε ότι η τουρκική φρουρά ήταν έτοιμη σε λίγο να παραδοθεί λόγω της αφόρητης κατάστασης, αντελήφθη τις κινήσεις των Ελλήνων και θέλησε να τους μεταβιβάσει μια επιστολή πάση θυσία. Το παράτολμο εγχείρημα ανέλαβαν τρεις δεινοί κολυμβητές, ο Δημήτριος Θεοφιλάκης, ο Θεόδωρος Κορώνης και ο Γεώργιος Λελάκης, που ξεγέλασαν τους Τούρκους και ρίχτηκαν στη θάλασσα, για να μεταφέρουν το μήνυμα. Οι

Τούρκοι τους πήρανε είδηση και άρχισαν να τους “γαζώνουν” με κανονιοβολισμούς. Μόλις και μετά βίας τους διέσωσαν οι Έλληνες και πήραν το πολύτιμο μήνυμα του Π. Καλογερά. Οι Τούρκοι όμως συνέλαβαν τη γυναίκα του Κορώνη, Βενέτα και τη βασάνισαν απάνθρωπα για να μαρτυρήσει τον υποκινητή, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Τελικά διεσώθη με το σύζυγό της στα Λιρά.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ Δ, ΥΨΗΛΑΝΤΗ ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

Ο Δημήτριος Υψηλάντης όρισε ως εκπρόσωπό του στις διαπραγματεύσεις τον πρίγκιπα Αλέξανδρο Καντακουζηνό. Στα τέλη Ιουνίου ο Καντακουζηνός ξεκίνησε από το στρατόπεδο των Βερβένων και έφθασε στη Μονεμβασιά με 1000 άνδρες. Διαφώνησε με την πρόταση των Τούρκων, η οποία υποστηριζόταν και από Έλληνες αρχηγούς της πολιορκίας για την παράδοση μόνο της Κάτω Πόλης και επέμεινε στην παράδοση ολοκλήρου του κάστρου.

Οι Έλληνες καταλαμβάνουν τον Πύργο της Γέφυρας και επιτίθενται στην Κάτω Πόλη

Στις αρχές Ιουλίου του 1821, Μανιάτες και Μονεμβασιώτες έφθασαν στην τοποθεσία Λαζαρέτο και κατέλαβαν τον Πύργο της Γέφυρας, απ' όπου και επιτέθηκαν στην Κάτω Πόλη. Αντιμετώπισαν όμως το χαλάζι των τουρκικών πυρών και αφήνοντας νεκρούς μερικούς στρατιώτες και τον υπαρχηγό Γούλελο εγκατέλειψαν την προσπάθεια. Η κεφαλή του Γούλελου και το πτώμα στρατιώτου έγιναν τροφή των πειναλέων Τούρκων. Στο μεταξύ, οι αγάδες της Πάνω Πόλης απειλούσαν να σκοτώσουν τους προκρίτους της Μονεμβασιάς και εξακολουθούσαν να αρνούνται την παράδοση.

**Οι Τούρκοι της Κάτω Πόλης επιτίθενται στους Αγάδες του Γουλά τη 15^η
Ιουλίου 1821**

Απελπισμένοι οι κάτοικοι της Κάτω Πόλης μα την υπόδειξη του Π. Καλογερά, επιτέθηκαν στους Αγάδες της Πάνω Πόλης, με τον αρχηγό τους Βελούκμπαση και οκτώ Ζορμπάδες. Σκότωσαν τον αρχηγό του πυροβολικού και ανάγκασαν τους Αγάδες να δεχτούν τους όρους του Καντακουζηνού, για να μην πεθάνουν και οι εναπομείναντες από την πείνα.

**Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΩΝ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ ΣΤΟΥΣ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΙΣ 21 ΙΟΥΛΙΟΥ 1821**

Στις 17 Ιουλίου 1821, οι Αγάδες της Πάνω Πόλης μαζί με τους Ζορμπάδες της Κάτω Πόλης άρχισαν δια αντιπροσωπειών τις διαπραγματεύσεις με τον Καντακουζηνό για την παράδοση της πόλης. Ζητούσαν να φύγουν με τον οπλισμό τους για τα παράλια της Μ. Ασίας, ενώ ο Καντακουζηνός απαιτούσε έξοδα πολέμου 1.000.000 γρόσια και παράδοση του οπλισμού τους.

Στις 21 Ιουλίου 1821, αμφότεροι συμφώνησαν να αποχωρήσουν οι Τούρκοι στη Μ. Ασία χωρίς τον εξοπλισμό τους, αλλά και χωρίς την καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης. Όσοι ήθελαν μπορούσαν να μεταβούν στα Κύθηρα, αν γινόταν δεκτοί από τους Άγγλους, πράγμα το οποίο δεν συνέβη.

Την ίδια μέρα ο Τούρκος φρούραρχος (τσιντάρης) παρέδωσε στον Καντακουζηνό, σε αργυρό δίσκο, τα κλειδιά του κάστρου και το πρακτικό της παράδοσης.

Οι 750 εναπομείναντες Τούρκοι (από τους 4.500) έφυγαν με τις κινητές περιουσίες τους ή τα αργυρά κοσμήματα των όπλων τους (όσοι δεν διέθεταν περιουσία), ατενίζοντας με θλίψη, για τελευταία φορά, το Μενεξέ-Καλεσί.

Η Μονεμβασιά ήταν η πρώτη οχυρωμένη πόλη της Ελλάδας που απελευθερωνόταν από τους Τούρκους.

Ο ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΣΤΙΣ 23 ΙΟΥΛΙΟΥ 1821

Το πρωί της 23^{ης} Ιουλίου, ο πρίγκιπας Α. Καντακουζηνός και οι ελευθερωτές του κάστρου εισήλθαν στην πόλη και τελέσαν δοξολογία στο μητροπολιτικό ναό του Ελκόμενου Χριστού. Στα Τρίκορφα ο Δημ. Υψηλάντης διέταξε πανηγυρισμούς και φυσιγγιοβολισμούς.

Μαζί του πανηγύριζε ολόκληρη η Ελλάδα για την ανάκτηση του Γλυκοθώρητου Κάστρου της Μονεμβασιάς, που φώλιαζε στα στενά καλντερίμια του το ευρύχωρο όνειρο της Λευτεριάς.

Ο Τζανετάκης Γρηγοράκης φρούραρχος της Μονεμβασιάς

Ο Αλέξανδρος Καντακουζηνός διόρισε φρούραρχο της Μονεμβασιάς το Γεώργιο Μιχαλάκη, ο οποίος δεν αποδέχτηκε το διορισμό. Κατόπιν τούτου διόρισε δύο φρουράρχους Μανιάτες από την οικογένεια των Γρηγοράκηδων, τον Τζανετάκη και το Δημ. Τσιγκουράκο, συκοφαντηθέντες αδικώς, αναχώρησαν για τις Σπέτσες. Πριν αναχωρήσει ο Καντακουζηνός εγκατέστησε διοικητή της Μονεμβασιάς τον Παναγ. Ορφανό που ανήκε στο επιτελείο του Υψηλάντη.

Με πίεση των γερουσιαστών και των προκρίτων της Πελοποννήσου, αντικατεστάθη ο Ορφανός από τον Π. Καλογερά, που ήταν μέλος της Πελοποννησιακής Γερουσίας. Μετά την πτώση της Τρίπολης, στην οποία είχαν μεταφερθεί και 3 βομβοβόλα από τη Μονεμβασιά, τον Π. Καλογερά αντικατέστησε ο Τζανετάκης Γρηγοράκης.

Από τα γενικά αρχεία του κράτους πληροφορούμεθα ότι πρώτοι έφοροι της επαρχίας Μονεμβασιάς ανέλαβαν ο Μελέτιος Καλογεράς (καγκελάριος = γραμματεύς), ο Χρήστος Ιατρόπουλος, ο Γεώργιος Δεσποτόπουλος, ο Γρηγόριος Κουτσουλέντης και αργότερα ο Κυριάκος Κοσμάκης. Πρώτος γενικός γραμματέας της επαρχίας διορίστηκε ο Ιωάννης Μουσαδάκος και πρώτος έπαρχος ο Γ. Πάνου.

Σφραγίδα της Επαρχίας
Μονεμβασίας (1824)

Σφραγίδα της προσωρ.
Διοίκησης
Μονεμβασίας (1829)

Σφραγίδα Έμβλημα του Δήμου Μονεμβασίας (1870)

Επιστολή του Π. Πατρών Γερμανού στη Μονεμβάσια το 1822

Το Μάρτη του 1822 ο Π. Πατρών Γερμανός, με επιστολή από την Κόρινθο, καλεί τους ιερείς και τους χριστιανούς της Μονεμβασιάς να φυλάξουν τα τουρκικά χρήματα και πράγματα για τις ανάγκες του αγώνα .

Ο Τουρκικός στόλος επιχειρεί να καταλάβει τη Μονεμβάσια το 1822

Ο τουρκικός στόλος με τον Πεπέ Αλή επιχειρήσε να καταλάβει τη Μονεμβασιά, αλλά απέτυχε και προχώρησε προς τη Μεθώνη.

Κρητικοί επαναστάτες στη Μονεμβασιά το 1823

Το 1823 όταν οι τούρκοι είχαν πνίξει την Κρητική επανάσταση, συγκεντρώθηκαν πολλοί Κρητικοί που πολεμούσαν στο Μοριά και με αρχηγούς τον Δημ. Καλλέργη και το Μανώλη Αντωνιάδη ξεκίνησαν για την Κρήτη.

Ο ευεργέτης Ιωάν. Βαρβάκης στη Μονεμβάσια το 1824

Ο Ιωάννης Βαρβάκης ήταν πάμπλουτος Ψαριανός και μεγάλος εθνικός ευεργέτης που ίδρυσε και το Βαρβάκειο.

Στις αρχές του 1822, τροφοδότησε το ναυτικό αγώνα με μπαρούτι και το έστειλε στην Ελαφόννησο, όπου και συγκεντρώθηκε για πρώτη φορά ολόκληρος ο ελληνικός στόλος υπό τη γενική αρχηγία του Α. Μιαούλη, στις 11 Φεβρουαρίου του 1822. Το 1824, μετά την καταστροφή των Ψαρών, ο Βαρβάκης έφθασε στη Μονεμβασιά, όπου ήταν μαζεμένοι οι πιο πολλοί Ψαριανοί πρόσφυγες, με πλοία φορτωμένα με τρόφιμα και ρουχισμό προερχόμενα από την Τεργέστη. Στους συμπατριώτες του Ψαριανούς μοίρασε και χρήματα για να εξαγοράσουν τους δικούς του που είχαν σκλαβώσει οι Τούρκοι.

Η Μητρόπολη της Καλαμάτας αποσπάται από τη Μονεμβάσια το 1825

Η Καλαμάτα που παρέμενε ενωμένη με τη μητρόπολη της Μονεμβασιάς από το 1632, με σιγίλιο του Πατριάρχη Κυρίλλου Α', αποσπάστηκε το 1825 απ' αυτήν. Το 1817 επίσης είχε αποσπασθεί από τη Μονεμβασιά και η επισκοπή των Κυθήρων, που σύμφωνα με το νέο σύνταγμα της Ηνωμένης Πολιτείας των Ιονίων νήσων προήχθη σε αυτόνομη Μητρόπολη.

Ο Ιμπραήμ δεν αποτολμά την πολιορκία του "Περινέφελου κάστρου" το 1825

Ο Ιμπραήμ που είχε σπείρει το φόβο και τον τρόμο στην Πελοπόννησο, εξόρμησε από τους Μολάους με δύο φάλαγγες στις 8 Σεπτεμβρίου του 1825. Η μία κατευθύνθηκε στη Μονεμβασιά και η άλλη στα Βάτικα. Ο Θ. Κολοκοτρώνης αναφέρει στα Απομνημονεύματά του ότι ο Ιμπραήμ έφθασε έξω από τη Μονεμβασιά καίγοντας και κατόπιν γύρισε στην Απιδιά.

Ο Κων/νος Κανάρης, φρούραρχος του "Πορτόφυλλου της Λακωνικής στο Αιγαίο"

Ο θρυλικός μπουρλοτιέρης του Αγώνα Κωνσταντίνος Κανάρης ανέλαβε το 1828 φρούραρχος του "πολυθρύλητου κάστρου της Μονεμβασιάς".

Ο Κανάρης μεταφέρει Κρητικούς στη Μονεμβασιά το 1830

Η Λεβεντογέννα Κρήτη, που πρωτοστάτησε και στον Αγώνα του '21, δεν ευτύχησε να δει τους πόθους της εκπληρωμένους γι' αυτό και το 1830 πολλοί Κρητικοί ζήτησαν καταφύγιο στην ελεύθερη Ελλάδα. Ο Καποδίστριας έστειλε το Δεκέμβριο του 1830 τον αντιναύαρχο Κανάρη να

μεταφέρει τους Κρητικούς στη Μονεμβασιά και στο Ναύπλιο. Αρκετοί απ' αυτούς κατέφυγαν στα χωριά της γύρω περιοχής και στα Βάτικα.

Επαναστάτες που συγκεντρώθηκαν στη Μονεμβάσια και στην Ελαφώνησο, κηρύσσουν την Κρητική επανάσταση το 1841

Όπως μας πληροφορεί η κρητική εφημερίδα "Ραδάμανθους", Κρητικοί επαναστάτες όπως ο Παύλος Πατερόπουλος και ο Εμ. Δεικτάκης έφθασαν με δυνάμεις τους στην Παλιά Μονεμβασιά και στο Γέρακα και ενώθηκαν μετά των Χαιρέτων, του Μ. Κοκολάκη, Ι. Ξυνίδη και Ιάκ. Σκανδάλη που τους περίμεναν εκεί. Έφθασαν στην Ελαφώνησο, όπου τους περίμενε ο Χάλης με τους στρατιώτες του και από εκεί μετέβησαν στην Κρήτη, όπου και κήρυξαν την επανάσταση.

ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Το ξακουστό κάστρο της Μονεμβασιάς βρισκόμενο στη ρότα του σπουδαιότερου υπερπόντιου εμπορικού δρόμου μεταξύ ανατολής και δύσης στη Μεσόγειο και δίπλα στο πιο πολυσύχναστο πελαγοδρόμι της ανατολής (Κάβο-Μαλιά-Στενό Ελαφονήσου) αποτέλεσε πόλο έλξης των πειρατών. Από αρχαιοτάτων χρόνων Αιτωλοί και Κίλικες πειρατές ελυμαίνοντο την περιοχή. Τον 9^ο αιώνα δέχθηκε την επίθεση των Σαρακηνών.

1278: Μια δικαστική απόφαση της Βενετίας αναφέρεται στους ονομαστούς κουρσάρους της Μονεμβασιάς που είναι ο Πέτρος Καραβέλας, ο Μανιάτης, ο Μακρόχειρος, οι αδελφοί Σπανοί, οι αδελφοί Καβάκηδες αλλά και οι γνωστές οικογένειες των Δαιμονογιάννηδων, Μαμωνάδων και

Σοφιανών. Από ενετικό έγγραφο προκύπτει ότι υπήρχαν 90 ονομαστοί πειρατές Γεννοαίοι, Λομβαρδοί, Πισάτες, Λατίνοι κ.α. με τους οποίους συνέπρατταν και Μονεμβασιώτες πειρατές.

Τέλη 13^{ου} αιώνα οι Γενουάτες απείλησαν έντονα τη Μονεμβασιά.

1292: Ο Ρογήρος Λούρια, αρχηγός των Καταλανών λεηλάτησε τη Μονεμβασιά και το 1303 ο αρχηγός των Καταλανών Ρογήρο ντε Φλορ απείλησε το Βυζάντιο από τη Μονεμβασιά.

1335: Ο Εμίρης της Αϊδινίου Ουμούρ πασάς που διέθετε το μεγαλύτερο στόλο στο Αιγαίο επιτέθηκε στη Μονεμβασιά και για να απομακρυνθεί έλαβε λύτρα.

1501: Η νάβα του Κρητικού Νικόλα Σαδακτά συγκρούστηκε στον Κάβο-Μαλιά με 7 τουρκικές φούστες και το πλήρωμά της διασώθηκε στη Μονεμβασιά.

1519: Πειρατικές φούστες κατέστρεψαν οικία και σκότωσαν Μονεμβασιώτες.

1520: Τον ξακουστό Τούρκο πειρατή Σινάν Ρέις, κουνιάδο του Βαρβαρόσα, με δύο γαλιότες και δυο φούστες, συνέλαβε ο Βενετός σοπρακόμιτος Α. Contarini στο Στενό της Ελαφονήσου επειδή είχε αιχμαλωτίσει γρίπο της Μονεμβασιάς.

1532: Πειρατές άρπαζαν στον Αργολικό κόλπο γρίπο με χαβιάρι και το πούλησαν στη Μονεμβασιά 520 δουκάτα.

1533: Στις 16 Απριλίου, 36 ιστιοφόρα του τουρκικού στόλου, 19 γαλέρες και αρκετές φούστες, επιτέθηκαν στη Μονεμβασιά. Επτακόσιοι γενίτσαροι έξω από τα τείχη έσπαζαν τα ιερά, χτυπούσαν ανθρώπους και άρπαζαν ζώα.

1581: Τέσσερις γαλέρες του τάγματος του Αγίου Στεφάνου, υπό τον ναύαρχο F. Calerati, βύθισαν στη Μονεμβασιά ένα τουρκικό καραμουζάλ και απέκτησαν 71 σκλάβους.

1645: Επτά μπαρμπαρέζικα πειρατικά κατέφυγαν στη Μονεμβασιά.

1647: Μαλτέζικος στολίσκος πειρατών αιχμαλώτισε στη Μονεμβασιά πλήρωμα τουρκικής νάβας.

1652: Έξι μαλτέζικες γαλέρες υπό τον Baldassare de Mendolx αιχμαλώτισαν στο Αιγαίο το πλοίο του μπέη της Μονεμβασιάς και απέκτησαν 130 αιχμαλώτους, απελευθερώνοντας 150 χριστιανούς κωπηλάτες.

1690: Ο Λινάρδος Καΐρης δέχθηκε έξω από τη Μονεμβασιά επίθεση του Γάλλου πειρατή Mr. Detons.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΠΟΜΕΙΝΑΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Ο ΒΡΑΧΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Ο βράχος της Μονεμβασιάς, έχει ύψος 300 μ., σχήμα αχλαδιού και η περίμετρος του είναι 3.600 μ. Ενώνεται με τη Λακωνική γη μια στενή γέφυρα, μήκους 130μ.

Ο βράχος

Η γέφυρα

Το 375 μ.Χ. η χερσόνησος “Μινώα Άκρα” μεταβλήθηκε σε νησίδα. Τον 6^ο αιώνα κτίσθηκε η πόλη και τον 7^ο ή 8^ο αιώνα κατασκευάστηκε η πρώτη γέφυρα της Μονεμβασιάς, που ήταν ξύλινη και είχε διάκενα στο μέσο.

Αργότερα έγιναν διάφορες προσθήκες. Στη Β' ενετοκρατία (1464-1540) κατασκευάστηκε πέτρινη γέφυρα με 14 τόξα και στο μέσο αφέθηκε κενό που καλυπτόταν με σανίδες, οι οποίες και απεσύροντο στις εχθρικές απειλές. Το 1889 αντικαταστάθηκε με την παρούσα γέφυρα.

Στο τέλος της γέφυρας οι Ενετοί έκτισαν πύργο, που έφερε ως προμετωπίδα του το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου και εχρησιμοποιείτο για παρατήρηση και για έλεγχο. Δυστυχώς, το 1885, με τη διάνοιξη του δημόσιου δρόμου, κατεδάφισαν τον πύργο. Οι αμυντικές προεκτάσεις του πύργου έμοιαζαν με φτερά και διακρίνονται σήμερα, προς το τέλος της γέφυρας και πριν από το μόλο, από τις πολεμίστρες τους.

Λαζαρέτο

Μετά το μόλο, συναντάμε τα πρώτα κτίρια του βράχου στην τοποθεσία που ονομαζόταν "Λαζαρέτο", όπου υπήρχε τα Βυζαντινά χρόνια λοιμοκαθακτήριο. Στην Βενετοκρατία, υπήρχε εδώ, μικρός οικισμός με δημόσια κτίρια (τελωνεία, δεξαμενές κ.α.) και ιδιωτικά οικήματα. Νοτιοανατολικά του βράχου δρόμος 1km οδηγεί στην πόλη.

Λιμανάκι κουρκούλα

Μετά το Λαζαρέτο και πριν το νεκροταφείο συναντάμε ένα γοητευτικό λιμάνι που λέγεται Κουρκούλα. Εκεί βλέπουμε τεράστιους ογκόλιθους που τους είχαν ρίξει οι Βενετοί από τον υψούμενο βράχο του Γουλά, για να φτιάξουν ναύσταθμο, αλλά η προσπάθειά τους απέτυχε. Μετά το 1821 οι Μονεμβασιώτες χρησιμοποίησαν δύο ογκόλιθους και έφτιαξαν μια μικρή αποβάθρα.

Αριστερά του δρόμου, στους πρόποδες του βράχου, βρίσκεται ερειπωμένη η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Σύμφωνα με την παράδοση,

ο γιος του Βοεβόδα της Μονεμβασιάς Μουσταφάμπεη, άρπαξε την πεντάμορφη Ρωζάνη, αλλά τα 7 αδέρφια της και τα 17 ξαδέλφια της σκότωσαν τη φρουρά του, κρέμασαν τον ίδιο σε μια συκιά και ρίξανε τη Ρωζάνη σε βάραθρο της Κουρκούλας, το οποίο και γέμισαν πέτρες. Αργότερα τα αδέρφια της Ρωζάνης έκτισαν την Αγία Παρασκευή, για να σταματήσουν σύμφωνα με την παράδοση τα βογκητά της.

Αριστερά του δρόμου, υπάρχει μικρό δάσος από πεύκα, έργο του καθηγητή Αλ. Χατζόγλου και των μαθητών του Γυμνασίου του το 1933. Από το σημείο αυτό, στη μέση σχεδόν του βράχου, τη σπηλιά με τα “μαρμαρωμένα παιδιά”.

Εδώ στο Άλσος υπάρχει και το κοιμητήρι του βράχου της Μονεμβασιάς, όπου αναπαύεται ο Μεγάλος ποιητής της Ρωμιοσύνης Γιάννης Ρίτσος .

Εκατό πενήντα μέτρα, πριν από τη μεγαλόπρεπη κεντρική πύλη του κάστρου, διακρίνουμε προς τη θάλασσα ερείπια κτιρίων. Ήταν τα περίφημα βυρσοδεψεία της Μονεμβασιάς στο Μεσαίωνα και η τοποθεσία αυτή ονομάζεται “Ταμπακαριά”.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ
 Ο ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ
 ΡΩΜΙΟΣΥΝΗΣ

Ο Γ. Ρίτσος στη Μονεμβασιά το 1974

Στους παλμούς μιας γνήσιας ελληνικής ψυχής. Ένας τόπος γινωμένος από την αλμύρα των κυμάτων και θεριεμένων μέσα από τη μάχη με τις νεφέλες και τα ποσειδώνια ραπίσματα δε μπορεί παρά να είναι ο ομφάλιος λώρος για μια προσωπικότητα πλέρια σε τραγικότητα, ιστορικά τεκμηριωμένη και ποιητικά αυθύπαρκτη. Η Μονεμβασία είναι γενέτειρα και πυξίδα ενός μεγάλου οραματιστή κυματοθραύστη ποιητή, του Γ. Ρίτσου.

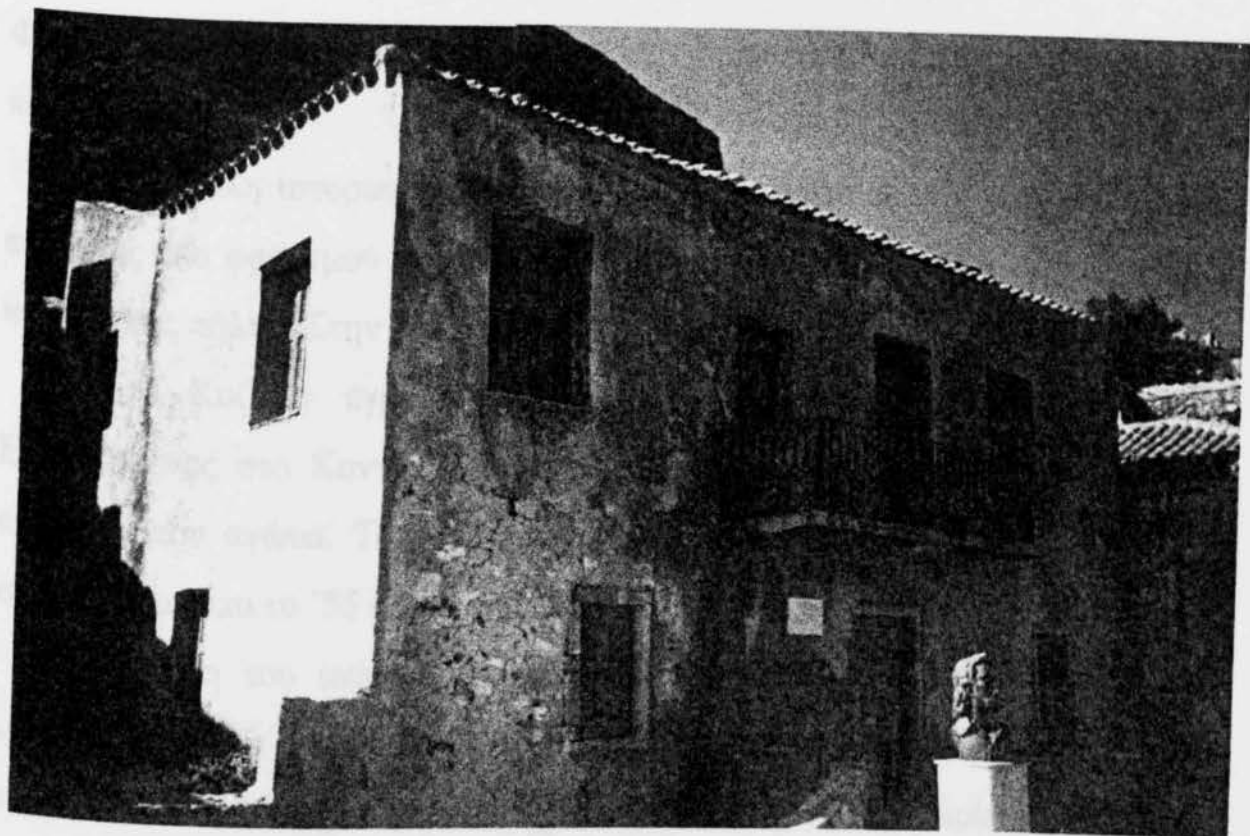
Γεννημένος ανήμερα την Πρωτομαγιά του 1909, ήταν ο τελευταίος από τα 4 παιδιά του Ελευθερίου Ρίτσου και της Ελευθερίας Βουζουναρά. Από τον πατέρα του κληρονόμησε την αρχοντικότητα της γενιάς του - καθώς προερχόταν από οικογένεια μεγαλοκτηματιών- αλλά γεύτηκε την πίκρα της

ατάσθαλης φύσης - καθώς ο πατέρας του ήταν ένα κράμα θρησκόληπτου, κλειστού χαρακτήρα και συνάμα είχε το σύνδρομο της χαρτοπαιξίας και της σπατάλης. Από τη μητέρα του, που καταγόταν από το Γύθειο, κληρονόμησε τη δίψα για λογοτεχνία, το ενδιαφέρον για το πιάνο και τη ζωγραφική, αλλά και τη συγκρατημένη αξιοπρέπεια.

Τα πρώτα χρόνια ζωής σμιλεύτηκαν ανάμεσα στο πρώτο μεγάλο σπίτι “Το Χάνι της Γραβιάς” που βρισκόταν στη μέση Παναγίας Χρυσ αφίτισσας-Αη Νικόλα και στα κτήματα στις Βελιές και στο Χατζάλαγα. Σ’ αυτό το σπίτι ήρθε σε επαφή με πολλά δημόσια πρόσωπα του καιρού λόγω της ενασχόλησης του θείου του Θεόδωρου με τα πολιτικά.

Τα μαθητικά χρόνια συνοδεύτηκαν από μία αλλαγή σπιτιού, κάτω απ’ το Γουλά. Ο Αη Νικόλας, το Δημοτικό σχολείο της περιοχής και οι νουθεσίες του δάσκαλου του έμελλαν να γίνουν η “φυλακή” του αφού μπροστά στις στείρες γνώσεις είχε να προτάξει την ευεξία που ένιωθε στην πάλη του με το κύμα, την αρμονία των ήχων του μαντολίνου και τη μαγεία των χρωμάτων της ζωγραφικής, πράγματα με τα οποία ήρθε πολύ νωρίς σ’ επαφή. Καλλιτεχνική ρύση αφήνει τους αγαπημένους ήχους της Σερενάτας του Σούμπερτ να συνεπάρουν τις αισθήσεις και να κατακλύσουν το “είναι” του. Πολύ νωρίς ενδιαφέρθηκε για ξένες γλώσσες Αγγλικά-Γαλλικά-Γερμανικά, διψώντας για έναν άλλο κόσμο.

Την όμορφη αμεριμνησία των παιδικών χρόνων διακόπτουν εθνικά προβλήματα αλλά και οικογενειακές συμφορές. Μαζί με τη Μικρασιατική εκστρατεία και τα δεινά της το 1921 πεθαίνουν από φυματίωση ο αδελφός του Μίμης και η μητέρα του Ελευθερία. Η φυματίωση θ’ αφήσει τα χνάρια της και στο Γιάννη. Μεταλλαγμένες μνήμες αυτής της εποχής θα εκφραστούν στην ποίηση του, αργότερα, μέσω της “Εαρινής συμφωνίας” και το “Τραύμα ενός 12ετούς Χριστού”. Μυθικά ιστορικά και αυτοβιογραφικά στοιχεία θα ενσωματωθούν στο “Νεκρό σπίτι”.

Το σπίτι του ποιητή Γ. Ρίτσου

Τα γυμνασιακά του χρόνια τα πέρασε στο Γύθειο μαζί με την αδελφή του. Εκεί ο Ν. Βρεττάκος πρωτοείδε το Γιάννη και διατύπωσε την άποψη ότι απ' όλα τα παιδιά του ξεχώρισε η μοναξιά και η φινέτσα του. Στις 25 Σεπτεμβρίου 1925 πήγε στην Αθήνα αφού πρώτα επισκέφτηκε την Μονεμβασιά χωρίς να δεχτεί να μείνει στο πατρικό σπίτι. Στην Αθήνα, για να λύσει το οικονομικό του πρόβλημα, εργάστηκε ως δακτυλογράφος και ως αντιγραφέας. Μια κρούση της φυματίωσης το χειμώνα του 1926 τον οδήγησε στην Μονεμβασιά. Έξω από το ρημαγμένο σπίτι έγραψε τις συλλογές "Δάκρυα και χαμόγελα" και το "Παλιό σπίτι". Μια προσπάθεια να μπει στο σπίτι τον φέρνει σ' επαφή με τα σκεπασμένα έπιπλα, τα κάδρα, το πιάνο και τους θολούς καθρέπτες που θ' αποκρυσταλλωθούν στην "Επιστροφή της Ιφιγένειας". Μη αντέχοντας άλλο στη Μονεμβασιά επέστρεψε στην Αθήνα εργαζόμενος ως βοηθός βιβλιοθηκάρου. Η εικονική του εγγραφή στη

Φιλοσοφική τον έφερε στα πλαίσια της Φοιτητικής Λέσχης σε επαφή με πολλούς λόγιους.

Η δύσκολη ιστορικά περίοδος του μεσοπολέμου με την κατακλείδα της επιβολής του φασισμού από τον Ι. Μεταξά ώθησε τον ποιητή σε μια στάση κοινωνικής πάλης. Στην Κατοχή εντάχθηκε στο ΕΑΜ λογοτεχνών.

Στην Κοζάνη έγραψε το θεατρικό η “Αθήνα στ’ άρματα”. Εκτοπισμένος στο Κοντοπούλι Λήμνου, στη Μακρόνησο στον Άη Στρατή συνέχισε τον αγώνα. Το 1954 παντρεύτηκε τη γιατρό Φαλίτσα Γεωργιάδη από τη Σάμο και το ’55 απέκτησε την κόρη του Έρη.

Η πρώτη του αναγνώριση ήλθε το ’56 όταν του απονεμηθεί το Α’ κρατικό βραβείο για τη “Σονάτα του Σεληνόφωτος”. Ένα ταξίδι στην πατρίδα του το 1974(μετά από 20 χρόνια) του δίνει την ευκαιρία να ανασύρει τις καθαρμένες, φευγαλέες μνήμες του αρχικού δράματος με τα ποιήματα “Μονεμβασιά” και “Μονεμβασιώτισσες”. Τον Ιούνιο του ’75 ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτωρ του Παν/ου Θεσ/νίκης.

Πολυγραφότατος, με έργα σταθμούς τις συλλογές “Τρακτέρ” ’34, “Πυραμίδες” ’36, “Παλιά μαζούρκα σε ρυθμό βροχής” ’43, “Οι γειτονιές του κόσμου” ’57, “Ρωμιοσύνη” ’66, “18 Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας” ’73, “Η κυρά των αμπελιών” ’75, ασχολήθηκε και με Ανθολογίες Ρουμανικής ποίησης καθώς και με Τσέχικη και Σλοβάκικη ποίηση. Μετέφρασε Μαγιακόφσκι, Χικμέτ, Γιόζεφ, Έρενμπουργκ, Γκιλλιέν, Ελυάρ, Μισώ. Στο έργο του αρχικά είχε επηρεαστεί από νεορομαντική-νεοσυμβολική ποίηση, αργότερα κατέφυγε στον κλασσικό μύθο.

Η Μονεμβασιά είναι παντού στο έργο του Ρίτσου. Ένα έργο πλούσιο σε ρωμιοσύνη και μονεμβασιτίκες αναδρομές. Το διεθνές βραβείο του Κνοκ λε Ζουτ (1972), Δημητρώφ (1974), Αλφρέ ντε Βινύ (1975), το Αίτνα Ταορμίνα και Seregno-Brianza (1976) και τέλος το βραβείο Λένιν, για την ειρήνη δεν είναι παρά κάποια μικρά δείγματα δικαίωσης ενός ποιητή που σύμφωνα με τον Αραγκόν κατείχε το μυστικό της ψυχής με το συγκλονισμό της

αποκάλυψης του βάθους ενός ανθρώπου και μιας χώρας. Χρέος των ποιητών είναι να δίνουν παρών στο πρώτο κάλεσμα της εποχής τους. Χρέος δικό μας να καταφθάσει στην ψυχή μας ο απόηχος των λόγων τους.

ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ – ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

Η αποίκηση άρχισε απάνω απ' την απόκρημνη πλαγιά και συνεχίστηκε με το κτίσιμο σπιτιών μετέπειτα, ανηφορικά στους πρόποδες αυτής της πλαγιάς. Έτσι δημιουργήθηκε η πάνω πόλη και η κάτω πόλη. Το κτίσιμο των τειχών, γύρω από τα σπίτια της κάτω πόλης, ήταν ευεργετικό φυσικά τον καιρό των πολιορκιών και των πολέμων, για τους κατοίκους της πάνω και κάτω πόλης. Ταυτόχρονα όμως δημιούργησε επίσης ένα πρόβλημα, για την κάτω πόλη, τον οποίο είχαν ν' αντιμετωπίσουν όλες οι μεσαιωνικές πόλεις. Τα οικόπεδα που βρίσκονταν περικυκλωμένα από το προστατευτικό τείχος δεν μπορούσαν να επεκταθούν σε φάρδος ή σε μάκρος. Από τις δύο πιθανές εναλλακτικές λύσεις αυτού του οικοδομικού προβλήματος, δηλαδή κτίσιμο υψηλών σπιτιών, μερικών από αυτών, πάνω από στενούς δρόμους, οι κάτοικοι της Μονεμβασιάς διάλεξαν τη δεύτερη λύση. Αυτή η λύση παρουσιάζονταν και η πλέον άνετη, διότι η συνεχώς αυξανόμενη οικοδόμηση της απάνω μεριάς του Βράχου, ήταν για την μεταφορά των υλικών και εμπορευμάτων άβολη. Αυτή ακριβώς η λύση του οικοδομικού προβλήματος, αποτύπωσε τον χαρακτήρα της πόλης: Τα ψηλά σπίτια, τα στενά δρομάκια, οι πολλοί εποικοδομημένοι δρόμοι πάνω από στοές και καμάρες, όλα αυτά χαρακτηρίζουν την εικόνα της πόλης.

Μόνο αποθήκες εμπορευμάτων και εκκλησίες καταλαμβάνουν μεγάλους χώρους. Επίσης οι απαραίτητως χρειαζόμενες στέρνες είχαν, όταν επρόκειτο για κοινόχρηστες, μεγάλες επιφάνειες. Οι πλατείες της πόλης, σε αναλογία με τον υψηλό αριθμό των κατοίκων, τον Μεσαίωνα, είναι μικρές.

Αποψη σπιτιών στη Κάτω Πόλη

Η σημερινή επανοικοδόμηση της πόλης, παρ' όλη την αυστηρή διατήρηση των παλαιών εξωτερικών όψεων των σπιτιών, δεν ακολούθησε, αυτούσιο, αυτό το ιστορικό παρελθόν. Οι κάποτε ανυψωμένα πάνω από στοές και καμάρες σπίτια ή δρόμοι δεν ανακατασκευάζονται, διότι πιθανόν το απέναντι σπίτι να επισκευάσθηκε πριν από μερικά χρόνια, διότι πιθανόν ακόμη να είναι ερείπιο, αλλά πριν απ' όλα, διότι δεν υπάρχει πλέον η πίεση λόγω ελλείψεως οικοδομήσιμης γης, και έτσι και γι' αυτό ίσως δεν υπάρχει ο εξαναγκασμός της παροχής αλληλοϋποστήριξης και αλληλοβοηθείας των ιδιοκτητών κάθε περιοχής, όσον αφορά τις μεσοτοιχίες εκάστου, με τον απέναντι του ή τον διπλανό του.

Οι εκκλησίες και τα δημόσια κτήρια έχουν και είχαν μια εξέχουσα σημασία, διότι πολλές φορές στεγάζονται σε καλά διατηρημένα οικοδομήματα που δείχνουν τις χειρονακτικές ικανότητες των οικοδόμων τους.

Την ζωή του παρελθόντος όμως θα δει κανείς, ιδιαιτέρως ευκρινέστερα στις κατοικίες, διότι αντικατοπτρίζουν την κοινωνική θέση και τις συνθήκες ζωής, αντιπροσωπεύοντας κάθε μια κοινωνική ομάδα. Στα ανακατασκευασμένα σπίτια δεν επιτρέπεται, φυσικά, η πρόσβαση. Όμως τα ερειπωμένα σπίτια προσφέρονται, σήμερα ακόμη, σαν ένα είδος δημοσίου μισοανοικτού χώρου, για να ρίξει κανείς μια βαθιά ματιά στις περασμένες συνθήκες ζωής των κατοίκων της πόλης.

Τα πρώτα σπίτια της Μονεμβασιάς, τόσο στην πάνω όσο και στην κάτω πόλη, κτίστηκαν την βυζαντινή εποχή. Στις εκατονταετίες που ακολούθησαν, με πολέμους, πολιορκίες και καταστροφές, δίδονταν πάντα ευκαιρίες για νέες οικοδομικές δραστηριότητες με αναστηλώσεις, ανακατασκευές και κτίσιμο νέων σπιτιών. Γι' αυτό είναι σήμερα αρκετά δύσκολο να διαπιστωθεί από ποια εποχή είναι τα σημερινά, φανερά, κατάλοιπα και από ποιους πολιτιστικούς κύκλους της τότε εποχής επηρεάστηκαν.

Σήμερα επικρατεί περισσότερο η άποψη ότι τα παλαιότερα εμφανώς άκομψα κτίσματα, κατασκευάστηκαν κατά την διάρκεια της δεύτερης βενετσιάνικης εποχής (1690 – 1715) και την εποχή που ακολούθησε της τουρκικής κυριαρχίας. Σαν σημάδια της διαφοράς, για τον χρόνο κατασκευής αυτών των άκομψων κατασκευών, προβάλλονται ιδιαιτέρως η οικοδομική μέθοδος εργασίας, οι κατόψεις η διαφορά εποχής στην εφαρμογή των νέων στυλ και η τεχνοχειρονακτική εφαρμογή αυτών των νεωτεριστικών εμφανίσεων.

Η διαφορά της τουρκικής, της ελληνικής και της βενετσιάνικης οικοδομικής μεθόδου φαίνεται ευκρινώς, λιγότερο στο ισόγειο παρά στους άνω ορόφους. Έλληνες και Βενετοί χρησιμοποιούν επίσης στους άνω ορόφους αποκλειστικά την πέτρα, με την οποία έκτιζαν τα φέροντα τόξα, τοίχους στηρίξεως και τις κολώνες. Απ' εναντίας οι τουρκική μέθοδος οικοδομής στηρίζεται σε ελαφρές κατασκευές. Οι άνω όροφοι ήταν συνήθως

από ξύλο και σποραδικά τοποθετούσαν ακόμη και στο ισόγειο ένα είδος ξυλοδουκτιώματος. Ιδιαίτερος χαρακτηριστικά είναι τα ημικυκλικά τόξα του άνω ορόφου που στηρίζονταν στους απλούς ή ξυλόγλυπτους κάθετους δοκούς της οικοδομής. Σκεπές και εξώστες εξέχουν της οικοδομής προς το μέρος του δρόμου. Εννοείται ότι αυτή η μέθοδος κατασκευής έπρεπε, στην περίπτωση της Μονεμβασιάς, να προσαρμοστεί στις φυσικές ανάγκες του περιβάλλοντος. Η έλλειψη ξυλείας στην περιοχή ανάγκαζε την χρησιμοποίηση πέτρας. Άλλωστε το ξύλο εύκολα καταστρέφεται και σε περίπτωση καταστροφών αναφλέγεται πολύ εύκολα. Από τα ερείπια, των οποίων μόνο το υπόγειο σώζεται, είναι δύσκολο λόγω της ίδιας οικοδομικής εφαρμογής να καταταχθούν, ένα ένα, στο ενεργητικό Ελλήνων, Βενετών ή Τούρκων οικοδόμων.

Χρήσιμες πληροφορίες, εκτός των οικοδομικών υλικών, μπορούν καμιά φορά να μας δώσουν και οι κατόψεις, οι οποίες όμως μπορούν μόνο να προσδιορίσουν το πολιτιστικό περιβάλλον εκείνου που πρωτόκτησε το σπίτι σε ένα μέρος. Διότι μόνο σε μια ολική καταστροφή μέχρι της βάσεως μπορεί κανείς να προσδιορίσει αν ο νέος ιδιοκτήτης ανήκε σε μια ορισμένη πολιτιστική μερίδα και έκτισε σε δικά του θεμέλια ή έκτισε επάνω στα παλαιά ή ακόμη αν ανασκεύασε ένα παλαιό σπίτι πάνω στις δικές του ανάγκες.

Ένα άλλο πρόβλημα, για την διαπίστωση της χρονολογίας κατασκευής, είναι το ότι ο κάθε νέος ιδιοκτήτης, πλούχοντα, επιχειρηματίας ή και απλός κάτοικος, ο οποίος προερχόταν από ένα ιδιαίτερα δικό του πολιτιστικό περιβάλλον, δεν μπορούσε αμέσως να επιβληθεί στο ήδη καθιερωμένο στυλ οικοδομής. Συνήθως οι εργολάβοι – οικοδόμοι της περιοχής ήταν πάντα οι ίδιοι ενώ οι ιδιοκτήτες άλλαζαν. Η οικοδομική τους τέχνη, ο τρόπος κτισίματος, οι διακοσμήσεις εφαρμόζονταν πάντα οι ίδιες, αφού επηρεάζονταν πάντα ο νέος ιδιοκτήτης. Μόνο τότε, όταν είχαν ρητή εντολή να κτίσουν ή να διακοσμήσουν με εντελώς ξένες για κείνους τεχνικές, μπορεί

κανείς να διαπιστώσει, λόγω της κακότεχνης εργασίας, την εποχή περίπου του εντολοδότη και επί ποιας κυριαρχίας έζησε. Η πλήρης τελειώτης του στυλ, μας δείχνει μια μακρά πείρα σε ένα συγκεκριμένο στυλ και έτσι μπορεί να προσδιοριστεί ποια ήταν η εποχή της κυριαρχίας του εργοδότη. Ιδιαίτερα ισχύει αυτό γι' αυτές τις κατασκευές, με φανερά στοιχεία της Αναγέννησης, οι οποίες επηρεάσθηκαν από την Βενετία, πράγμα που βλέπει κανείς σε σπίτια και εκκλησίες.

Η δυσκολία για τον προσδιορισμό της πολιτιστικής ταυτότητας και της χρονολόγησης, γίνεται τελικά δυσκολότερη λόγω του ότι η εναλλαγή των κυρίαρχων και η παρουσία τους, εναλλακτικά τόσο στο βράχο όσο και στην στεριά, δημιούργησε αναγκαστικά έναν αλληλοεπηρεασμό του στυλ που δεν μπορούσε φυσικά, ν' αποφευχθεί.

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

Σαν υλικά οικοδομών για σπίτια και εκκλησίες υπήρχαν τότε, κυρίως **ακατέργαστες πέτρες** και **λιθάρια** που αφθονούσαν στις γύρω περιοχές. Για την κατασκευή οξέων γωνιασμάτων, στολιδιών και πλαισίων για πόρτες και παράθυρα, εσοχών σε τοίχους, όπως επίσης για καμπύλες και προμετωπίδες, χρησιμοποιείτο ο ευκολοκατέργαστος **πωρόλιθος** που βρισκόταν κοντά στην περιοχή. Ο πώρος όμως καταστρέφεται από τις καιρικές συνθήκες γρηγορότερα από τα άλλα πετρώματα, έτσι τώρα μέρη της οικοδομής από πωρόλιθο να μην αναγνωρίζονται ευκρινώς.

Θα πρέπει να αναρωτηθεί κανείς γιατί το κάποτε χρησιμοποιούμενο **μάρμαρο**, έπαυσε να χρησιμοποιείται από τους τωρινούς κατασκευαστές. Μια πιθανή εξήγηση μπορεί να είναι ότι, αυτό το υλικό προερχόταν τότε από τα παλαιά κτίσματα της αρχαιότητας που βρίσκονται στην περιοχή και ξαναχρησιμοποιήθηκε στη Μονεμβασία, άλλο ατόφιο και άλλο ξαναλαξευμένο. Σήμερα ακόμη μπορεί κανείς να συναντήσει αρκετά

κομμάτια αυτού του υλικού στην αρχαία του μορφή. Έτσι π.χ. σε μια μεγάλη ταράτσα ενός ξαναοικοδομημένου σπιτιού στέκεται ένα δωρικό κιονόκρανο, επίσης μερικά μαρμάρινα σκαλοπάτια μπροστά στην εκκλησία Χριστός ο Ελκόμενος, μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν αρχαία κομμάτια μαρμάρου.

Εν τούτοις για μερικά μάρμαρα σε βυζαντινές εκκλησίες, δεν μπορεί πλέον να αναγνωρισθούν αν πρόκειται για κομμάτια κατασκευασμένα για την συγκεκριμένη εκκλησία ή για ξαναλαξευμένα αρχαίας προελεύσεως. Εν πάση περιπτώσει φαίνεται ότι η χρησιμοποίηση αρχαίων μαρμάρων έλαβε τέλος στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, λόγω απαγορεύσεώς της από τον Βενετό "Εξουσιαστή". Οι εκκλησίες που κτίστηκαν κατά τη διάρκεια της δεύτερης βενετσιάνικης εποχής (1690 – 1715) δεν έχουν μαρμάρινες διακοσμήσεις πλέον, παρά μόνον τέτοιες από πωρόλιθο, μια εξαίρεση αποτελεί η μαρμαρόγλυπτη πλάκα, πάνω απ' την είσοδο της εκκλησίας του Αγ. Νικολάου μέσα σε ένα τρίγωνο στην προμετωπίδα, επ' ευκαιρία της ανεγέρσεως της εκκλησίας.

Ξύλο χρησιμοποιήθηκε σαν οικοδομικό υλικό κυρίως από τους Τούρκους. Επίσης και στην ανέγερση της Αγίας Σοφίας χρησιμοποιήθηκαν ξύλινα δοκάρια, τα οποία και σήμερα ακόμη βρίσκονται στην αρχική τους θέση.

Λάσπη για το κτίσιμο των στερνών ήταν ιδιαίτερης σημασίας. Για τις στέρνες χρησιμοποιούσαν υδρομονωτική βυζαντινή λάσπη η οποία διακρίνεται από το ρόδινο χρώμα της. Η λάσπη για τους σοβάδες των τοίχων αναμιγνυόταν με μικρά κομματάκια αργίλου, κυρίως από τους Τούρκους, πράγμα που δεν επέτρεπε να δημιουργηθούν ρωγμές και προστάτενε κάπως τις μεγάλες επιφάνειες από τις καιρικές συνθήκες.

Τούβλα χρησιμοποιούσαν στη Μονεμβασία στην κατασκευή τοιχοποιίας και στις σκεπές, αλλά και σαν διακοσμητικό υλικό. Σήμερα χρησιμοποιούν μόνον κεραμίδια για τις σκεπές. Στην τοιχοποιία και στην διακόσμηση των κτιρίων χρησιμοποιήθηκαν τα τούβλα από αργόλιθο, κυρίως

Άλογα μεταφέρουν οικοδομικά υλικά στο Κάστρο

μόνον από τους Βυζαντινούς. Τέτοια στρώματα τούβλων βρίσκονται μεταξύ των ογκολίθων της Αγίας Σοφίας, τόσο καθέτως όσον και οριζοντίως.

Στα παράθυρα της Αγίας Σοφίας βλέπει κανείς την ικανότητα των βυζαντινών οικοδόμων να χρησιμοποιούν τα τούβλα σε συνεχώς νέες μορφές και στολίδια για τον καλλωπισμό των οικοδομών. Ένα παράδειγμα είναι οι ημικίονες του τύμπανου και η κορνίζα – γείσος της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας. Ο θόλος της είναι από τούβλα, επίσης το διπλανό της , κάποτε μοναστήρι , είχε μια σταυροειδή καμάρα από τούβλα.

Οι παλαιές σκεπές της Μονεμβασίας είναι σκεπασμένες με μεγάλα μακρόστενα ημικυκλικά κοινά κεραμίδια τοποθετημένα σε δυο σειρές , μια σειρά ανεστραμμένα για το μάζεμα του βρόχινου νερού και μια σειρά για το σκέπασμα των κενών μεταξύ των ανεστραμμένων κεραμιδιών. Με τον ίδιο τρόπο κάλυπταν και τους αρχαίους ναούς, φυσικά με μαρμάρινα κεραμίδια. Ακόμη και σήμερα σε πολλές αγροτικές κατοικίες ακολουθούν την ίδια μέθοδο για την κάλυψη της σκεπής.

Σε μερικά νεόκτιστα σπίτια χρησιμοποιούν σήμερα τα "γαλλικά" , αλλά και τα μικρά ισχυρά κοινά κεραμίδια. Με σύσταση της αρχαιολογικής υπηρεσίας, για την ανοικοδόμηση τέτοιων κεραμιδιών, έτσι ώστε σήμερα να αγοράζονται με ζήλο, από τα χωριά της περιοχής, τα παλαιά ακόμη χρησιμοποιήσιμα κεραμίδια για τις στέγες της κάτω πόλης.

Γενικά μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι στις σημερινές οικοδομές χρησιμοποιούνται λιγότερα τούβλα που έδωσαν το προβάδισμα στην πέτρα, παρ' όλον ότι η πέτρα χρειάζεται περισσότερη λάσπη, στο κτίσιμο, από το τούβλο.

ΥΔΡΕΥΣΗ

Για μια πόλη χωρίς πηγές ύδατος, ο εφοδιασμός με αρκετό πόσιμο νερό είναι η προϋπόθεση για μια άνετη ζωή. Στη Μονεμβασία, τον καιρό των πολιορκιών, τούτο το θέμα έφτανε να γίνεται ζήτημα ζωής και θανάτου, γι'

αυτό κάθε ιδιωτικό σπίτι διέθετε μια ή συνήθως περισσότερες στέρνες. Για δημόσια χρήση και για τον καιρό των κινδύνων το δημόσιο διέθετε στην πάνω και την κάτω πόλη άλλες μεγαλύτερες στέρνες.

Οι κατοικίες διέθεταν γύρω – γύρω στην σκεπή επικλινείς υδρορροές που το χαμηλότερο σημείο τους κατέληγε στη στέρνα. Τα λούκια αυτών των υδρορροών ήταν από τα ίδια ημικυκλικά τούβλα τα οποία χρησιμοποιούσαν και στις σκεπές. Κτιζόντουσαν ψηλά και εφάπτονταν στον εξωτερικό τοίχο του σπιτιού. Έτσι οι σκεπές δεν χρειάζονταν να προεξέχουν της οικοδομής, για την διοχέτευση του νερού από την σκεπή στην δεξαμενή, μέσα από τσίγκινα ή πήλινα λούκια. Αυτό τον τρόπο εφάρμοσαν και οι Τούρκοι, παρ' όλον ότι το κατασκευαστικό τους στυλ, λόγω της ελλείψεως ύδατος, ντο πάντα με προεξέχουσες σκεπές. Στην περίπτωση αυτή όμως προσαρμόστηκαν σ' αυτήν την πρακτική ελληνική λύση. Οι κάθετες ροές προς τη στέρνα ήταν από πήλινους σωλήνες που το ένα άκρο τους εφαρμόζονταν στην υποδοχή του επόμενου σωλήνα.

Οι στέρνες ήταν εσωτερικά επιχρισμένες με μια υδρομονωτική ρόδινη βυζαντινή λάσπη. Σχεδόν όλες οι στέρνες ήταν συνήθως χωρισμένες σε δύο κάμαρες, η πρώτη εξυπηρετούσε τον καθαρισμό του νερού και η δεύτερη, συγκοινωνώντας μέσω σωλήνων με τη πρώτη, διατηρούσε το καθαρό πλέον προς χρήση νερό. Οι στέρνες είχαν στο στόμιο – άνοιγμα πολύ ωραία διακοσμητικά επιστόμια συνήθως από μάρμαρο που ήταν ανθεκτικό και δεν φαγωνόταν με το σχοινί του γουβά. Σε πολλά σπίτια μπορούσαν να τραβούν το νερό και από το δεύτερο όροφο, δεδομένου ότι τα πατώματα πάνω από την στέρνα είχαν ένα άνοιγμα γι' αυτήν την δουλειά. Οι μεγάλες δημόσιες δεξαμενές μάζευαν το νερό, ή από τις σκεπές των παραπλεύρων εκκλησιών ή από δικές τους ξεσκεπάστες υδροσυλλεκτικές ταρατσες κατασκευασμένες από ένα είδος λάσπης, γι' αυτόν το σκοπό, γύρω από τις δεξαμενές.

Δυο από τις τρεις μεγάλες δεξαμενές με κτιστούς υδροσυλλέκτες βρίσκονται, με εύκολη πρόσβαση, στην πάνω πόλη και μια τρίτη στην κάτω

πόλη. Οι υδροδεξαμενές κάτω από τις πλατείες των εκκλησιών Παναγία Χρυσοφίτισσα και Χριστός ο Ελκόμενος γεμίζουν από τις σκεπές των εν λόγω εκκλησιών.

Αποχέτευση

Η αποχέτευση των κτιρίων δεν ήταν σχεδιασμένη τόσο πρακτικά, όσο αυτή της παροχής νερού. Τα περισσότερα των σπιτιών διοχέτευαν τα απόνερα κατ' ευθείαν στο δρόμο. Στο νότιο τείχος βρίσκονται ανοίγματα μέσα από τα οποία περνούσαν όλα τα απόνερα από το δρόμο απ' ευθείας στη θάλασσα και φαίνονται ακόμη και σήμερα π.χ. στην δίοδο του σπιτιού του Στελλάκη. Μόνον τα επαπτόμενα στο νότιο τείχος σπίτια είχαν μια κεντρική εσωτερική, αθέατη από το δρόμο, ανοικτή αποχέτευση στο ισόγειό τους, όπου τα απόνερα δια μέσου του νοτίου τείχους έβγαιναν κατ' ευθείαν στη θάλασσα.

Σήμερα η παροχή νερού από την Γέφυρα γίνεται μέσω δικτύου το οποίον κατασκευάστηκε το 1963. Η αποχέτευση πραγματοποιείται με αποχετευτικούς σωλήνες προς τους κατασκευασμένους γι' αυτό το σκοπό βόθρους.

Αρχιτεκτονικά και οικοδομικά στοιχεία

Τα κατά μήκος του δρόμου εξωτερικά ημικυκλικά, κωνικά, ήταν κατασκευασμένα από πωρόλιθο. Τούτα τα προεξέχοντα από τον άνω όροφο κωνικά στοιχεία, σαν είδος κονσόλας, από ξύλο στα τούρκικα σπίτια, έδιναν την δυνατότητα εξοικονόμησης μεγαλύτερου εμβαδού στους άνω ορόφους απ' ότι ήταν το ισόγειο. Μ' αυτόν τον τρόπο η απώλεια χώρου, για τον δρόμο που έπρεπε οπωσδήποτε να γίνει, κερδιζόταν ο χώρος αυτός, στους πάνω ορόφους που ανάγκασαν και τους Τούρκους να ακολουθήσουν τον ίδιο τρόπο οικοδόμησης.

Ανάλογα με την χρησιμοποίηση αυτών των εξώστεγων κατασκευών, ήταν και η μορφή τους γι' αυτό υπήρχαν τετράγωνα και ημικυκλικά κωνοειδή εξώστεγα, τα οποία διακοσμούσαν οι τεχνίτες με ωραία λαξευμένα σχέδια που θύμιζαν σχέδια ξυλογλυπτικής των τουρκικών κατασκευών. Ο πωρόλιθος σαν μαλακό υλικό, έδινε την δυνατότητα για τέτοιες διασοσμήσεις. Τούτα τα εξώστεγα χρησίμευαν εσωτερικά σαν τουλάπια ή σαν καθιστικά, αλλά και απλώς για την διεύρυνση του εσωτερικού εμβαδού. Μερικοί δε χρησίμευαν για να δείξουν μια περίοπτη θέση μέσα στο σπίτι.

Οι καπνοδόχοι της Μονεμβασιάς μας δείχνουν στις εμφανίσεις διάφορες επορροές και μπορεί κανείς να πεί ότι κατασκευάστηκαν κατά την τουρκική, βενετσιάνικη και ελληνική οικοδομική περίοδο. Οι παλαιότεροι είχαν όλοι ένα χαρακτηριστικό: ήταν κατασκευασμένοι εξωτερικά από το κυρίως οικοδόμημα, συχνά δε μέσα από τα τόξα των εξώστεγων.

Νότια των αψίδων της εκκλησίας Χριστός ο Ελκόμενος βρίσκεται ένα σπίτι (σήμερα ξαναεπισκευασμένο) του οποίου ο καπνοδόχος δείχνει την παλαιά, όπως γινόταν τότε, βενετσιάνικη πρωτότυπη κατασκευή ένα ασυνήθιστο ύψος ημικυκλικό μέσα από το σπίτι και κυκλικό πάνω από τη στέγη, που καταλήγει σε ένα τύμπανο ύψους περίπου 1 μέτρου και διαμέτρου επίσης 1 μέτρου, με μια σειρά από διακοσμητικά στον γείσο στην πάνω και κάτω μεριά του τυμπάνου.

Οι σημερινοί καπνοδόχοι δεν έχουν πλέον την παλαιά διακόσμηση. Μερικοί είναι κτισμένοι από πωρόλιθο με μια πέτρινη πλάκα στην οροφή και καμιά φορά σχηματίζοντας ένα είδος πυραμίδας με δύο πλάκες. Άλλοι πάλι είναι κτισμένοι με απλά κεραμίδια αντικρυστά τοποθετημένα για να σχηματίζουν το κενό για τον καπνό αναμεσά τους. Τώρα τελευταία μπορεί κανείς να δει καπνοδόχους από πήλινα στοιχεία όπως παλαιότερα.

Συνηθισμένο για σπίτια με μεγάλο εμβαδόν ήταν η κατασκευή βεράντας. Οι βεράντες αυτές κτίζονταν με λαξευμένες πέτρες και είχαν συνήθως θέα προς την θάλασσα. Μερικές από αυτές ήταν σκεπαστές κάτω από ένα τόξο

Στο βάθος διακρίνεται ένας βενετσιάνικος καλυπτόχος

Χαρακτηριστική πόρτα

και κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούσε κανείς να είναι, αφ' ενός καθισμένος στο καθαρό αέρα και αφ' ετέρου να είναι προστατευμένος από τον ήλιο, παρακολουθώντας τα συμβαίνοντα στη πόλη. Βεράντες που δεν σκεπαστές θα διέθεταν, ασφαλώς οι περισσότερες, μια κληματαριά, έτσι που το κλήμα και η λιθοδομή συμπλέκονταν σε μια αρμονική συμβίωση.

Η πλέον ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια των σπιτιών, είναι οι διακοσμήσεις της Αναγεννήσεως στις πόρτες και τα παράθυρα. Οι επηρεασμένες από τους Βενετούς κατασκευές στις πόρτες γνωρίζονται από τους ραβδωτούς παραστάτες, επίσης τα τόξα και τα πρέκια των παραθύρων είναι διακοσμημένα με ραβδώσεις από πωρόλιθο. Τα ελικοειδή τόξα πάνω από πόρτες και παράθυρα δίνουν, στον κάτοικο της κεντρικής Ευρώπης, από την πρώτη ματιά την εντύπωση ότι πρόκειται για στοιχεία τουρκικής κατασκευής, στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για βενετσιάνικης μορφής οικοδομικής μεθόδου, της λεγόμενης Φλαμπογιάν-στύλ, την οποία συναντάμε και σε εσωτερικούς χώρους, όπως εσωχές και καμίνια.

Διευθύνσεις με την σημερινή έννοια δεν υπήρχαν, διότι ούτε οι δρόμοι είχαν όνομα ούτε τα σπίτια αριθμούς. Η αναγνώριση των σπιτιών γινόταν με τα λεγόμενα σημάδια του σπιτιού π.χ με σημάδια και παραστάσεις στην πρόσοψη και καμιά φορά με γράμματα ή αριθμούς. Αυτά τα παλαιά σημάδια των σπιτιών της Μονεμβασίας είναι όλα πλέον χαμένα. Μόνο σε αναστηλωμένα σπίτια σήμερα, συναντά κανείς αναπαραστάσεις των παλαιών σημαδιών με παραστάσεις αετών, λιονταριών και άλλων ζώων. Το μάρμαρινο λιοντάρι, το λαξευμένα πάνω από την είσοδο της οικίας του Μητροπολίτου δεν είναι σημάδι σπιτιού, παρά μόνον το σήμα της κάποτε εξουσίας της Βενετίας στην Μονεμβασία.

Η “μόνη έμβασις”

Από την Γέφυρα στη Μονεμβασία, ο δρόμος είναι 15 έως 20 λεπτά με τα πόδια .Περπατάει κανείς πάνω στο επίχωμα-δρόμο που ενώνει την Γέφυρα με το βράχο στο στενότερο μέρος της θάλασσας. Όταν περάσει κανείς το επίχωμα-δρόμο θα πρέπει να γυρίσει τη ματιά του πίσω για να μπορέσει να δει σήμερα τα διάφορα στάδια της αποίκησης του βράχου της Μονεμβασίας.

Στη μέση του κόλπου, δεξιά υψώνεται ένας μικρός βράχος, ο οποίος έφερε στην πλαγιά του την πόλη και στο πλάτωμα της κορυφής του την Ακρόπολη της Επιδαύρου-Λιμηράς . Σ' ένα χάρτη του λιμανιού από τον 17^ο αιώνα προσδιορίζεται αυτό το σημείο με το όνομα Vieille Malvasie (παλαιά Μονεμβασία). Βορειότερα διακρίνονται μερικά σπίτια στην ακτή.

Πρόκειται για το χωριό που φέρει το όνομα Παλαιά Μονεμβασία. Στο χάρτη του λιμανιού σημειώνεται σαν St. Nicolo. Πίσω απ' τα σπίτια της παλαιάς Μονεμβασίας, διακρίνεται ένα βαθούλωμα που χωρίζει μια χερσόνησο με ένα πύργο στην κορφή της , από την στεριά. Αυτή η παλαιά Μονεμβασία και χερσόνησος ήταν οι ενδιαμέσοι σταθμοί των Επιδαυρέων πριν μετοικήσουν στο Βράχο.

Στα παλαιά χρόνια αντί του δρόμου-επιχώματος, υπήρχε μια γέφυρα 163 μέτρων με 13 τόξα. Και ακόμη παλιότερα ο βράχος με τη στεριά ενωνόταν μόνο με μια στενή λωρίδα άμμου. Η λωρίδα αυτή και η γέφυρα σχημάτιζαν μια ιδεώδη αμυντική θέση στη στεριά και έδωσαν στην πόλη το όνομά της “μόνη έμβασις” που μαρτυρά την ιδιαίτερη θέση του βράχου και που με τον καιρό το όνομα διαμορφώθηκε στο σημερινό: Μονεμβασία.

Τα απομεινάρια των τότε αμυντικών εγκαταστάσεων αυτής της “μοναδικής πρόσβασης” μπορεί να τα δει κανείς σήμερα στο τέλος του

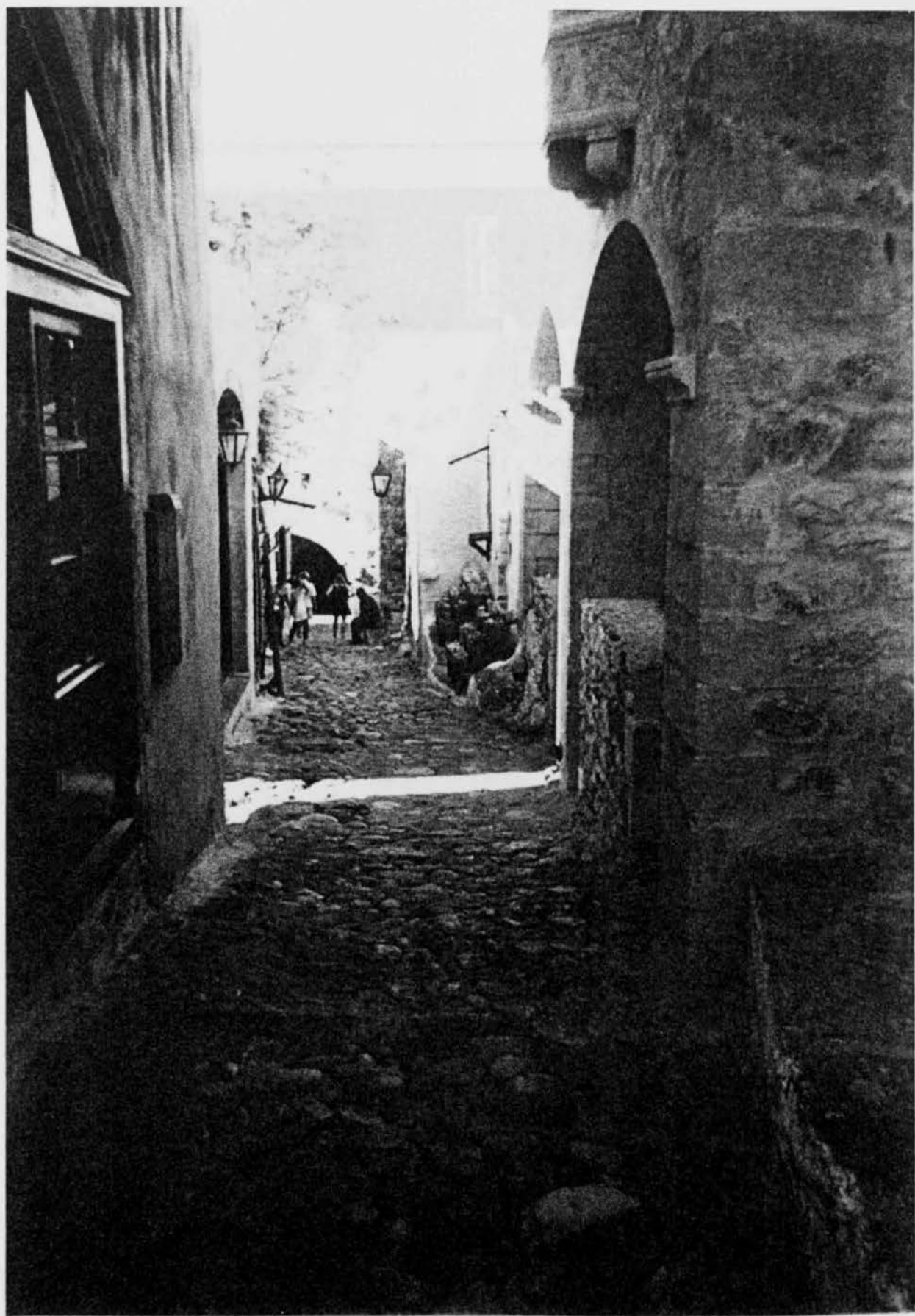
αναχώματος στην ακτή του βράχου. Τα από νταμαρόλιθους κατασκευασμένα τείχη με τις οπές για πολεμίστρες, στέκουν σήμερα εκεί σαν τελευταίοι μάρτυρες του αμυντικού τούτου συστήματος, που είχε στη μέση και μια υψηλή πύλη, η οποία έπεσε θύμα της αξίνας, στο τέλος του τελευταίου αιώνα, για να περάσει ο δρόμος.

Την καταστροφή από την διάνοιξη του δρόμου βλέπει κανείς σε πολλά σημεία του, μέχρι την πύλη της πόλης . Τα σπασμένα κομμάτια από τις στέρνες και τα ισοπεδωμένα θεμέλια των παλαιών σπιτιών, δείχνουν ότι ο βράχος δεν κατοικείτο μόνο στα πλάγια του και στην περιφέρεια της πόλης , αλλά ότι υπήρχαν κτίσματα σπιτιών και εκκλησιών σε όλη την πλευρά της απότομης πλαγιάς του.

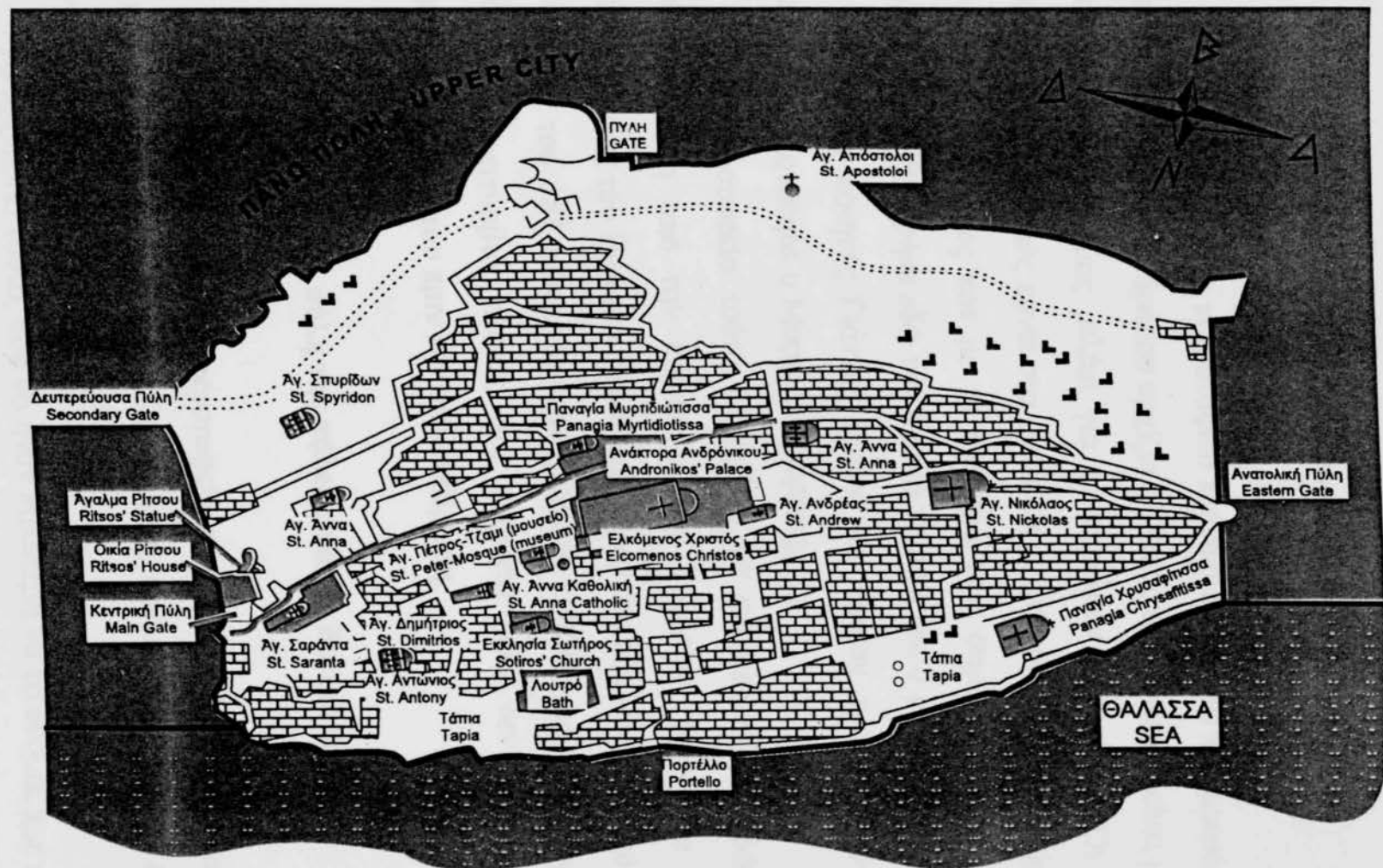
Η ΚΑΤΩ ΠΟΛΗ Ή ΠΡΟΑΣΤΙΟ

Η κάτω πόλη κτίσθηκε τον 10^ο αιώνα και είναι δημιούργημα των Βυζαντινών, καταλάμβανε δε περίπου την ίδια θέση με τη σημερινή πόλη. Τα βυζαντινά χαρακτηριστικά της πόλης είναι ευκρινή ακόμη και σήμερα.

Το 14^ο αιώνα, όταν η Μονεμβασιά έφθασε στον κολοφώνα της δόξας της, η κάτω πόλη απλώθηκε από το Φάρο μέχρι τη Γέφυρα, υπολείμματα Δεστερνών και κτιρίων διακρίνονται ακόμη και σήμερα στις περιοχές έξω των τειχών. Ο βυζαντινός πολεοδομικός ιστός παρέμεινε ο ίδιος κατά την Α' και Β' Ενετοκρατία. Αισθητές αλλαγές έλαβαν χώρα κατά την Α' Τουρκοκρατία (1540-1690) και ιδιαίτερα κατά τη Γ' Ενετοκρατία (1690-1715). Χαρακτηριστικό είναι ότι στην πλειοψηφία τους τα δημόσια κτίρια της Μονεμβασιάς είναι Βενετσιάνικα και ιδιαίτερα της περιόδου 1690-1715, ενώ μετά το 1821 δεν υπάρχουν χρονολογημένα δημόσια κτίρια.

Ο Κεντρικός δρόμος

Μονεμβάσια. Σχεδιάγραμμα κάτω πόλης.
 Monemvasia. Sketch of the lower city.

Ο κεντρικός αυτός δρόμος, η μέση οδός των Βυζαντινών και σήμερα ακόμη αποτελεί την αγορά της Μονεμβασιάς και φθάνει μέχρι το καμπαναριό του Ελκόμενου Χριστού.

Νεκροταφείο

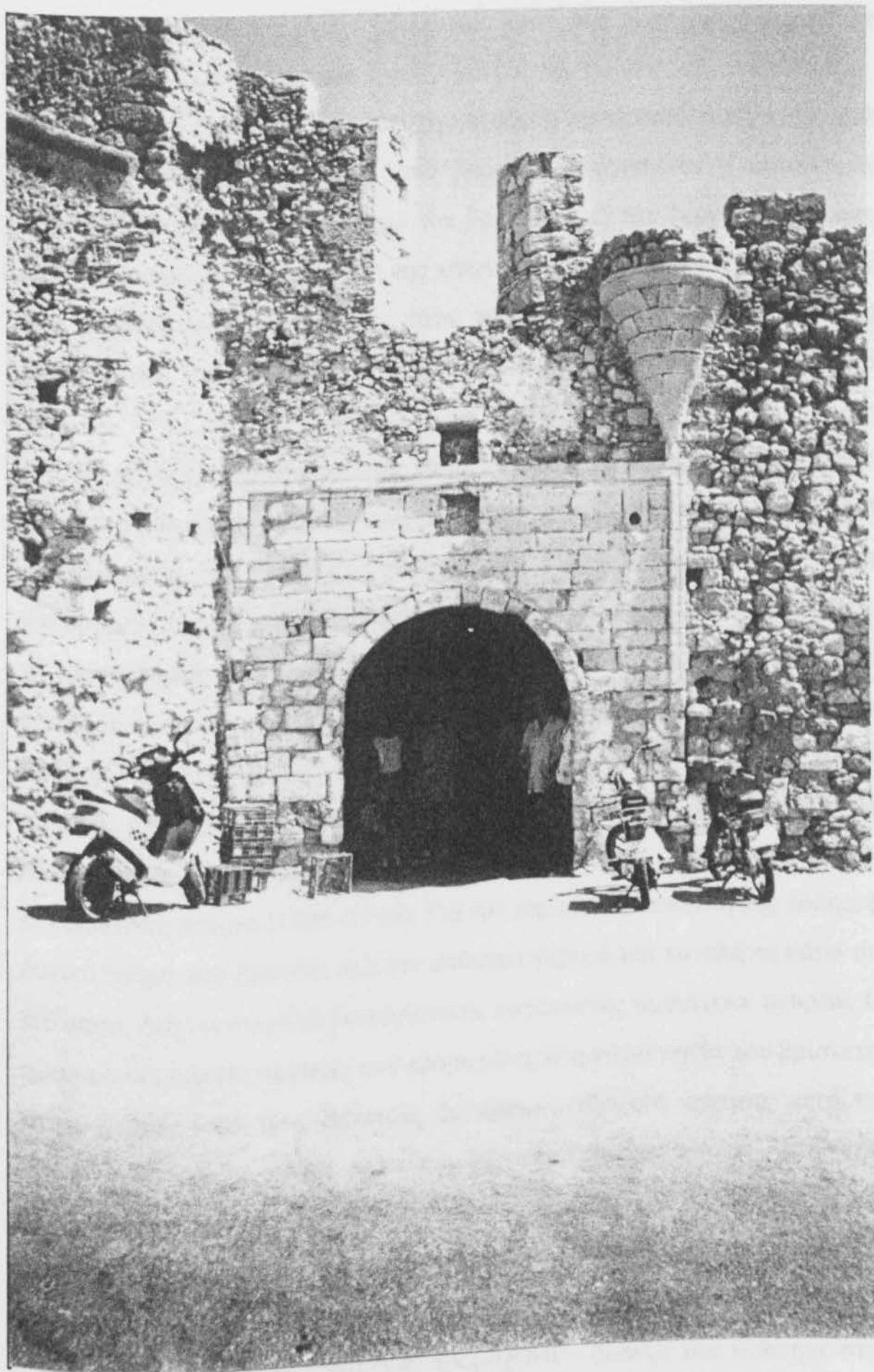
Ο δρόμος προς το νεκροταφείο περνάει δίπλα από ένα μικρό άλσος από πεύκα. Στο τέλος του δρόμου αρχίζει ο λευκός τοίχος που κλείνει μέσα του το νεκροταφείο, που μας μιλάει για το παρελθόν της πόλης. Οι κάτασπρες μαρμάρινες προτομές πάνω στα μνήματα, μαρτυρούν σήμερα ακόμη για τους παλαιούς Μεγάλους που με το πέρασμά τους σημάδεψαν την ιστορία της πόλης. Το 1989 βρήκε εδώ την αιώνια γαλήνη και ο μεγάλος γιος της πόλης, ο σύγχρονος ποιητής Γιάννης Ρίτσος του οποίου τους κοινωνιοκριτικούς στοίχους μελοποίησε ο Μίκης Θεοδωράκης.

Το νεκροταφείο τούτο θα πρέπει να εγκαταστάθηκε εδώ μετά την απελευθέρωση από την κυριαρχία των Τούρκων, διότι στο χάρτη της Μονεμβασιάς του Βενετού Προβλεπτή Φραγκίσκου Γκριμάνι, από τις πρώτες δεκαετίες του 18^ο αιώνα, δεν αναγράφεται καθόλου το νεκροταφείο τούτο, επίσης οι επιτύμβιες πλάκες στα μνήματα εκεί, δεν αναφέρουν καμιά ημερομηνία θανάτου πριν την απελευθέρωση.

Η πύλη της πόλεως και το δυτικό τείχος

Λίγα μέτρα μετά το νεκροταφείο ανοίγεται η θέα προς τα τείχη του προαστίου της Μονεμβασιάς, το κομμάτι εκείνο που σήμερα οι κάτοικοι ονομάζουν “το Κάστρο”.

Το προάστιο τούτο, που θα ήταν καλύτερα να το ονομάζαμε κάτω πόλη, βρίσκεται στη θέση μιας, σχετικά απότομης, πλαγιάς και εξαπλώνεται σε όλη

Η κύρια πύλη του κάστρου

την νότια πλευρά της, ενώ το τελευταίο τρίτο της πλατύτερης μεριάς του, πλησιάζει προς τα ανατολικά.

Προς την δύση, το νότο και την ανατολή προστατεύεται η κάτω πόλη από ένα ογκώδες τείχος ενώ από βορρά προστατεύεται η κατοικημένη περιοχή από τον απότομο γκρεμό του βράχου. Από την “μοναδική έμβαση” δεν διακρίνεται καθαρά η θέση της κάτω πόλης, έτσι αναγκαστικά οι θέσεις των πυροβολείων, εναντίον της κάτω πόλεως, έπρεπε να είναι νοτίως του βράχου, στο σημερινό χωριό Αγία Παρασκευή και στην εκκλησία Αγία Θέκλα.

Η αρχική εποχή κατασκευής του περιφερειακού αυτού τείχους της κάτω πόλης, τοποθετείται στην δεύτερη βυζαντινή περίοδο της πόλης (1263-1459) και επομένως την εποχή της άνθησης της Μονεμβασιάς. Για τον σωστό καθορισμό αυτής της εποχής μαρτυρά και το γεγονός ότι την περίοδο εκείνη η Μονεμβασιά είχε τους περισσότερους αμυνόμενους κατοίκους, που χρειάζονταν προστασία. Όμως το σημερινό, φανερό, αμυντικό σύστημα της κάτω πόλης έγινε, κατά το μεγαλύτερο του μέρος, στο τέλος του 16^{ου} αιώνα, δηλαδή τον καιρό της πρώτης τουρκικής κυριαρχίας (1540-1690) στη Μονεμβασιά. Ένα μέρος επίσης του τείχους έγινε κατά την δεύτερη βενετσιάνικη κατοχή (1690 -1715). Για τον σημερινό επισκέπτη της πόλης, το δυτικό τμήμα που ξεκινάει από τον απότομο γκρεμό και καταλήγει κάτω στη θάλασσα, δείχνει σημάδια βενετσιάνικης κατασκευής αμυντικών οχυρών. Οι ημικυκλικές κομψές παρυφές του προμαχώνα, στη νότια γωνία που βρίσκεται στη θάλασσα (από τους Βενετούς ξαναφτιαγμένου σαν πύργου, μετά την καταστροφή του το 1690) αλλά και τα υπέρθυρα της κυρίας πύλης, δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία για την εποχή κατασκευής του.

Το πράγματι περίπλοκα κατασκευασμένο δυτικό τείχος έχει μήκος 200 μέτρα το δε ύψος του, ανάλογα με την ιδιομορφία του εδάφους, φτάνει τα 8 μέχρι 10 μέτρα. Ξεκινάει από έναν προμαχώνα – έπαλξη που κτίστηκε στην απότομη πλαγιά του βράχου και συναντώντας το περιφερειακό τείχος στην

νότια πλευρά, εκτείνεται κάτω προς τη θάλασσα φτάνοντας μέχρι το σημερινό προμαχώνα-έπαλξη. Το δυτικό τείχος διαθέτει δύο πύλες από τις οποίες η μια βρίσκεται στον πυργίσκο – φυλάκιο της απότομης πλαγιάς και που χρησίμευε για την εύκολη πρόσβαση στην άνω πόλη. Η κυρία πύλη βρίσκεται περίπου στη μέση του τείχους. Μπροστά στην πύλη τούτη τελειώνει ένας δρόμος με μια μικρή πλατεία, η οποία συνήθως είναι γεμάτη από αυτοκίνητα, έτσι που κρύβεται η θέα της ωραίας αυτής πύλης. Τα διακοσμητικά εξωτερικά πλαίσια της πύλης καθώς και ο κωνοειδής πυργίσκος δεξιά πάνω απ' την πύλη, κτίστηκαν από λαξευτό πωρόλιθο της περιοχής. Ακριβώς σ' αυτές τις λεπτομέρειες βλέπει κανείς καθαρά την βενετσιάνικη μορφή κτισίματος στο δυτικό τείχος. Απεναντίας το υπόλοιπο κτισμένο με εξορυγμένες πέτρες και αγκωνάρια μαρτυράει τον τουρκικό τρόπο κτισίματος. Ακόμη ανάμεσα στην πολλαπλή με εγκοπή διακοσμημένη πλαισιωτή προεξοχή πάνω απ' το άνοιγμά της πύλης είναι τοποθετημένες δύο επεξεργασμένες ημισφαιρικές πέτρες, με πλαισιωτή προεξοχή του ανοίγματος με λαξευμένο πάνω τους ένα εξαγωνικό άστρο. Απάνω δεξιά, και κατά πάσα πιθανότητα, και αριστερά, στην γωνία του πλαισίου της πύλης βρίσκεται εντοιχισμένη και πέτρα με μια οπή και ένα βαθούλωμα, η οποία, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες οριζόντια τοποθετημένες, είναι κάθετα εντοιχισμένη. Η μεγάλη οπή, κάτω από την οριζόντια πλαισιωτή προεξοχή πάνω από την πύλη, χρησιμοποιηθεί για την θεμελίωση του μαρμάρινου αγάλματος του λιονταριού, που ήταν σαν σύμβολο της βενετσιάνικης εξουσίας στη Μονεμβασιά. Ακριβώς πάνω από την πύλη βλέπει κανείς μια μεγάλη πολεμίστρα, από την οποία βομβαρδίζονταν με ένα κανόνι οι διάφοροι επιδρομείς. Πάνω από την πλαισιωτή προεξοχή, αριστερά από το τόξο του πυργίσκου, βρίσκονται ακόμη σήμερα υπόλοιπα τουρκικών επιχρισμάτων που γνωρίζονται από τα μικρά τριμμένα κομμάτια κεραμιδιών που ανακάτευαν στη λάσπη. Μεγάλο μέρος του τείχους, μεταξύ της κεντρικής

πύλης και θάλασσας, ξανακατασκευασμένο, γνωρίζεται από το βιαστικό και , κατά συνέπεια κακόγουστο , χωρίς διακοσμητικά , κτίσιμο.

Λίγο αριστερότερα πάνω απ' την πύλη της πόλης προβάλλει, κτισμένος πάνω στο βράχο ένας πυργίσκος, ο οποίος λόγω της προνομιακής του θέσης, προσέφερε μια περίφημη θέα κατά μήκος του εξωτερικού τείχους. Επίσης και από τους προμαχώνες – φυλάκια πάνω στην απότομη πλαγιά και κάτω στη νοτιοδυτική γωνία στη θάλασσα, μπορούσε κανείς να αμυνθεί κατά μήκος όλου του τείχους, έτσι μπορεί να πει σωστά, ότι επρόκειτο για έξυπνα μελετημένες και περίπλοκες αμυντικές εγκαταστάσεις του δυτικού τείχους.

Το υπέρθυρο και τα πλάγια, στο άνοιγμα της πύλης, είναι κατασκευασμένα από πλατύ πωρόλιθο λαξευμένο στρογγυλά προς τα' επάνω, δημιουργώντας ένα τόξο που στολίζει την πύλη. Η παλιά ξύλινη πόρτα βρίσκεται ακόμη στη παλιά της θέση, αν και σήμερα πλέον δεν κλείνει, όπως μέχρι τις αρχές του αιώνα μας, κάθε βράδυ. Η δίφυλλη αυτή πόρτα είναι φτιαγμένη από βαρύ παχύ ξύλο επενδυμένο με σιδερένια φύλλα, ενισχυμένα και καρφωμένα με χειροποίητα μεγάλα καρφιά. Τα βόλια που ρίχτηκαν πάνω της, τρύπησαν τη πόρτα σε πολλές μεριές. Μερικά από αυτά φαίνονται ακόμη μπηγμένα επάνω της.

Μετά την “είσοδο” πύλη αρχίζει ένας ορθογώνιος διάδρομος – πέρασμα, που σ' αυτό το σημείο του , το τείχος είναι εξαιρετικά παχύ. Η καμαρωτή οροφή του διαδρόμου αυτού είναι κατασκευασμένη από τούβλα ενώ στους τοίχους του είναι κτισμένα πέτρινα καθίσματα. Ένα μικρό άνοιγμα στην αριστερή πλευρά χρησίμευε, πιθανόν, για την τοποθέτηση μιας εικόνας.

Ο κεντρικός δρόμος

Ο κεντρικός δρόμος είναι ένα στενό, με καλντερίμι επιστρωμένο δρομάκι. Ξεκινάει από την κεντρική πύλη του δυτικού τείχους και φτάνει στην πλατεία που βρίσκεται η μεγάλη εκκλησία της κάτω πόλης Χριστός ο

Μαγαζιά στον Κεντρικό δρόμο

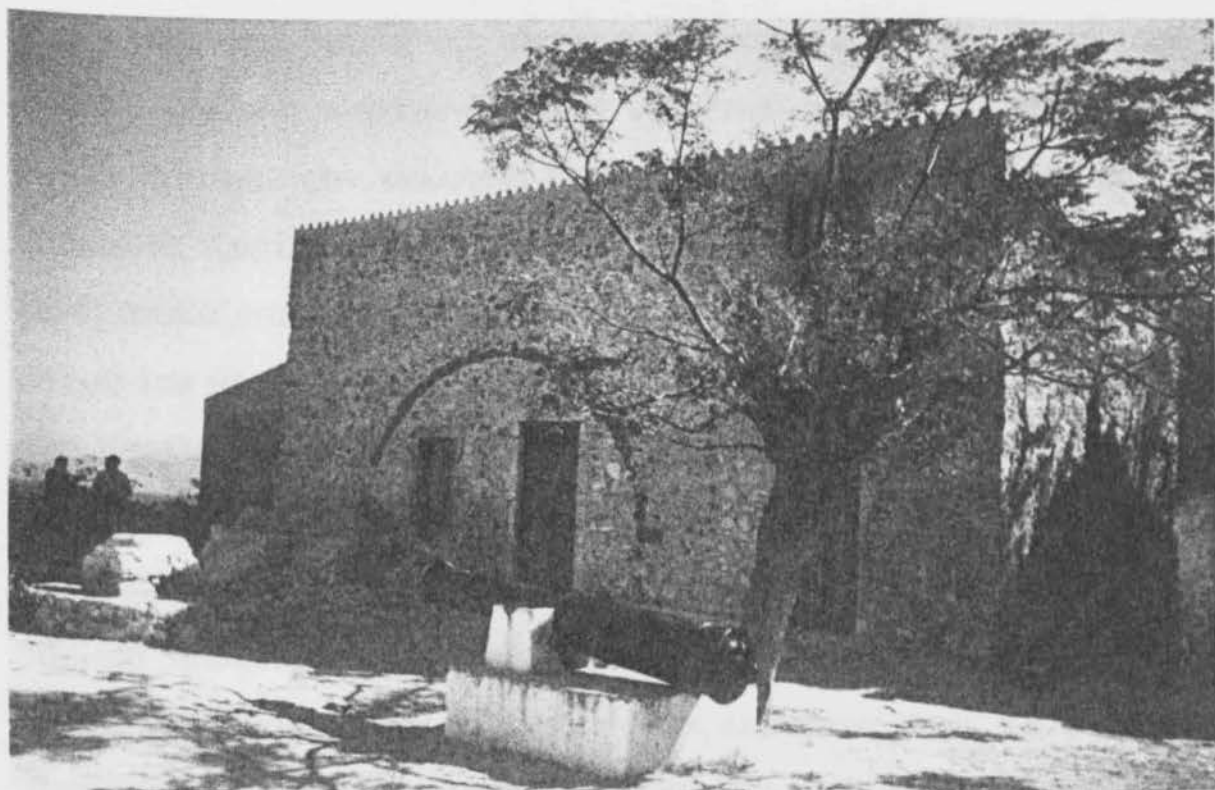
Ελκόμενος με το καμπαναριό που δεσπόζει σε όλη την περιοχή της παλιάς πόλης . Όλοι οι περίπατοι στην πόλη ξεκινούν από αυτό το σημείο όπου βοηθάει εύκολα στην επιστροφή και το ξεκίνημα νέας περιοδείας. Η κεντρική αυτή οδός κατευθύνεται συνέχεια μετά την πλατεία, που βρίσκεται ο Χριστός ο Ελκόμενος, φτάνοντας σε μια έξοδο του ανατολικού τείχους της πόλης. Σ' όλο το μήκος του ο δρόμος αυτός, περίπου 500 μέτρα, κυλάει σχεδόν στο ίδιο επίπεδο.

Ο χαρακτήρας του κεντρικού δρόμου, στα δύο του τμήματα είναι εντελώς διαφορετικός. Τα σπίτια μέχρι την πλατεία της εκκλησίας, είναι κατά το πλείστον στενά και εν σχέση ψηλά. Ακριβώς αυτή η σχέση, του ύψους των σπιτιών με τον στενό δρόμο, δημιουργεί στον επισκέπτη την εντύπωση της στενότητας. Το δεύτερο τμήμα του δρόμου δείχνει φανερά την αντίθεσή του από το πρώτο μέρος.

Τα παλιά σπίτια στο πρώτο τμήμα του δρόμου είναι με το ίδιο οικοδομικό σχέδιο κτισμένα : στο ισόγειο ένας κεραμωτός θόλος, ο οποίος από την πόρτα εισόδου και από το διπλανό παράθυρο, είναι εύκολα να παρατηρηθεί . Η μορφολογία της οροφής του ισογείου αντικατοπτρίζεται στην εξωτερική επιφάνεια με ένα τόξο πάνω απ' την πόρτα και το παράθυρο, πράγμα που επαναλαμβάνεται και στις δύο πλευρές του δρόμου δεξιά και αριστερά, σαν διαρθρωτικό στοιχείο. Ο μακρύς και στενός καμαρωτός αυτός χώρος στο ισόγειο, εξυπηρετούσε τους τεχνίτες και τους εμπόρους σαν εργαστήριο ή μαγαζί. Οι χώροι διαμονής ήταν στον απάνω όροφο. Συνήθως τα διώροφα αυτά κτίσματα χρησιμοποιούνταν για την παραγωγή και την πώληση εμπορευμάτων. Μερικά σπίτια του κεντρικού δρόμου κτίστηκαν μετά την απελευθέρωση της Μονεμβασιάς το έτος 1821, αυτά είναι φαρδύτερα με ένα μοναδικό μεγάλο χώρο στο ισόγειο και με το τυπικό, για την νεοκλασική περίοδο, διακοσμητικό τούβλο στην υδρορροή. Στο δεύτερο τμήμα του δρόμου συναντά κανείς αρκετούς μανδρότοιχους, πίσω από τους οποίους απλώνονται μεγάλα οικόπεδα με κήπους και δείχνει εγκαταλελειμμένος. Οι εργάτες και οι τεχνίτες δεν έχουν πλέον θέση εδώ, μπουτίκ, γκαλερί, ουζερί, καφενεία και μαγαζιά με ενθύμια και σουβενίρ γεμίζουν τα παλιά μαγαζιά και τους θόλους.

Η κεντρική πλατεία (πλατεία Τζαμί)

Προχωρώντας κανείς στο κεντρικό δρόμο, προς τα ανατολικά, μετά από λίγα μέτρα συναντά το ψηλό καμπαναριό της εκκλησίας Χριστός ο Ελκόμενος, που φαίνεται ήδη από μακριά και δείχνει τη θέση της κεντρικής πλατείας σε όλη την περιοχή. Μερικά σκαλοπάτια προς τα κάτω οδηγούν από τον κεντρικό δρόμο στην πλατεία με τα δένδρα και ένα κανόνι που σκοπεύει προς την θάλασσα.

Το Τζαμί και το κανόνι

Στα ανατολικά της βρίσκεται η εκκλησία Χριστός ο Ελκόμενος. Προς τον βοριά μπορεί κανείς να δει, δίπλα στην εκκλησία, το τετράγωνο ψηλό καμπαναριό που πίσω του, βρίσκεται η σειρά των σπιτιών του κεντρικού δρόμου.

Αμέσως μετά, υψώνεται προς τα πάνω, ο απόκρημνος βράχος της πάνω πόλης. Προς τα νότια ανοίγεται η ωραία θέα, πάνω από το χαμηλό τμήμα της κάτω πόλης, προς την θάλασσα, όπου μακριά στα νοτιοδυτικά φαίνονται τα ακρωτήρια Καμήλα και Μαλέας. Μεταξύ της εκκλησίας Χριστός ο Ελκόμενος και νότιου τείχους, προς το νοτιά, βρίσκεται το σπίτι του Μητροπολίτη της Μονεμβασιάς, που είναι κτισμένο πάνω από τη στοά, δίπλα στην εκκλησία μέχρι τον Ελκόμενο Χριστό. Πάνω απ' την είσοδο του σπιτιού βρίσκεται ένα μαρμάρινο, από τον καιρό σχεδόν αποσυντεθημένο, πλακέ ανάγλυφο βαμμένο με ασβέστη.

Τούτο το ανάγλυφο παριστάνει τα λιοντάρια του Μάρκου. Οικόσημο της Βενετίας. Παλαιά το σπίτι αυτό ήταν μοναστήρι της εκκλησίας Χριστός ο

Ελκόμενος. Στα δυτικά της πλατείας, βρίσκεται ένα κτίσμα, που από τη πλατεία φαίνεται τετράγωνο. Τούτο υπηρέτησε πολλούς σκοπούς. Τον 16^ο αιώνα κτίστηκε σαν εκκλησία (Άγιος Πέτρος), αργότερα έγινε από τους Τούρκους τζαμί. Στις αρχές του αιώνα μας, έγινε καφενείο, μέχρι σήμερα όμως ονομάζεται το κτήριο αυτό από τους κατοίκους τζαμί, που δίνει και το όνομά του στην πλατεία – και όχι η μεγάλη εκκλησία που βρίσκεται δίπλα. Στη μεγάλη θολωτή αίθουσα αυτού του κτηρίου μαζεύονται σήμερα αρχαία ευρήματα από την Μονεμβασιά και την γύρω περιοχή. Αργότερα η αίθουσα αυτή είναι προγραμματισμένη να γίνει το μουσείο της Μονεμβασιάς. Ήδη σήμερα βρίσκονται μέσα στον κλειστό αυτό χώρο, μερικά αρχαία κομμάτια, που δυστυχώς ακόμη δεν εκθέτονται στους επισκέπτες, όπως π.χ. μια παλαιά βενετσιάνικη υδροχόη με το οικόσημο δύο άλλοτε Εξουσιαστών, του Sebastiano Renier και του Antonio Garzoni από το έτος 1514.

Το κανόνι, στην πλατεία, με ημερομηνία 1763 και ρωμαϊκούς αριθμούς πάνω του, δεν είναι προφανώς κατασκευασμένο από τους Τούρκους, όπως ισχυρίζονται διάφοροι τουριστικοί οδηγοί. Πιθανόν να ήλθε τούτο το κανόνι στην Μονεμβασιά με την εξέγερση των Αλβανών του Ορλώφ το έτος 1770. Το χυτό σημάδι πάνω του: VB δεν επιτρέπει, σήμερα τουλάχιστον, τον καθορισμό της προελεύσεως.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ

Στα σπίτια της κάτω πόλης της Μονεμβασιάς διακρίνουμε, παρά την ποικιλομορφία τους, κάποια σταθερά στοιχεία όπως το κτίσιμό τους σε τρεις στάθμες. Η πρώτη στάθμη είναι θολωτή, έχει ανεξάρτητη είσοδο και χρησίμευε σαν βοηθητικός και αποθηκευτικός χώρος του σπιτιού. Στη στάθμη αυτή συναντάται και η στέρνα του σπιτιού, ενώ οι πόρτες φέρουν ημικυκλικό υπέρθυρο και χαραγμένη γραμμή. Η δεύτερη στάθμη του σπιτιού διαθέτει μικρούς θόλους, έχει πρόσβαση σε ταρατσες, διαθέτει την κύρια είσοδο, παράθυρα με ημικυκλικό υπέρθυρο και χρησίμευε για κατοικία.

Η τρίτη στάθμη του σπιτιού, είναι ένας στενόμακρος χώρος πάνω από τους θολίσκους, έχει πρόσβαση στο δώμα και διαθέτει δίλοβα παράθυρα. Η επικοινωνία γίνεται με ξύλινη σκάλα, εσωτερικά. Υπάρχουν πολλές και σύνθετες παραλλαγές αυτού του τύπου σπιτιού που περιγράψαμε όπως ο τύπος σπιτιού που χρησιμοποιήθηκε στην Α' Τουρκοκρατία (1540-1690) και στη Γ' Ενετοκρατία (1690-1715) με τους 4 θολίσκους στη δεύτερη στάθμη, το τζάκι με τα δύο μικρά παράθυρα πλησίον του και την Τρίτη στάθμη με τα μεγαλύτερα παράθυρα. Παρά τη συνύπαρξη πολλών αρχιτεκτονικών φάσεων, μπορούμε να επισημάνουμε κάποια γενικά χαρακτηριστικά για τα σπίτια της πόλης, όπως το ότι οι γωνίες, οι θόλοι και τα τόξα κατασκευάζονταν από πωρόλιθο του βράχου, οι τοιχοποιίες γίνονταν από αργολιθοδομή, τα μονά και δίλοβα παράθυρα διέθεταν λοξότμητη πόρινη ποδιά, τα πατώματα δημιουργούνταν από καρφωτό σανίδωμα, τα νερά της στέγης συγκεντρώνονταν σε λούκια κάτω από τα κεραμίδια και ότι στα δάπεδα υπήρχαν σχιστόπλακες, κουρασάνι (σε θόλους και ταρατσες), πλακάκια, μάρμαρα και χουρχούλια (χαλίκια). Οι βυζαντινοί ημικυκλικοί θόλοι των

σπιτιών ήταν χαμηλοί, οι ενετικοί και τουρκικοί λίγο ψηλότεροι και οι νεότεροι αρκετά χαμηλοί. Τα τζάκια στα σπίτια εμφανίζονται κατά τη Β' Ενετοκρατία (1464-1540), είχαν πώρινο περιθώριο με τριγωνική φούσκα και οι πεσσοί, η πυροστιά και τα φουρούσια προεξείχαν.

Μαγαζιά - εργαστήρια

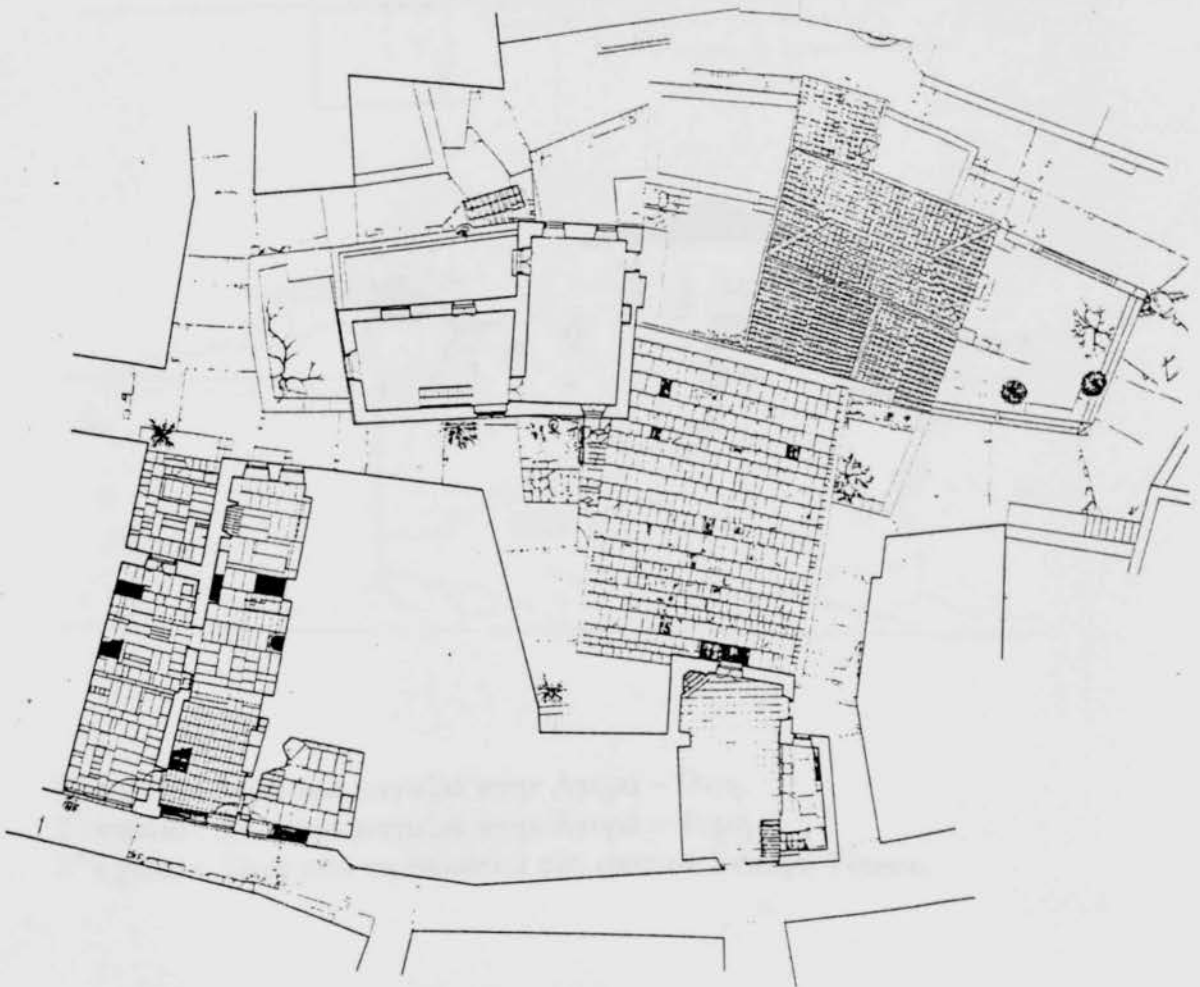
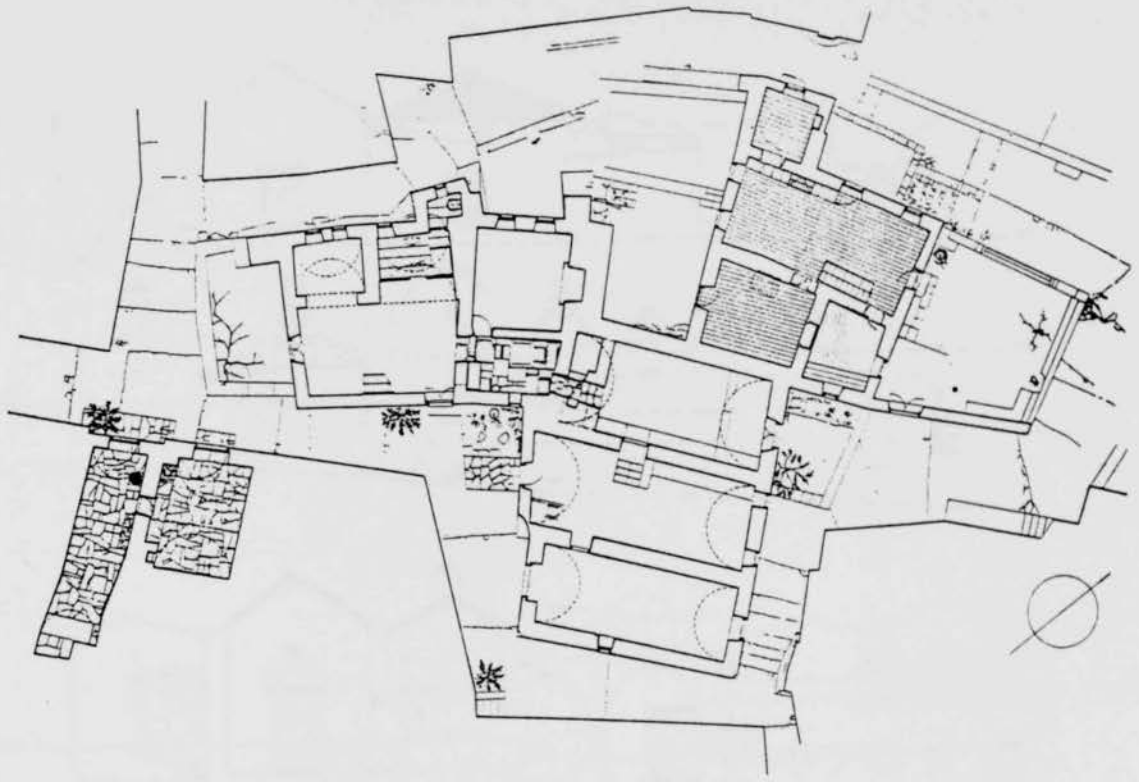
Σώζονται στην Αγορά της πόλης, ενώ πρέπει να υπήρχαν και σε άλλες περιοχές της, όπως στο Πορτέλλο.

Είναι θολωτά και συνήθως διαθέτουν όροφο για κατοικία και υπόγειο χώρο ή στέρνα. Προς την Αγορά διαμορφώνουν ένα τοξωτό άνοιγμα από πωρόλιθο με διακοσμήσεις και ένα ξύλινο κούφωμα, την πάγκα για την έκθεση τηςπραμάτειας των εμπόρων.

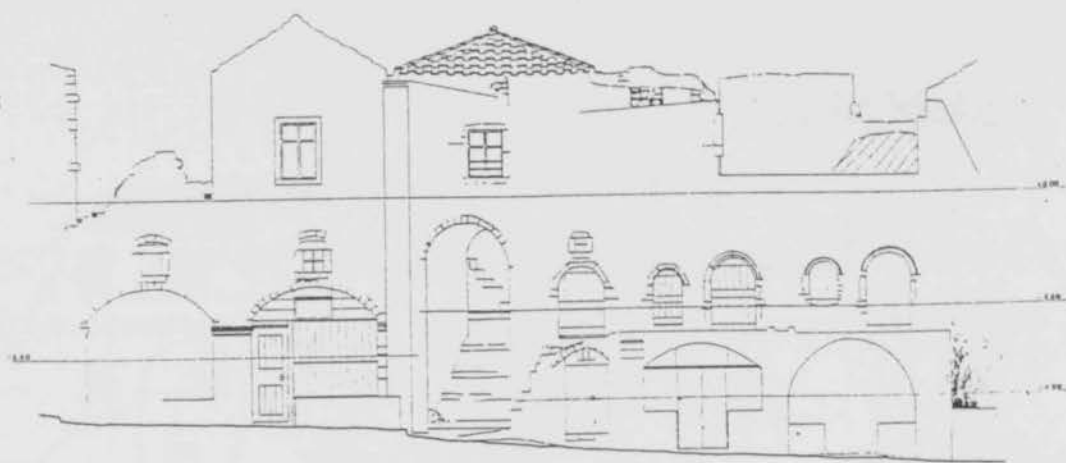
Πολεοδομικός ιστός-δρομικές

Ο πολεοδομικός ιστός της πόλης αποτελείται από 3 παράλληλους δρόμους, που διατρέχουν κατά μήκος τον οικισμό και συνδέονται μεταξύ τους με δαιδαλώδες σύμπλεγμα κάθετων δρομίσκων σε αμυντική διάταξη. Τα σπίτια της πόλης είναι διώροφα ή τριώροφα (με μικρές αυλές και ηλιακωτά) και κύριοι άξονες της πόλης είναι ο κεντρικός δρόμος της Αγοράς και ο άξονας που συνδέει το Πορτέλλο μ' αυτήν.

Για να αξιοποιηθούν οικοδομικά ακόμη και οι δρόμοι, υιοθετήθηκαν οι θολωτές καμάρες και οι δρομικές που συναντάμε σήμερα σε πολλά σημεία της πόλης.

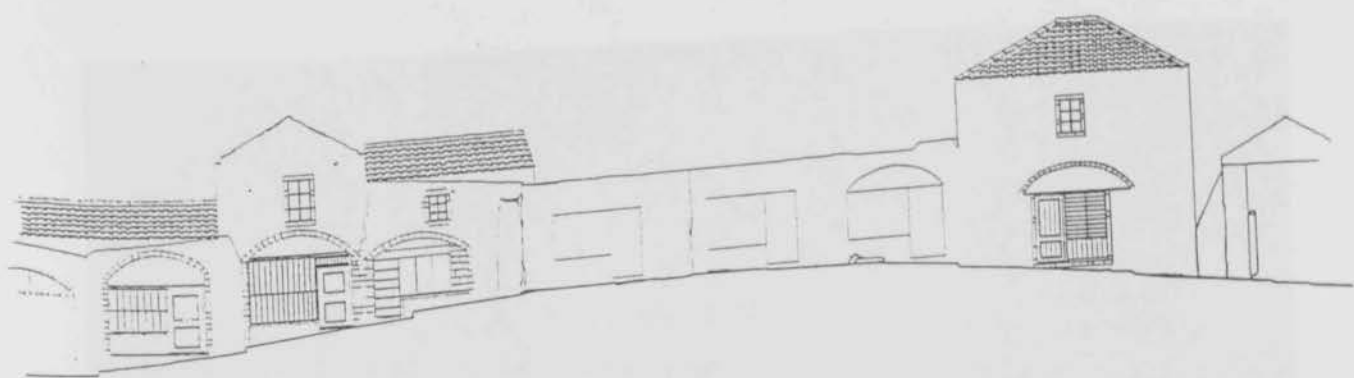
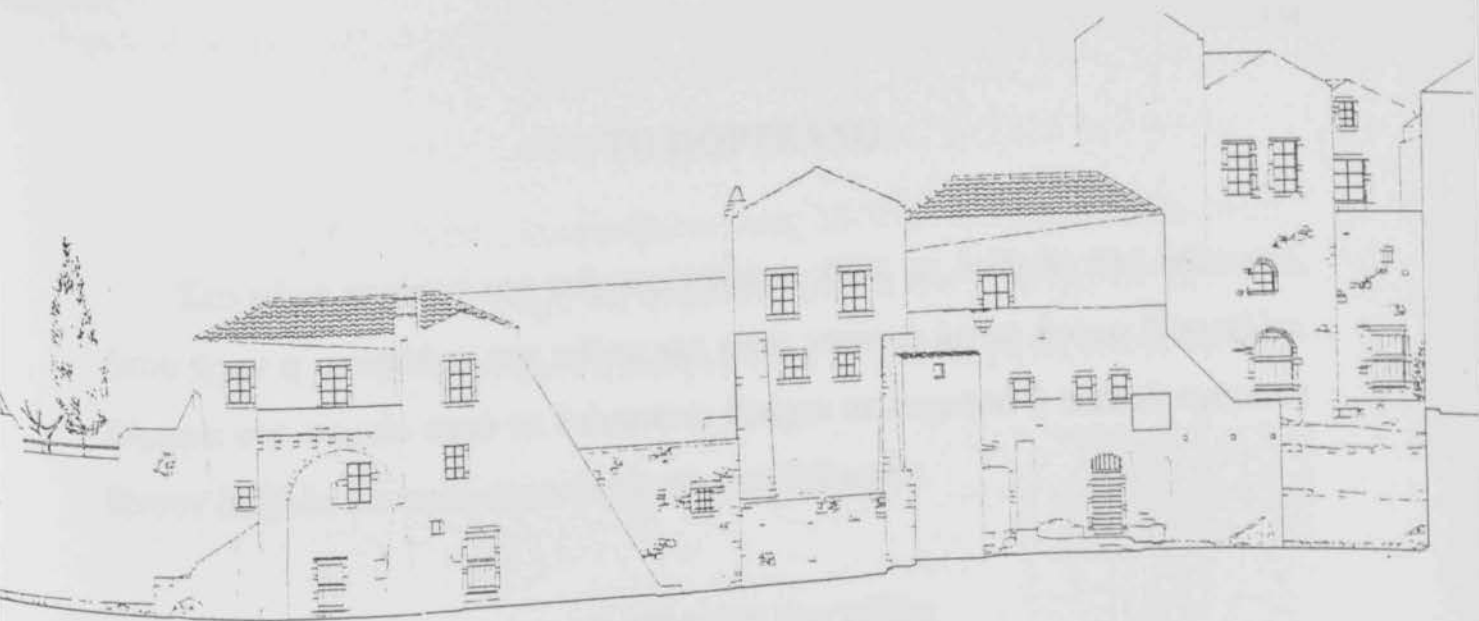
Κάτοψη συνόλου τριών ιδιοκτησιών, των οποίων η πάνω πλευρά βλέπει στην Αγορά. Πάνω : ισόγειο , κάτω : όροφος.

1^ο σχέδιο : Διώροφα μαγαζιά στην Αγορά – Όψη.

2^ο σχέδιο : Διώροφα μαγαζιά στην Αγορά – Τομή.

3^ο σχέδιο : Όψη από τη θάλασσα του σπιτιού Σταυρή Ρίτσου.

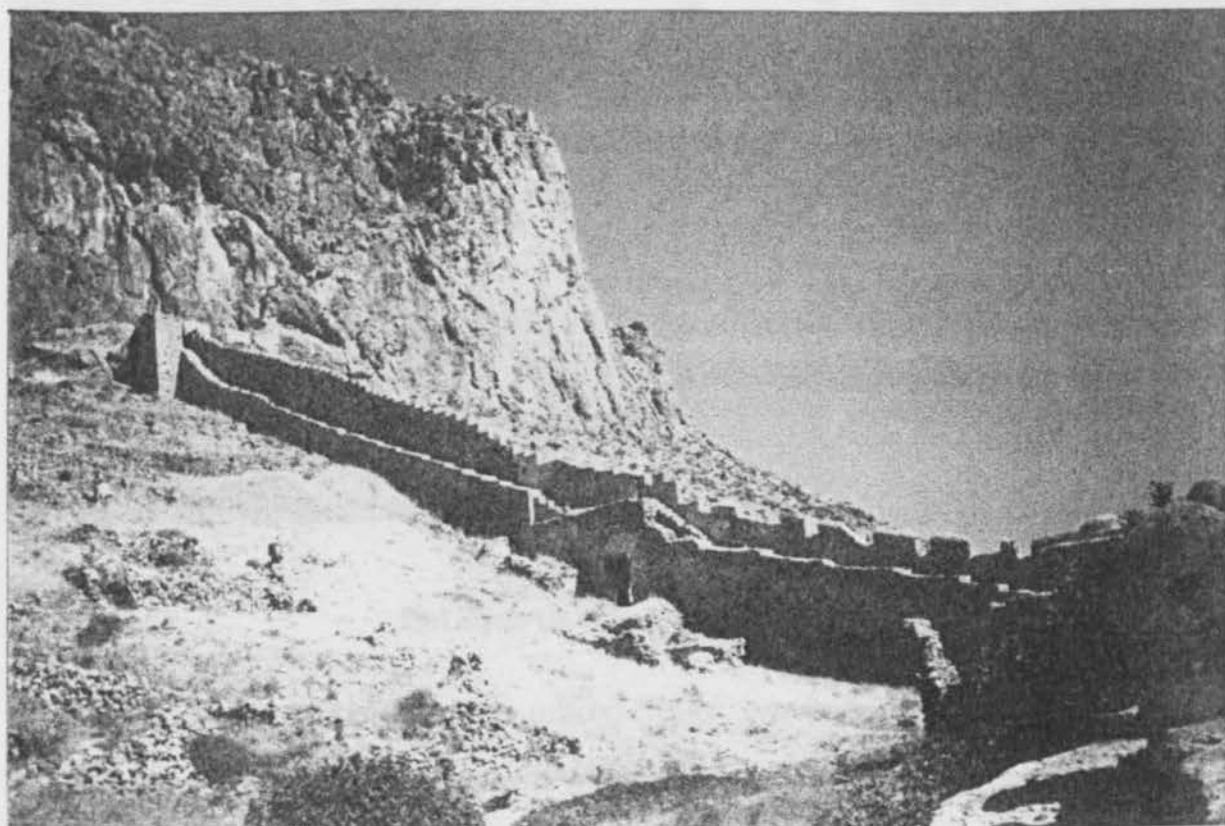

- 1^ο σχέδιο : Όψη σπιτιών στη Κάτω Πόλη.
2^ο σχέδιο : Όψη μαγαζιών στη Αγορά.
3^ο σχέδιο : Τομή σπιτιού στη Κάτω Πόλη.

ΤΟ ΠΟΡΤΕΛΛΟ

Στο μέσο περίπου του τείχους, υπάρχει πύλη με διέξοδο στη θάλασσα, όπου ήταν η αποβάθρα της πόλης και είναι γνωστή με το όνομα Πορτέλλο. Σήμερα στο σημείο αυτό τα διάσπαρτα βράχια σε αιχμηρά ή πλατιά σχήματα δίνουν διέξοδο για τους επισκέπτες προς τη θάλασσα.

Ανατολικά τείχη της πόλης

Έχουν μήκος 200μ. , κυμαινόμενο ύψος 20-30μ. και στο μέσο τους περίπου υπάρχει μικρή πύλη που οδηγεί στην τοποθεσία Λειψωνά. Προς τη θάλασσα συναντάμε το μεγάλο προμαχώνα.

Δυτικά τείχη της πόλης

Έχουν μήκος 200μ. , κυμαινόμενο ύψος 20-30μ , και φέρουν δύο πύλες, τη Βόρεια σύρριζα στο βράχο για ανεφοδιασμό και αιφνιδιασμό και την κεντρική πύλη. Δέχτηκαν μετατροπές κατά τη Β' Ενετοκρατία (1464-1540)

Θαλάσσια τείχη της Πόλης

Τα θαλάσσια τείχη έχουν μήκος 500μ. και ύψος 60μ. είναι βυζαντινά και έχουν επιβλητική όψη παρ' ότι έχουν χάσει τους θαυμαστούς πελαγίσσιους πύργους τους που προεξείχαν κατά διαστήματα. Παράλληλα με το θαλάσσιο τείχος, υπήρχε δρόμος για τις ανάγκες του κάστρου.

Η τοποθεσία Λειψωνά- Ο φάρος του βράχου

Στην τοποθεσία Λειψωνά ο Στ. Λυκούδης πιστεύει ότι υπήρχε η Αρχαία Μινώα, ενώ Άγγλοι αρχαιολόγοι εντόπισαν υπολειμματικές λίθινες κατασκευές. Την ονομασία έλαβε από τα πολλά λείψανα που βρέθηκαν εκεί,

από τους αιχμαλώτους των κουρσάρων ή από τους χιλιάδες πολεμιστές που πολιορκούσαν το κάστρο, σύμφωνα με την παράδοση. Εδώ υπάρχει κι ο φάρος του βράχου. Λίγο πιο κάτω ο Δ. Θεοφιλάκης, ο Θ. Κορώνης και ο Γ. Λελάκης αποτόλμησαν το ηρωικό εγχείρημα το 1821. Στη διαδρομή αυτή συναντάμε τις περίεργες θαλασσοσπηλιές του βράχου και μπορούμε να φθάσουμε σχετικά εύκολα μέχρι τη Β.Δ. πλευρά της νησίδας, όπου θα ατενίσουμε την εκκλησία της Αγίας Σοφίας. Κάτω ακριβώς από την Αγία Σοφία υπάρχει κτίριο που πρέπει να χρησίμευε σα δεξαμενή ή σα φυλακή αιχμαλώτων.

Ο απόηχος του κάστρινου τείχους

Στα επιβλητικά και μεγαλοπρεπή κάστρινα τείχη της Μονεμβασιάς με τις 6 τάπιες, τους 4 πύργους και το 1 διώροφο φυλάκιο σαν απόηχος ακούγεται το μελωδικό ποίημα του Σαρακηνιώτη που τραγουδούσαν όλοι οι Μονεμβασιώτες.

Μονεμβασιά, τα κάστρα σου,
τους πύργους, τα παλάτια σου,
Μονεμβασιά, ποιος τα 'χτισε
και τώρα τα παράτησε

Βυζαντινοί τα χτίσανε,
με αίμα τα ποτίσανε.
Περήφανοι και τρομεροί,
ήταν στο κάστρο σου φρουροί.

Με τα καράβια τρέχανε,
 χίλια καλά σου φέρνανε.
 Τόσα πολλά, σαν άχυρα,
 σου φέρνανε τα λάφυρα.

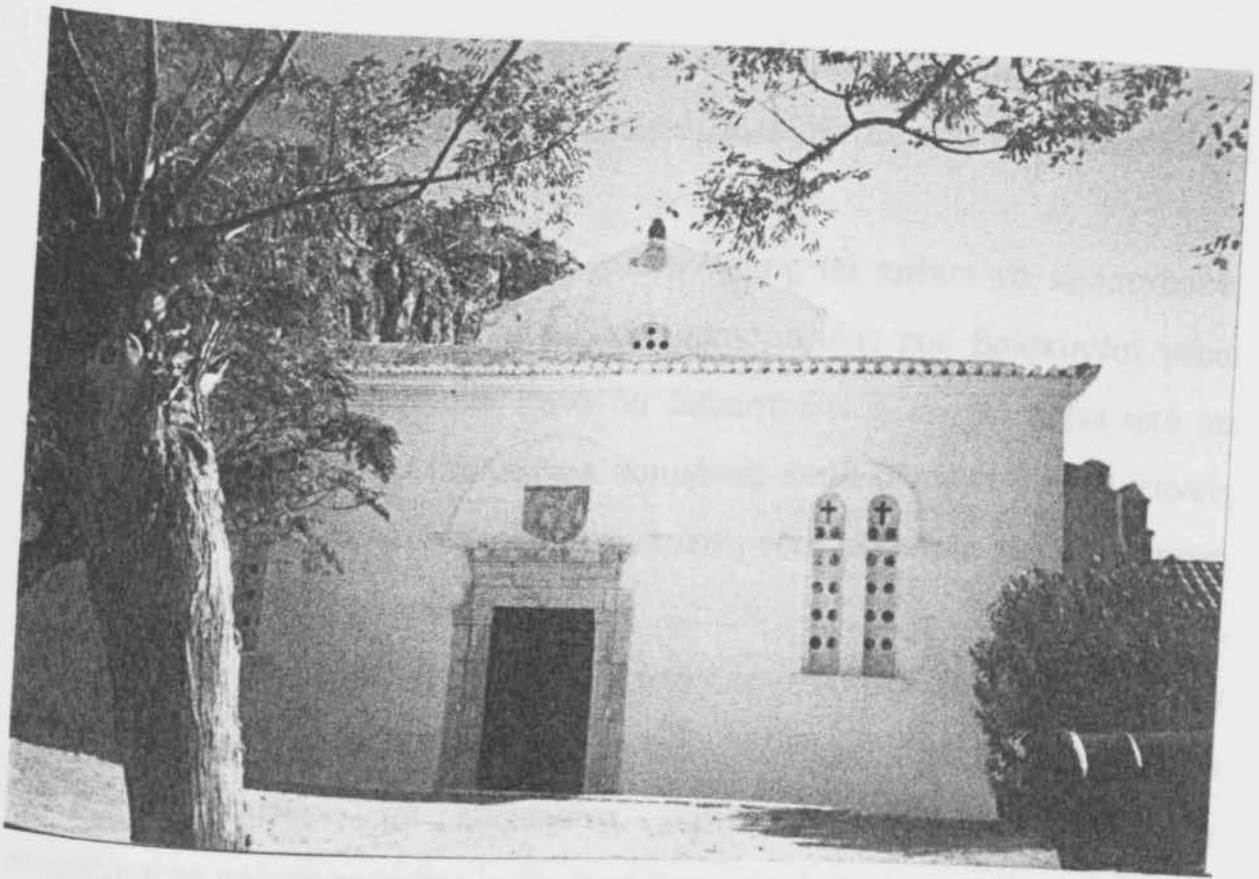
Ήσουν κορώνα του Μοριά
 κι ένα διαμάντι στη στεριά.
 Έχεις χαρίσματα πολλά,
 τα μπαρμπουνάκια τα χρυσά...

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Βυζαντινό χοροστάσι, θησαύρισμα Μεσαιωνικής εποχής η θεόσωστος, πόλη με τους 40 μεγαλοπρεπείς και περίοπτους ναούς της και τους 400 ιερείς της εκκαλεί σε ευλαβικούς εσπερινούς. Σήμερα σώζονται οι εξής ναοί:

ΕΛΚΟΜΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

Μεταγενέστερα κτισμένη, γνωρίζοντας τις λαίλαπες εχθρικών επιθέσεων, η εκκλησία του Ελκόμενου κάτω από τα τείχη του κάστρου και την Παναγία τη Μυρτιδιώτισσα, γαληνεύει τις ψυχές μέσα από τη σύζευξη του λευκού και του φαιού. Καλύπτοντας τις ανάγκες των πιστών, ανοίγει τις πύλες της για τη μεταφορά στα άδυτα της χριστιανοσύνης και εκφράζει το σεβασμό προς τον πλάστη.

Ο Ελκόμενος Χριστός

Το ιστορικό της εκκλησίας

Ο Μητροπολιτικός ναός της Μονεμβασίας κτίσθηκε από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ανδρόνικο τον Β' κατά τα έτη 1282-1328 στην κεντρική πλατεία της πόλης και σώζεται σε άριστη κατάσταση μέχρι σήμερα. Η πρώτη εκκλησία του Ελκόμενου, πριν απ' αυτή που έκτισε ο Ανδρόνικος Β', υπήρχε στη συνοικία "Κατηχούμενα" (έτσι ονομάσθηκε η περιοχή λόγω της κατήχησης των αλλοθρήσκων) στο επάνω δυτικό μέρος της πόλης, καταστράφηκε από πυρκαγιά και σήμερα σώζονται τα ερείπια της. Δύο παλαιά κομμάτια μαρμάρου υπάρχουν ακόμη σήμερα εκεί εντοιχισμένα. Ένα πάνω στη σημερινή κυρία είσοδο που προέρχεται από κομμάτι της μπροστινής πλευράς εικονοστασίου και δείχνει δύο παγώνια με ανοιγμένες στρογγυλά τις ουρές τους. Τα δύο παγώνια κρατούν με τα νύχια τους ένα φίδι, ενώ ανάμεσά τους είναι πεσμένο ένα κεφάλι αγελάδας. Αυτή η πλάκα

τοποθετήθηκε στη σημερινή της θέση τον 19^ο αιώνα. Επίσης ένα σκαλιστό υπέρθυρο, πάνω από την κυρία είσοδο, προέρχεται από την πρώτη εκεί εκκλησία.

Για μια ακόμη ακριβέστερη χρονολόγηση, θα πρέπει να προσεχθούν, κυρίως, τα πέτρινα καθίσματα της κεντρικής αφίδας που βρίσκονται γύρω πίσω από το ιερό, διότι από αυτά θα διαπιστωθεί η εποχή, παρά από τα εύκολα να μεταφερθούν μαρμάρινα κομμάτια, ώστε σίγουρα μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι αυτά ανήκουν στην πρώτη τότε εκκλησία και βρίσκονται και τώρα την αρχική τους θέση.

Ένα παλαιό μαρμάρινο υπέρθυρο τοποθετημένο μεταξύ του βυζαντινού υπέρθυρου και της εισόδου, δείχνει το έτος 1697 σαν έτος επισκευής. Δύο κίονες, εκατέρωθεν, με λαξευμένα κορινθιακού ρυθμού κιονόκρανα στηρίζουν το υπέρθυρο τούτο.

Το 1538 ενισχύθηκε από τους Ενετούς, η εξωτερική μεσημβρινή πλευρά της εκκλησίας που είχε υποστεί ζημιές από τους σεισμούς και το 1697 προστέθηκε, πάλι από τους Ενετούς, ο πρόναος με την εντοιχισμένοι επιγραφή (1697 Μ(η)Ν(ι) Μ(α) ΡΤ(ιω) 6 ΕΤΕΛΙΟΘΗ) και τα γαλατικά κρίνα.

Πριν της επισκευής από τους Βενετούς το 1697 προηγήθηκαν αρκετές καταστροφές και επανεπισκευές. Η πρώτη ουσιαστική αλλαγή της εκκλησίας πραγματοποιήθηκε τον 12^ο αιώνα και, εν συνεχεία τον 14^ο αιώνα. Μετά την καταστροφή του έτους 1690 ανακατασκευάστηκε με επιρροή των Βενετών, ενώ παράλληλα κράτησε τα κύρια χαρακτηριστικά της, που μας δίνουν την σημερινή της εμφάνιση. Σε συνδυασμό με την εξέγερση του Ορλώφ το 1770, οι Τούρκοι κατέστρεψαν την εκκλησία σαν αντίποινα, για τους επαναστατημένους Έλληνες και την προσχώρησή τους στους Αλβανούς, και ξανακτίστηκε πλέον μετά την απελευθέρωση. Αυτή η ανακατασκευή του ναού έγινε με γνώμονα τις εκκλησιαστικές κατασκευές από τον καιρό των Βενετών, έτσι ώστε η εκκλησία δείχνει την αυστηρή δυτική επιρροή. Όπως

και στον καθεδρικό ναό του Αγίου Μάρκου στην Βενετία, στο νάρθηκα οδηγούν μερικά σκαλοπάτια προς τα κάτω. Η ίδια η εκκλησία αποτελείται από το μεγάλο μεσαίο κλίτος και δύο, χωρισμένα με κολώνες, στενότερα εκατέρωθεν κλίτη. Οι κεραμοσκεπείς θόλοι των κλιτών, όπως και τα τόξα μεταξύ των καθέτων δοκών, δείχνουν την ιταλο-βυζαντινή φόρμα. Ο μακρόστενος εσωτερικός χώρος της εκκλησίας φανερώνει την επιρροή μιας βασιλικής, αν και στη μέση του κεντρικού κλίτους, ένα υπερυψωμένο τετράγωνο καταλήγει σε ένα οκτάγωνο που με την σειρά του ακουμπάει στη βάση του θόλου. Η νότια πλευρά της εκκλησίας στηρίζεται εξωτερικά, προς την ανατολή, σε βαριά υποστηρίγματα, για την αποφυγή κατολίσθησης. Το δυτικό μέρος, στην νότια πλευρά, συνορεύει με μια σκεπαστή στοά, στην είσοδο της οικίας του Μητροπολίτη, από την οποία μερικά σκαλοπάτια οδηγούν από την πλατεία της εκκλησίας προς τα κάτω, σχηματίζοντας τρόπον τινά, μια πρόσβαση προς την κάτω μεριά της πόλης. Το εξωτερικά πάνω από το νάρθηκα υπερυψωμένο αέτωμα του μεσαίου κλίτους τελειώνει στις πλευρές των υδρορροών σχηματίζοντας, στα δύο άκρα, σαλίγκαρο της εποχής της Αναγέννησης. Στην κορυφή της στέγης τοποθετήθηκε ένα ωραίο ακροκέραμο, απομίμηση των αρχαίων ακροκεράμων, που ανήκει στην νεοκλασική εποχή.

Οι ιστορικοί αναφέρουν ότι ο ναός του Ελκόμενου Χριστού είναι “ο μεγαλοπρεπέστατος μεταξύ όλων των κατά την Ανατολή ναών”.

Αρχιτεκτονική

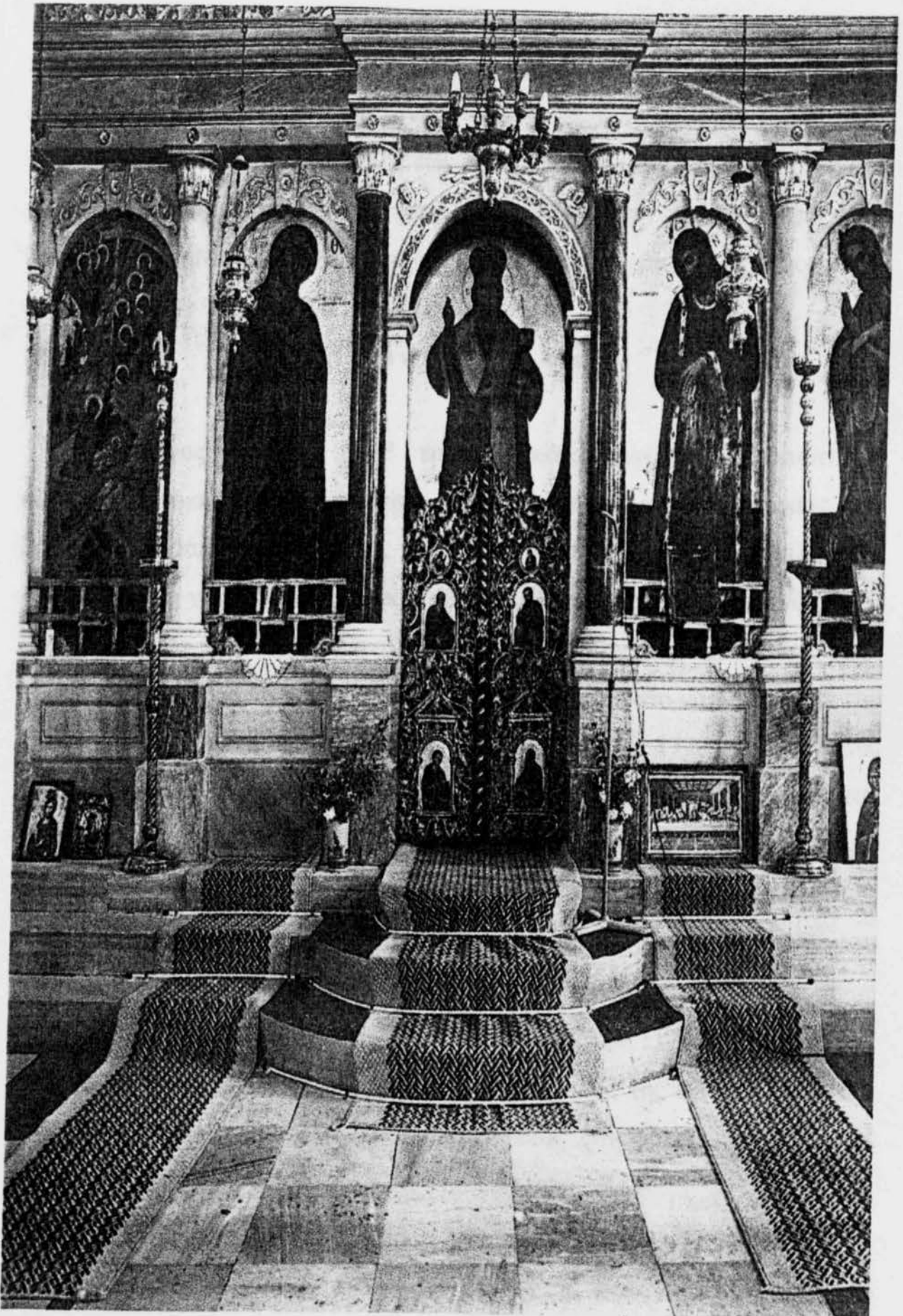
Είναι τρίκλιτη βασιλική μετά τρούλου, έχει μήκος 40μ., πλάτος 26μ. και ύψος 12μ., το ύψος του τρούλου είναι 5μ., έχει οξυκόρυφους θόλους κλιτών που διακόπτονται από εγκάρσια τόξα και οι διαχωριστικές τοξοστοιχίες της εδράζονται σε ορθογώνιους πεσσούς. Στο νότιο τοίχο της εκκλησίας, ανοίγονται ημικυκλικά τόξα και εξωτερικά τον στηρίζουν αντηρίδες. Η

“Θολοσκέπαστη ανατολίζουσα Βασιλική” αποτελεί περίτεχο δημιούργημα της Βυζαντινής αρχιτεκτονικής.

Εσωτερική διακόσμηση

Μπαίνοντας κανείς από το νάρθηκα στην εκκλησία συναντά, δεξιά και αριστερά της εισόδου δύο επισκοπικούς θρόνους, οι οποίοι από την θέση τους και το ημικυκλικό πέτρινο υπόβαθρο δείχνει ότι ανήκουν στην εποχή της απελευθέρωσης. Η χρωματισμένη πλαστική τους διακόσμηση είναι απλώς από γύψο και σε αντίθεση με τους συνηθισμένους ξύλινους θρόνους των εκκλησιών που προορίζονται για τους επισκόπους και μητροπολίτες, κατά την διάρκεια της παρουσίας τους στην λειτουργία, εν τούτοις δίνουν την εντύπωση θρόνων κοσμικών κυριάρχων.

Εν τούτοις δεν είναι βέβαιο για ποιον φτιάχτηκαν οι θρόνοι τούτοι. Σήμερα κυριαρχεί η γνώμη ότι τούτοι έγιναν για τους αυτοκράτορες Παλαιολόγους και τις συζύγους τους, παρ' όλον ότι αυτοί ουδέποτε πήγαν ή βρέθηκαν στη πόλη. Άλλωστε για τις τρεις μονεμβασιώτικες αρχοντοοικογένειες, την εποχή των Παλαιολόγων, δεν αρκούσαν οι δύο θρόνοι. Η λαϊκή παράδοση σήμερα λέει, επίσης, ότι οι δύο θρόνοι κατασκευάστηκαν για τον πρώτο βασιλιά της Ελλάδας Όθωνα και την σύζυγό του Αμαλία.. Ένα μεσαίο θρόνο, υψηλότερο των άλλων που βρίσκονται στο Άγιο Βήμα και προοριζόταν για το Μητροπολίτη Μονεμβασιάς (αντίστοιχο υπήρχε στον πατριαρχικό ναό Αγίου Γεωργίου στο φανάρι της Κωνσταντινούπολης), το τέμπλο που δυστυχώς λόγω άγνοιας αντικαταστάθηκε το 1900 από μαρμάρινο και τα βημόθυρα (ξυλόγλυπτες πόρτες), απομεινάρια του παλιού ξυλόγλυπτου τέμπλου (με διακόσμηση από ελεφαντόδοντο) που τα κυριότερα τεμάχιά του βρίσκονται στο ναό της Μυρτιώτισσας.

Μεταβυζαντινές εικόνες στο τέμπλο του Ελκόμενου

Αμέσως, μετά την είσοδο της εκκλησίας είναι τοποθετημένο ένα εικονοστάσι στολισμένο με μαργαριταρένιο ψηφιδωτό που θυμίζει τουρκικά πρότυπα όσον αφορά την χειροτεχνία.

Δυστυχώς ένα μεγάλο μέρος των εικόνων του ναού έχουν με τον καιρό κλαπεί. Κλέπτες και τα κλοπιμαία πιάστηκαν στην Αθήνα. Από τότε διαφιλονικεί η Μονεμβασιά με τις αρχές των Αθηνών για την επιστροφή των εικόνων

Οι εικόνες του ναού.

Ελκόμενος Χριστός : Η πρώτη εικόνα, αφθάστου ωραιότητας, κατασκευάστηκε στη Μονεμβασιά, αλλά με δόλο ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ισαάκιος Β' Άγγελος τη μετέφερε στην Κωνσταντινούπολη διότι ήθελε μ' αυτή να στολίσει την εκκλησία Αρχάγγελος Μιχαήλ εν Ανάπλο. Η δεύτερη εικόνα μεταφέρθηκε από τους εκπατρισθέντες Μονεμβασιώτες στην Κέρκυρα το 1540 κατά την Α' Τουρκοκρατία. Σήμερα στο ναό βλέπουμε την Τρίτη εικόνα, την οποία έφερε από την Κέρκυρα το 1770 ο εθνομάρτυς ιατροφιλόσοφος Μονεμβασίτης Ανδρέας Λικίνιος, ο οποίος έκτισε και τον Άγιο Νικόλαο. Είναι ένα θαυμάσιο καλλιτέχνημα Βενετοκρητικής τεχνοτροπίας που διατηρεί τα παλιά βυζαντινά χαρακτηριστικά της εικόνας.

Η ονομασία Ελκόμενος παράγεται από το ρήμα έλκω=σύρω και σημαίνει ο "Συρόμενος προς το εκούσιο πάθος Χριστός".

Αποτέλεσε θέμα των βυζαντινών αγιογράφων τον 11^ο και 12^ο αιώνα. Η εικόνα του Ελκόμενου Χριστού, βρίσκεται αριστερά της ωραίας πύλης και απ' αυτήν έβαλε την ονομασία ο περίοπτος Μητροπολικός ναός της Μονεμβασιάς.

Οδυνόμενη Παναγία : Είναι του 160 αιώνα, κατά τον Κόντογλου της Κρητικής σχολής και αποτυπώνει εξαιρετα τη συντριβή της Θεομήτορος για το εκούσιο πάθος του Χριστού. Βρίσκεται δεξιά της ωραίας πύλης.

Σταύρωση : Αριστουργηματική εικόνα, Βυζαντινοεπτανησιακού ρυθμού, ίσως η σπουδαιότερη σταύρωση σε φορητή εικόνα , κατά τον αγιογράφο Φωτ. Κόντογλου. Την φιλοτέχνησε το 1300 ο γνωστός Βυζαντινός αγιογράφος Μ. Τσικανδήλης, ο οποίος αποτύπωσε με απαράμιλλη τέχνη τον αβάσταχτο σωματικό πόνο του Χριστού. Είναι διαστάσεων 1,66X1,55μ., μνημείο αισθητικής τέχνης που αποτυπώνει τις τελευταίες στιγμές του Χριστού. Το 1979 κλάπηκε, αργότερα βρέθηκε και σήμερα φυλάσσεται στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών.

Η εικόνα του Βαπτιστή Ιωάννη με δέρμα καμήλου: Βρίσκεται αριστερά του Ελκόμενου Χριστού είναι της ίδιας περίπου χρονολογίας και έχει μεγάλη καλλιτεχνική αξία.

Η Γέννηση : Βρίσκεται δεξιά της Οδυνομένης Παναγίας είναι σύγχρονος με την εικόνα του Ελκόμενου Χριστού και φιλοτεχνήθηκε από το Νατάλιο.

Άγιος Ιωάννης : Εξαιρετή εικόνα θελκτικής παράστασης του Αγίου Ιωάννη από τις Γούβες (Έλος).

Κυρά Παντάνασσα : Παλιά εικόνα μεγάλης αξίας.

Ιερά αντικείμενα : Στο ναό υπάρχουν επίσης λεκάνη αγιασμού Θεοφανείων από μαρτανική πορσελάνη (αντίγραφο της υπάρχει στο Παρίσι-Μουσείο Λούβρου), χειρόγραφο κώδικα εκκλησίας, Ευαγγέλιο του 1718 με σημειώσεις αγωνιστών του 21, τρία χρυσά καντήλια μπροστά από το τέμπλο κ.α.

ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ-ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Το ερειπωμένο μέγαρο του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου βρίσκεται πίσω από το ιερό του Ελκόμενου Χριστού και επικοινωνούσε με το ναό, μ' ένα ιδιαίτερο δρόμο κατά μήκος της Β.Δ. πλευράς της εκκλησίας. Στην αρχή του δρόμου βρίσκεται ερειπωμένο το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής που ήταν παρεκκλήσιο των ανακτόρων. Εκεί οι Μονεμβασίτες διατηρούν άσβεστο το καντήλι του Αυτοκράτορα. Πλάι στην είσοδο του ερειπωμένου ανακτόρου, υπάρχει μια δρομική, η μεγαλοπρεπέστερη στη Μονεμβασιά. Σήμερα δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση από το δρόμο, στο χώρο των ανακτόρων.

ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ Ή ΤΖΑΜΙ

Ο ναός βρίσκεται στην πλατεία του Ελκόμενου Χριστού, στη νοτιοδυτική πλευρά της, μπροστά από την εκκλησία του Ελκόμενου.

Κτίσθηκε το 956μ.Χ. και είναι ο αρχαιότερος ναός της Μονεμβασιάς. Έλαβε αυτή την ονομασία, προς τιμή του πρώτου επισκόπου της Μονεμβασιάς Πέτρου, ο οποίος έλαβε μέρος στη Ζ' Οικουμενική Σύνοδο στη Νίκαια το 787μ.Χ. για τη λύση της εικονομαχίας. Το 1248 ο Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος χάραξε το οικόσημό του στην είσοδο του ναού, μόλις κυριεύσε τη Μονεμβασιά. Επί Ενετοκρατίας μετατράπηκε σε Καθολική και επί Τουρκοκρατίας σε τζαμί. Μετά την απελευθέρωση χρησιμοποιήθηκε σαν καφενείο και σήμερα χρησιμεύει σα Μουσείο, όπου φυλάσσονται διάφορα μαρμάρια γλυπτά.

ΠΑΝΑΓΙΑ ΜΥΡΤΙΔΙΩΤΙΣΣΑ Ή ΚΡΗΤΙΚΙΑ

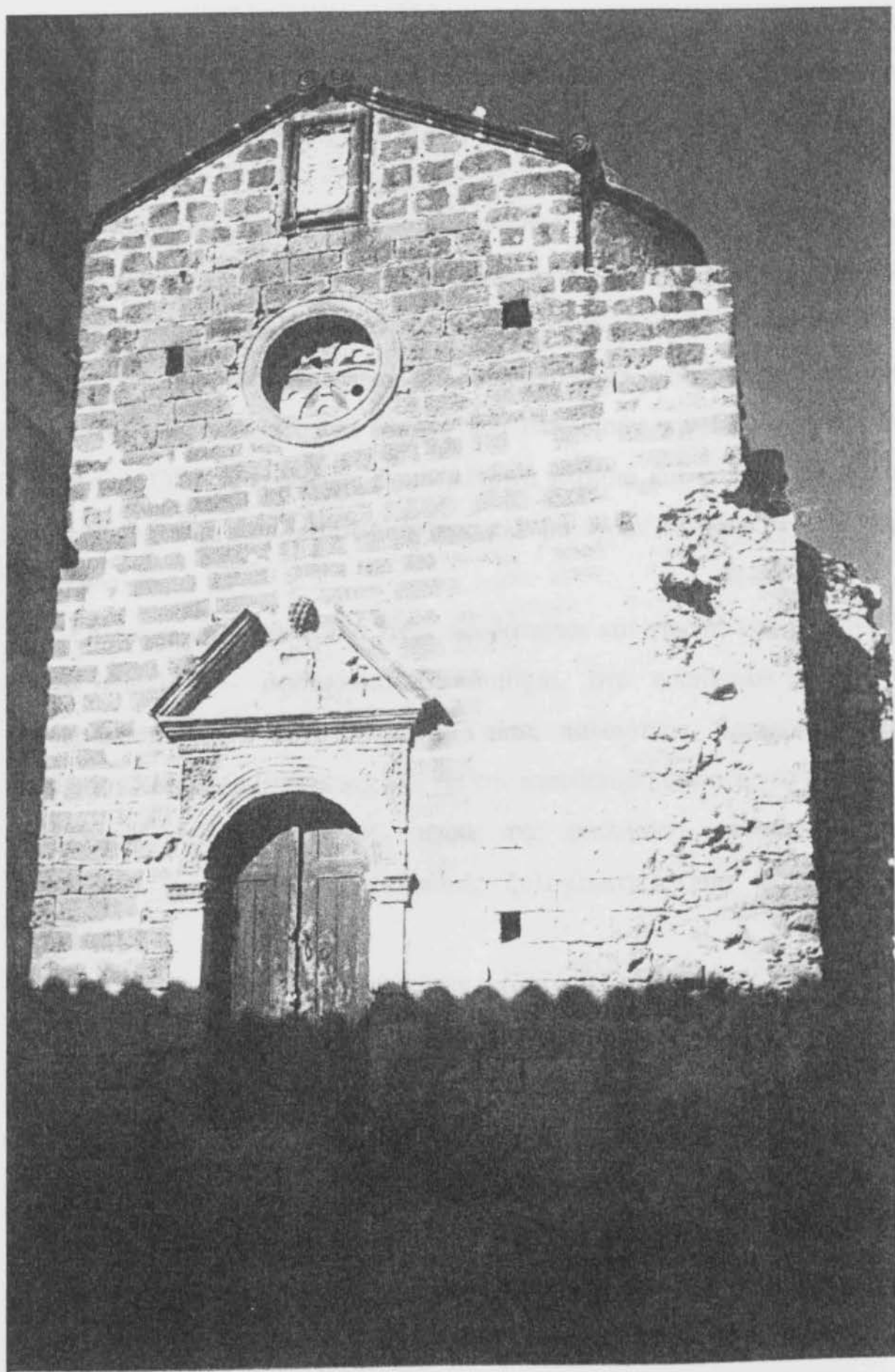
Στην εκκλησία Παναγία Μυρτιδιώτισσα φτάνει κανείς αν πάρει το δρόμο διαμέσου της στοάς που βρίσκεται σχεδόν στο ύψος του καμπαναριού της εκκλησίας Χριστός ο Ελκόμενος στη κεντρική οδό. Η πρώτη ματιά πέφτει στην ωραία δυτική πλευρά που είναι κατασκευασμένη από καλά λαξευμένες πέτρες. Η πόρτα έχει παραστάσεις που στο επάνω μέρος σχηματίζουν ένα τριγωνικό αέτωμα. Πάνω από το στρογγυλό παράθυρο, με πέτρινο πλαίσιο, υπάρχει ένα τετραγωνισμένο με στολίδια οικόσημο, που δείχνει ένα σταυρό στολισμένο με λουλούδια. Τούτο, άλλοτε, έδειχνε το οικόσημο του Βιλεαρδουινού (σταυρό με άγκυρα στο κάτω μέρος) και τροποποιήθηκε αργότερα. Η σημασία αυτού του οικόσημου έμεινε άγνωστη.

Ιστορικό του ναού

Η εκκλησία κτίσθηκε το 1690μ.Χ. από το Μονεμβασίτη Φιλόθεο Δαρμάριο, επίσκοπο Κυθήρων, ο οποίος και μετέφερε τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας από το νησί των Κυθήρων. Κτίσθηκε για το Τάγμα της μυρτοφόρου παρθένου Μαρίας. Στο κάτω μέρος του σταυρού υπάρχει ο γνωστός σαλίγκαρος, τον οποίον συναντάμε, τόσο στο αέτωμα της πρόσοψης, όσο και στα ακρώρεια της στέγης και στις άκρες των υδροροών.

Αρχιτεκτονική

Είναι μονόκλιτη βασιλική μετά τρούλου, με πλάγιο νάρθηκα στη νότια πλευρά και φέρει θαυμάσιες εξωτερικές κεραμικές διακοσμήσεις, ένθετους μαρμάρινους σταυρούς και κτητορική επιγραφή. Τα παράθυρα είχαν

Παναγία Μυρτιδιώτισσα

επενδυθεί με τμηματικό τοξοειδές στην πάνω πλευρά και με εξωτερικές κορνίζες της Αναγέννησης. Σήμερα ο ναός δε διαθέτει εσωτερικό διάκοσμο. Φυλάσσονται όμως τεμάχια από το παλιό ξυλόγλυπτο τέμπλο του Ελκόμενου Χριστού.

Η ίδια η εκκλησία είναι μια τετραγωνική αίθουσα χωρίς νάρθηκα, με καμάρα κατασκευασμένη από λαξευμένες πέτρες που στο κέντρο αφήνει θέση στο θόλο, ο οποίος ακουμπάει στο υψηλό τύμπανο. Η αψίδα είναι σκεπασμένη από ένα υπερυψωμένο ημικυκλικό θόλο, φτιαγμένο από τα ίδια υλικά και υπερκαλύπτει δύο εσωχές που υπηρετούν την Πρόθεση και το Διακονικό. Όλα τα παράθυρα έχουν πέτρινα πλαίσια και κυκλικά τόξα στο πάνω μέρος, ενώ στην εξωτερική τους πλευρά έχουν πλαίσια σε στυλ της Αναγέννησης.

Οι τοίχοι στο εσωτερικό είναι ασοβάτιστοι και γυμνοί και το μόνο – αλλά αξιόλογο – εκκλησιαστικό κόσμημα, στο εσωτερικό, είναι το εικονοστάσιο, πάνω σ' ένα σκαλί. Τούτο, παλαιότερα, βρισκόταν στην εκκλησία Χριστός ο Ελκόμενος και για την τοποθέτησή του στη νέα του θέση χρειάστηκε να γίνουν στους τοίχους της εκκλησίας εγκοπές, για να μπορέσουν να περάσουν οι πλούσιες ξυλογλυπτικές του διακοσμήσεις ανέπαφες.

Το στυλ, των ξυλογλυπτικών του εικονοστασίου, είναι πολύ διαφορετικό, από το στυλ των δύο δράκων που υπερκερούν το σταυρό, πάνω από την πόρτα του Ιερού Βήματος. Ενώ το ίδιο το εικονοστάσιο είναι πλούσια σκαλισμένο με εξαίσια βυζαντινή τεχνική, όπως το εικονοστάσιο του κοντινού χωριού Άγιος Νικόλαος στην ομώνυμη εκκλησία, το ξυλογλυπτικό εδώ, όσον αφορά τους δράκους και το σταυρό, είναι ξυλογλυπτική εργασία επίπεδη, φτιαγμένη από ερασιτέχνες απλοϊκούς τεχνίτες.

Δίκαια λοιπόν θα υποθέσει κανείς ότι η εργασία του επάνω μέρους του εικονοστασίου προστέθηκε μετά την μεταφορά του στην Παναγία Μυρτιδιώτισσα. Συχνά θα συναντήσει κανείς κλειστή την πόρτα της

εκκλησίας. Το ωραίο όμως αυτό εικονοστάσιο το βλέπει κανείς απ' το παράθυρο της εκκλησίας στη βορινή της πλευρά.

Αποτελεί το καλύτερο δείγμα βυζαντινού στυλ στη Μονεμβασία, διότι η απλότητα του οικοδομικού σχεδίου, η αρμονική εξίσωση των αναλογιών και οι πολλές λεπτομέρειες της εποχής της Αναγέννησης, εκφράζονται εδώ με πολύ κατανοητό τρόπο.

Συνοικία των Κρητικών : κατά τη διάρκεια του Ενετοτουρκικού πολέμου, πολλοί Κρητικοί εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, που περιβάλλει την εκκλησία, γι' αυτό και ονομάστηκε Παναγία η Κρητικιά.

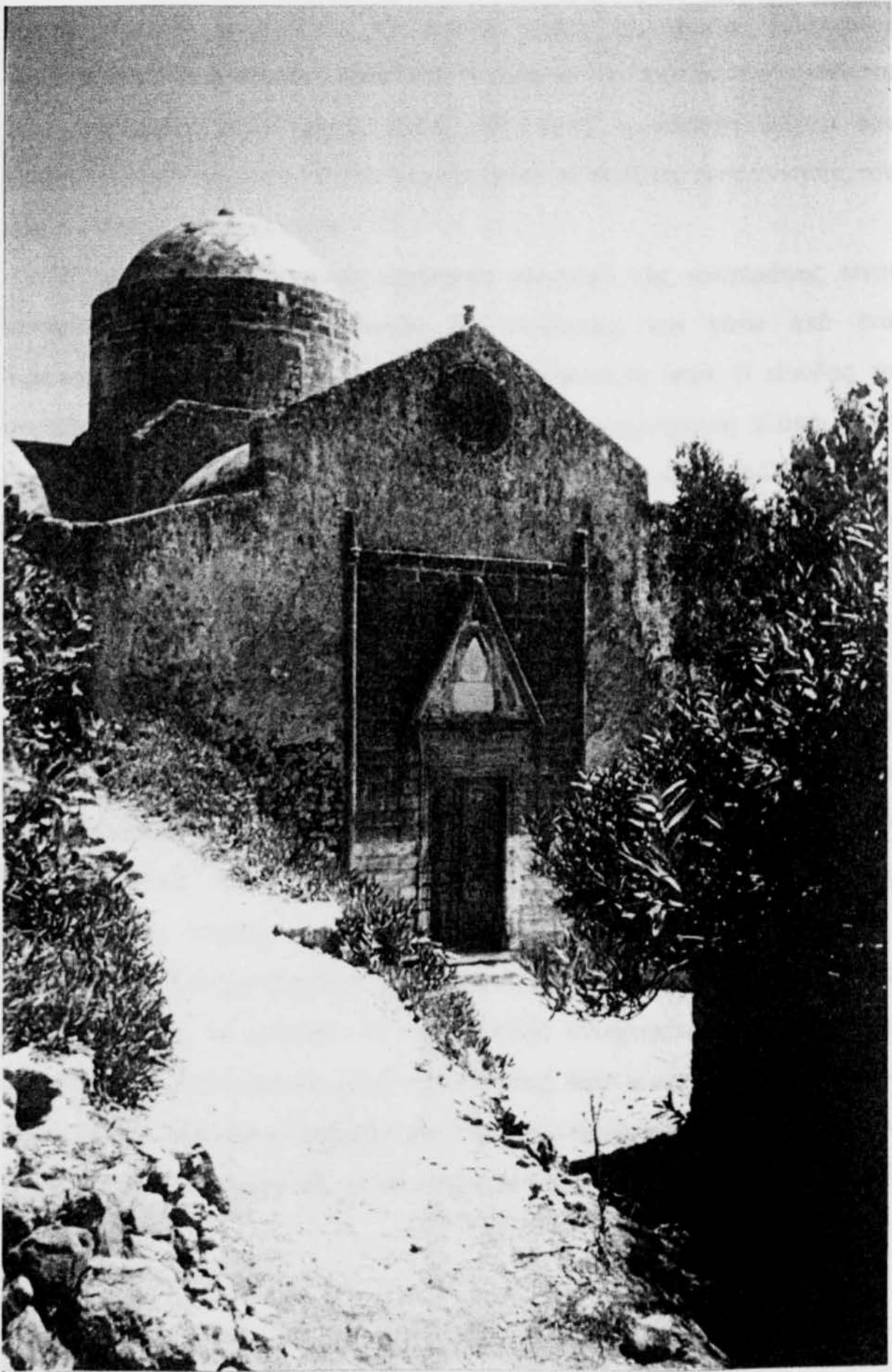
Ναός Αγίας Άννης

Μετά την εκκλησία της Μυρτιδιώτισσας και με κατεύθυνση προς τον Άγιο Νικόλαο, συναντάμε μια από τις τρεις εκκλησίες της Αγίας Άννης που υπάρχουν στην πόλη. Είναι δίκλιτη, ενετικής περιόδου και σώζεται η αρχή της αψίδας του ιερού. Διέθετε ημικυλινδρικούς θόλους και είχε διαστάσεις 8,6X11μ.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ένα χαρακτηριστικό αψιδωτό τρίγωνο δίνει την ιδιαιτερότητα του ναού, προσθέτοντας στην κατασκευαστικότητα του βυζαντινού ρυθμού την επιτήδευση της φράγκικης αρχιτεκτονικής. Εκεί γεύτηκε τους καρπούς της γνώσης ο μεγάλος ποιητής Γ. Ρίτσος.

Η εκκλησία είναι ένα τυπικό παράδειγμα για το ιταλο – βενετσιάνικο στυλ. Απ' έξω είναι ήδη αρκετά φανερό ότι η κάτοψή της ακολουθεί το λατινικό σταυρό. Οι πλευρές του σταυρού είναι σκεπασμένες από καμάρες

Άγιος Νικόλαος

αργολιθοδομής, υψώνοντας το σταυρό προς τα επάνω. Εσωτερικά δημιουργείται η εντύπωση, λόγω των πλευρικών της κλιτών, ότι πρόκειται για μακρόστενο οικοδόμημα. Αυτή καθ' αυτή, η κάτοψη δείχνει τον επηρεασμό από τη Δύση, ενώ τα διακοσμητικά σε στυλ της Αναγέννησης τον κάνουν ακόμη προφανέστερο.

Η τριγωνική μαρμάρινη κτητορική επιγραφή της ανεγέρσεως είναι κτισμένη πάνω από την είσοδο της εκκλησίας και κάτω από ένα διακοσμητικό, που παριστάνει ένα βυζαντινό δικέφαλο αετό. Η είσοδος, το μαρμάρινο τρίγωνο με τον δικέφαλο αετό και η αναμνηστική πλάκα, είναι στο αέτωμα της πρόσοψης μέσα σε ένα μεγάλο πλαίσιο από πωρόλιθους που κλείνεται ολόγυρα από λωρίδες βενετσιάνικου στυλ. Οι καμάρες και οι επίπεδες σκεπές των πλαϊνών κλιτών δεν έχουν κεραμωτές. Πάνω απ' τον τετραγωνικό όγκο του κεντρικού κλιτού, υψώνεται το τύμπανο, με παράθυρα που σήμερα έχουν κλειστεί και ο ημισφαιρικός θόλος.

Το τύμπανο και ο θόλος έχουν το ίδιο ύψος και είναι κτισμένοι από συμπαγή τοίχο, κατά το ιταλο-βενετσιάνικο στυλ. Το κύριο κλίτος και τα πλαϊνά κλίτη τελειώνουν σε αψίδες, των οποίων η ημικυκλική κάτοψη είναι και εξωτερικά ορατές. Όλες οι αψίδες έχουν ωραίες βενετσιάνικες διακοσμητικές λωρίδες.

Τα τόξα που χωρίζουν το κύριο κλίτος από τα πλαϊνά είναι οξυκόρυφα και ακουμπούν σε κολώνες. Στο νότιο τοίχο ανοίχτηκαν, τον 19^ο αιώνα, παράθυρα για καλύτερο φωτισμό της αίθουσας, διότι η εκκλησία εκείνον τον καιρό χρησιμοποιούνταν σαν σχολείο. Σήμερα η εκκλησία είναι άδεια και δεν λειτουργεί πλέον κανονικά, το δε εσωτερικό της είναι, δυστυχώς, σε κακή κατάσταση.

Ιστορικό του ναού

Κτίσθηκε το 1703 από τον ιατροφιλόσοφο Ανδρέα Λικίνιο, γιο μιας πολύ γνωστής οικογένειας της Μονεμβασιάς που αναγκάστηκε να καταφύγει, κατά την πρώτη κυριαρχία της Μονεμβασιάς από τους Βενετούς, στη Κέρκυρα, τον οποίο οι Τούρκοι κρέμασαν στην Κωνσταντινούπολη το 1715. Ο ναός αφιερώθηκε στο Νικόλαο Λικίνιο, θείο του Ανδρέα Λικίνιο. Μετά την απελευθέρωση χρησιμοποιήθηκε για τη στέγαση του δημοτικού σχολείου.

Αρχιτεκτονική

Είναι τρίκλιτη Βασιλική μετά τρούλου και στις τέσσερις γωνίες σχηματίζει επιμήκη διαμερίσματα που στεγάζονται με οξυκόρυφες καμάρες. Οι πεσσοί έχουν πώρινη στέψη με κυμάτια. Στην όψη του ναού συναντάμε γνώριμα Δυτικά στοιχεία, όπως το στρογγυλό παράθυρο, το αέτωμα, την πυργοειδή ενίσχυση στη γωνία, όπου διαμορφώνεται πύλωνας με κουφωτό ισόδομο σύστημα από πωρόλιθους κ.α. Στο υπέρθυρο της κύριας εισόδου υπάρχει εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα με το δικέφαλο αετό και με κτητορική επιγραφή που φέρει τη χρονολογία κτίσης 1703.

ΠΑΝΑΓΙΑ ΧΡΥΣΑΦΙΤΙΣΣΑ

Ιστορικό του ναού

Κάτω από τον Άγιο Νικόλαο, στο Ν.Α. άκρο των τειχών συναντάμε την Παναγία τη Χρυσαφίτισσα που κτίσθηκε το 1600, όταν μητροπολίτης στη Μονεμβασιά ήταν ο Παύλος Β'. Κατά το Ν. Βέη η Παναγία η Χρυσαφίτισσα

Παναγία Χρυσ αφίτισσα και το ιερό πηγάδι

κτίσθηκε στη θέση που βρισκόταν παλαιότερα η Παναγία η Οδηγήτρια ή Μονεμβασιώτισσα (όπου μόνασε η Αγία Μάρθα Μονεμβασιάς), η οποία κτίσθηκε το 1150 και πυρπολήθηκε από τους Τούρκους το 1540. Τότε καταστράφηκε και η εικόνα της Παναγίας της Μονεμβασιώτισσας που είχε στείλει σαν δώρο στους Μονεμβασίτες ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος το 1300. Η μεταγενέστερη εκκλησία έλαβε την ονομασία της από τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, που σύμφωνα με την παράδοση έφθασε ιπτάμενη από τα Χρύσαφα (χωριό κοντά στη Σπάρτη) και βρέθηκε σε παρακείμενο μικρό πηγάδι, απ' όπου αναβλύζει το μοναδικό "ζωντανό" νερό α' ολόκληρο το βράχο. Επί Τουρκοκρατίας η Χρυσ αφίτισσα έγινε πολιούχος και φρουρός της πόλης, σήμερα δε προσελκύει πολλούς προσκυνητές από διάφορα μέρη και η περίπιστη εικόνα της μαζί με την εικόνα του Ελκόμενου Χριστού, αποτελούν κατά το Ν. Βέη τα παλλάδια της ιεράς Μονεμβασιάς.

Δίπλα στην εκκλησία υπάρχει ένα μικρό εκκλησάκι το "ιερό πηγάδι".

Αρχιτεκτονική

Ωραία, τετραγωνική εκκλησία με τρούλο, τολμηρής κατασκευής. Στη βόρεια και νότια πλευρά 4 χαμηλωμένα τόξα εδράζουν τον τρούλο στους εξωτερικούς τοίχους ενώ στην ανατολική και δυτική πλευρά αυτό επιτυγχάνεται με ημικυκλικές καμάρες. Ο νάρθηκας καλύπτεται με ημικυλινδρικό θόλο που δημιουργεί ένα εγκάρσιο άξονα. Η εκκλησία δε διαθέτει καμπαναριό και η καμπάνα της βρίσκεται κρεμασμένη σ' ένα δέντρο πλησίον της.

Τάπια Χρυσ αφίτισσας - Το “κονάκι” του Αγά.

Μπροστά από τη Χρυσ αφίτισσα βρίσκεται η Ν.Α. τάπια του κάστρου και η θέα απ' εδώ είναι φανταστική. Δυτικά και απέναντι από τη Χρυσ αφίτισσα βρίσκεται μισοτελειωμένο το “κονάκι” του Αγά, που σύμφωνα με την παράδοση, προσπάθησε να το κτίσει το 1540 με πέτρες από την Παναγία τη Μονεμβασιώτισσα, αλλά έπεσε μεγάλο θανατικό σ' ολόκληρη την οικογένειά του. Το 1834, επί Όθωνος, ο de Mirbach έφτιαξε σχέδιο εκσυγχρονισμού της μεσαιωνικής πόλης, που εφαρμόστηκε μόνο στην τάπια της Χρυσ αφίτισσας. Ο χώρος διανοίχτηκε και κτίστηκαν δύο ογκώδη κτίρια.

ΑΛΛΕΣ ΜΙΚΡΟΤΕΡΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Αγιοι Σαράντα

Βρίσκονται κοντά στην Κεντρική Πύλη και δίπλα στον εμπορικό δρόμο. Σώζεται μικρό τμήμα με λίγες αγιογραφίες πίσω από μαγαζί.

Άγιος Δημήτριος – Άγιος Αντώνιος

Βρίσκεται κοντά στην κεντρική πύλη, είναι ρυθμού Βασιλικής χωρίς τρούλο και κτίσθηκε στις 23 Ιουλίου 1821 από το Νικόλαο Καλογερά. Είναι δισυπόστατη και μέχρι το 1899 ήταν ημιερειπωμένη. Μετά την Κρητική Επανάσταση του 1841, οι αδελφοί Αντώνης, Στάθης και Γιώργης Γιαχνής έφυγαν από την Κρήτη μαζί με την θαυματουργή εικόνα του Αγίου Αντωνίου και έτσι επισκεύασαν τον Άγιο Δημήτριο και έκτισαν δίπλα του τον Άγιο Αντώνιο. Τα δυο ιερά συγκοινωνούν μεταξύ τους και είναι η μόνη δίκλιτη εκκλησία που σώζεται ακέραιη.

Αγία Άννα η “καθολική”

Βρίσκεται κοντά στον Άγιο Δημήτριο και Β.Α. του. Έχουν φράξει την κόγχη του ιερού της εκκλησίας με τοίχο και στη νότια πλευρά έχουν κτίσει αλτάρι (καθολικό ιερό).

Ναός του Σωτήρος-“Χαμάμι του Σωτήρος”

Κοντά στη “Δώθε Τάπια”, κάτω από την Αγία Άννα την Καθολική, βρίσκονται δύο ιδιόρρυθμα κτίσματα που η παράδοση τα αναφέρει σαν παλιές εκκλησίες.

Το “χαμάμι του Σωτήρος” (λουτρό) μέσα στον κήπο ενός αρχοντικού και δυτικά του ο ναός του Σωτήρος (Αγία Σωτήρα) που σήμερα δεν έχει ιερό (καταστράφηκε από το χαμάμι).

Άγιος Ανδρέας

Βρίσκεται πίσω από τον Ελκόμενο Χριστό, στη νότια πλευρά των ερειπωμένων ανακτόρων του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου. Είναι μισοερειπωμένη, έχει θόλο ημικυλινδρικό και κτίσθηκε πιθανά κατά τη Γ' Ενετοκρατία(1690-1715).

Αγία Άννα

Βρίσκεται κοντά στο δυτικό τείχος, αριστερά του εμπορικού δρόμου, είναι ενετικής κατασκευής, μονόχωρη με ημικυλινδρικό θόλο. Στη βόρεια πλευρά υπάρχει υπόλειμμα γυναικωνίτη.

Άγιος Σπυρίδων

Ερειπωμένος, πλησίον στενού δρόμου που οδηγεί από τη Β.Δ. πύλη στην Πάνω Πόλη. Στο Β. τοίχο ανοίγονται δύο τυφλά τόξα και στο Ν. μια κόγχη και ένα παράθυρο. Στις πλευρές του Ν. κλίτους σώζονται δύο αετώματα. Πιθανά κτίστηκε επί Τουρκοκρατίας.

Αγίων Αποστόλων

Μικρός ναός κτισμένος σε απότομο βράχο, εντός σπηλαιίου, δεξιά στην άνοδο του κάστρου. Χρησιμοποιήθηκε σαν ασκητήριο και έχει τοιχογραφίες Αγίων και επιγραφή με λατινικά στοιχεία.

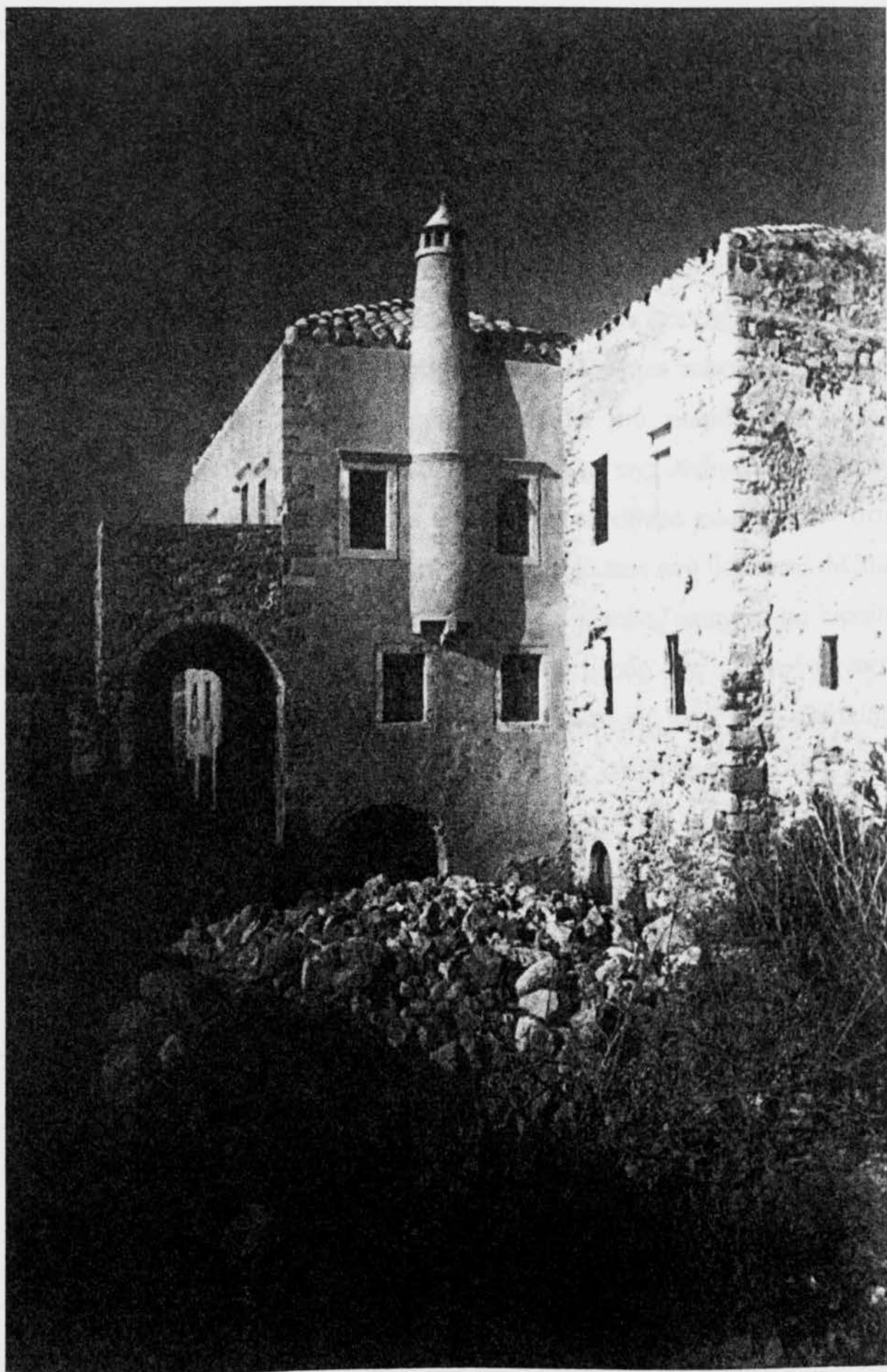
Άλλοι ναοί σχεδόν ερειπωμένοι είναι του Αγίου Στεφάνου, της Ευαγγελίστριας, κοντά στην οικία Καμπουράκη και του Αγίου Ιωάννη του

Θεολόγου. Σ' όλη την πόλη υπάρχουν κάποια ερείπια που φαίνεται να ανήκουν σε εκκλησίες, χωρίς να έχει εξακριβωθεί η ονομασία των εκκλησιών, ενώ οι διάφορες εργασίες φέρνουν ακόμη σε φως εκκλησιαστικά υπολείμματα της ναοστόλιστης βυζαντινής πόλης.

Το “σπίτι του Στελλάκη”

Το ανακατασκευασμένο “Σπίτι του Στελλάκη” είναι λόγω της θέσης του, των ωραίων αρχιτεκτονικών του λεπτομερειών και την αναφορά για τον χαρακτήρα των μεσαιωνικών δρόμων, το πλέον ενδιαφέρον παράδειγμα ενός αρχοντόσπιτου στην Μονεμβασιά. Με αυτό το σπίτι συνδέονται τρεις υπερυψωμένοι δρόμοι-αρτηρίες της πόλης. Κατ' αρχήν το μπαλκόνι του προεκτείνεται στο δρόμο προς το νότιο τείχος. Μετά ο δρόμος από την πλατεία, στο κάτω μέρος της δυτικής περιοχής της κάτω πόλης παράλληλα στο νότιο τείχος, διασχίζει μία στοά κάτω από το σπίτι. Τέλος μέσα σ' αυτή τη στοά καταλήγει και η στοά ενός δρόμου που ξεκινάει από τον κεντρικό δρόμο και οδηγεί στο νότιο τείχος. Τα κτίσματα πάνω από αυτή τη διασταύρωση των δύο στοών δημιουργούν μια στοά σε σχήμα T κάτω από το σπίτι.

Απάνω από την διασταύρωση αυτών των δύο στοών είναι το κύριο κτίσμα του σπιτιού. Δύο πλαϊνές πτέρυγες εφάπτονται ορθογώνια στο κύριο κτίσμα και περιβάλλουν έτσι το δρόμο που οδηγεί προς τα επάνω. Ένα άλλο σπίτι με ένα τοξοειδές παράθυρο, πάνω απ' το “Σπίτι του Στελλάκη”, εφάπτεται με το δρόμο που οδηγεί στο βουνό δίνοντας έτσι την εικόνα μιας

Το “σπίτι του Στελλάκη”

εσωτερικής αυλής. Από αυτή την “εσωτερική” αυλή μια σκάλα οδηγεί στον απάνω όροφο.

Κατά την ανακατασκευή, στο σοβατισμένο πλέον σπίτι, χρησιμοποιήθηκαν στους τοίχους πελεκημένες πέτρες, ενώ στις γωνίες και κόγχες η επεξεργασία της πέτρας προσέχθηκε ιδιαίτερα όπως η είσοδος με το ημικυκλικό υπέρθυρο, τα απέναντι της εισόδου τόξα των παραθύρων και τα μικρά τόξα ανάμεσά τους, που χωρίζονται με μια μικρή κολώνα, τα παράθυρα με τα ωραία κουφώματα, της εποχής της Αναγέννησης, στις πλαϊνές πτέρυγες, όπου και η κύρια είσοδος, τα παράθυρα που βλέπουν στη πλατεία και οι γωνίες του κυρίου κτίσματος που βλέπει στη θάλασσα. Μέσα σε μια από τις πλαϊνές πτέρυγες απέναντι στην είσοδο, υπάρχει μια ωραία μικρή εσοχή με ένα μυτερό τόξο στο πάνω μέρος της – μια τεχνική λεπτομέρεια βενετσιάνικου φλαμπογιάν στυλ. Από τη μεριά της πλατείας διακρίνονται οι καλοπελεκημένες πέτρες για την στήριξη της πλάκας στη βάση του καπνοδόχου.

Τομή – Όψη

Επέκταση της Β' Ενετοκρατίας

Το “σπίτι του Στελλάκη”

Αν συγκρίνει κανείς αυτό το σπίτι με τα ερείπια και τις ανακατασκευές των σπιτιών της κάτω πόλης, θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι αυτό το σπίτι ήταν και είναι το ωραιότερο αλλά και το πιο ενδιαφέρον. Η διεύθυνση των αρχαιοτήτων, η πολεοδομία και οι αρχιτέκτονες φρόντισαν με ζήλο ώστε, παρ' όλες τις σημερινές οικιστικές ανάγκες, να μην διαταραχθεί, κατά την ανακατασκευή του σπιτιού, η περιβαντολογική αρμονία με κατασκευαστικές αλλαγές και να μη καταστραφεί ο χαρακτήρας του είδους "εσωτερικής αυλής" του δημόσιου δρόμου. Πουθενά στη Μονεμβασιά δεν είναι τόσο φανερό το πρόβλημα της έλλειψης οικοπέδων και συνεπώς η ανάγκη της υπερκαλύψεως των δρόμων με δρομικές, όσο σ' αυτό το οίκημα.

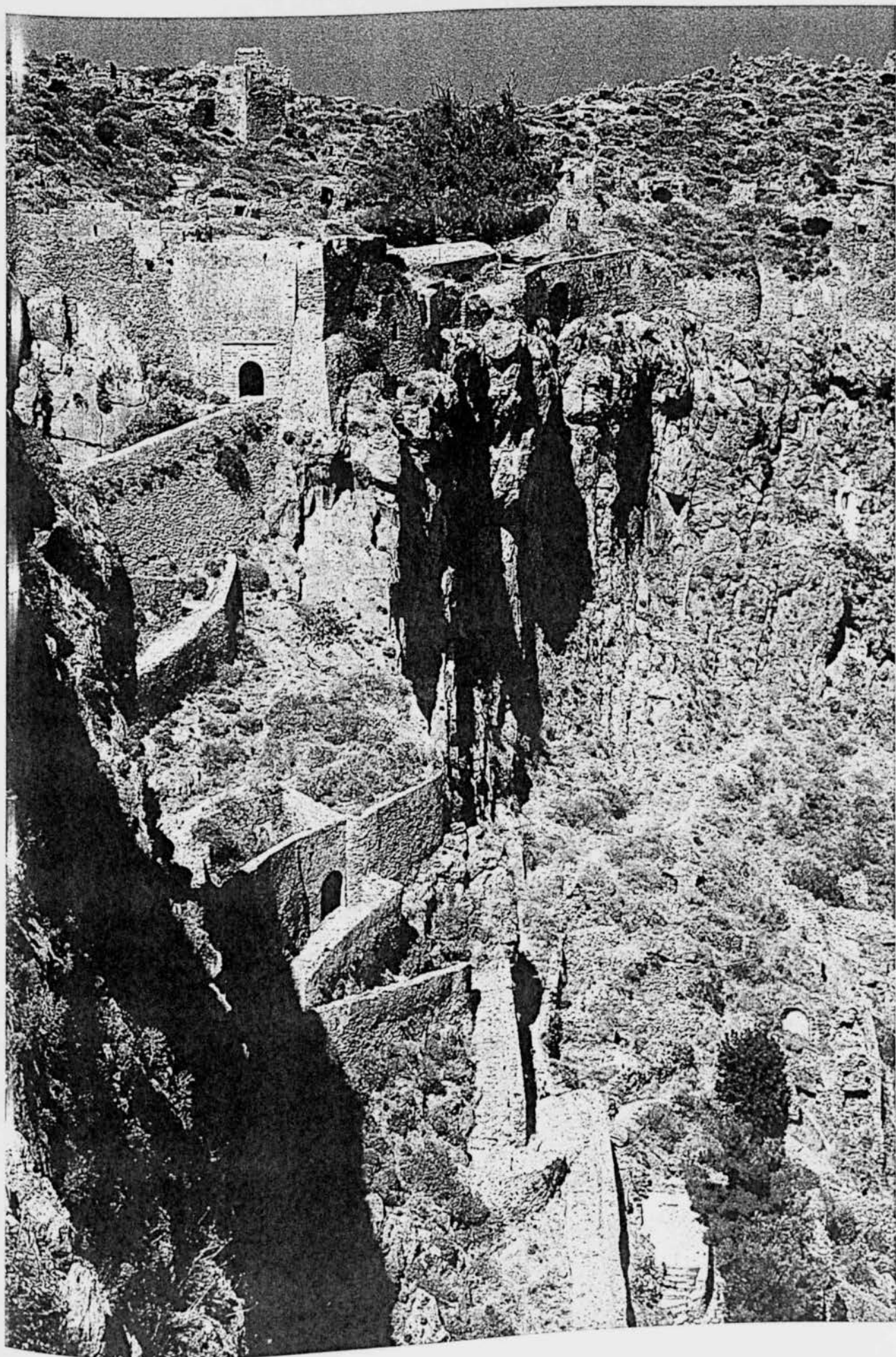
Η ΠΑΝΩ ΠΟΛΗ Ή ΓΟΥΛΑΣ

Η άνω πόλη με την κάτω συνδέονται με έναν αρκετά ανηφορικό δρόμο, με φαρδιά σκαλοπάτια, ο οποίος μέσα από δύο καμάρες του τείχους, οδηγεί με δέκα συνεχείς στροφές (τις βόλτες, όπως τις αποκαλούν οι ντόπιοι) στην κυρία πύλη της άνω πόλης.

Βράχοι, μισογκρεμισμένα τείχη, προεξέχοντα πυργίσματα, κλιμακωτά καλντερίμια συνοδεύουν την ανάβαση. Ο τοίχος του ανηφορικού δρόμου που σε μερικά μέρη του, στενεύει είναι κτισμένος με πέτρες και τούβλα. Σε μερικές μεριές είναι επιχρισμένος και καμιά φορά προβάλλει μέσα από τον τοίχο κάποιο κομμάτι μαρμάρου.

Η απόρθητη πύλη του κάστρου

Μετά την ελικοειδή πορεία των δέκα στροφών φθάνουμε στην Τοξωτή Απόρθητη πύλη του Γουλά, που ποτέ στη μακρόχρονη ιστορία της δεν παραβιάστηκε σε μάχη με τα όπλα.

Η πόρτα της πύλης είναι κατασκευασμένη από τους Τούρκους από ξύλο συκιάς με επενδύσεις σιδηρών φύλλων και τετράγωνα καρφιά ενισχυμένα. Πάνω από τη σιδηρόφρακτη πύλη υπάρχει σ' ένα ορθογώνιο πωρόλιθο ένας σταυρός σκαλισμένος και η βυζαντινή επιγραφή ICXC=NIKA.

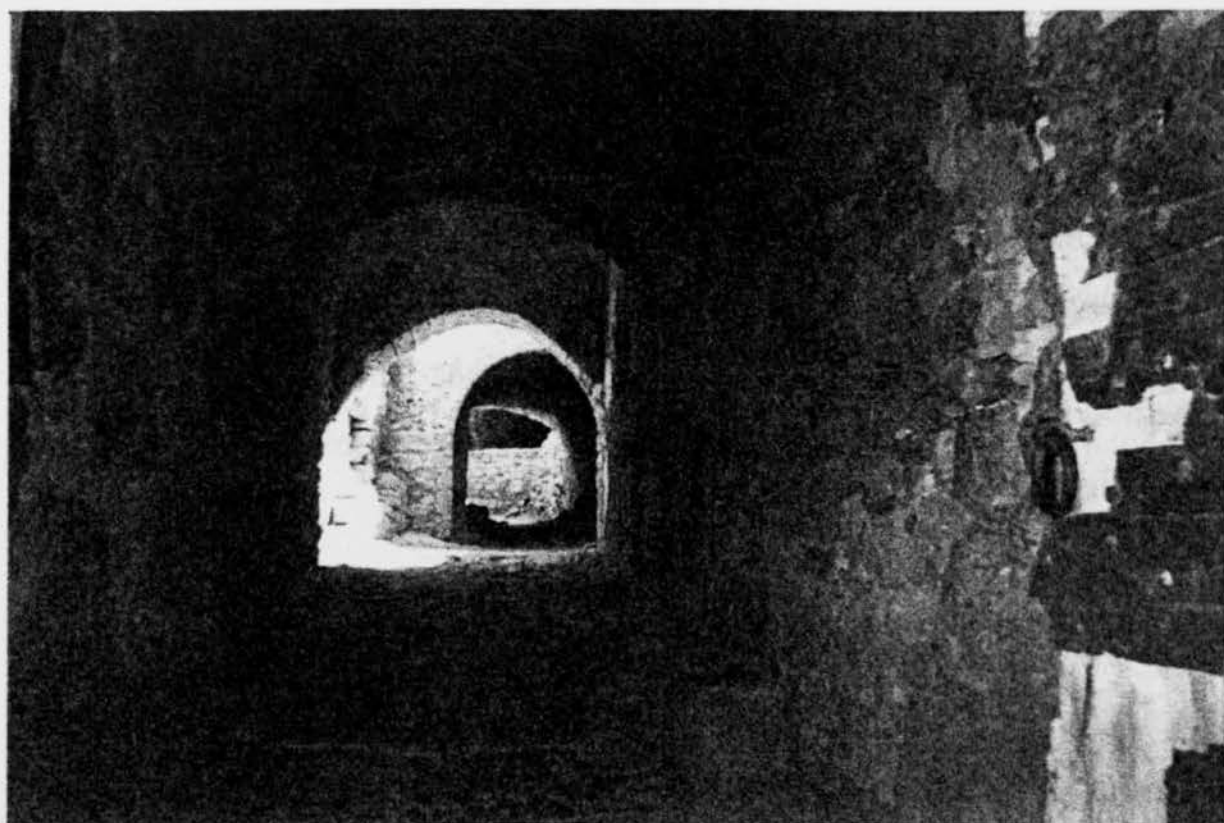
Οι φυλακές της πύλης

Διαβαίνοντας την πύλη, συναντάμε ένα καμαροσκέπαστο διάδρομο και στις δυο πλευρές τους διάφορους καμαροσκέπαστους χώρους που χρησιμοποιήθηκαν για φυλακές. Πριν την πύλη, στη βάση του βράχου, υπάρχει τρύπα που ίσως ήταν μυστική δίοδος. Μετά την πύλη υπήρχε επί Τουρκοκρατίας τζαμί που ονομαζόταν Ντερβίς Μεχμέτ Αγά.

Πλατεία Κάστρου- Μέγαρο προβλεπτή Ρενιέρη

Μετά την πύλη, βρισκόμαστε στην πλατεία του κάστρου που προσφέρει μια φαντασμαγορική θέα προς την Κάτω Πόλη και το αχανές πέλαγος.

Στο κέντρο της πλατείας και αριστερά της διακρίνονται τα ερείπια του αρχοντικού μεγάρου του Βενετού Προβλεπτή Σεβαστιανού Ρενιέρη. Στο εσωτερικό του μεγάρου, στο μαρμάρινο στόμιο της δεξαμενής σωζόταν, το οικόσημο του Ρενιέρη, το μονόγραμμά του και η χρονολογία 1511.

Η είσοδος στη Πάνω Πόλη

Τα τείχη της πάνω πόλης

Ολόκληρη σχεδόν η περιφέρεια του βράχου στεφανώνεται από τα πολυθρύλητα τείχη της πόλης που προκαλούν την έκπληξη και το θαυμασμό του επισκέπτη κτισμένα στο χείλος του γκρεμού.

Τα Ιουστινιάνεια τείχη του Γουλά.

Τα τείχη κτίστηκαν από τους Βυζαντινούς το 6ον μ.Χ. αιώνα, σύμφωνα με την παράδοση, τα έκτισε ο Ιουστινιανός το 550 μ.Χ. πολύ αργότερα οι Ενετοί (1464-1540) έκαναν τροποποιήσεις στα τείχη σύμφωνα με τις αμυντικές ανάγκες που επέβαλλε η χρήση των πυροβόλων όπλων. Τα τείχη περικλείουν χώρο μέγιστου μήκους 600 μ., μέγιστου πλάτους 300μ. και μέγιστης υψομετρικής διαφοράς 100μ.

Ανατολικά τείχη

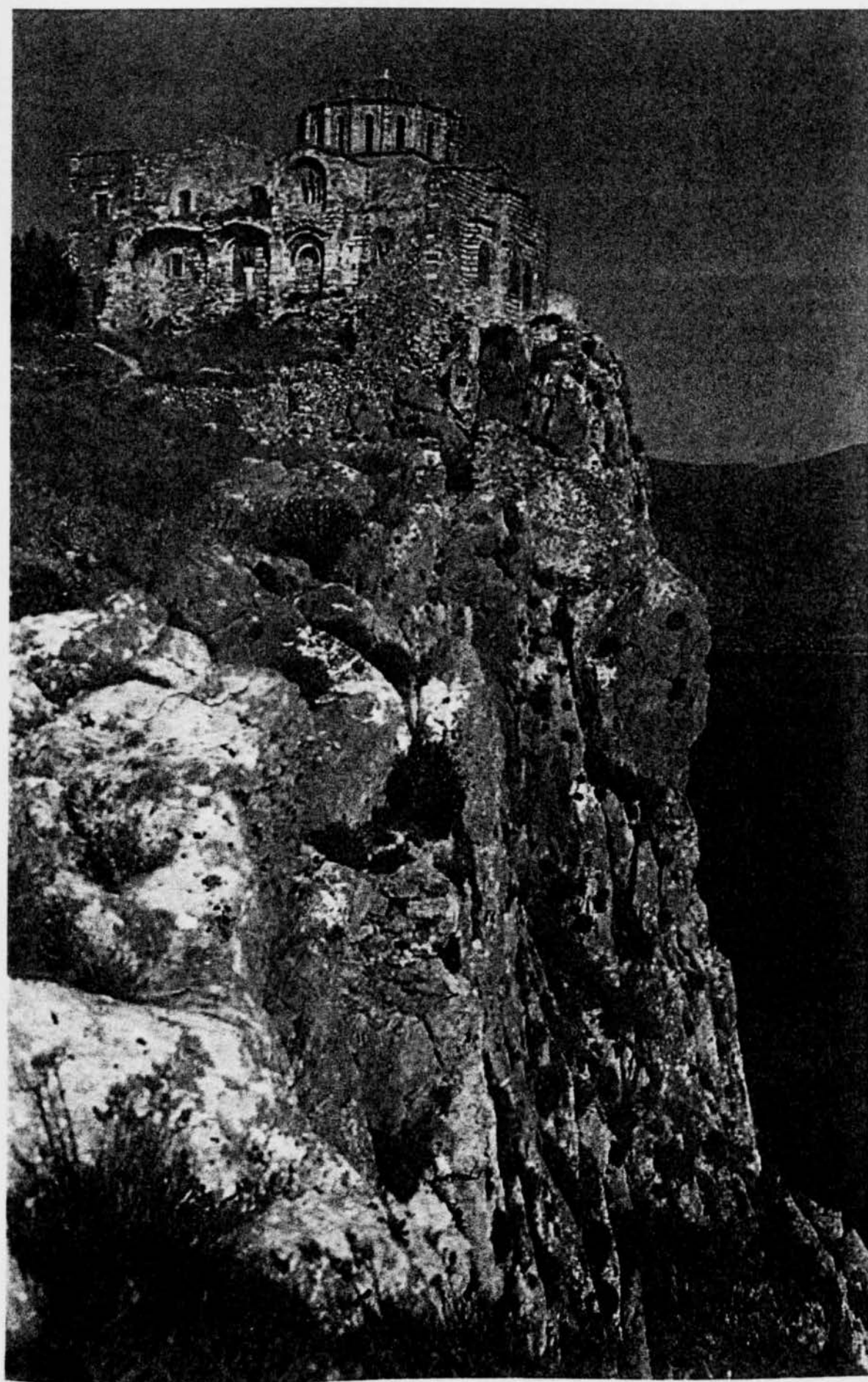
Στην ανατολική πλευρά του κάστρου συναντάμε την τάπια του τείχους και το φυλάκιο του ανατολικού κάστρου που ατενίζει το πέλαγος. Ο επισκέπτης θα αισθανθεί εδώ ότι βρίσκεται “μεσοπέλαγα” και θα έχει τη δυνατότητα να ατενίσει μια μαγευτική ανατολή.

Βόρεια τείχη

Απέναντι ακριβώς από την Κεντρική Πύλη του Κάστρου, στο μέσον περίπου του βόρειου τείχους, μια περίτεχνη βυζαντινή δημιουργία αιχμαλωτίζει το βλέμμα μας. Είναι η Αγία Σοφία σ’ ένα τοπίο που σε υποβάλλει, ενώ η θέα των απόκρημνων βράχων σου κόβει την ανάσα.

Αγία Σοφία

Γιγαντωμένη στη μάχη της με το χρόνο, θέλγει τον επισκέπτη έχοντας τα σημάδια των εκάστοτε πολιορκητών της. Κάθε γωνιά και διαφορετική διάσταση. Καμάρες και τόξα, κόγχες και τρούλοι εναλλάσσονται σε μια προοπτική αισθητικής τελειότητας και παραδοσιακής μεγαλοπρέπειας. Σπάνια ένας ναϊκός χώρος συνταιριάζει τη θαλπωρή του εξωκλήσιου και της μητρόπολης τη μεγαλειώδη αίγλη. Στο ναό αυτό επιτυγχάνεται με τους ευρείς εξωτερικούς χώρους και τον συγκριτικά μικρότερο εσωτερικό.

Η Αγία Σοφία

Το ιστορικό του ναού

Η ανέγερση της Αγίας Σοφίας από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β' Παλαιολόγο 1282-1328

Κατά το διάστημα της παραμονής του Ανδρόνικου Β' στη Μονεμβάσια, η αυτοκράτειρα του έκτισε την εκκλησία σε ανάμνηση της περίφημης Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα με την παράδοση είχε 101 πόρτες και παράθυρα.

Ο Ενετικός Νάρθηκας (1464- 1540)

Κατά τη Β' Ενετοκρατία προστέθηκε στη δυτική πλευρά της νάρθηκας με δύο ορόφους και με οικόσημο που φέρει τη χρονολογία MCCCCC XXV (1525). Την ίδια περίοδο κατασκευάστηκε διώροφο κτίριο που ακουμπά στο νάρθηκα. Τα κτίσματα πάνω από το νάρθηκα χρησίμευαν ή για βιβλιοθήκη για ηγουμενείο.

Η Αγία Σοφία Τζαμί (1540 -1690 και 1715 -1821)

Όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν τη Μονεμβασία στα 1540 δεν επέτρεψαν στους Χριστιανούς να κατοικήσουν στην Πάνω Πόλη. Έτσι οι ναοί σταδιακά εκεί εξαφανίστηκαν και σήμερα σποραδικά γίνεται αντιληπτή η ύπαρξη κάποιων απ' αυτούς ανάμεσα στα ερείπια. Μόνο ο ναός της Αγίας Σοφίας, που ήταν αφιερωμένος στη Θεοτόκο Οδηγήτρια, διατηρήθηκε, γιατί τον μετέτρεψαν σε τζαμί. Στην είσοδο του ναού που υπήρχε προς τη νότια πλευρά του, προστέθηκε ένας τουρκικός μιναρές. Δυστυχώς την περίοδο της Τουρκοκρατίας, οι θαυμάσιες και ανυπολόγιστης αξίας τοιχογραφίες της εκκλησίας ασβεστώθηκαν και υπέστησαν ανεπανόρθωτη καταστροφή. Το 1844 η βόρεια πλευρά του ναού αναστυλώθηκε και σώζονται 2 κελιά μοναστηριού.

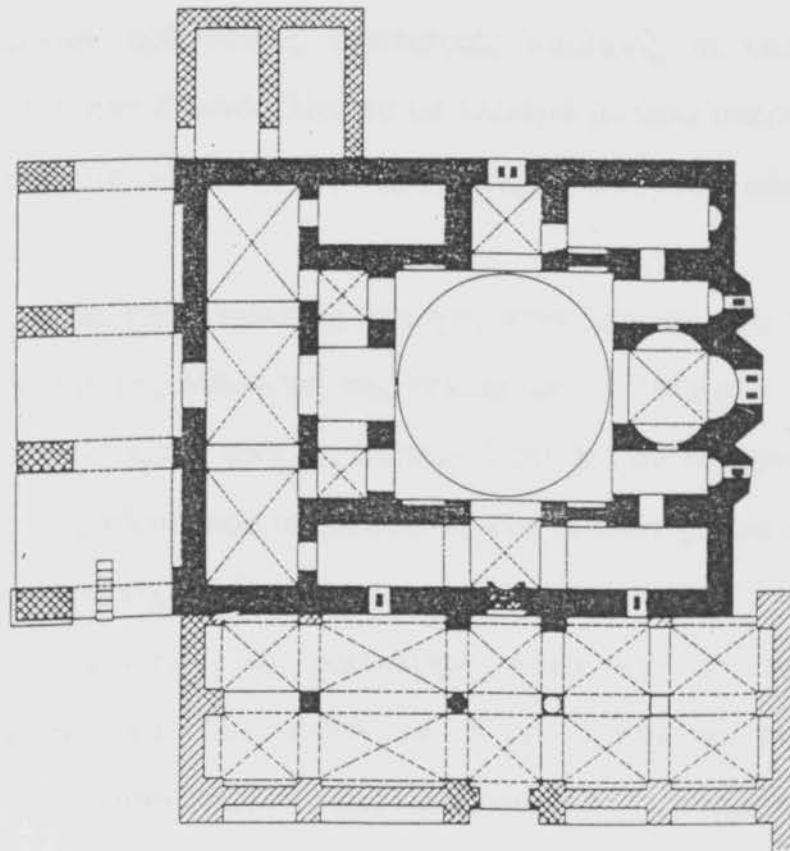
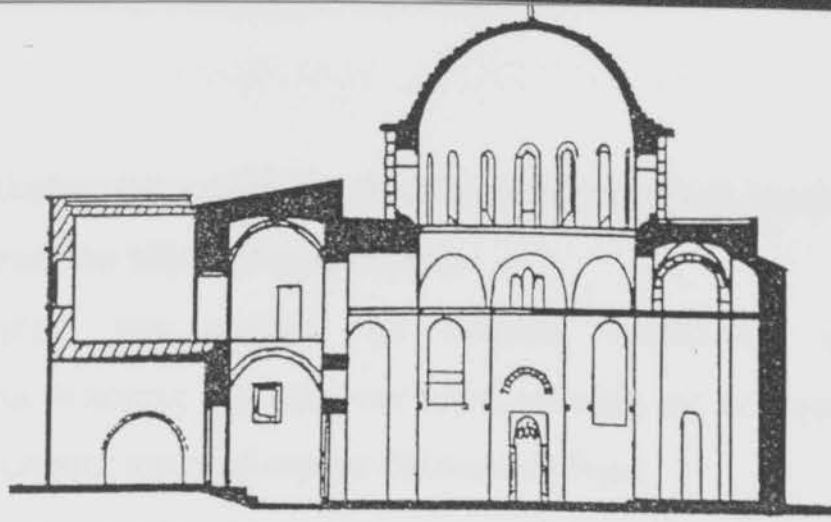
Αρχιτεκτονική

Αποτελεί ένα από τα ωραιότερα μνημεία, τύπου οκταγωνικού της Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής. Σ' ολόκληρη την Ελλάδα μόνο 8 ναοί του τύπου αυτού υπάρχουν (Δαφνί, Όσιος Λουκάς στη Λειβαδιά, Άγιοι Θεόδωροι στο Μυστρά, Χριστιάνων στην Κυπαρισσία, Παρηγορήτρια στην Άρτα και Νέα Μονή στη Χίο). Η Αγία Σοφία μοιάζει περισσότερο με τη Μονή Δαφνίου.

Η κατασκευή του ναού, εξαιτίας κυρίως των μεγάλων διαστάσεων του τρούλου, ήταν πολυδάπανη και απαιτούσε εξαιρετικούς τεχνίτες και πολύ καλές χαράξεις. Φαίνεται ότι και από τα δύο διέθετε η Μονεμβασία στα μέσα του 12^{ου} αιώνα, όταν για επιβράβευση ίσως κάποιων νικηφόρων θαλάσσιων επιχειρήσεων, χτίστηκε ψηλά πάνω στο γκρεμό για να διακρίνεται από μακριά στη θάλασσα.

Ο μεγάλος πολυγωνικός τρούλος, αποτελεί θαύμα αρχιτεκτονικής δημιουργίας, είναι κτισμένος χωρίς καλούπι, από πλίνθους. Καλύπτει την τετραγωνισμένη αίθουσα της εκκλησίας και στηρίζεται απάνω σε ένα τύμπανο που έχει 16 στύλους και ισάριθμα παράθυρα τρίλοβα κουφικά. Αυτό το τύμπανο στηρίζεται σε οκτώ τριγωνικές αγκωνιές, τα ονομαζόμενα και ημιχώνια. Κάτω από τα ημιχώνια τούτα οι τοίχοι προς τον Βοριά και το Νότο είναι συμπαγείς και στέρεοι, εν τούτοις προς την ανατολική και δυτική πλευρά, διακόπτονται από τόξα και από τις μαρμάρινες κορνίζες τους, αφήνοντας να γίνει ένας ορθογώνιος χώρος με δύο κολώνες στην δυτική γωνία και τρία ασπιδοειδή στηρίγματα στην ανατολική γωνία. Η κεντρική αίθουσα με το βωμό στεγάζεται από ένα σταυρόλιθο.

Οκτάγωνη εκκλησία λέγεται διότι, οι τέσσερις τοίχοι των σταυροθολίων, μεταξύ των οποίων υψώνεται ο θόλος, δίδουν οκταγωνικό σχήμα, πάνω στο οποίον ακουμπάει το τύμπανο και ο θόλος. Μεταξύ των τοίχων των σταυροθολίων υπάρχουν κοίλα ημιχώνια ενώ οι τοίχοι των σταυροθολίων καταλήγουν σε κολώνες.

Τομή – Κάτοψη Αγίας Σοφίας

Η εκκλησία διαθέτει ένα διώροφο εξωνάρθηκα που κτίστηκε στην εποχή της πρώτης βενετσιάνικης κυριαρχίας και έχει τρεις θόλους που ακουμπάνε σε βαριές κολώνες. Ο εξωνάρθηκας αυτός είναι ανοικτός στις πλαϊνές πλευρές του με υπέρθυρα τόξα. Το κάτω μέρος δίνει την εικόνα στέρεου και συμπαγούς κτίσματος.

Οι γνωστές βενετσιάνικες διακοσμητικές λωρίδες κοσμούν τις κολώνες στο κάτω μέρος τους. Επίσης οι λωρίδες αυτές χωρίζουν το ισόγειο από τον δεύτερο όροφο και τούτον από το αποπάνω του στηθαίο της σκεπής. Τρία

παράθυρα με πλαίσια της εποχής της Αναγέννησης χτίστηκαν ακριβώς απάνω από κάθε άνοιγμα του τόξου στην πρόσοψη.

Ο νάρθηκας, που αρχικά είχε υπερώο, αποτελείται από τρία σταυροθόλια και οι πόρτες του, προς την κύρια αίθουσα της εκκλησίας, έχουν μαρμάρινους πεσσούς και σκαλισμένα ξύλινα υπέρθυρα.

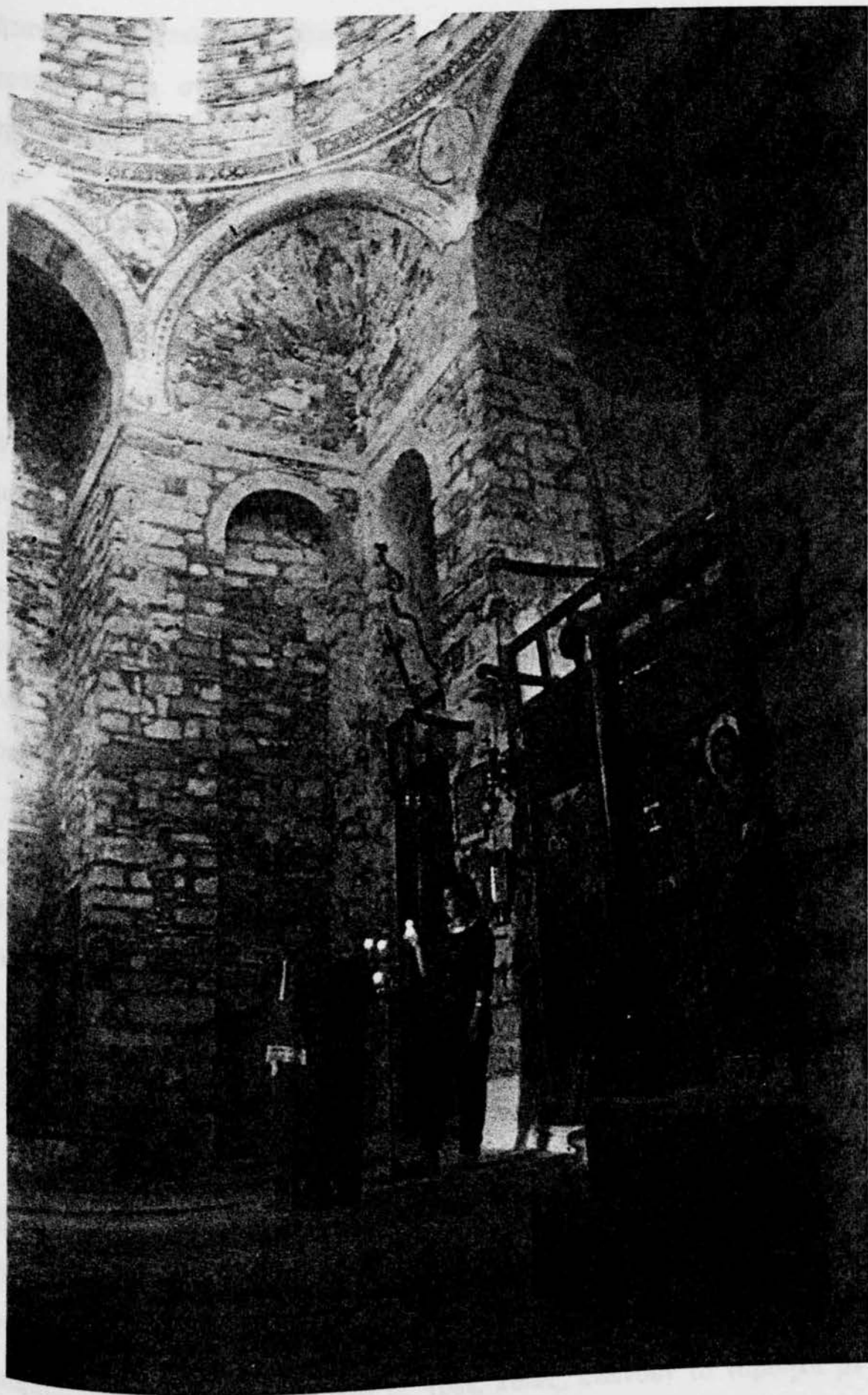
Στις τέσσερις γωνίες που το αρχιτεκτονικό σχέδιο δημιουργεί ένα τετράγωνο, υπάρχουν ορθογώνιες εσωτερικές καμάρες, οι οποίες έχουν πρόσβαση από τον νότιο πλαϊνό κλίτο το με ελαφρά μυτερά υπέρθυρα. Στον βόριο πλαϊνό κλίτο, μία μόνο από τις κάμαρες έχει πρόσβαση μέσα από μία μικρή πόρτα.

Κατά τη διάρκεια της τουρκικής κατοχής κτίστηκε και ένα “Μιχράμ” στον εσωτερικό νότιο της αίθουσας της εκκλησίας. “Μιχράμ” είναι μια εσοχή στον τοίχο που βλέπει προς τη Μέκκα. Στην βυζαντινή εποχή υπήρχε σ’ αυτήν τη θέση μια πόρτα που οδηγούσε σε ένα μοναστήρι, το οποίο ήταν κτισμένο παραπλεύρως της εκκλησίας.

Οι Τούρκοι έκλεισαν το μοναστήρι αυτό και το άφησαν να καταστραφεί. Τούτο είχε δύο κλίτη με πέντε κελιά το καθένα που σκεπάζονταν με σταυρωτούς θόλους από πληθοδομή και ακουμπούσαν πάνω σε δυο τετράγωνος κολώνες και δύο μαρμάρινους στύλους. Σήμερα ένας από τους στύλους υψώνεται μόνος και εγκαταλελειμμένος.

Οι τοίχοι του ναού είναι κτισμένοι από πέτρα με ένα τούβλο ανάμεσα στις παράλληλες σειρές και δύο τούβλα στις κάθετες σειρές. Ο θόλος έχει ένα συνεχή γείσο από τούβλα στην εξωτερική πλευρά του και μεταξύ των παραθύρων του, υπάρχουν ημιστύλια κατασκευασμένα από πέτρα και τούβλο.

Κομμάτια από το παλαιό τέμπλο, τα επιθήματα των παραθύρων, τα περιθώρια στις πόρτες και άλλα μέλη, είναι μαρμάρινα και αποτελούν παραδείγματα πολύ καλής γλυπτικής του 12^{ου} αιώνα. Είναι αρκετά σπάνια για την περιοχή της Μονεμβασίας, όπου σπανίζει το μάρμαρο. Από μάρμαρο

Μέσα στην Αγία Σοφία

ήταν κατασκευασμένα και τα 8 ανάγλυφα προσκυνητάρια που ήταν τοποθετημένα στους οκτώ πεσσούς γύρω από τον κεντρικό χώρο του τρούλου.

Τοιχογραφίες

Οι περίτεχνες τοιχογραφίες της Αγίας Σοφίας είναι εμπνευσμένες από το Βυζαντινό ουμανισμό που τον 11^ο προς 12^ο αιώνα παρουσιάζεται στην ψηφιδωγραφική διακόσμηση των εκκλησιών και είναι της ίδιας χρονολογίας με το ναό. Παρά την εκτεταμένη καταστροφή των τοιχογραφιών από τους Τούρκους, μπορούμε ακόμη κι σήμερα να θαυμάσουμε τα υπολείμματα της εντυπωσιακής βυζαντινής τέχνης. Στην αριστερή πλευρά της εισόδου, στο νάρθηκα, συναντάμε τη σπουδαιότερη τοιχογραφία με τη μορφή του Μεγάλου Αρχιερέα και την προσκομιδή των αγγέλων, η αποτύπωση των οποίων θεωρείται σαν η “ελληνικότερη αγγελική μορφή”.

Στο τύμπανο πάνω από το ιερό βρίσκεται κατεστραμμένη η τοιχογραφία του Παντοκράτορα, στη βάση του τρούλου στηθάρια αγίων, στο φουρνικό του ιερού το “παλαιό των Ημερών”, στα τόξα του ναού Ιεράρχες και λίγα υπολείμματα τοιχογραφιών από στρατιωτικούς αγίους.

Διακόσμηση

Ο ναός είχε ωραιότατη διακόσμηση με γλυπτά και ψηφιδωτά Βυζαντινής τεχνοτροπίας, όπως μαρτυρούν και τα σημερινά λείψανα που διασώζονται. Στο κιονόκρανο μαρμάρινης κολώνας σ’ ένα από τα παράθυρα της εκκλησίας μια θαυμάσια ανάγλυφη παράσταση της Σαλώμης. Σπουδαία μαρμάρινα υπέρθυρα πάνω από τις τρεις πύλες, ενώνουν το νάρθηκα με το ναό, στολισμένα με ωραία σχέδια, ενώ χαρακτηριστικά είναι τα περιστέρια με τον “κλάδο ελαίας”.

Τα κτισμένα στα παράθυρα κιονόκρανα αξίζουν της προσοχής του επισκέπτη, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό της εκκλησίας. Εδώ βλέπουμε έναν χορευτή με μακρύ χιτώνα καθώς και δύο λαγούς, μία κότα και δύο περιστέρια.

Στη βάση του τρούλου, διακρίνουμε μια μαρμάρινη γραμμή. Στην εξώθυρα διακρίνουμε ανάγλυφη μαρμάρινη παράσταση με αμνούς και παγώνια, ενώ στο διώροφο νάρθηκα υπάρχουν μαρμάρινα κοσμήματα, πλάκα με οικόσημο και στο δάπεδο αρχαία επιγραφή με τα εξής: “ΚΑΙΕ (ΥΕΡΓΕΤΗΣ) (Ω)ΝΑΙ (Α)Τ(Ε) ΛΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝΑΡΧΗ(Ν) ΕΙΣ ΤΗΝ (Ε)ΥΝΟΙΑΝ...(ΠΟΛ)ΕΙΤΩΝ...”.

Άλλες εκκλησίες στην Πάνω Πόλη

Υπάρχουν ενδείξεις ότι υπήρξαν μια-δυο μικρές εκκλησίες στην Πάνω Πόλη καθώς και τα μοναστήρια της Παναγίας (το αρχαιότερο από τα είκοσι μοναστήρια της χερσονήσου του Μαλέα, που ήταν καθεδρικός ναός της Πάνω Πόλης πριν την Αγία Σοφία) και της Οδηγήτριας (κατ' άλλους είχε κτιστεί στη θέση της Παναγίας της Χρυσοφίτισσας). Σήμερα όλα αυτά αποτελούν μια ερειπωμένη μάζα.

Το Βενετσιάνικο Διοικητήριο

Οι Ενετοί το 1464-1540 κατασκεύασαν δίπλα στην Αγία Σοφία μεγαλοπρεπές μέγαρο και το χρησιμοποίησαν για Διοικητήριο.

“Mura Rossa”

Στο βόρειο τείχος δυτικά από την Αγία Σοφία στη Β.Δ πλευρά του κάστρου υπήρχε αρχική πύλη του, την οποίαν έκλεισαν οι Τούρκοι, ίσως

μετά την αποτυχημένη απόπειρα των ιπποτών της Μάλτας υπό την αρχηγία του Λα Βαλέτ (το 1564) για την κατάληψη της Μονεμβασιάς. Τα τείχη καταλήγουν σ' ένα φυλάκιο, από το οποίο εβάρλετο ο δρόμος που ένωνε τη Μονεμβάσια με την απέναντι λακωνική γη. Οι βενετσιάνοι ονόμασαν το τείχος αυτό "Mura rossa" (δηλαδή κόκκινο τείχος) από το κόκκινο κονίαμα που χρησιμοποιήθηκε για το κτίσιμο του, ευδιάκριτο και σήμερα ιδιαίτερα στην κάτω εξωτερική πλευρά των τειχών.

ΝΟΤΙΑ ΤΕΙΧΗ

Βυζαντινό φυλάκιο του 13^{ου} αιώνας.

Στα νότια τείχη, αριστερά της εισόδου, εκτείνεται χαμηλό τείχος που καταλήγει σε φυλάκιο του 13^{ου} αιώνας. Στην πλευρά αυτή συναντάμε ερείπια που πιθανά ανήκουν σε στρατώνες.

Η Τάπια του Κρητικού.

Κατά την Α' Τουρκοκρατία (1540-1690) διαμορφώθηκε στα νότια τείχη η τάπια του "Κρητικού" όπως λεγόταν, για τον έλεγχο του δυτικού τείχους και των πυλών του στην Κάτω Πόλη. Τότε κτίσθηκε κι ένα μικρό τζαμί από τους Τούρκους.

Οι Δημόσιες Δεξαμενές "Κερατσίνι-Κάτεργο-Καράβι".

Στη νοτιοδυτική πλευρά του κάστρου και σε μικρή απόσταση από τα νότια τείχη, συναντάμε τις μεγάλες δεξαμενές του κτισμένες από Βυζαντινούς. Αυτές κατά τη διάρκεια μακρόχρονων πολιορκιών ποτέ δεν

άφησαν τη Μονεμβάσια χωρίς νερό. Διαμορφώθηκαν επί Τουρκοκρατίας και οι δύο εξ' αυτών(Καράβι, Κερατσίνι) σώζονται σε καλή κατάσταση.

ΔΥΤΙΚΑ ΤΕΙΧΗ-ΑΚΡΟΠΟΛΗ

“Φρούριον εν φρουρίω”-“Κεφαλάρι της Πυριτιδαποθήκης” ή “Λύκος”

Στη δυτική πλευρά, στο υψηλότερο σημείο του Κάστρου, υπάρχει ένας περιτειχισμένος και οχυρωμένος χώρος που στις γωνιές του έφερε πύργους. Ήταν το φρούριο “εν φρουρίω”, η Ακρόπολις του Γουλά, όπου οι πολιορκημένοι έβαλλαν εναντιον των πολιορκητών στη γέφυρα και την απέναντι ξηρά από πύργους. Εκεί υπάρχει τείχος που καταλήγει σε πύργο(ερειπωμένο). Το κτίσμα αυτό είναι υπόλειμμα βυζαντινού οχυρού που κτίσθηκε στα μέσα του 13^{ου} αιώνα. Στην ανατολική του άκρη κτίσθηκε ένα δεύτερο φρούριο του “Κασίμ Πασά”.

Πυριτιδαποθήκη

Δίπλα και νότια του φρουρίου, υπάρχει οίκημα που σώζεται σε καλή κατάσταση και χρησιμοποιήθηκε για αποθήκη πυρομαχικών. Κτίσθηκε στη θέση του ενός από τους γωνιακούς πύργους της Ακρόπολης κατά τη Γ' Ενετοκρατία(1690-1715). Βορειοδυτικά, κοντά στη Mural Rosa, υπάρχουν ερείπια ανεμόμυλου για την άλεση του σιταριού. Το 1689 έγινε μεγάλη έκρηξη στο κάστρο που ο Andrius την τοποθετεί στην πυριτιδαποθήκη, ενώ ο Lavasseur στο μύλο.

Η Πυριτιδαποθήκη

Η ΠΑΝΩ ΠΟΛΗ

Πόλη της αριστοκρατίας και των διοικητικών υπηρεσιών, παρουσίασε τόσο μεγάλη ακμή ώστε ακόμα και σήμερα γίνεται ορατή στην ερειπωμένη καστροπολιτεία. Γουλάς ονομάστηκε από το “Γουλί” λόγω της φαλακρότητας του εδάφους ή από το “Γουλάς” των Αλβανών που σημαίνει οχύρωμα.

Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί που έμενε στη Μονεμβάσια το 1666 αναφέρει ότι υπήρχαν στην Πάνω πόλη 500 σπίτια, οχυρωμένα σαν κάστρα, με κοκκινόχρωμα κεραμίδια ... “άσπρα σαν κύκνοι, όλα τα σπίτια είναι πλούσια και κομψά ,άξια για έναν βασιλιά ...και είναι τέτοιας ομορφιάς που θ’άξιζαν παγκόσμια αναγνώριση ...”!!

Η πάνω πόλη απλώνεται στο μεγάλο σφηνοειδές πλάτωμα, το οποίο από το Βορρά, το Νότο και την Ανατολή, όπου βρίσκεται η απόληξη του,

περιορίζεται από το χείλος του γκρεμού. Στη δυτική πλευρά μια μεγάλη έκταση ακάλυπτη ανηφορίζει ομαλά ως την Ακρόπολη. Το μέγιστο μήκος είναι 600 μέτρα περίπου και το μέγιστο πλάτος 300, ενώ η σημαντική κλίση δίνει μια γενική υψομετρική διαφορά 100 μέτρων στο πλάτωμα.

Πολεοδομικός ιστός

Η εντυπωσιακή παραλληλία των κτισμάτων μεταξύ τους δείχνει ότι ίσως υπήρξε κάποιας μορφής αρχικός σχεδιασμός. Αν και το οδικό δίκτυο δεν είναι πολύ σαφές, από τη διάταξη των κτισμάτων φαίνεται ότι υπήρχαν δύο κύριοι άξονες περίπου παράλληλοι, που διέτρεχαν την πόλη στο μήκος της. Διακρίνονται και δρόμοι κάθετοι προς αυτόν.

Πλατείες είναι άγνωστο αν υπήρχαν, εκτός από αυτήν που βρίσκεται μετά την Πύλη ανόδου, που έχει οπωσδήποτε αλλάξει μορφή.

Τα κτίσματα δεν ήταν πολύ πυκνά και δεν φαίνεται να είχαν μέτωπο στους δρόμους.

Τα σπίτια κλείνονταν από κάποιο περίβολο, σε ορισμένες περιπτώσεις οχυρωμένο, μέσα στον οποίον υπήρχαν δένδρα και ίσως και περιβόλια.

Στην Πάνω Πόλη δεν φαίνεται να υπήρχαν κανενός είδους εμπορικές δραστηριότητες, μαγαζιά, εργαστήρια, εμπορικές αποθήκες ή άλλα σχετικά κτίρια.

Δε φαίνεται επίσης να υπήρχαν κοινόχρηστα κτίρια, όπως λουτρά.

Αρχιτεκτονική των κτισμάτων

Τα χαρακτηριστικά αυτών των σπιτιών ακόμη και σήμερα διακρίνονται στην ερειπωμένη όψη τους. Είχαν σημαντικές διαστάσεις πολύ μεγαλύτερες από των σπιτιών της Κάτω Πόλης. Είναι μακρόστενα με άξονα από Βορρά

προς Νότο και είναι διώροφα. Το ισόγειο είναι θολωτό με τόξα και κόγχες στις μακρόστενες πλευρές, έχουν συνήθως βοηθητικούς χώρους μπροστά και στέρνες πίσω και διαθέτουν δάπεδο από κουρασάνι. Το άνοιγμα για τη στέρνα είναι πολύ απλό, πώρινο. Πάνω υπήρχε ένας μεγάλος αδιαίρετος χώρος, όπου ζούσε η οικογένεια. Η είσοδος για την πάνω στάθμη βρίσκεται στο πλάι. Δεν είναι σαφές πως ανέβαινε κανείς ως εκεί. Μερικά σπίτια διασώζουν μια στενή χτιστή σκάλα.

Η ύπαρξη μιας σειράς από τρύπες δοκαριών ,ψηλότερα από το δάπεδο, αποτελούν ένδειξη για την ύπαρξη κάποιου παταριού που χρησιμοποιούσαν ίσως ως χώρο ύπνου.

Οι τοιχοποιίες είναι κατασκευασμένες από αργολιθοδομή με πέτρα βγαλμένη επιτόπου από το βράχο, ενώ η κατασκευή του θόλου και των πλαισίων των ανοιγμάτων είναι από πουρί (πωρόλιθο). Οι μακροί τοίχοι της ψηλότερης στάθμης πατούν πάνω σε δύο παράλληλες ξυλοδεσιές που στρώνονται στη βάση του τοίχου. Στα παλαιότερα σπίτια χρησιμοποιείται ένα παχύ κοκκινωπό κονίαμα, “αρμολόι” μαζί και επίχρισμα.

Στην Πάνω Πόλη υπάρχουν τζάκια μόνο σε βοηθητικά κτίσματα στους περιβόλους ή σε κάποια από τα λίγα νεώτερα σπίτια.

Τα παράθυρα είχαν πώρινα ημικυκλικά πλαίσια, διακοσμημένα μόνο με μια χαραγμένη γραμμή και ημικυκλικό θολίσκο εσωτερικά.

Κοντά στη ξύλινη στέγη, που ήταν πάντα δίφριχτη, διαμορφωνόταν το σύστημα συλλογής του νερού και πάντοτε με μεγάλη επιμέλεια.

Σε πολλά σπίτια έκανε την εμφάνιση του κάποιο λουτρό.

Οι επεμβάσεις των Ενετών αναγνωρίζονται εύκολα από το χαμηλωμένο ενετικό τόξο που φέρουν εσωτερικά.

Σπίτι της Πάνω Πόλης

Διαδικασία έκδοσης οικοδομικής άδειας

Πρώτα γίνεται εκσκαφή για την εύρεση τυχόν αρχαιολογικών μνημείων. Αν δεν βρεθούν μνημεία τότε ακολουθείται η εξής διαδικασία:

- 1) Φωτογραφίες του οικοπέδου.
- 2) Σύνταξη αρχιτεκτονικής μελέτης με αναγραφή στις όψεις και τις κατόψεις των υλικών που θα χρησιμοποιηθούν.
- 3) Υποβολή της μελέτης στην Ε' εφορία Βυζαντινών αρχαιοτήτων.
- 4) Εάν εγκριθεί η αρχιτεκτονική μελέτη προχωράμε στην πολεοδομική διαδικασία.

Η Αναβίωση των σπιτιών

Γίνεται από χτιστάδες και μαραγκούς που χρησιμοποιούν μεθόδους και τεχνικές

Μέσα στο κλίμα της εγκατάλειψη που επικρατούσε στη δεκαετία του '60, ήταν φυσικό οι πρώτες επισκευές σπιτιών που αγοράστηκαν να γίνουν εκ των ενόντων. Γρήγορα οι απαιτήσεις των νέων ιδιοκτητών ξεπέρασαν, όπως νόμιζαν, τις δυνατότητες των τοπικών συνεργείων, με άμεση συνέπεια την μετάκληση Αθηναίου εργολάβου που ανέλαβε με παντελή έλλειψη γνώσης του θέματος και με πολλή φαντασία το έργο της αναστήλωσης. Είναι η εποχή του ροζ τσιμέντου και της σιδεριάς σε σχήμα δικέφαλου που προστατεύει κουφώματα σιδερένια.

Οι ταρατσες έχουν πολεμίστρες-νάνους για στηθαία, ο δε Γουλάς, αλλά και τα παρακείμενα ερείπια, είναι το νταμάρι από όπου βρίσκετε η απαραίτητη πέτρα. Ευτυχώς, η κήρυξη της Μονεμβασίας ως αρχαιολογικού μνημείου κατέστησε απαραίτητη για τους ιδιοκτήτες την χρήση αρχιτέκτονα και όχι μόνο σταμάτησαν αυτές οι πρακτικές αλλά, καθώς έχουν περάσει και τα χρόνια και ξαναεπισκευάζονται τα σπίτια αυτά, ελάχιστα δείγματά τους απομένουν.

Απόλυτος σεβασμός

Οι εργασίες βέβαια όλες εκτελούνται από τους ιδιώτες ιδιοκτήτες των σπιτιών, μετά όμως από την έγκριση λεπτομερούς μελέτης που υποβάλλεται στην αρχαιολογική υπηρεσία. Η αρχαιολογική υπηρεσία, δυστυχώς, ελάχιστα από τα μνημεία έχει τα μέσα για να τα συντηρήσει, αλλά ο έλεγχος που έχει επιβάλλει υπήρξε σημαντικότερος παράγων στη διατήρηση του οικισμού.

Η μελέτη των σπιτιών της Μονεμβασίας αποδεικνύει πως με τη συνεχή χρήση και τον ανασχεδιασμό τους στο πέρασμα των αιώνων έχουν αποκτήσει μια ευκαμψία στην οργάνωσή τους, που δίνει την δυνατότητα άλλου ενός

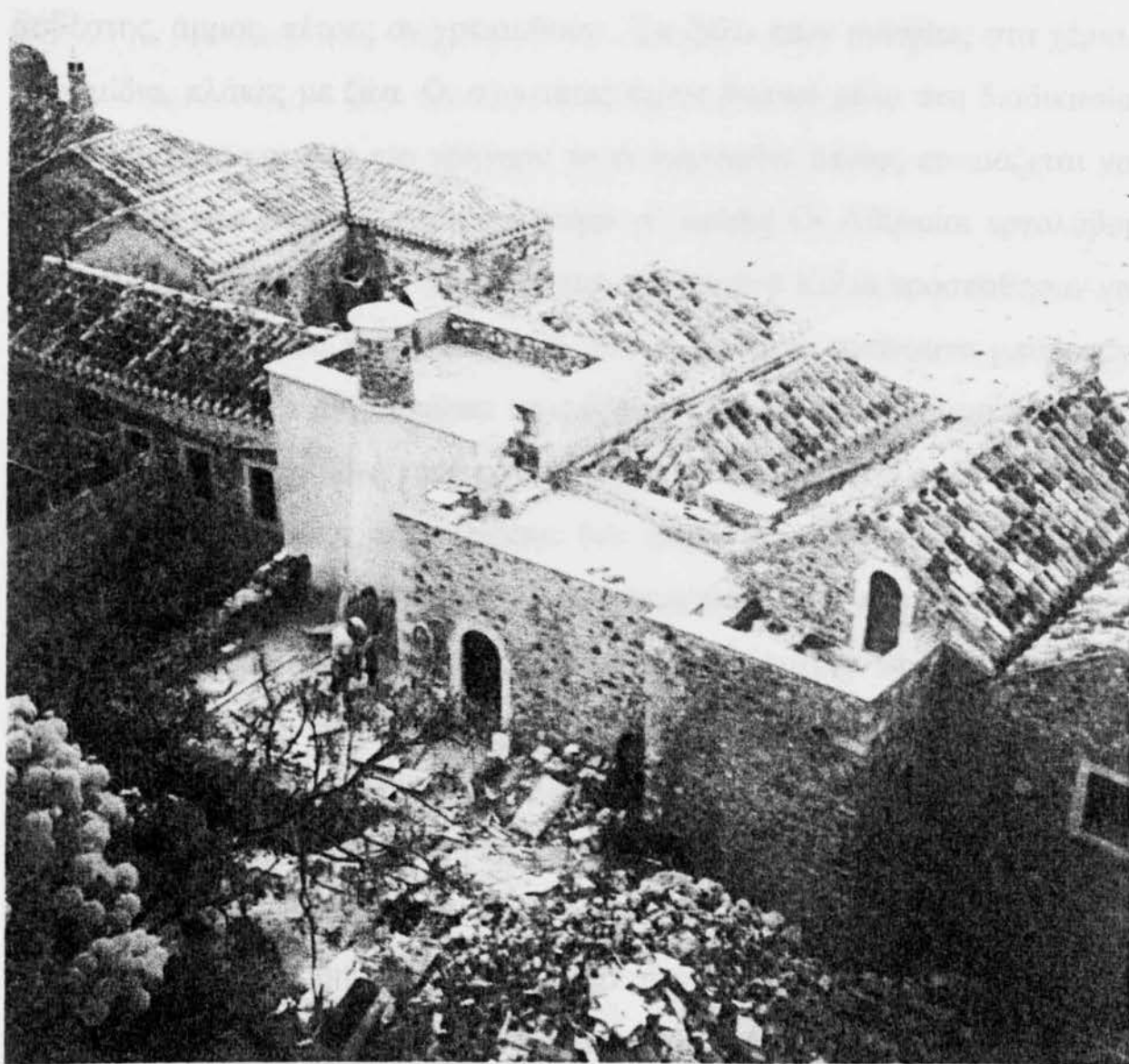
ανασχεδιασμού που να καλύπτει τις σύγχρονες ανάγκες μας. Βασική προϋπόθεση, απαραίτητως, η διατήρηση όλων των παλαιών στοιχείων. Η συνέχεια εξασφαλίζεται με τη χρήση των ίδιων υλικών και μεθόδων, τη διατήρηση του τρόπου χάραξης των όψεων αλλά και των κατόψεων, κατά το δυνατόν, και τον απόλυτο σεβασμό των όγκων.

Η χρήση τοπικών συνεργείων υπήρξε πολλαπλά ωφέλιμη. Οι παλαιοί χτιστάδες έδωσαν την πείρα τους και τώρα υπάρχει και νεώτερη γενιά που έμαθε την τέχνη κοντά τους. Κάπως έτσι έγινε και με τους μαραγκούς. Αντίθετα, δόθηκε ώθηση για τη δημιουργία καλύτερων υδραυλικών και ηλεκτρολόγων. Συγχρόνως τονώθηκε το τοπικό εργατικό δυναμικό και κατ' επέκταση η τοπική οικονομία, όπως φαίνεται με την οφθαλμοφανή άνοδο του βιοτικού επιπέδου και την ταχύτατη βελτίωση των γεωργικών μηχανημάτων της περιοχής, που σημειωτέον είναι από τις λίγες αναπτυσσόμενες του νομού.

Το ενδιαφέρον είναι ότι τα συνεργεία αντιδρούν θετικά στην πρόκληση και προσπαθούν συνεχώς να βελτιώσουν την τεχνική τους και να εισαγάγουν νέα μηχανήματα και τεχνικές μέσα στα πλαίσια των παραδοσιακών μεθόδων και μορφών. Κάθε βελτίωση γίνεται αμέσως αντιληπτή από τους νέους ιδιοκτήτες, που αυξάνουν περαιτέρω τις απαιτήσεις τους.

Τα παλαιά υλικά

Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει βέβαια η μαστοριά των τεχνητών στην λιθοξοϊκή εν γένει και στην θολοδομία ειδικότερα. Η τεχνική τους στο πελέκημα του πωρόλιθου που χρησιμοποιείται σε όλες τις γωνίες, τα περιθώρια των ανοιγμάτων και βέβαια στην θολοδομία, έχει φθάσει στο σημείο να μη διστάζουν να αντιμετωπίσουν δύσκολες κατασκευές όπως είναι η διεϊσδυση ενός θόλου σε άλλον. Απλές ασπίδες κατασκευάζονται με την ταχύτητα δοκαριού από μπετόν. Κορνίζες για πάνω από κουφώματα και για τζάκια έχουν πλέον την ακρίβεια κατασκευής και ποικιλία μορφών που

Οι αναστηλώσεις συνεχίζονται μέχρι σήμερα

βλέπουμε στις παλαιές. Αντίστοιχα και οι μαραγκοί, χωρίς να ξεχνάνε τις απλές κατασκευές, έχουν μάθει να κατασκευάζουν μεγάλες στέγες που έχουν συγχρόνως και αντοχή και ελαφράδα.

Έμαθαν επίσης να έχουν την αυτοπεποίθηση να χρησιμοποιούν παλαιά κεραμίδια και ξύλα και να μην τα φοβούνται. Βέβαια, οι ξύλινες κατασκευές της Μονεμβασίας ήσαν πάντα αρκετά απλές και ούτε και σήμερα θα έπρεπε να επιζητήσει κανείς τρομερά περίτεχνες μορφές.

Στον μόνο τομέα που δεν υπάρχει περιθώριο αλλαγών είναι οι μεταφορές μέσα στο Κάστρο. Τα πάντα μεταφέρονται με ζώα: τσιμέντα,

ασβέστης, άμμος, πέτρες αν χρειασθούν . Τα ξύλα πάνε συνήθως στα χέρια. Κεραμίδια, πλάκες με ζώα. Οι αγωγιάτες έχουν βασικό ρόλο στη διαδικασία του κτισίματος-και όσο πιο γρήγορα το ενστερνισθεί όποιος ετοιμάζεται να χτίσει μέσα στο Κάστρο, τόσο καλύτερα γι' αυτόν! Οι Αθηναίοι εργολάβοι που ανέλαβαν από τον ΕΟΤ την επισκευή του ξενώνα Κελιά προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν ένα μικρό φορτωτή. Μόνο ορισμένα πράγματα μπόρεσαν να μεταφέρουν με αυτόν, γέμισαν τους δρόμους πετρέλαιο και άμμο που τους χυνόταν παντού, και οργή τους κατοίκους με το θόρυβο. Πιο καλά συνέλαβε το θέμα κάποιος άλλος που αγόρασε ένα άλογο και το ξαναπούλησε όταν τελείωσε το σπίτι του! Κάποια φορά μεταφέρθηκε ένα φορτίο ξυλείας με καίκι ως το Πορτέλλο, από όπου με παλάγκο ανεβάστηκαν τα ξύλα λίγα λίγα επάνω στο τείχος.

Η ανάγκη, όμως, να είναι κατάλληλη η θάλασσα και συγχρόνως να μην έχει λουόμενους κάνει και αυτή τη μέθοδο απρόσφορη ακόμη και για σπίτια κοντά στα τείχη.

Άλλωστε, η καθημερινή ζωή μέσα στο Κάστρο εξαρτάται από τις μεταφορές στα χέρια και το απλούστερο είναι, αφού αποφασίζει κανείς να ζήσει εκεί, να ακολουθήσει και σ' αυτό τις παραδοσιακές μεθόδους.

Τα προβλήματα της ανάπτυξης

Για την μετεπαναστατική Μονεμβασιά ο 19^{ος} αιώνας ήταν περίοδος ανάπτυξης, όπως δείχνουν τα νεοκλασικά και νεοκλασικίζοντα σπίτια που στέκουν σκόρπια. Βέβαια, η περιοχή που περικλείουν τα τείχη παραήταν μεγάλη και τα νέα σπίτια είχαν την άνεση να απλωθούν πάνω σε δύο και τρεις παλαιότερες ιδιοκτησίες. Πολλά παλαιότερα σπίτια διασκευάστηκαν σύμφωνα με το γούστο της εποχής. Είναι ζωντανή ακόμη η μνήμη της εποχής

που οι μεγαλοκτηματίες της περιοχής κυκλοφορούσαν με άμαξες με χρυσά γκέμια και συνοδεία οπλοφόρων. Η Μονεμβασία ήταν το αδιαφιλονίκητο κέντρο της περιοχής, με όλες τις υπηρεσίες συγκεντρωμένες εκεί: ειρηνοδικείο, υποθηκοφυλακείο, σχολαρχείο, διαμετακομιστικό λιμάνι, σε μια εποχή που οι οδικές επικοινωνίες ήταν σχεδόν ανύπαρκτες. Το Δημόσιο Ταμείο φοβόντουσαν οι κάτοικοι ότι θα αποτελούσε στόχο των ληστών και παρακαλούσαν τις Αρχές, μάταια όμως, στα 1861 να κλείνουν οι πύλες κάθε βράδυ.

Σιγά σιγά όμως οι παράγοντες της προόδου της υπόλοιπης χώρας άρχισαν να συντελούν στον μαρασμό. Η διώρυγα της Κορίνθου άλλαξε τα δρομολόγια των πλοίων. Σταδιακά βελτιώθηκαν οι οδικές επικοινωνίες άλλων, λιγότερο δύσβατων περιοχών. Η Μονεμβασία απομονώθηκε από την υπόλοιπη χώρα και άρχισε να σβήνει. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή ήρθαν πρόσφυγες και εγκαταστάθηκαν κοντά στο λιμανάκι στην αρχή της γέφυρας. Ο οικισμός της γέφυρας άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά.

Κατά την ανώμαλη περίοδο από το 1940 ως το τέλος του Εμφύλιου, η Μονεμβασία έπαιξε τον προαιώνιο ρόλο της, του Κάστρου. Κατά την Κατοχή, οι Γερμανοί εγκαταστάθηκαν πίσω από τα χοντρά τείχη και μετέτρεψαν τα βενετσιάνικα πυροβολεία σε πολυβολεία.

Κάποτε όμως τελείωσε και ο Εμφύλιος, μόνο για να προστεθεί και η πανελλήνια αστυφιλία στους παράγοντες μαρασμού του Κάστρου. Καταργήθηκε το Ειρηνοδικείο, μεταφέρθηκαν τα γραφεία της Κοινότητας στη Γέφυρα, ακολούθησε το Σχολείο. Λίγοι λίγοι οι κάτοικοι το εγκαταλείπουν, ώστε να έχουν μείνει λιγότεροι από 100 στις αρχές της δεκαετίας του '60, όταν αρχίζουν δειλά να έρχονται οι πρώτοι σύγχρονοι επισκέπτες.

Το ότι αφήνεις το αυτοκίνητό σου έξω από τα ψηλά τείχη που σου κρύβουν εντελώς την θέα των σπιτιών και, πεζός, περνάς μέσα από τις σκοτεινές καμάρες της Πύλης και μπαινεις πεζός στον περικλειστο χώρο της

πολιτείας αυτής, όπου μοιάζει να έχει σταματήσει ο χρόνος, είναι και σήμερα πολύ εντυπωσιακό. Το '60, πριν μπει το ηλεκτρικό, ήταν ακόμη περισσότερο. Νερό τρεχούμενο είχε φροντίσει ένας νομάρχης και είχε κάνει εγκατάσταση, σπάζοντας προαιώνια συνήθεια που ήθελε την Μονεμβασία να μην έχει εξάρτηση από την στεριά για το νερό της. Τηλέφωνο, χειροκίνητο, λειτουργούσε σε ένα σπίτι. Τα καταστήματα ήταν λιγοστά, όλα βέβαια στην Αγορά: ένα χασάπικο, ένα μπακάλικο με ελάχιστα πράγματα, που φιλοξενούσε και την πραμάτεια ενός γυρολόγου μανάβη, ένα ψιλικατζίδικο. Το εστιατόριο της Ματούλας Ρίτσου υπήρχε στην ίδια θέση με σήμερα. Δίπλα ήταν το καφέ-οινοπωλείο του Γιώργου Βουγιουρδή, γνωστού από παλιά στους Μονεμβασιώτες σαν Μπόμπου. Εκεί μαζευόντουσαν οι ντόπιοι να πουν ένα κρασί, έναν καφέ, να κάτσουν. Και να χορέψουν, όμως, και να γελάσουν με τις ιστορίες και τα πειράγματα τους. Ατμόσφαιρα ονειρική σχεδόν για κάθε επισκέπτη. Τα ξενοδοχεία βέβαια ήταν μάλλον στοιχειώδη και οι συγκοινωνίες άθλιες.

Σταδιακά άρχισαν να αγοράζονται και να επισκευάζονται σπίτια και άρχισε μια νέα περίοδος. Οι λίγοι κάτοικοι που απέμεναν, διέρρευσαν ταχύτατα προς τη Γέφυρα, που άρχισε να αναπτύσσεται αλματωδώς, χρηματοδοτούμενη από τις οικοδομικές δραστηριότητες και τις αγοραπωλησίες του Κάστρου, και σήμερα μένουν μόνο καμιά δεκαριά μόνιμοι Μονεμβασιώτες. Σπίτια πολλά έχουν συντηρηθεί, είτε από νέους ιδιοκτήτες, Έλληνες και ξένους, είτε από παλαιούς Μονεμβασιώτες.

Το Συμπόσιο

Το 1978, μερικοί ενθουσιώδεις ιδιοκτήτες σπιτιών του Κάστρου, Μονεμβασιώτες και μη, αποφάσισαν να αντιδράσουν στην αδιαφορία με την οποία αντιμετωπιζόταν ο τόπος και τα συσσωρευόμενα προβλήματα του, και να οργανωθούν σαν μια κοινότητα, όπως ήσαν έστω και εποχικά. Έτσι

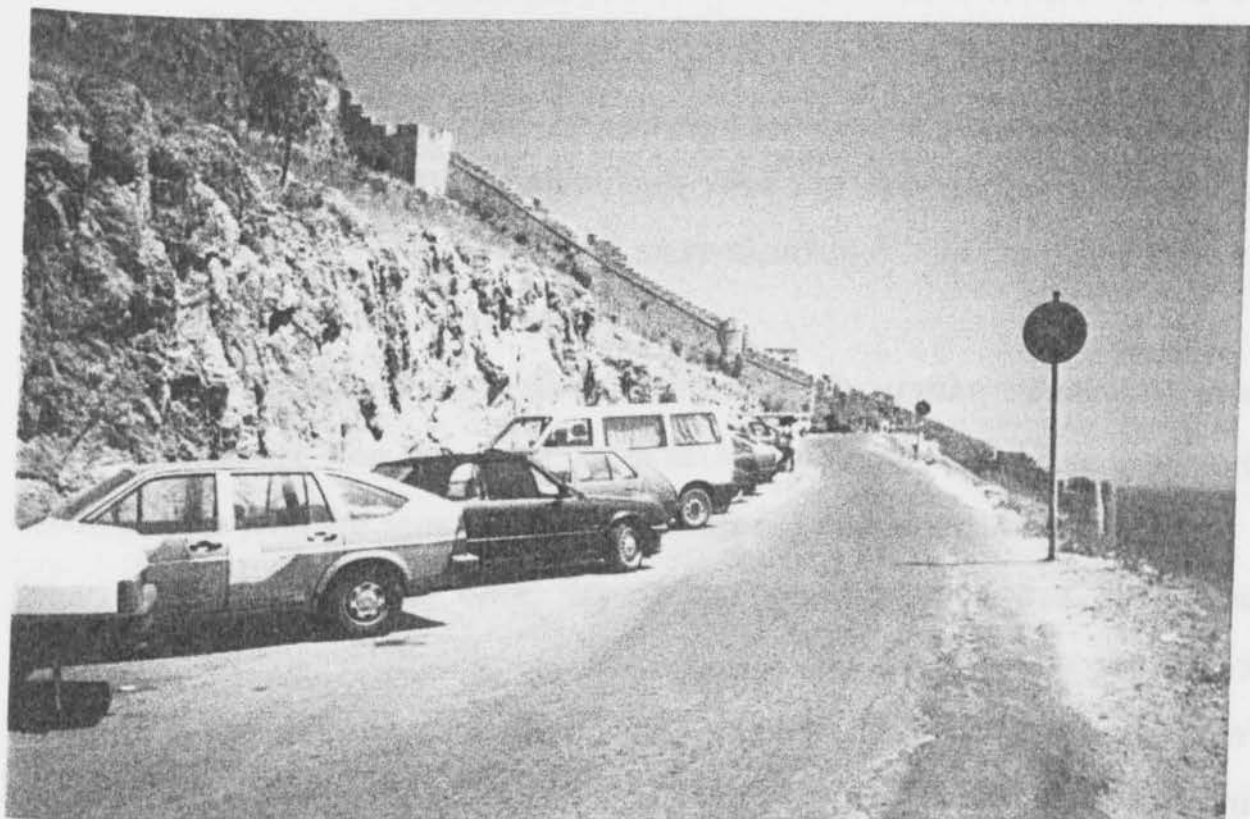
ιδρύθηκε ο Μονεμβασιώτικος Όμιλος. Οι σκοποί ευρύνθηκαν και περιλαμβάνουν και την έρευνα για την ιστορία, την τέχνη και την αρχιτεκτονική του τόπου, και την προστασία του Μνημείου. Από την αρχή άρχισαν να οργανώνονται διαλέξεις και άλλες ποικίλες εκδηλώσεις, όπως μια μεγάλη για τα 75 χρόνια του Γιάννη Ρίτσου, με τη συμμετοχή του ίδιου και πολλών προσωπικοτήτων που θέλησαν να τιμήσουν τον παλιό τους φίλο.

Αναβίωσε ο εορτασμός για την απελευθέρωση της Μονεμβασίας από τους Τούρκους στις 23 Ιουλίου 1821 και καθιερώθηκε το Συμπόσιο Ιστορίας και Τέχνης, που διαδέχτηκε τις πρώτες διαλέξεις, να συμπίπτει με τον εορτασμό. Αλλά και με πρακτικά θέματα ασχολήθηκε, όπως η εγκατάσταση κοινοτικού φωτισμού και η κατασκευή κοινοτικών αποχωρητηρίων, δυο έργα που έγιναν με χρηματοδότηση του ΕΟΤ. Προσπαθεί να συμπληρώνει τον καθαρισμό των δρόμων και τελευταίως έχει αρχίσει μια μελέτη για την αντιμετώπιση του δυσεπίλυτου προβλήματος της κυκλοφορίας στον δρόμο από τη Γέφυρα μέχρι την Πύλη του Κάστρου.

Τα τελευταία χρόνια, μικρά ξενοδοχεία έχουν ξεφυτρώσει μέσα στο Κάστρο, αλλά δεν φθάνουν να καλύψουν τις ανάγκες του συνεχώς ογκούμενου κύματος τουριστών που έρχονται από όλα τα μέρη εκμεταλλευόμενοι τις καλύτερες συγκοινωνίες. Μαγαζιά που πουλάνε αναμνηστικά δώρα έχουν αντικαταστήσει όλα τα παλαιά που δυστυχώς έχουν κλείσει. Μια νέα περίοδος αρχίζει. Οι φόβοι για την ανεξέλεγκτη αύξηση του τουρισμού απασχολούν τους σκεπτόμενους.

Τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων

Οι κάτοικοι της Μονεμβασίας πρέπει να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους, στο πώς θα ικανοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο, τους επισκέπτες που έρχονται κάθε χρόνο. Δεν αρκούν μόνο οι πολλές ομορφιές του κάστρου, πρέπει να συνοδεύονται και από μία ευχάριστη διαμονή.

Η μεγάλη ουρά των αυτοκινήτων δυσανασχετεί τον επισκέπτη

Ο επισκέπτης από την πρώτη κιόλας στιγμή δυσανασχετεί με την μεγάλη ουρά αυτοκινήτων που σχηματίζεται έξω από το κάστρο. Το λεωφορείο του δήμου που μεταφέρει, σήμερα τους τουρίστες και τους κατοίκους (ανά 15 λεπτά), από την Γέφυρα στο Κάστρο, δεν φαίνεται να λύνει το πρόβλημα. Η μόνη λύση είναι η διεύρυνση του δρόμου.

Καθώς περιπλανιέται ο επισκέπτης, που έρχεται για πρώτη φορά, στο Κάστρο, αποπροσανατολίζεται εύκολα με αποτέλεσμα να τριγυρίζει άσκοπα. Πρέπει να τοποθετηθούν περισσότερες ταμπέλες ώστε ο τουρίστας να κατευθύνεται με μεγαλύτερη ακρίβεια στον προορισμό του.

Στην θάλασσα δεν κάνουν την εμφάνιση τους τα jet ski, ούτε τα αλεξίπτωτα για τους πιο ριψοκίνδυνους. Το βράδυ, δεν υπάρχουν πολλές επιλογές διασκέδασης. Φυσικό αποτέλεσμα όλων αυτών, είναι ο επισκέπτης να πλήττει πολύ γρήγορα. Η Μονεμβασιά για να προσελκύσει περισσότερο

κόσμο πρέπει να εκσυγχρονιστεί και να ακολουθήσει τους ρυθμούς της εποχής μας.

Η Μονεμβασιά ως τουριστικό μέρος πρέπει να προσέξει, τον τομέα της διαφήμισης. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μια προσπάθεια η οποία έχει επιφέρει καρπούς. Αν γίνει με επαγγελματισμό και συστηματικά τα αποτελέσματα θα είναι εντυπωσιακά.

Οι μεταφορές μέσα στο Κάστρο δημιουργούν μεγάλη ταλαιπωρία τόσο στους κατοίκους όσο και στους επισκέπτες. Δυστυχώς είναι ένα πρόβλημα άλυτο. Έχει γίνει πια τρόπος ζωής και κανείς δεν παραπονιέται.

Οι Μονεμβασιώτες όμως δεν πρέπει να θυσιάσουν στο βωμό του χρήματος και της ανάπτυξης ,την ιστορία και την φυσιογνωμία του τόπου τους. Τα αρχιτεκτονικά στοιχεία των κτιρίων πρέπει να παραμείνουν αναλλοίωτα, οι εκδηλώσεις και οι γιορτές να συνεχιστούν και τα παραδοσιακά μαγαζιά να διατηρηθούν.

Η Μονεμβάσια σήμερα

Η ανάπτυξη που γνώρισε τα τελευταία χρόνια ήταν αλματώδης και έφθασε σε τέτοιο σημείο ώστε να θεωρείται ένα από τα πιο σπουδαία τουριστικά και ιστορικά μέρη όχι μόνο της Λακωνίας αλλά και της Πελοποννήσου.

Η Μονεμβασιά σήμερα αποτελείται από τρεις συνοικισμούς: το Κάστρο, τη Γέφυρα, που άρχισε να δημιουργείται σχεδόν από τις αρχές του 20ου αιώνα και σήμερα είναι ο μεγαλύτερος, και το μικρότερο της Αγίας Κυριακής.

Οικοδομική δραστηριότητα σημειώθηκε την τελευταία εικοσαετία που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας στην κάτω πόλη. Πολλά από τα ερειπωμένα

κτίρια αναστηλώνονται και προσαρμόζονται στις σύγχρονες απαιτήσεις. Η πάνω πόλη όμως, έχει απομείνει έρημη.

Ο τουρισμός είναι η κύρια πηγή ζωής της πόλης και όλες οι προσπάθειες κατατείνουν στην εξυπηρέτηση όλων όσων φθάνουν για να την επισκεφθούν. Έτσι, υπάρχουν τόσο στη Γέφυρα όσο και στο Κάστρο αρκετά ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια και μαγαζιά για διασκέδαση.

Οι συγκοινωνίες που συνδέουν τη Μονεμβασία με την Αθήνα και τον Πειραιά, τόσο οι οδικές όσο και οι θαλάσσιες, ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες, είναι ικανοποιητικές. Με το λιμάνι του Πειραιά συνδέεται με οχηματαγωγό πλοίο (Ferry Boat) και με ιπτάμενα δελφίνια που ξεκινούν από το λιμάνι της Ζέας. Οδικώς συνδέεται με την Αθήνα με τα καθημερινά δρομολόγια των λεωφορείων του ΚΤΕΛ, ενώ με ιδιωτικό αυτοκίνητο η απόσταση των 320 χιλιομέτρων καλύπτεται σε τέσσερις περίπου ώρες.

Η πόλη της Μονεμβασίας αποτελεί σήμερα αντικείμενο θαυμασμού. Οι δρόμοι, οι πλατείες, οι εκκλησίες και τα παλαιά κτίρια γεμίζουν από τους πολλούς επισκέπτες που έρχονται να χαρούν από κοντά τις αρχιτεκτονικές ομορφιές της, σε συνδυασμό με τη θάλασσα και τον ήλιο. Η Μονεμβασία αντιστέκεται στο χρόνο.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

- Δρομική - καμάρα πάνω από το δρόμο.
- Καμάρα - ό θόλος.
- Κάστρο - η κάτω πόλη ή ο ολόκληρος ο βράχος.
- Κουρασάνι - υδραυλικό κονίαμα κατασκευασμένο από ασβέστη, τριμμένο κεραμίδικαι θηραική γή, μεγάλης αντοχής.
- Λούκι - η οριζόντια υδρορροή.
- Πάγκα - ξύλινο σύνθετο κούφωμα μαγαζιού που περιλαμβάνει την πόρτα και παράθυρο, συνήθως διπλό, χρησιμεύει για βιτρίνα.
- Φουρούσι - μικρός πρόβολος.
- Πεσσός - τετράγωνη κολώνα στην οποία στηρίζονται οι αψίδες του θόλου.
- Κλίτος - καθεμιά από τις διαμήκης διαιρέσεις των των χριστιανικών ναών.
- Ημιστύλιο - μισή κολώνα κάθετα διχοτομημένη, που χρησιμεύει σαν παραστάδα

- Παραστάδα - παράπλευρη τετραγωνική δοκός ή κολώνα στο άνοιγμα πόρτας ή παραθύρου.
- Περιστύλιο - το περιβαλλόμενο από κιονοστοιχία..
- Κιονοστοιχία - σειρά από κολόνες σε κανονικές μεταξύ τους απόστασεις.
- Βασιλική - εκκλησία σε ορθογώνιο σχήμα που καταλήγει σε ημικυκλική αψίδα .
- Αψίδα - τοξοειδής κατασκευή σε οικοδομήματα, καμάρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βέη Ν. “Το περί της κτίσεως της Μονεμβασίας χρονικόν” (αι πηγαί και η ιστορική σημαντικότης αυτού)-Απόσπασμα εκ της Βυζαντίδος, Τομ. Α, ΤΕΥΧ. Α, 1909.
- 2) Γιαλουράκη Μ : “Μυστράς-Μονεμβασία” Αθήνα 1973.
- 3) Καλογερά Κ. : “Η Μονεμβάσια η Βενετία της Πελ/σου”, Αθήνα 1955.
- 4) Καλλιγά Αλ. και Χαρ. : “Μονεμβάσια”. Μέλισσα ,Αθήνα 1955.
- 5) Κατσώρη Α. : “Μονεμβασία . Η θρυλική καστροπολιτεία του Μοριά .Το τρίπτυχο της φήμης της” Τομ. Β’ Αθήναι 1976.
- 6) Λάμπρου Σπ. : “Το περί κτίσεως Μονεμβασίας χρονικόν”, Ιστορικά Μελετήματα, τυπ. Παλαμίδης 1884.
- 7) Ξαναλάτου-Δεργκαλίν-Κουλόγλου-Περιβολαράκη: “Μονεμβασία Οχυρά-Κυκλοφορία-Σπίτια Εκκλησίες”, Αθήνα 1974.
- 8) Παπαδάκη Σπ. : “Περίληπτική ιστορία της Μονεμβασίας”, Αθήναι 1974.
- 9) Ταρσούλη Αθ.: “Κάστρα και πολιτείες του Μοριά”, εκδ. Δημητράκου, Αθήναι 1938.
- 10) Σφηνόπουλου : “Μεσαιωνικά κάστρα του Μοριά”, Αθήνα 1964.
- 11) Α.Γ.Καλλιγάς-Χ.Α.Καλλιγά, “Μονεμβασία” (Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. Αθήνα, 1986).

12) Χάρις Α. Καλλιγά “Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στη Μονεμβασία κατά τη Β’ Ενετοκρατία και το καθολικό παρεκκλήσι της Αγίας Άννας”, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση. Αθήνα 1979.

13) Πετρακάκου Δ.: “Μονεμβασία και Επίδαυρος Λιμηρά μετά την επανάσταση του 1821, Αθήνα 1933.

14) Κώστας Μέντης. :“Μονεμβασία. Η Λουλουδοκοίμητη Καστρονησούπολη του Νότου”, Αθήνα 1997.

15) Επτά Ημέρες- Καθημερινή. “ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ”. ΑΘΗΝΑ 1996.

16) Βουνελάκη .- Αλεξανδράκη ΠΔ. “Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ”(ανεξάρτητη 15ήμερη εφημερίδα),1960-61.